

Regeringens proposition

1977/78: 142

om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.:

beslutad den 9 mars 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny lag om avbetalningsköp som skall gälla för köp som sluts mellan näringsidare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför konsumentkreditlagen (1977:981). Den föreslagna lagen ersätter tillsammans med den nyligen antagna konsumentkreditlagen den nu gällande lagen (1915:219) om avbetalningsköp.

Den nya avbetalningsköplagen bygger i stor utsträckning på den nuvarande. Den innehåller en tvingande reglering som främst syftar till att ge avbetalningsköparen ett skydd mot alltför stränga påföljder om han får svårt att fullfölja köpet. Lagen begränsar säljarens möjligheter att kräva ut betalning i förtid eller att återta varan. Sådana åtgärder får vidtas endast om köparen har gjort sig skyldig till mera väsentligt kontraktsbrott. Köparen garanteras en rimlig ekonomisk uppgörelse med säljaren när varan måste återlämnas. Liksom f. n. ställs ett smidigt handräckningsförfarande till säljarens förfogande när han har rätt att återta varan. Reglerna i den nya avbetalningsköplagen har anpassats till konsumentkreditlagens systematik och terminologi.

Lagstiftningen föreslås träda i kraft samtidigt med konsumentkreditlagen, dvs. den 1 januari 1979.

1 Förslag till Lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför konsumentkreditlagen (1977:981).

Med avbetalningsköp avses avtal om köp av vara, om

1. betalningen skall erläggas i särskilda poster, varav minst en sedan varan har lämnats ut till köparen, och

2. avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå avbetalningsköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

2 § I lagen avses med

kontantpris: det pris till vilket varan vanligen hålls till handa mot kontant betalning,

kreditbelopp: den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlagga med anledning av krediten,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Avtalsvillkor som inskränker köparens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Förtidsbetalning

4 § Köparen har alltid rätt att betala sin skuld till säljaren i förtid.

Säljaren får kräva betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll härom samt

1. köparen sedan mer än fjorton dagar är i dröjsmål med att erlagga förfallna del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter

förfallna poster, till mer än en tjugondel av denna, eller

2. köparen genom att åsidosätta i förbehållet angiven förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

5 § Vid förtidsbetalning enligt 4 § skall vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden.

Vid avräkning enligt första stycket får säljaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Avräkningsförbehåll

6 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet får säljaren inte först avräkna på annan fordran.

Första stycket utgör ej hinder för säljare att göra gällande förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Återtaganderätt

7 § Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om

1. köparen sedan mer än fjorton dagar är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av denna, eller som utgör återstoden av kreditfordringen, eller

2. köparen genom att åsidosätta i förbehållet angiven förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

8 § Om köparen i fall som avses i 7 § 1 efter utgången av den där angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte dröjsmålsränta och ersättning för säljarens kostnader i anledning av dröjsmålet, i förekommande fall beräknade enligt de grunder som anges i 9 § fjärde och femte styckena, får säljaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får säljaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 4 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

9 § Vill säljaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antagas få ut genom att på lämpligt sätt

försälja varan.

Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 5 §, fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan och som omfattas av förbehåll som avses i 6 § andra stycket samt i förekommande fall dröjsmålsränta.

Säljaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

10 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren, får varan återtagas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan har värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Har säljaren för att kunna återtaga varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt måst betala skuld som åvilar köparen, får säljaren vid tillämpning av första stycket avräkna sådan betalning mot mellanskillnad köparen till godo.

Tillgodoräknas säljaren ett större belopp än köparen, får säljaren inte kräva ut mer än mellanskillnaden (restskulden).

Handräckning

11 § Säljaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande under förutsättning att rörande avbetalningsköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

12 § Ansökan om handräckning skall göras skriftligen. Den skall innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Om säljaren gör anspråk på dröjsmålsränta eller, i fall då avtalet innehåller förbehåll som avses i 6 § andra stycket, ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan, skall i ansökningsen också uppges vad säljaren fordrar i den delen. Vid ansökningsen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i 11 §.

Exekutionsavgift skall förskottas av sökanden, om utmättningsmannen begär det. Betalas inte förskott inom förelagd tid, får handräckningen inställas.

I fråga om handräckning enligt denna lag tillämpas bestämmelserna om

utmätning i 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1).

13 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att säljaren enligt 7 § får göra gällande förbehållet om återtaganderätt.

14 § Lämnar säljaren anstånd med sökt handräckning och varar anståndet över sex månader från dagen för ansökningen, är denna förfallen.

Utmätningsmannen får bevilja anstånd med handräckning, om särskilda skäl föreligger med hänsyn till köparens förhållanden och övriga omständigheter. Anstånd får dock ej beviljas utöver fyra månader från dagen för ansökningen om handräckning. Utmätningsmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning föekommer till det, förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

15 § Vid handräckning skall utmätningsmannen värdera varan. Om det behövs får en eller flera sakkunniga anlitas att biträda vid värderingen.

16 § Beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor. Mot överexekutors beslut får talan ej föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen, är han oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol.

Visar inte säljaren att han har väckt talan vid domstol inom en månad efter det att handräckningen genomfördes eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom en månad efter det att överexekutors beslut meddelades, får köparen hos utmätningsmannen lyfta belopp som har nedsatts enligt 10 § första stycket.

17 § I fråga om handräckning gäller i övrigt utsökningslagen (1877:31 s. 1) i tillämpliga delar.

Återtagande genom verkställighet av dom

18 § Ansökan om verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som har sålts genom avbetalningsköp görs skriftligen eller muntligen, varvid domen skall ges in.

I fråga om verkställigheten tillämpas 12 § tredje stycket, 14 § och, om ej annat följer av domen, 15 §. Beträffande talan mot utmätningsmannens värdering tillämpas 16 § andra och tredje styckena. Den tid av en månad som anges i sistnämnda stycke räknas dock i fall då förrättningen har överklagats från den dag då beslut av högre instans vann laga kraft.

Utmätningsförbud

19 § Vara som har sålts genom avbetalningsköp får ej utmätas för fordran på grund av köpet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979. Samtidigt upphävs lagen (1915:219) om avbetalningsköp samt lagen (1977:982) om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses annars däri lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen skall i stället denna tillämpas.

Äldre lag gäller fortfarande i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

2 Förslag till**Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981)**

Härigenom föreskrivs att 17, 18, 20 och 22 §§ konsumentkreditlagen (1977:981) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

17 §

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antagas få ut genom att på lämpligt sätt försälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Har kreditgivaren för att kunna återtaga varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt måst betala skuld som åvilar köparen, får kreditgivaren vid tillämpning av första stycket avräkna sådan betalning mot mellanskillnad köparen till godo.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har utsatts för betydande värdeminskning genom att köparen vanvårdat varan.

20 §

Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att rörande kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. *Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta skall i ansökningen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen.* Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

22 §

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp mot-

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14–18 §§ lagen (1978:000) om avbetalningsköp mellan näringsidkare

Nuvarande lydelse

svarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Föreslagen lydelse

m. fl. motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 16 § tredje stycket till 10 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 10 § brottsbalken i den lydelse paragrafen har erhållit genom lagen (1977:984) om ändring i nämnda balk skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmäلت brott än grov förskringring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts *eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:981)*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, *eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-02-16

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, statsråden Bohman, Ahlmark, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo.

Föredragande: statsrådet Wikström

Lagrådsremiss med förslag till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

1 Inledning

Efter bemyndigande den 4 juni 1971 tillkallade dåvarande statsrådet Lidbom sakkunniga för att verkställa utredning angående den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit m. m.

De sakkunniga, som antog namnet kreditköpkommittén (Ju 1971:05), inriktade till en början sitt arbete på konsumentområdet. I augusti 1975 avlämnade kommittén betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. På grundval av betänkandet lade regeringen i mars 1977 fram proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m. Förslaget antogs i november 1977 av riksdagen, med vissa av lagutskottet förordade ändringar (LU 1977/78:5, rskr 25, SFS 1977:981–984). Konsumentkreditlagen (1977:981), som träder i kraft den 1 januari 1979, innehåller bl. a. bestämmelser om kreditköp som inom konsumentområdet ersätter lagen (1915:219) om avbetalningsköp (avbetalningsköplagen) samt delar av konsumentköplagen (1973:877, ändrad senast 1977:983).

Efter det att kreditköpkommittén hade avlämnat det nyssnämnda betänkandet, ombildades kommittén så att återstående delar av utredningsarbetet utfördes av en utredningsman¹ med biträde av experter och sekreterare.

¹ Ordföranden i marknadsdomstolen, justitierådet Peter Westerlind (tidigare ordförande i kreditköpkommittén). Experter: sekreteraren i Sveriges industriförbund Catharina Andréen (t. o. m. den 3 januari 1977), hovrättsassessorn Jörgen Beck-Friis, bankdirektören Sven Åke Cason, direktören i Sveriges mekanförbund Rolf Deullar (fr. o. m. den 4 januari 1977), direktören i Sveriges grossistförbund Kurt Hjärpe (fr. o. m. den 20 januari 1977) och byråchefen hos konsumentverket Ursula Wallberg.

Utredningsmannen bedrev arbetet under beteckningen kreditköputredningen. Sedan utredningsuppdraget i sin helhet slutförts avlämnade utredningen i juni 1977 betänkandet (SOU 1977:24) Näringsidkares avbetalningsköp m. m. I betänkandet läggs fram förslag till en ny avbetalningsköplag som skall ha tillämpning på sådana avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen. Vidare föreslås vissa följdändringar i konsumentkreditlagen och i 10 kap. 10 § brottsbalken. De lagförslag som innefattas i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Göta hovrätt, bankinspektionen, riksskatteverket (RSV), länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, statens industriverk, kommerskollegium, statens pris- och kartellnämnd (SPK), näringsfrihetsombudsmannen (NO), konsumentverket/konsumentombudsmannen (KO), konsumenttjänstutredningen, Föreningen Sveriges kronofogdar, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Kooperativa förbundet (KF), Svenska företagares riksförbund, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska handelskammarförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Post- och kreditbanken (PK-banken), Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund (MRF), Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Svenska åkeriförbundet, Svenska taxiförbundet, Svenska busstrafikförbundet och Sveriges schakentreprenörers riksförbund.

Remissinstanserna har bifogat yttranden.

RSV från kronofogdemyndigheterna i Eslövs, Göteborgs, Haparanda, Malmö, Stockholms, Västerås och Växjö distrikt,

kommerskollegium från Skånes handelskammare, Gotlands handelskammare och handelskammaren i Örebro och Västmanlands län.

Svenska bankföreningen och PK-banken har avgett ett gemensamt yttrande. Svenska handelskammarförbundet och Skånes handelskammare har avgett likalydande yttranden.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Nuvarande förhållanden

2.1 Avbetalningsköp mellan näringsidkare

Den nyligen antagna konsumentkreditlagen (1977:981) skall reglera sådana avbetalningsköp som sker mellan konsument som köpare/kredittagare och näringsidkare som säljare/kreditgivare. Avbetalningsköplagen kommer till följd härav (se 1 § enligt SFS 1977:982) i fortsättningen att gälla för bl. a. avbetalningsköp där säljaren är privatperson och köparen näringsidkare, där

båda parter är privatpersoner eller där båda parter är näringsidkare. Av dessa olika situationer torde det endast vara den senare som har praktisk betydelse.

Av utredningens betänkande framgår att redan begränsade undersökningar ger vid handen att avbetalningsköpet spelar en icke oväsentlig roll vid affärer näringsidkare emellan. Detta gäller särskilt beträffande mindre företags anskaffning av fordon eller maskiner som kan vara av grundläggande betydelse för rörelsen.

För byggnads- och anläggningsbranschens del har uppskattats att de medelstora entreprenadföretagen (företag med ett femtiotal maskiner) vid betydligt mer än hälften av sina maskinanskaffningar begagnar sig av avbetalningsköp. För mindre entreprenadföretag kan andelen avbetalningsköp uppgå till 90 procent.

Lantbrukarnas anskaffning av lantbruksmaskiner sker i icke obetydlig omfattning genom avbetalningsköp. Såvitt gäller traktorer och självgående skördetröskor har uppgetts att avbetalningsköpet är vanligt.

Ett annat område där avbetalningsköp ofta förekommer är skogsbruket. Köparna är då i allmänhet lantbrukare eller heltidssysselsatta skogsmaskinförare som med egna maskiner utför uppdrag åt främst större skogägare.

Inom åkeribranschen finns en betydande andel små företag. Av landets över 20 000 åkeriföretag utgörembilsåkerierna omkring 70 procent. En stor del av särskilt de mindre företagens förvärv av lastbilar för rörelsen sker genom avbetalningsköp.

Även personbilar köps av näringsidkare i beaktansvärd omfattning genom avbetalningsköp. Särskilt gäller detta taxiföretag samt andra småföretag.

Avbetalningsköp förekommer också vid mindre och medelstora företags anskaffning av verkstadsmaskiner och kontorsutrustning.

Beträffande köparföretagens möjligheter att genomföra avbetalningsköpen framgår av utredningens betänkande att problem synes uppkomma huvudsakligen för mycket små och kapitalsvaga företag under oerfaren ledning.

En närmare redogörelse för näringsidkares avbetalningsköp lämnas i betänkandet (s. 55–70). Bl. a. lämnas där en del uppgifter om tillämpade avbetalningsvillkor och om försäljningsföretagens finansiering av sin avbetalningsförsäljning. Vidare redovisas näringsidkares möjligheter att på annat sätt än genom avbetalningskredit finansiera inköp eller brukande av förnödenheter för rörelsen.

2.2 Lagstiftning

2.2.1 Lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Avbetalningsköplagen har främst till syfte att genom tvingande regler skydda avbetalningsköparen mot att säljaren gör gällande alltför stränga

påföljder vid kontraktsbrott. Å andra sidan ställs ett snabbt och billigt handräckningsförfarande till säljarens förfogande i de fall då han enligt lagen har rätt att återta försålt gods. Lagen reviderades år 1953. I samband med att konsumentkreditlagen antogs gjordes vissa ändringar i 1, 4, 11 och 15 §§ avbetalningsköplagen (SFS 1977:982). Ändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1979.

Lagen är tillämplig endast på avbetalningsköp. Härmed förstås enligt 1 § ett avtal enligt vilket lösöre säljs mot betalning i särskilda poster, av vilka åtminstone någon skall erläggas efter det att godset har utgetts till köparen. Dessutom krävs att säljaren har förbehållit sig antingen rätt att återta godset om köparen åsidosätter vad som åligger honom (återtagandeförbehåll) eller äganderätten till godset tills betalningen eller viss del därav har erlagts (äganderättsförbehåll eller ägareförbehåll). Att sådant förbehåll har gjorts är det karakteristiska för avbetalningsköp och innebär att godset står som säkerhet för att köparen fullgör sina förpliktelser.

Ilar avtalet getts formen av hyresavtal skall avbetalningsköp ändå anses föreligga om avsikten är att den till vilken godset har utgetts skall bli ägare av det.

Sammanlagda beloppet av de poster som köparen har att erlægga enligt avtalet benämns i lagen avbetalningspriset. Med post avses dock inte sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie som köparen skall utge särskilt.

Med anledning av konsumentkreditlagens tillkomst upptogs i 1 § avbetalningsköplagen en erinran om att vissa avbetalningsköp regleras i konsumentkreditlagen.

Genom 2 § första stycket avbetalningsköplagen begränsas säljarens rätt att göra gällande särskilda påföljder om köparen råkar i dröjsmål med betalningen. Om köparen underlåter att betala förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet får säljaren återta godset, utkräva ännu inte förfallen post eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande endast om betalningsdröjsmålet har viss minsta omfattning. Det krävs att köparens underlåtenhet avser belopp som utestår obetalat minst 14 dagar utöver förfallodagen och att detta belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av avbetalningspriset eller att beloppet utgör återstoden av säljarens fordran. Med uttrycket "särskild påföljd" markeras att bestämmelserna inte begränsar säljarens rätt att i vanlig ordning driva in sin fordran.

Om köparen efter utgången av den nämnda fjortondagarsfristen men innan godset återtas erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte ränta samt ersätter säljarens kostnader i anledning av dröjsmålet får säljaren enligt 2 § andra stycket inte göra gällande särskilda påföljder, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att betalningsdröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen

utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter.

Kan köparen inte värja sig enligt 2 § har säljaren rätt att återta godset. Vill han göra detta, skall avräkning ske mellan parterna enligt reglerna i 3–5 §§.

Köparen tillgodoräknas enligt 3 § värdet av godset, när det återtas. Värdet skall beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att på lämpligt sätt försälja godset. Hänsyn skall sålunda tas till omständigheter som kan höja värdet i säljarens hand, såsom att han på nytt kan sälja godset i egen rörelse och dessförinnan reparera eventuell skada på godset.

I 4 § anges vad säljaren skall tillgodoräknas. Främst gäller det obetalda poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne när återtagande sker. Vidare tillgodoräknas säljaren övriga obetalda poster med en viss reduktion som syftar till att köparen inte skall behöva betala fulla avbetalningspriset med hänsyn till att uppgörelse sker i förtid. Reduktionen innebär att säljaren av dessa poster tillgodoräknas endast så stor del som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Har säljaren i avtalet uppgett det pris till vilket han skulle ha varit villig att sälja godset mot kontant betalning skall detta anses som godsets kontantpris, om det inte kan antas att godset kunde ha köpts till lägre pris.

Säljaren tillgodoräknas vidare ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som inte inräknats i avbetalningspriset, samt kostnad som han måste vidkännas för godsets återtagande. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m. (ändrad senast 1976:796). Om köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset, tillgodoräknas säljaren även fordran på sådan ersättning (förutsätter s. k. kopplingsförbehåll, se härom i det följande).

I samband med antagandet av konsumentkreditlagen har gjorts vissa huvudsakligen formella ändringar i de nu berörda reglerna. Ändringarna innebär väsentligen att bestämmelserna i den nyss nämnda kungörelsen överflyttas till 4 § avbetalningsköplagen.

Om godsets värde överstiger det belopp som har tillgodoräknats säljaren, får denne enligt 5 § första stycket inte återta godset utan att han betalar överskottet till köparen eller, om värderingen gjorts av utmättningsman, nedsätter överskottet hos denne. Är godsets värde mindre än vad som tillgodoräknats säljaren, får han enligt 5 § andra stycket inte utkräva mer än det överskjutande beloppet. Denna regel innebär att säljaren definitivt går förlustig det belopp varmed avbetalningspriset enligt de nyss berörda bestämmelserna skall reduceras.

Tidigare har berörts köparens möjlighet att enligt 2 § andra stycket avvärja återtagande vid sådant betalningsdröjsmål som berott på att han huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter. Enligt 6 § första

stycket kan köparen emellertid, cavsatt orsaken till betalningsdröjsmålet, alltid avvärja att godset återtas sedan säljaren framställt yrkande om återtagande. Då fordras dock att köparen på en gång betalar vad säljaren har att fordra enligt 4 §, dvs. efter viss reduktion av säljarens fordran enligt avtalet. Köparen har enligt 6 § tredje stycket även i annat fall rätt att fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid, varvid säljarens fordran likaledes skall beräknas i huvudsak enligt de i 4 § angivna grunderna.

Om säljaren har återtagit godset, har köparen enligt 6 § andra stycket rätt att inom viss tid därefter lösa tillbaka godset. Denna rätt består under 14 dagar efter återtagandet. Vill köparen utnyttja återlösningsrätten skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet samt vad säljaren kan ha att fordra enligt 5 § andra stycket.

Det förekommer att flera föremål säljs genom samma avbetalningsköp. Vill säljaren i sådant fall återta godset har köparen enligt 7 § första stycket rätt att behålla de föremål han önskar. Han skall då betala säljaren de värden som har åsatts dessa varor samt vad säljaren kan ha att fordra enligt 5 § andra stycket, dvs. den eventuella skillnaden mellan vad säljaren med avseende på hela köpet har tillgodoräknats enligt 4 § och samtliga föremåls värde när återtagandet sker. Har säljaren redan återtagit föremålen, har köparen rätt att inom 14 dagar därefter återlösa de föremål han önskar mot att han ersätter säljaren enligt de nyss angivna reglerna. Köparens rätt att behålla eller lösa åter något eller några av flera föremål gäller enligt 7 § andra stycket inte om nämnda föremål har sådant samband med de övriga att dessas värde påtagligt skulle minskas genom avskiljandet.

Vissa avtalsvillkor har ansetts vara så otillbörliga vid avbetalningsköp att de förklarats ogiltiga genom bestämmelser i 8 §. Genom 8 § första stycket ogiltigförklaras s. k. kopplingsförbehåll, dvs. förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han fullgör annan förpliktelse än sådan som åligger honom på grund av avbetalningsköpet. Till komplettering härav ogiltigförklaras i 8 § andra stycket s. k. avräkningsförbehåll, dvs. förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas på fordran som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet. Reglerna är dock inte undantagslösa. Såväl kopplings- som avräkningsförbehåll är nämligen giltiga, om de avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset.

I 9 § ges en bestämmelse till köparens skydd vid tillämpning av förfalloklausul, dvs. avtalsvillkor enligt vilket köparens underlåtenhet att fullgöra sina åligganden skall medföra att han inte har rätt till avtalad förfallotid. Om säljaren med åberopande av en förfalloklausul utkräver hela köpeskillingen eller del därav som annars inte skulle vara förfallen till betalning, skall säljarens fordran beräknas enligt reglerna i 4 §, dvs. med viss reduktion.

Säljaren kan återta godset genom frivillig uppgörelse med köparen. Säljaren kan också vända sig till domstol och få köparen förpliktad att utge godset. Det

vanligaste är emellertid att säljaren utnyttjar det handräckningsförfarande som avbetalningsköplagen ställer till hans förfogande. Detta förfarande regleras i 10–14 §§ samt 16 § första stycket avbetalningsköplagen.

Enligt 10 § får säljaren hos utmätningsman söka handräckning för godsets återtagande. En förutsättning för detta är att det om avbetalningsköpet har upprättats en av köparen underskriven handling som innehåller äganderätts- eller återtagandeförbehåll, uppgift om godsets kontantpris samt uppgift om vad köparen har att betala och när de särskilda beloppen förfaller till betalning. Ansökan om handräckning görs skriftligen och skall innehålla uppgift om den del av avbetalningspriset som är obetald. Gör säljaren anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset skall även sådan fordran anges. Köpchandlingen skall i original och bestyrkt avskrift bifogas ansökningen. Om utmätningsmannen begär det skall säljaren betala handräckningskostnaden i förskott.

Enligt 10 § tredje stycket äger 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1) motsvarande tillämpning vid handräckning. Detta innebär bl. a. följande. Handräckning söks där köparen har sitt hemvist eller där godset finns. Köparen skall i regel underrättas om handräckningen i så god tid att han kan beräknas få nödvändigt rådrum för att bevaka sin rätt. Föreligger fara att godset göms undan eller förstörs eller är saken annars brådsakande behöver köparen dock inte underrättas. Köparens frånvaro utgör inte hinder för handräckningens genomförande, om det inte anses erforderligt att han får tillfälle att yttra sig. Om handräckning inte genast kan verkställas får utmätningsmannen vid behov säkerställa handräckningen genom vissa säkerhetsåtgärder i avvaktan på verkställighet.

Handräckning får enligt 11 § första stycket avbetalningsköplagen beviljas endast om utmätningsmannen finner uppenbart att det föreligger sådant betalningsdröjsmål som anges i 2 § första stycket eller att köparen har åsidosatt annan förpliktelse av väsentlig betydelse för säljaren. Enligt 11 § andra stycket får gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn inte i något fall återtas. I 11 § tredje stycket föreskrivs att handräckning inte får beviljas om köparen visar sannolika skäl att varan har sålts till oskäligt högt pris.

I samband med konsumentkreditlagens tillkomst har 11 § andra stycket avbetalningsköplagen upphävts (beträffande motiven härför, se prop. 1976/77:123 s. 150).

Utmätningsmannen har enligt 12 § vissa möjligheter att medge anstånd med verkställigheten. Detta är fallet om handräckning söks på grund av betalningsdröjsmål samt dröjsmålet beror på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter som kan antas vara av tillfällig natur. Anstånd får dock inte medges om säljarens rätt till godset äventyras eller hans

rätt eljest otillbörligt åsidosätts. Anstånd får medges intill tre månader från dagen för ansökningen om handräckning. Om synnerliga skäl föreligger kan nytt anstånd medges intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning till det förekommer, förklara att detta skall upphöra.

Även säljaren kan medge uppskov med verkställigheten av handräckning. Har på grund härav verkställighet inte skett när sex månader har förflutit från ansökningen är denna enligt 16 § första stycket förfallen. Säljaren är dock oförhindrad att på nytt ansöka om handräckning.

Vid handräckning skall utmätningssmannen enligt 13 § uppteckna och värdera det gods som skall återtas. Om det behövs får utmätningssmannen vid värderingen anlita biträde av sakkunniga.

Enligt 14 § första stycket får beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor men inte i högre instans. Om köparen eller säljaren är missnöjd med värdering eller annan åtgärd som vidtagits vid handräckningen kan han dock enligt 14 § andra stycket föra saken till domstol efter stämning på den andre.

Som tidigare har nämnts kan säljaren hos domstol utverka dom, varigenom köparen förpliktas att utge gods som sålts genom avbetalningsköp. Beträffande förrättning för verkställighet av sådan dom äger i stor utsträckning reglerna om handräckning motsvarande tillämpning.

Säljarens fordringar på grund av avbetalningsköp är i princip likställda med fordringar i allmänhet. Han är alltså oförhindrad att redan före utgången av den i 2 § angivna fristen i vanlig ordning utkräva obetalda poster. Säljaren kan därvid vända sig till domstol för att få en exekutionstitel i form av dom eller lagsökningsutslag och därefter söka utmätning hos köparen. För denna situation har dock i 16 § andra stycket uppställts en viktig regel till köparens skydd, enligt vilken det gods avbetalningsköpet avser inte får utmätas för fordran på grund av köpet. Skälet till denna regel är att värderingsreglerna i 3 § annars skulle sättas ur spel. Vidare skulle köparen förlora sin rätt enligt 6 och 7 §§ att behålla eller återlösa det köpta godset eller del av det.

Av 17 § första stycket framgår lagens tvingande natur. I 17 § andra stycket finns en regel som innebär att avtal om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp är ogiltigt, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkom.

2.2.2 Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Genom ändringar i avtalslagen (SFS 1976:185), vilka trädde i kraft den 1 juli 1976, intogs i lagens 36 § en förmögenhetsrättslig generalklausul som ersatte bl. a. tidigare gällande generalklausuler i 8 § avbetalningsköplagen och 8 § skuldebrevslagen.

Generalklausulen i 36 § avtalslagen ger domstolarna möjlighet att jämka eller åsidosätta oskäligen villkor i avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Avtalsvillkor får enligt generalklausulen jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid prövningen skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Detta gäller inte bara privatpersoner som konsumenter utan även andra avtalsparter. De angivna bestämmelserna har motsvarande tillämpning i fråga om villkor vid annan rättshandling på förmögenhetsrättens område än avtal.

Generalklausulen är i princip tillämplig inom hela förmögenhetsrätten och kan tillämpas bl. a. på avtal eller andra rättshandlingar som gäller krediter av olika slag. I den proposition som ligger till grund för generalklausulen (prop. 1975/76:81) har framhållits att även om det på vissa områden, såsom vid avbetalningsköp, finns särskilda lagbestämmelser till skydd för svagare avtalspart kan generalklausulen ändå ha en viktig funktion att fylla som en kompletterande skyddsregel, bl. a. i speciella situationer som inte har kunnat regleras i den särskilda lagen (prop. s. 112).

Generalklausulen kan tillämpas på alla slags villkor, även sådana som avser vederlaget (priset) för en prestation. I prop. 1975/76:81 påpekas att ett område där det finns särskild anledning att överväga jämkning av vederlaget är kreditköpen. Det har emellertid också understrukits, att hänsyn alltid måste tas till samtliga omständigheter i det enskilda fallet och att avsikten inte har varit att generalklausulen skall fungera som ett medel för en allmän priskontroll (prop. s. 138). En annan typ av avtalsvillkor som berörts i propositionen är s. k. förfalloklausuler, dvs. villkor som innebär att ett lån eller annan kredit under vissa förhållanden skall förfalla till betalning före avtalad förfallodag samt avtalsvillkor som ger kreditgivare rätt att säga upp krediten till betalning i förtid. Även sådana avtalsvillkor kan, om de i ett enskilt fall framstår som oskäligen, jämkas eller åsidosättas med stöd av generalklausulen (prop. s. 139 f).

Enligt 37 § avtalslagen i dess lydelse efter den 1 juli 1976 gäller att sådana förbehåll är ogiltiga, som innebär att pant eller annan säkerhet skall vara förverkad, om den förpliktelse för vars fullgörande säkerheten ställts inte rätteligen fullgörs.

2.2.3 Konsumentkreditlagen

Syftet med konsumentkreditlagen är att i olika hänseenden stärka konsumenternas ställning i creditsammanhang, främst vid kreditköp.

Lagen förbättrar konsumentens beslutsunderlag genom bestämmelser som ålägger näringsidkare att vid krediterbjudande och kreditgivning lämna konsumenten viktig information om kreditvillkoren. Genom krav på normalt 20 procents kontantinsats vid kreditköp minskas bl. a. risken för sådan konkurrens om konsumenterna som sker genom förespeglande av skenbart förmånliga kreditvillkor. Möjligheterna för säljare att förbehålla sig rätt att ta tillbaka vara som sålts på kredit begränsas till varor som är lämpade att utgöra säkerhet för kredit. De nu nämnda reglerna anknyts till det näringsrättsliga systemet i marknadsföringslagen (1975:1418, ändrad 1976:55) resp. lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (avtalsvillkorslagen, ändrad senast 1977:452). Det betyder bl. a. att närmare riktlinjer för tillämpningen av dessa regler skall utformas av konsumentverket, i första hand efter förhandling med berörda näringslivsorganisationer.

Konsumentkreditlagen innehåller vidare bestämmelser som tar sikte på den situationen att avtal om kredit har träffats. Bestämmelserna är inriktade på kreditköpet. De ger konsumenten en starkare ställning gentemot säljare eller annan kreditgivare samt ett skydd mot betungande följder av betalningssvårigheter.

Enligt 1 § är konsumentkreditlagen tillämplig beträffande varje form av kredit (betalningsanstånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som erbjuds, lämnas eller förmedlas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Med konsument avses enskild medborgare i egenskap av privatperson. Näringsidkare är varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Med kreditgivare avses enligt 2 § den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran.

Av de olika bestämmelserna i lagen tar bestämmelserna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit sikte på alla krediter. Huvuddelen av lagens bestämmelser gäller däremot endast krediter som lämnas för kreditköp. Härmed avses enligt 3 § köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Under begreppet kreditköp faller sålunda bl. a. sedvanliga delbetalningsköp – såsom avbetalningsköp – samt s. k. låneköp och köp som sker med utnyttjande av kontokredit, allt i den mån köpet avser vara (prop. 1976/77:123 s. 158).

Av 4 § framgår att lagen är tvingande till konsumentens förmån. Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen är ogiltigt. Bestämmelsen avser villkor varigenom konsumenten i förväg godtar inskränkningar i sina rättigheter enligt lagen.

5–7 §§ innehåller bestämmelser om näringsidkares informationsplikt vid marknadsföring av kredit. Enligt 5 och 6 §§ skall näringsidkare dels vid

annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit och dels innan kreditavtal slutes lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges. Skyldighet att lämna information föreligger dock inte, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl (jfr prop. s. 162 f samt LU 1977/78:5 s. 17 ff). Den information som skall lämnas innan kreditavtal slutes måste vara skriftlig.

Av 2 § framgår närmare vad informationsplikten avser. Med kontantpris menas det pris till vilket vara, tjänst eller annan nytthet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning. Kreditkostnaden är det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten. I kreditkostnaden skall inräknas förlust av sådan rabatt som säljaren regelmässigt lämnar till konsumenter som betalar kontant men som inte kommer kreditförvärvare till del. Sådan rabatt måste följaktligen dras av vid angivande av kontantpriset (prop. s. 156 f). Med effektiv ränta för en kredit avses kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall med hänsyn tagen till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden.

Av 7 § konsumentkreditlagen framgår att lagens bestämmelser om informationsplikt är att betrakta som en utfyllnad av generalklausulen i 3 § marknadsföringslagen. Enligt denna kan näringsidkare åläggas att vid marknadsföring lämna information som har särskild betydelse från konsumentens synpunkt. 7 § konsumentkreditlagen innehåller en erinran att marknadsföringslagen gäller i fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen eller som annars är av särskild betydelse från konsumentens synpunkt. Härigenom markeras även att 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen inte uttömmande anger den information som kan krävas vid marknadsföring av kredit.

Av stor betydelse är att konsumentverket genom anknytningen till marknadsföringslagen har fått en bas för att utfärda närmare riktlinjer beträffande den information som bör lämnas till konsumenterna i samband med marknadsföring av kredit. Det har förutsatts att konsumentkreditlagens särskilda bestämmelser om informationsplikt skall fyllas ut och preciseras genom sådana riktlinjer. Dessa torde i allmänhet komma att utfärdas efter överläggningar mellan konsumentverket och berörda näringsidkare eller branschorganisationer (jfr prop. 1975/76:34 s. 103–108 och 126 f samt prop. 1976/77:123 s. 85 f, 350 f och 370 f).

Konsumentkreditlagens särskilda bestämmelser om kreditköp inleds med de i 8 och 9 §§ upptagna reglerna om kontantinsats. Enligt 8 § skall säljaren vid kreditköp ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om

inte särskilda förhållanden föranleder annat. Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Även reglerna om kontantinsats anknyter till marknadsföringslagen. Om näringsidkare för egen eller annans räkning säljer vara utan att iaktta dessa regler, skall det enligt 9 § anses utgöra sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen, dvs. otillbörlig marknadsföring. Härav följer bl. a. att konsumentverket kan utfärda riktlinjer även för tillämpningen av kontantinsatsreglerna. Verket har härigenom möjlighet att öva inflytande på vad som skall anses utgöra god sed på marknaden när det gäller uttagande av kontantinsats. I övrigt får hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 100–109 och 166–169.

10 § konsumentkreditlagen innehåller viktiga civilrättsliga bestämmelser om de befogenheter som vid kreditköp tillkommer köparen gentemot annan kreditgivare än säljaren. Bakgrunden till bestämmelserna är att det har blivit allt vanligare att konsument vid kreditköp engageras i ett s. k. trepartsförhållande. Detta kan ske så att betalningen för en vara erläggs med pengar som konsumenten får låna av annan kreditgivare än säljaren på grund av överenskommelse mellan denne och kreditgivaren (jfr definitionen av kreditköp). Denna situation föreligger vid s. k. låneköp och vid köp med användande av de allmänt förekommande kontokortskrediterna. Konsumenten är här formellt sett part i två avtalsförhållanden, ett köpeavtal med säljaren och ett kreditavtal med den särskilde kreditgivaren. Ett trepartsförhållande kan också uppstå genom att säljaren vid kreditköp ger konsumenten betalningsansånd och därefter överlåter eller pantsätter sin fordran mot konsumenten till annan, som därmed inträder som kreditgivare. Detta förfarande är mycket vanligt vid avbetalningsköp. Konsumenten har efter överlåtelsen eller pantsättningen att betala sin skuld på grund av köpet till den nye kreditgivaren.

I nu berörda situationer skulde konsumenten, om särskilda lagregler saknades, vara eller kunna bli avskuren från möjligheten att gentemot den särskilde (nye) kreditgivaren göra invändningar på grund av köpet, t. ex. rörande fel i varan eller dröjsmål med leverans (jfr prop. 1973:138 s. 150 ff och 265 ff samt prop. 1976/77:123 s. 111 f). Konsumentköplagen förbättrade i viss mån konsumentens ställning i detta hänseende genom de särskilda reglerna om kreditköp i lagens 15 och 16 §§. Genom 10 § konsumentkreditlagen, som ersätter 15 och 16 §§ konsumentköplagen, stärks konsumentens ställning ytterligare. I 10 § första stycket föreskrivs generellt att köparen vid kreditköp får mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren. Enligt 10 § andra stycket får köparen vidare rätt att i vissa fall kräva tillbaka betalning som har erlagts till särskild eller ny kreditgivare. Om köparen på grund av köpet har anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penning-

prestation, svarar nämligen kreditgivaren lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock inte skyldig att betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten. Beträffande den närmare innebörden av 10 § får hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 113–116 och 169–172.

Till reglerna i 10 § ansluter ett i 11 § upptaget förbud för kreditgivare vid kreditköp att motta vissa fordringsbevis av köparen. Förbudet avser växel och annan skuldförbindelse som kan medföra att köparen förlorar sin rätt att mot krav på betalning göra invändning på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar förbindelsen. Förbudet är straffsanktionerat. Bestämmelserna i 11 § ersätter liknande bestämmelser i 17 § konsumentköplagen.

12 och 13 §§ konsumentkreditlagen innehåller regler om förtidsbetalning vid kreditköp. Enligt 12 § första stycket har köparen alltid rätt att betala hela sin skuld till kreditgivaren i förtid. För att kreditgivaren skall ha rätt att påfordra betalning i förtid krävs enligt 12 § andra stycket för det första att kreditgivaren har förbehållit sig sådan rätt genom en s. k. förfalloklausul. Vidare krävs att köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen och att denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen (summan av kreditbelopp och kreditkostnad, se 2 §). Om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster är det emellertid tillräckligt att dessa tillsammans utgör mer än en tjugondel av hela kreditfordringen (LU 1977/78:5 s. 29 f). Enligt 12 § tredje stycket får dock bank eller annan kreditgivare göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning (jfr prop. 1976/77:123 s. 119 f).

13 § innehåller regler som syftar till att köparen vid förtidsbetalning inte skall behöva betala den del av kostnaden för krediten som belöper på den återstående, icke utnyttjade kredittiden. I prop. 1976/77:123 hade regeringen i denna del föreslagit en enkel schablonregel. Riksdagen valde emellertid en annan lösning (LU 1977/78:5 s. 33 ff). Enligt denna skall den obetalda delen av kreditfordringen minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden (första stycket). Om betalning sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag skall den ej utnyttjade kredittiden räknas från första förfallodagen efter betalningen. Kreditgivaren får dock enligt 13 § andra stycket tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och inte är oskäligen. Bestämmelserna i 13 § är tillämpliga vare sig förtidsbetalningen sker på köparens eget initiativ eller till följd av att kreditgivaren kan åberopa en förfalloklausul. Som kommer att framgå i det följande skall de tillämpas även vid den uppgörelse som skall ske, om kreditgivaren med stöd av förbehåll om återtaganderätt tar tillbaka vara som sålts på kredit.

Den i 13 § avsedda reduktionen av kreditkostnaden kan, om kreditgivaren så påfordrar, ske med användande av beräkningsmetoder som ger god matematisk rättvisa mellan parterna. I första hand har man här åsyftat tillämpning av den s. k. 78-regeln (se SOU 1975:63 s. 139 f, 200 f och 228 f samt LU 1977/78:5 s. 33 ff). Å andra sidan kan beräkningsmetoderna framstå som alltför komplicerade. Det har förutsatts att konsumentverket och berörda näringslivsorganisationer kan utarbeta råd och anvisningar samt ta fram tabeller och liknande hjälpmedel för den praktiska tillämpningen (LU 1977/78:5 s. 38).

Av den tidigare lämnade redogörelsen för gällande avbetalningsköplag (avsnitt 2.2.1) framgår att s. k. kopplings- och avräkningsförbehåll vid avbetalningsköp i allmänhet är ogiltiga. Sådana förbehåll kan dock göras gällande, om de avser fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på avbetalningsgodset. Genom konsumentkreditlagen utesluts även denna möjlighet. Såvitt gäller avräkningsförbehåll följer detta av 14 §. Om köparen till kreditgivaren erlägger ett belopp för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp, får kreditgivaren enligt 14 § inte först avräkna beloppet på annan fordran som han har mot köparen. I fråga om kopplingsförbehåll får hänvisas till den följande redogörelsen för 15 § andra stycket konsumentkreditlagen.

15–23 §§ konsumentkreditlagen innehåller bestämmelser som endast gäller kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, dvs. sådana kreditköp som i dag normalt faller under avbetalningsköplagen. Med förbehåll om återtaganderätt avses enligt 15 § första stycket avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om inte köparen fullgör sin del av kreditköpsavtal. Ett sådant villkor kan vara utformat som ett s. k. äganderätts- eller ägarförbehåll (prop. 1976/77:123 s. 178).

I åtskilliga fall där förbehåll om återtaganderätt har uppställts torde kreditgivaren inte kunna tillgodoöfva sig något nämnvärt ekonomiskt värde genom att återta varan. Denna kan t. ex. vara av sådant slag att den har ett mycket ringa andrahandsvärde. Trots detta har varan ofta ett betydande bruksvärde för köparen. I denna situation utgör återtaganderätten ett rent påtryckningsmedel. Konsumentkreditlagen bygger bl. a. på tanken att detta normalt inte bör förekomma. Som ett medel att åstadkomma detta resultat har i 15 § tredje stycket tagits upp vissa bestämmelser av näringsrättslig natur. Enligt dessa gäller att näringsidkare kan förbjudas att använda förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet. I fråga om sådant förbud tillämpas bestämmelserna i avtalsvillkorlagen. Detta innebär att fråga om förbud prövas av marknadsdomstolen eller, i fall som inte är av större vikt, av KO. Förbud skall normalt förenas med vite. Anknytningen till avtalsvillkorlagen medför att konsumentverket på samma sätt som när det gäller reglerna om marknadsföring

och kontantinsats kan ta fram riktlinjer beträffande användningen av förbehåll om återtaganderätt, i första hand efter överläggningar med berörda näringsidkare eller branschorganisationer (prop. s. 128 f).

I 15 § andra stycket anges förutsättningarna för att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande. För det första krävs att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning. Annan kreditgivare än säljaren kan alltså inte förbehållas detta slags säkerhet i varan, vilket innebär att återtaganderätt är utesluten i samband med låneköp och köp med användande av kontokort. Ett av säljaren till säkerhet för dennes egen fordran uppställt förbehåll kan däremot åberopas av annan kreditgivare till vilken säljaren har överlåtit eller pantsatt sin rätt.

För att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande fordras vidare enligt nämnda stycke att köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen och att denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Om dröjsmålet omfattar två eller flera poster är det dock tillräckligt att dessa tillsammans utgör mer än en tjugondel av hela kreditfordringen (LU 1977/78:5 s. 40 f). Kraven på betalningsdröjsmålets längd och beloppsmässiga omfattning överensstämmer alltså med dem som gäller för att kreditgivaren skall kunna kräva betalning i förtid. Att endast dröjsmål med kreditfordringen kan åberopas till stöd för återtagande innebär att kopplingsförbehåll inte kan användas för att säkerställa annan fordran genom återtaganderätten.

Även om köparen har råkat i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som avses i 15 § andra stycket kan köparen enligt 16 § avvärja återtagande. Härför krävs att köparen innan varan återtas erlägger hela det belopp som inte har betalats i rätt tid samt ev. dröjsmålsränta och ersättning för kreditgivarens kostnader enligt grunder som anges i 17 § tredje–femte styckena. I sådant fall får kreditgivaren inte heller göra gällande en förfalloklausul med åberopande av dröjsmålet.

Om kreditgivaren vill utnyttja rätt att återta vara och köparen inte vill eller förmår avvärja detta genom betalning, skall förhållandet mellan dem avvecklas genom en uppgörelse som regleras i 17 och 18 §§.

Enligt 17 § första stycket skall vid uppgörelsen göras en avräkning mellan kreditgivaren och köparen. Köparen skall härvid enligt andra stycket tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § av betalningsköplagen motsvarande tillämpning (se avsnitt 2.2.1 ovan).

Kreditgivaren får enligt 17 § tredje stycket tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter sådan reduktion av kreditkostnaden som anges i 13 §. Vidare får kreditgivaren tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635). I förekommande fall får kreditgivaren också tillgodoräkna sig ersättning för

vissa kostnader för återtagande av varan. Detta gäller enligt 17 § fjärde stycket exekutionsavgift, skälighets transportkostnad och i viss mån utgift för inställelse vid förrättning för återtagande. I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren enligt 17 § femte stycket tillgodoräkna sig även skälighets ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde. I denna del kan regeringen meddela närmare föreskrifter.

Om det vid avräkningen uppkommer ett saldo till köparens förmån, får varan enligt 18 § första stycket återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne. Detta motsvarar vad som gäller enligt avbetalningsköplagen.

För det fall att avräkningen resulterar i ett saldo till kreditgivarens förmån har hittills gällande rätt inneburit att kreditgivaren efter återtagandet har kunnat driva in köparens restskuld på vanligt sätt. Genom 18 § andra stycket konsumentkreditlagen införs nu i stället ett principiellt förbud för kreditgivaren att kräva ut restskulden. Skulden får dock krävas ut i det undantagsfallet att varan har utsatts för betydande värdeminskning genom köparens vanvård. Beträffande den närmare motiveringen för dessa bestämmelser – vilka bl. a. torde komma att få en understödjande effekt på reglerna om kontantinsats och om begränsning av återtaganderätten till mera värdebeständiga varor – får hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 133 f samt till LU 1977/78:5 s. 70–72.

Det bör påpekas att med restskuld enligt 18 § andra stycket endast avses belopp som omfattas av de tidigare berörda avräkningsreglerna. Kreditgivaren är således alltid oförhindrad att även efter varans återtagande kräva ut ersättning för rättegångskostnader som hänför sig till dom varigenom köparen har förpliktats utge varan (prop. s. 184).

Sedan en vara återtagits har köparen enligt 19 § rätt att inom fjorton dagar lösa den tillbaka från kreditgivaren. I så fall måste köparen emellertid betala kreditgivaren inte bara varans värde vid återtagandet utan också den restskuld som kan ha uppkommit vid avräkningen.

Ett återtagande kan komma till stånd på olika sätt (jfr avsnitt 2.2.1 ovan). Det kan ske genom en uppgörelse direkt mellan parterna, utan medverkan av myndighet. Kreditgivaren kan också vända sig till domstol och utverka en dom som innebär att köparen förpliktats utge varan. Domen kan sedan verkställas på vanligt sätt, med beaktande av konsumentkreditlagens regler om avräkning mellan parterna m m.

Det vanligaste förfarandet torde emellertid även i fortsättningen bli att kreditgivaren hos utmättningsman begär handräckning för återtagande av varan. Bestämmelser härom har upptagits i 20–22 §§ konsumentkreditlagen. I viss utsträckning hänvisar dessa till handräckningsreglerna i avbetalningsköplagen. Viktiga avvikelser förekommer dock.

Enligt 20 § konsumentkreditlagen får kreditgivaren hos utmättningsman

söka handräckning för varans återtagande. Som förutsättning härför gäller att det rörande kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas. Denna handling skall i avskrift bifogas handräckningsansökningen, som skall vara skriftlig och innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Saknas i nyssnämnda handling uppgift om exempelvis kontantpris skall ansökningen avslås (prop. s. 185). Detsamma gäller om köparen visar sannolika skäl att handlingen innehåller felaktig uppgift till köparens nackdel (prop. s. 185, 360 och 373).

I 21 § första stycket föreskrivs att handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger. Enligt 21 § andra stycket får handräckning inte beviljas, om förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot sådant förbud som avses i 15 § tredje stycket.

Genom 21 § tredje stycket har köparens s. k. beneficium vid återtagande utvidgats väsentligt i förhållande till vad som gäller enligt avbetalningsköplagen. Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, får sålunda inte beviljas beträffande vara som faller under reglerna om beneficium vid utmätning i 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1). Detta innebär att handräckning eller domsverkställighet inte får ske med avscende på bl. a. möbler och annan utrustning som är nödvändig för ett hem och dess skötsel. Vidare undantas föremål som tjänar uteslutande till köparens personliga bruk och utrustning som fordras för köparens förvärvsverksamhet, allt till skäligt värde. I denna del får i övrigt hänvisas till prop. s. 187.

Vad i övrigt angår förfarandet vid handräckning och domsverkställighet hänvisar 22 § konsumentkreditlagen till bestämmelserna i 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket avbetalningsköplagen. En redogörelse för dessa bestämmelser har tidigare lämnats (avsnitt 2.2.1 ovan).

Vid kreditköp med förbehåll om återtaganderätt är kreditgivaren oförhindrad att göra gällande sin fordringsrätt i vanlig ordning. Han kan således vända sig till domstol för att få ett verkställbart utslag på sin fordran i stället för att göra gällande sin återtaganderätt. Med stöd av sådant utslag kan kreditgivaren begära utmätning hos köparen. För denna situation innehåller emellertid 23 § konsumentkreditlagen den viktiga regeln, att den vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt inte får utmätas för fordran på grund av kreditköpet. Syftet med regeln är främst att förhindra att konsumentkreditlagens regler om avräkning mellan parterna sätts ur spel. Det i lagtexten använda uttrycket ”fordran på grund av kreditköpet” inbegriper – förutom kreditfordran – också fordran på lagsökningskostnad o. d. som

hänför sig till köpet. Inte heller på grund av sådan fordran kan alltså varan utmätas. Det är därvid utan betydelse om rätten att ta tillbaka varan har gått förlorad på grund av att kreditfordringen helt eller till större delen har erlagts (prop. s. 373).

Efterlevnaden av konsumentkreditlagen har ställts under offentlig tillsyn. Bestämmelserna härom finns i 25--29 §§.

2.2.4 Annan lagstiftning

Annan lagstiftning av intresse i detta sammanhang är bl. a. inkassolagen (1974:182, ändrad 1975:744) som i första hand syftar till att undanröja riskerna för att gäldenärer utsätts för otillbörliga inkassoåtgärder. Vidare bör nämnas förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (ändrad senast 1976:1074). Förordningen innehåller en konjunkturpolitiskt motiverad reglering av kontantinsats (f. n. minst 40 procent) och kredittid (f. n. högst 18 månader) vid sådan bilförsäljning (se närmare prop. 1976/77:123 s. 34 f samt SOU 1977:24 s. 49 ff).

3 Utredningen

3.1 Inledande anmärkningar

Som har framgått i avsnitt 1 antog riksdagen den i prop. 1976/77:123 föreslagna konsumentkreditlagen med vissa av lagutskottet förordade ändringar (LU 1977/78:5). Ändringarna avsåg i huvudsak förutsättningarna för att kreditgivare vid kreditköp skall få göra gällande s. k. förfalloklausul och förbehåll om återtaganderätt (12 och 15 §§), beräkningen av kreditgivarens fordran när avtal om kreditköp avslutas i förtid (13 §) samt kreditgivares rätt att efter återtagande av vara kräva ut ev. restskuld (18 §). Då utredningens betänkande avgavs före lagutskottets har de av riksdagen gjorda ändringarna i konsumentkreditlagen inte kunnat beaktas av utredningen.

3.2 Allmänna utgångspunkter

Utredningen redovisar i avsnitt 4 av betänkandet sina allmänna överväganden rörande avbetalningsköplagens framtid mot bakgrund bl. a. av förslaget till konsumentkreditlag. I avsnittet 5.1 berör utredningen frågan om konsumentkreditlagen lämpligen kan utgöra en allmän förebild för lagstiftning rörande krediter utanför konsumentområdet.

Utredningen ställer sig avvisande till tanken att konsumentkreditlagens regler generellt skulle efterliknas utanför konsumentkreditområdet. Enligt utredningen gör sig här till stor del andra synpunkter gällande än inom konsumentområdet. Av störst intresse är kreditavtal där båda parter är

näringsidkare. Utredningen framhåller att ett företag typiskt sett är beroende av krediter för att kunna driva sin rörelse och att onödiga förvärv inte utgör något framträdande inslag. Bristande jämbördighet mellan parterna förekommer men är inte tillnärmelsevis lika vanlig som i förhållandet näringsidkare-konsument. Det faller sig enligt utredningen naturligt att ställa högre krav på den som driver näring än på en konsument bl. a. när det gäller att tillvarata de egna intressena. Kredittransaktioner i näringsidkarförhållanden kan dessutom förete betydande olikheter sinsemellan.

I konsumentkreditlagen framträder enligt utredningens mening vissa bestämmelser som viktigare än andra när det gäller att stärka kredittagarens/köparens ställning. Utredningen syftar på reglerna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit (5–7 §§), om kontantinsats vid kreditköp (8 och 9 §§), om köparens befogenheter gentemot särskild kreditgivare vid kreditköp (10 §) och om begränsning av användningen av förbehåll om återtaganderätt till köp avseende varor som kan anses lämpade att utgöra säkerhet för kredit (15 § tredje stycket).

Utredningen anser det inte kunna komma i fråga att utanför konsumentkreditområdet införa generellt tillämpliga bestämmelser om *informationsplikt vid marknadsföring av kredit*. Det finns enligt utredningens mening inte heller tillräckliga skäl för en sådan informationsplikt med ett mera begränsat tillämpningsområde, t. ex. enbart såvitt avser avbetalningsköp som faller utanför konsumentkreditlagen. Den huvudsakliga grunden för denna ståndpunkt är att informationsplikten inte skulle få samma betydelse utanför konsumentkreditområdet som inom detta. Ändamålet med den i konsumentkreditlagen föreskrivna informationen rörande bl. a. effektiv ränta är främst att ge konsumenten möjligheter att göra jämförelser mellan olika alternativ. Den näringsidkare som överväger avbetalningsköp för sin rörelse saknar emellertid, framhåller utredningen, inte sällan annan utväg. Alternativen självfinansiering och avstående från köp har i regel inte samma aktualitet för en sådan näringsidkare som för konsumenten (jfr även betänkandet s. 55 f).

Utredningen avvisar också ett lagstadgat *kontantinsatskrav vid kreditköp* utanför konsumentområdet. Utredningen framhåller att de varor som en näringsidkare köper på avbetalning normalt behövs för hans rörelse. I kommersiella förhållanden är leverantörskrediter ofta ett nödvändigt led i finansieringen av en rörelse. För näringsidkaren måste det enligt utredningen typiskt sett vara till övervägande fördel att kunna göra ett avbetalningsköp med låg eller ingen kontantinsats. Utredningen säger sig visserligen ha funnit att det åtminstone tidigare har förelegat vissa problem för främst mindre företag att fullfölja sina avbetalningsköp bl. a. när det gällt entreprenadmaskiner och lastbilar. Enligt utredningen skulle ett krav på hög kontantinsats ha kunnat motverka sådana problem. Under de senaste åren har emellertid skett en avsevärd förbättring. Om ett ingripande skulle behövas bör detta

enligt utredningen i varje fall inte ha formen av en allmän kontantinsatsreglering. Problem inom viss bransch eller beträffande visst varuslag bör angripas med direkta medel, anpassade efter omständigheterna.

Vad angår s. k. *trepartsförhållanden* framhåller utredningen att det vid avbetalningsköp näringsidkare emellan är vanligt att kreditgivningen finansieras genom att säljaren erhåller betalning av tredje man (särskild kreditgivare), som på grund av pantsättning eller överlåtelse i stället övertar säljarens rättigheter gentemot köparen. Ofta är det redan när köpeavtalet ingås förutsatt att en särskild kreditgivare på detta sätt skall träda in (jfr betänkandet s. 56). Det förekommer i hithörande fall att köparen genom en bestämmelse i köpeavtalet (s. k. *cut-offklausul*) avskärs från möjligheten att gentemot den särskilde kreditgivarens krav på betalning framställa invändningar på grund av köpet, t. ex. rörande fel i varan. Köparen kan i trepartsförhållandet inte heller kräva att den särskilde kreditgivaren återbär någon del av den betalning som han redan har uppburit av köparen, t. ex. om köpet hävs. Dessa begränsningar i köparens befogenheter får betydelse främst om säljaren blir insolvent och därför inte kan tillgodose köparens ev. anspråk på grund av köpet.

Som har framgått i avsnitt 2.2.5 ovan innebär 10 § konsumentkreditlagen en betydande förstärkning av konsumentens ställning i bl. a. den nu berörda situationen.

Enligt utredningens mening saknas det anledning att införa motsvarande regler utanför konsumentkreditområdet. Såvitt gäller möjligheten att kräva åter redan erlagd betalning i samband med hävning o. d. hänvisar utredningen till att köparens situation inte förändras genom att säljaren överlåter eller pantsätter sina rättigheter enligt köpeavtalet. Enligt utredningen förhåller det sig visserligen annorlunda om överlåtelsen på grund av en *cut-offklausul* medför att köparen även avskärs från rätten att mot den särskilde kreditgivarens krav på betalning framställa sådana invändningar på grund av köpet som han hade kunnat åberopa mot säljaren. Utredningen framhåller emellertid att köparens ställning i denna situation är jämförlig med den som han skulle ha befunnit sig i, om han hade betalat kontant. Den risk som läggs på en kreditköpare genom en *cut-offklausul* kan därmed enligt utredningens mening inte betraktas som typiskt sett oskäligen i näringsidkarförhållanden. I anslutning härtill påpekar utredningen också att bruket av växlar – som på grund av växellagstiftningen kan medföra samma effekter som *cut-offklausuler* – är allmänt godtaget i kommersiella förhållanden och knappast kan förbjudas just vid avbetalningsköp näringsidkare emellan, så länge påtagliga missförhållanden inte har framkommit.

Utredningen finner inte heller skäl föreligga att efter mönster av konsumentkreditlagen söka begränsa användningen av *förbehåll om återtaganderätt* vid kreditköp utanför konsumentkreditområdet. Enligt utredningen har det inte framkommit några olägenheter med nuvarande ordning. Förbehåll

om återtaganderätt används enligt utredningen här mest vid näringsidkares köp av dyra varor med betydande andrahandsvärde. I kommersiella förhållanden kan det inte heller utan vidare anses ligga i kreditbehövande köparens intresse att stränga krav ställs på varans värde som säkerhet.

Mot bakgrund av sina ställningstaganden i nu berörda frågor har utredningen övervägt, om det över huvud taget behövs särskild lagstiftning beträffande avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen.

I denna del framhåller utredningen bl. a. att den nu gällande avbetalningsköplagen har tillkommit med sikte inte bara på konsumenters utan också på kapitalsvaga småföretagares avbetalningsköp (betänkandet s. 75 f). Avbetalningsköpet spelar alltjämt en beaktansvärd roll när sådana näringsidkare skall skaffa nödvändig utrustning för rörelsen. Utredningen påpekar att den förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen visserligen ger ökade möjligheter att komma åt avtalsvillkor som i det enskilda fallet framstår som oskäligen (jfr avsnitt 2.2.2 ovan). Avbetalningsköparens ställning blir enligt utredningen emellertid säkrare om man genom lagstiftning skapar ett preciserat minimiskydd. Det möter enligt utredningen också betänkligheter att i anslutning till förbättringar för konsumenterna försvaga det skydd som f. n. gäller för näringsidkare som köper på avbetalning, i all synnerhet som dessa ofta är beroende av denna kreditform för sin rörelse. Enligt utredningen bör man alltså även i fortsättningen i lag reglera även sådana avbetalningsköp som faller utanför konsumentkreditlagen.

När det gäller lagstiftningstekniken berör utredningen frågan huruvida reglerna för sådana avbetalningsköp som nyss nämndes bör sammanföras med konsumentkreditlagen till en enda lag. Enligt utredningen skulle det emellertid framstå som onaturligt med en lag som gällde för, i princip, alla krediter på konsumentområdet men som utanför detta omfattade endast en särskild form av kreditköp, nämligen avbetalningsköp. Utredningen befarar även att en gemensam lag kan leda till en alltför långtgående saklig samordning mellan reglerna för konsumentkreditköp och reglerna för de avbetalningsköp som utredningens överväganden avser. Enligt utredningen är ett flertal sakliga skillnader mellan dessa regelsystem motiverade. En särskild avbetalningsköplag vid sidan av konsumentkreditlagen blir enligt utredningen mer överskådlig och lättolkad än en gemensam lag.

Utredningen föreslår alltså att man beträffande avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen behåller en särskild, tvingande lag. Denna bör enligt utredningen ersätta den nuvarande avbetalningsköplagen, vilken bl. a. har blivit språkligt omodern, samt anpassas till konsumentkreditlagens systematik och terminologi. Enligt utredningens mening måste också en del av de materiella lösningarna i konsumentkreditlagen slå igenom i en ny avbetalningsköplag. Olikheter bör enligt utredningen i princip förekomma endast om de motiveras av de särskilda hänsyn som gör sig gällande på konsumentområdet.

Utredningen har övervägt (avsnitt 5.2 i betänkandet) huruvida särskilda regler bör gälla för sådana näringsidkare som vid upptagande av kredit för rörelsen skulle kunna anses ha samma behov av skydd som konsumenter. Som exempel nämns hantverkare, lantbrukare och fiskare. Enligt utredningen är det emellertid praktiskt taget omöjligt att åstadkomma en hanterlig och rättvis gränsdragning mellan olika näringsidkare i detta hänseende. Utredningen finner det vidare principiellt betänkligt att låta en grupp av näringsidkare åtnjuta förmånligare regler än andra. En ev. särskild reglering avseende resurssvaga näringsidkare bör enligt utredningen i vart fall inte gå ut på att dessa jämföras med konsumenter, då kreditgivning till företag har en delvis annan funktion än kreditgivning till konsumenter för enskilt bruk. Utredningen tror för sin del att en tillämpning av exempelvis konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats och begränsning av återtaganderätten närmast skulle försämra finansieringssituationen för resurssvaga företag. De särskilda hänsyn som i näringsidkarförhållanden kan behöva tas till att en kredittagare intar en underlägsen ställning kan enligt utredningens mening tillgodoses genom tillämpning av generalklausulen i 36 § avtalslagen. I sammanhanget understryker utredningen också att det är en viktig uppgift för näringsidkarnas intresseorganisationer att genom information och rådgivning ge stöd åt här avsedda näringsidkare.

3.3 Förslaget till ny avbetalningsköplag

3.3.1 Tillämpningsområde m. m.

I fråga om en ny avbetalningsköplags tillämpningsområde framhåller utredningen att den nuvarande avbetalningsköplagen gäller alla avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen. Sålunda inryms en del sannolikt ytterst sällan förekommande fall, exempelvis avbetalningsköp mellan två privatpersoner. Enligt utredningens mening är det dock lämpligast att också en ny avbetalningsköplag får gälla alla fall utanför konsumentkreditområdet. Den bör i likhet med den nuvarande gälla endast vid köp av varor.

I sammanhanget tar utredningen vidare upp frågan huruvida en ny avbetalningsköplag, till skillnad från den nuvarande, efter mönster av konsumentkreditlagen bör i tillämpliga delar omfatta även sådana kreditköp med förbehåll om återtaganderätt som inte är delbetalningsköp. Att fall med betalning vid ett enda förfallotillfälle lämnades utanför den nu gällande avbetalningsköplagen synes enligt utredningen ha berott på att sådana fall antogs knappast förekomma i den handel som man hade för ögonen när lagen kom till. Utredningen uppger att kombinationen förbehåll om återtaganderätt och engångsbetalning inte har tilldragit sig någon uppmärksamhet. När kombinationen kommer till användning torde vanligen köpesumman vara

låg eller annan särskild omständighet föreligga, som gör att avtalet inte såsom det typiska avbetalningsköpet kan anses motivera en lagreglering utanför konsumentkreditområdet. Utredningen framhåller vidare att en lagreglering av förutsättningarna för återtaganderätt innebär ett ingrepp i annars gällande regler om hävningsrätt. Det är enligt utredningen inte givet att en för delbetalningsköp avpassad bestämmelse är lämplig i fall där hela betalningen skall erläggas på en gång efter varans utgivande. Som exempel nämner utredningen att det utanför konsumentkreditområdet knappast kan anses skäligt att säljaren i sådana fall vid utebliven betalning skall tvingas vänta viss tid med t. ex. återtagande. Köparens kontraktsbrott avser här hela hans prestation.

Enligt utredningens mening bör de udda fallen av engångsbetalning således kunna lämnas utanför en ny avbetalningsköplag.

Utredningen föreslår alltså att en ny avbetalningsköplag ges tillämpning på samma slags köp som den nu gällande och att dessa även i fortsättningen betecknas avbetalningsköp. Härmed förstås enligt förslaget avtal om köp av vara mot betalning i särskilda poster, av vilka minst en skall erläggas sedan varan har lämnats ut till köparen, och under villkor som ger säljaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt). Efter mönster av gällande avbetalningsköplag och konsumentkreditlagen föreslås att det i den nya lagen tas in en erinran om att avbetalningsköp föreligger även i fall då avtalet har getts formen av ett hyresavtal, om det är avsett att den till vilken varan lämnas ut skall bli ägare av denna. Beträffande vissa frågor om gränsdragningen mellan avbetalningsköp och reella hyresavtal kan hänvisas till betänkandet (s. 78 f).

Enligt utredningen bör vissa grundläggande begrepp definieras i lagen. Med *kontantpris* bör enligt förslaget förstås det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning. Termen *kreditbelopp* föreslås definierad som den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas. Med *kreditkostnad* bör förstås det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlagga till säljaren med anledning av betalningsanståndet. Med *kreditfordran* avses i förslaget summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden. De sålunda föreslagna definitionerna överensstämmer i huvudsak med motsvarande begreppsbestämningar i konsumentkreditlagen.

3.3.2 Återtaganderätten

Enligt utredningen bör den nya avbetalningsköplagen innebära att förbehåll om återtaganderätt får göras gällande i två situationer, nämligen dels vid betalningsdröjsmål från köparens sida och dels när köparen har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

När det gäller betalningsdröjsmål som grund för återtagande är en av

utgångspunkterna för utredningens överväganden de regler som enligt prop. 1976/77:123 föreslogs gälla för konsumentköpens del. Dessa innebär att förbehåll om återtaganderätt skulle få göras gällande endast om köparen sedan mer än en månad var i dröjsmål med förfallen del av kreditfordringen, som uppgick till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Vid riksdagsbehandlingen av propositionen kompletterades denna regel emellertid med en bestämmelse enligt vilken återtagande får ske även om dröjsmålsbeloppet utgör endast en tjugondel av kreditfordringen, förutsatt att dröjsmålet omfattar flera vid olika tidpunkter förfallna poster (se avsnitt 2.2.3 ovan).

För att ett betalningsdröjsmål skall berättiga till återtagande bör enligt utredningen alltid krävas att dröjsmålet har varat mer än en månad. När det gäller dröjsmålsbeloppets storlek föreslår utredningen att man som grundregel ställer kravet att detta belopp uppgår till mer än en tiondel av kreditfordringen. Enligt utredningen kan denna regel emellertid i vissa fall vara alltför sträng mot säljaren, eftersom det vid näringsidkares avbetalningsköp ofta rör sig om stora belopp. Om dröjsmålet överstiger två månader bör det därför räcka att dröjsmålsbeloppet uppgår till mer än en tjugondel av kreditfordringen eller utgör återstoden av denna. I det sist nämnda fallet skall dröjsmålsbeloppets storlek sålunda enligt förslaget inte ha någon betydelse. Detta innebär en principiell avvikelse från konsumentkreditlagen. Som motivering härför åberopar utredningen att det utanför konsumentkreditområdet är naturligast att låta återtaganderätten gälla så länge den fordran består som föranlett förbehållet om återtaganderätt.

Experterna Cason, Deullar och Hjärpe har avgett ett särskilt yttrande, vari utredningens förslag rörande kraven på betalningsdröjsmålets omfattning kritiserats. Experterna framhåller i det särskilda yttrandet, att förslaget i förhållande till nu gällande avbetalningsköplag innebär en skärpning till säljarens nackdel. Med hänsyn till att köpeobjekten i kommersiella transaktioner ofta representerar betydande värden kan enligt experterna den föreslagna förlängningen av tidsfristerna i många fall medföra avsevärda olägenheter för kreditgivarna. I det övervägande antalet fall då återtagande aktualiseras har köparen inställt sina betalningar, försatts i konkurs eller på annat sätt hamnat i sådant obestånd att det kan antas att han inte kommer att kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser. Enligt experternas mening är det i sådana fall motiverat att säljaren utan tidsutdräkt får återta varan. Risk föreligger annars att varans värde snabbt minskar till följd av att köparens möjligheter och intresse att underhålla varan avtar. Följden av detta kan bli att säljarens möjligheter att tillgodogöra sig ett restvärde på varan äventyras. Experterna uppger att den vid avbetalningsköp vanliga kredittiden för olika typer av maskiner som säljs till näringsidkare ligger mellan 12 och 60 månader. För större och dyrare maskiner är motsvarande kredittid för närvarande 36–60 månader. Experterna framhåller att den tidsfrist som en köpare kan komma i åtnjutande av till följd av tjugondelskravet därmed kan

uppgå till hela tre månader eller mer. Experterna förordar därför att den nu gällande avbetalningsköplagens regler om kvalificerat betalningsdröjsmål får kvarstå i huvudsak oförändrade. Enligt experternas mening bör dock det tillägget göras, att säljare alltid skall ha rätt att återta vara så snart förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader. Enligt experterna bör motsvarande regler gälla för säljarens rätt att kräva förtidsbetalning.

Enligt utredningen torde det visserligen sällan bli aktuellt att säljaren åberopar annan grund för återtagande än betalningsdröjsmål. Utredningen menar likväl att en ny avbetalningsköplag bör ge viss möjlighet härtill av principiella skäl och med hänsyn till att det i kommersiella förhållanden ofta är fråga om dyra varor och stora krediter. Utredningen framhåller att hanteringen av säljarens säkerhet för krediten är en av köparens centrala förpliktelser vid avbetalningsköp. På grund härav föreslår utredningen att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande även vid annat kontraktsbrott än betalningsdröjsmål, om kontraktsbrottet har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

Enligt konsumentkreditlagen får förbehåll om återtaganderätt göras gällande endast om dröjsmålsbeloppet inte har blivit preskriberat. Detta kan sägas innebära ett undantag från den allmänna regeln i gällande rätt, att sakrättsliga anspråk inte preskriberas (jfr prop. 1976/77:123 s. 130). Enligt utredningen bör den nya avbetalningsköplagen däremot utgå från den allmänna regeln och återtagande sålunda kunna ske även på grund av preskriberad fordran. Utredningen framhåller att det i de partsrelationer som här är aktuella vanligen inte kan anses oskäligt att åberopa ett förbehåll om återtaganderätt i denna situation. Som jämförelse nämner utredningen att en sedvanlig panträtt kan utnyttjas även om den bakomliggande fordringen har preskriberats. Experten Beck-Friis har i särskilt yttrande anmält avvikande mening i den nu berörda frågan. Han anser att en ny avbetalningsköplag på ifrågavarande punkt bör ges samma innebörd som konsumentkreditlagen.

Utredningen anser att köparen liksom f. n. bör ha möjlighet att avvärja ett återtagande som har aktualiserats. Om köparen har råkat i kvalificerat betalningsdröjsmål skall han enligt förslaget kunna förhindra återtagande genom att betala det belopp som inte har erlagts i rätt tid samt dröjsmålsränta och ersättning för säljarens kostnader. Till skillnad från vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen föreslås köparen ha denna möjlighet oavsett anledningen till att han har råkat i dröjsmål. Har köparen gjort sig skyldig till annat kontraktsbrott, som berättigar till återtagande, än betalningsdröjsmål, skall han enligt förslaget kunna avvärja återtagande genom betalning som i princip innebär en slutlig reglering av parternas mellanhavande.

3.3.3 Kopplings- och avräkningsförbehåll

Enligt utredningens mening kan det i kommersiella förhållanden inte anses vara typiskt sett oskäligt att kopplings- och avräkningsförbehåll kommer till användning i de undantagsfall som avses i nuvarande avbetalningsköplag, nämligen då förbehållen gäller fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på avbetalningsgodset. Utredningen hänvisar härvid till att det normalt finns ett nära samband mellan själva avbetalningsköpet och fordringar på grund av reparation e. d. Vidare framhåller utredningen att säljaren genom förbehåll av ifrågavarande slag inte kommer i bättre ställning än om han i stället utnyttjar sin rätt att kvarhålla varan till dess att reparationen betalas (retentionsrätt). Med hänsyn härtill och till frågans praktiska betydelse vid handel med bilar och maskiner bör enligt utredningen en ny avbetalningsköplag ge visst utrymme för kopplingar av det slag som avses här.

Mot bakgrund av att konsumentkreditlagen över huvud taget inte tillåter användning av kopplings- och avräkningsförbehåll har utredningen emellertid funnit anledning att från mera principiella synpunkter pröva i vilken utsträckning de nuvarande kopplingsmöjligheterna bör bibehållas i en ny avbetalningsköplag. Utredningen framhåller härvid att ett direkt kopplingsförbehåll medför att säljaren kan utnyttja sin återtaganderätt för att säkerställa betalningen inte bara av sin fordran på köpeskillingen utan också av andra fordringar. Enligt utredningen har återtaganderätten emellertid sitt berättigande som säkerhet för att köpeskillingen betalas. Med hänsyn härtill saknas det enligt utredningens mening anledning att låta säljaren med stöd av återtagandeförbehåll få täckning även för andra fordringar. Utredningen anser därför att en ny avbetalningsköplag inte bör ge utrymme för tillämpning av direkta kopplingsförbehåll. Enligt utredningen saknas det däremot skäl att hindra användningen av sådana avräkningsförbehåll som avser fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Experterna Cason, Deullar och Hjärpe har i sitt särskilda yttrande redovisat avvikande uppfattning även såvitt angår tillåtligheten av kopplingsförbehåll. Enligt experterna har utredningen inte visat, att några olägenheter av kopplingsförbehåll avseende reparationsfordringar hittills förekommit i samband med avbetalningsköp mellan näringsidkare. De framhåller att frågan om kopplings- och avräkningsförbehåll i dag torde vara av större praktisk betydelse än vid 1953 års revision av avbetalningsköplagen, bl. a. på grund av att kostnaderna för underhåll och reparationer i relation till priset på varan i dag är större än tidigare. Vidare röner enligt experterna frågan om service, underhåll och reparationer i dag större uppmärksamhet i samband med köpets avslutande än vad som förut varit fallet, eftersom många produkter numera är mer komplicerade än tidigare och därför i större behov av underhåll och service. Båda parterna är därmed redan i ett tidigt skede

medvetna om att sådana åtgärder måste vidtas och att detta många gånger medför betydande kostnader. Enligt experternas mening har således de praktiska skälen för kopplingsförbehåll efter hand förstärkts. Om kopplingsförbehåll inte tillåts i förhållandet mellan näringsidkare skulle det innebära risker för att motiverade reparations- och underhållsåtgärder uppskjuts eller underlåts. Vidare uppkommer enligt experterna risk för att säljaren tvingas att i högre grad utnyttja sin retentionsrätt i godset. Experterna säger sig inte vilja resa någon invändning mot utredningens principiella resonemang beträffande återtaganderättens karaktär av panträtt utan besittning såsom säkerhet enbart för kreditfordringen. De anser dock att praktiska skäl bör väga tyngre än de principiella invändningar som eventuellt kan anföras. Oskälig tillämpning av kopplingsförbehåll bör enligt deras mening kunna hindras med tillämpning av 36 § avtalslagen. Under hänvisning till vad sålunda har anförts förordar de tre experterna att direkta kopplingsförbehåll i fråga om fordran för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset även fortsättningsvis skall godtas vid avbetalningsköp mellan näringsidkare.

3.3.4 Betalning i förtid

Utredningen föreslår att köparen enligt den nya avbetalningsköplagen – liksom f. n. och enligt konsumentkreditlagen – skall ha rätt att när som helst betala sin återstående skuld till säljaren.

Säljaren föreslås få kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll om detta (förfalloklausul) samt köparen genom att åsidosätta förpliktelse enligt avtalet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller köparen i mer än en månad underlåtit att erlagga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, mer än en tjugondel av kreditfordringen.

Utredningens tre experter från näringslivet förordar i sitt särskilda yttrande, att kraven på betalningsdröjsmålets omfattning ges samma utformning som dessa experter har föreslagit såvitt gäller förutsättningarna för återtagande (se avsnitt 3.3.2).

Enligt konsumentkreditlagen har köparen vid kreditköp med förbehåll om återtaganderätt samma möjlighet att genom betalning avvärja tillämpning av förfalloklausul som att avvärja återtagande. Härför fordras enligt 16 § konsumentkreditlagen att köparen innan varan återtogs erlägger belopp, som inte har betalats i rätt tid, jämte ränta och kostnader enligt närmare angivna grunder.

Utredningen föreslår som tidigare har framgått att den nya avbetalningsköplagen skall innehålla motsvarande regler såvitt angår köparens möjlighet att avvärja återtagande på grund av betalningsdröjsmål. Utredningen anser däremot att regeln i 16 § konsumentkreditlagen när det gäller förfallopåföljd är alltför kategorisk för att efterbildas utanför konsumentkreditområdet.

Frågan i vad mån köparen skall kunna undgå förfallopåföljd genom helt eller delvis korrigerande åtgärd, som vidtas efter det att förutsättningarna för sådan påföljd inträtt, bör lämnas oreglerad i den nya avbetalningsköplagen. Det får enligt utredningen i varje enskilt fall särskilt bedömas, om det enligt 36 § avtalslagen skall anses oskäligt att trots sådan åtgärd påfordra tillämpning av en förfalloklausul.

Enligt såväl den nuvarande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen har köparen vid betalning i förtid – oavsett anledningen till att sådan betalning sker – rätt att erhålla viss reduktion av sin skuld till kreditgivaren. Grunden härför är att hela kredittiden inte utnyttjas, till följd varav kreditkostnaden blir lägre än den annars skulle ha blivit.

Utredningen föreslår att även den nya avbetalningsköplagen skall innehålla regler om reduktion av kreditkostnaden vid förtida betalning. Utredningens förslag i denna del har utformats med utgångspunkt från den schablonmässiga reduktionsregel som enligt regeringens förslag i prop. 1976/77:123 skulle tas in i konsumentkreditlagen. Enligt denna skulle vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Säljaren skulle likväl alltid få tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt angivits i avtalet och inte är oskälig. Utredningen har föreslagit att den berörda schablonregeln skall ingå även i en ny avbetalningsköplag, dock kompletterad med bestämmelser enligt vilka särskilda kreditkostnadsbelopp alltid skall tillgodoräknas säljaren, om de uppenbarligen helt hänför sig till utnyttjad kredittid. Experterna Cason, Deullar och Hjärpe har emellertid i sitt särskilda yttrande förordat att reduktionen av kreditkostnaden i stället sker enligt regler som tar större hänsyn till den verkliga räntekostnaden för den utnyttjade kredittiden. De hänvisar härvid till en avräkningsmetod som kommer till användning vid förtida betalning av banklån. Denna baseras enligt experterna på beräkning av den effektiva räntan under den tid som lånet har löpt. Experterna berör i sammanhanget vidare den s. k. 78-regeln. Experten Beck-Friis anser för sin del att denna regel bör tillämpas för att bestäma reduktionen av kreditkostnaden vid förtida betalning enligt en ny avbetalningsköplag.

Som har framgått i avsnitt 2.2.3 frångicks den i propositionen föreslagna schablonregeln vid riksdagens behandling av förslaget till konsumentkreditlag, till förmån för regler som bygger på en matematiskt mera korrekt fördelning av kreditkostnaden över kredittiden. Härvid har förutsatts att bl. a. 78-regeln skall komma till användning.

3.3.5 Uppgörelse vid varus återtagande

Utredningen framhåller att grundtanken bakom avräkningsreglerna i gällande avbetalningsköplag och i konsumentkreditlagen är att kreditgivaren i princip skall försättas i samma ekonomiska läge som om köpet hade fullföljts men inte göra någon extra vinst genom återtagandet. Enligt utredningen bör en ny avbetalningsköplag bygga på samma system.

Utredningen föreslår alltså till en början att köparen vid avräkning i anledning av återtagande skall tillgodoräknas varans värde vid återtagandet, beräknat efter vad säljaren kan antas utvinna genom att försälja varan på lämpligt sätt. I anslutning härtill tar utredningen upp ett par speciella frågor (betänkandet s. 114 f). Det förekommer att säljaren för att kunna få ett återtagande till stånd måste betala vissa skulder som egentligen åvilar köparen. Denne kan t. ex. ha lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som verkställt reparationen har rätt att kvarhålla varan som säkerhet för reparationsfordringen. Om säljaren då för att få ut varan tvingas betala reparationsfordringen bör enligt utredningen hänsyn härtill tas när varans värde bestäms vid avräkningen. Detta bör gälla även när retentionsrätt utövas för andra fordringar än reparationsfordringar och säljaren därför måste betala sådan fordran. Vidare förekommer att fordon som skall återtas inte får brukas på grund av att förfallen vägtrafikskatt inte har erlagts (jfr 16 och 21 §§ vägtrafikskattelagen, SFS 1973:601). I sådant fall bör enligt utredningen fordonets värde vid återtagandet bestämmas med hänsyn till att inbetalning måste göras om fordonet skall få användas omgående (jfr prop. 1974:164 s. 32). Återtar säljaren fordonet efter avräkning med avdrag för obetald skatt men blir det köparen och inte säljaren som inbetalar skattebeloppet, bör enligt utredningen köparen anses få en däremot svarande återkravs rätt inom ramen för det avdrag som gjorts vid värderingen av fordonet. Också om säljaren inför återtagandet betalat skatten bör enligt utredningen avdrag göras vid värderingen.

Säljaren skall enligt förslaget få tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter sådan reduktion av kreditkostnaden som tidigare berörts (avsnitt 3.3.4) samt i förekommande fall dröjsmålsränta. I anslutning härtill uttalar utredningen bl. a. (betänkandet s. 115) att yrkande om dröjsmålsränta, när särskild återtagandeförrättning äger rum, måste framställas senast vid denna. Om ett återopat kontrakt innehåller bestämmelser om dröjsmålsränta kan enligt utredningens mening säljaren emellertid anses ha framställt sådant yrkande. Utredningen anser att någon motsvarighet till konsumentkreditlagens regel om begränsning av räntefotens storlek inte bör gälla enligt den nya avbetalningsköplagen (jfr betänkandet s. 86).

Säljaren föreslås vidare få tillgodoräkna sig ersättning för vissa kostnader för återtagandet enligt regler som i huvudsak motsvarar konsumentkreditlagens bestämmelser härom (17 § fjärde och femte styckena konsumentkre-

ditlagen, se avsnitt 2.2.3). Den olikheten i förhållande till konsumentkreditlagen föreslås dock att säljaren, om återtagandet grundas på dom varigenom köparen har förpliktats att utge varan, får tillgodoräkna sig även obetald ersättning för rättegångskostnad enligt domen (jfr betänkandet s. 116).

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren får varan enligt förslaget återtas endast om säljaren kompenserar köparen.

För det fall att säljaren tillgodoräknas ett större belopp än köparen – dvs. att den senare belastas med en restskuld – innebär den nuvarande avbetalningsköplagen att säljaren får kräva ut restskulden, om denna inte har blivit preskriberad. Samma ordning föreslås gälla enligt den nya avbetalningsköplagen. Den inskränkning av rätten att kräva ut restskuld som följer av konsumentkreditlagen bör enligt utredningens mening inte införas i en lag som kommer att gälla främst avtal mellan näringsidkare.

3.3.6 Återtagande genom handräckning eller domsverkställighet

Utredningen anser att nuvarande ordning för att tvångsvis genomföra ett återtagande av avbetalningsgods i huvudsak bör behållas också i en ny avbetalningsköplag.

När det gäller de formella förutsättningarna för handräckning föreslår utredningen regler som nära anknyter till konsumentkreditlagens motsvarande bestämmelser. Enligt förslaget får handräckning beviljas endast om det är uppenbart att säljaren äger göra gällande förbehåll om återtaganderätt. Den föreslagna regeln sammanhänger med handräckningsförfarandets summariska natur och har sin motsvarighet i konsumentkreditlagen. Utredningen föreslår emellertid vidare att handräckning inte skall få beviljas, om köparen gör sannolikt att varan har sålts till oskäligt högt pris. En motsvarande bestämmelse finns i nu gällande avbetalningsköplag men har ansetts kunna undvaras i konsumentkreditlagen (jfr prop. 1976/77:123 s. 135).

Någon motsvarighet till regeln i 21 § tredje stycket konsumentkreditlagen, enligt vilken handräckning eller verkställighet av dom inte får beviljas beträffande vara som ingår i köparens s. k. beneficium enligt 65 § utsökningslagen, bör enligt utredningens mening inte upptas i en ny avbetalningsköplag. Utredningen anför bl. a. att återtaganderätten närmast är jämförbar med panträtt. Enligt 67 § första stycket utsökningslagen utgör bestämmelserna i 65 § samma lag inte hinder mot att pant utmätes för pantfordringen. Konsumentkreditlagens samordning med 65 § utsökningslagen är betingad av sociala hänsyn. Ett motsvarande "avsteg" kan enligt utredningen inte göras utanför konsumentkreditområdet.

Som framgår av det hittills anförda innebär utredningens förslag att avräknings- och handräckningsreglerna i den föreslagna nya avbetalningsköplagen på vissa punkter blir oförmånligare för köparen än motsvarande regler i konsumentkreditlagen. Det blir alltså av betydelse, vilken lag som är

tillämplig på ett köp. Mot den bakgrunden anser utredningen att det behövs en hanterlig regel för utmätningsmannens bedömning av frågan om den nya avbetalningsköplagens tillämplighet i det enskilda fallet. Utredningen föreslår därför att det i den nya avbetalningsköplagen föreskrivs, att handräckning enligt lagen inte får beviljas, om det finns påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen.

Utredningen föreslår vidare att i den nya avbetalningsköplagen tas in en rad regler om handräckningsförfarandet, vilka i sak motsvarar vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen. På grund av hänvisning i konsumentkreditlagen skall dessa regler tillämpas även vid handräckning enligt den lagen. Vidare föreslår utredningen att i den nya avbetalningsköplagen skall föras in vissa bestämmelser, som f. n. återfinns i utsökningslagen och gäller för handräckningsförfarandet på grund av hänvisning i nuvarande avbetalningsköplag.

Enligt förslaget skall beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor, som härvid är sista instans. Part som är missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen skall emellertid vara oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol, varvid för säljaren gäller vissa tidsfrister, om han vill undvika att köparen får disponera ett vid avräkningen ev. uppkommet saldo till köparens förmån. Vidare föreslås en allmän hänvisning till utsökningslagens bestämmelser i den mån dessa är tillämpliga på handräckningsförfarandet. Nu berörda regler överensstämmer med vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen.

De sålunda föreslagna bestämmelserna om handräckningsförfarandet skall enligt utredningsförslaget i huvudsak ha tillämpning även i fråga om verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att återlämna vara som sålts genom avbetalningsköp.

3.3.7 Utmättningsförbud

Enligt gällande avbetalningsköplag får det gods som här sålts genom avbetalningsköp inte utmätas för fordran på grund av köpet. Detsamma gäller enligt konsumentkreditlagen såvitt angår vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt. Utredningen anser att ett utmätningsförbud bör gälla även enligt en ny avbetalningsköplag. Enligt förslaget får sålunda vara, som har sålts genom avbetalningsköp, inte utmätas för fordran på grund av köpet.

I detta sammanhang tar utredningen emellertid upp frågan, huruvida utmätningsförbudet bör gälla även efter det att rätten att ta tillbaka varan har gått förlorad på grund av att kreditfordringen har blivit betalad. Utredningen framhåller att det i ett rättsfall rörande tillämpningen av gällande avbetalningsköplag har ansetts att utmätningsförbudet inte gäller i den berörda situationen (se NJA 1976 s. 128). I prop. 1976/77:123 med förslag till

konsumentkreditlag m. m. har föredragande departementschefen däremot uttalat att utmätningsförbudet gäller även om rätten att återta varan har gått förlorad på grund av att kreditfordringen helt eller till större delen har erlagts (prop. s. 373).

Enligt utredningens mening bör man utanför konsumentkreditområdet upprätthålla den linje som kommit till uttryck i nyssnämnda rättsfall, dvs. tillåta utmätning för fordran på grund av köpet sedan återtaganderätten upphört på grund av betalning av kreditfordringen. Det kan här vara fråga om exempelvis lagsökningskostnader. Enligt utredningen bör utanför konsumentkreditområdet säljaren vid avbetalningsköp liksom vid andra kreditköp få ta varan i anspråk för täckning av varje fordran på grund av köpet.

3.3.8 Vitesklausuler m. m.

Den nuvarande avbetalningsköplagens regler om att säljaren vid köparens betalningsdröjsmål får göra gällande särskild påföljd bara om betalningsdröjsmålet är på visst sätt kvalificerat avser inte endast förfallopåföljd och återtagande utan även annan särskild påföljd i form av t. ex. vite. I konsumentkreditlagen har avtalsvillkor om sådana andra särskilda påföljder inte ansetts kräva särskilda bestämmelser, utan det har ansetts tillfyllest att villkoren kan angripas med stöd av 36 § avtalslagen (jfr avsnitt 2.2.2). Enligt utredningen kan det betraktelsesätt som sålunda ligger bakom konsumentkreditlagen anläggas även såvitt gäller en ny avbetalningsköplag.

Enligt såväl den gällande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen har köparen inom fjorton dagar efter ett återtagande rätt att på vissa villkor lösa tillbaka den återtagna varan. Enligt utredningen bör detta inte gälla enligt en ny avbetalningsköplag. Utredningen hänvisar härvid till de ganska stränga krav som i förslaget ställs upp för att återtagande skall få ske samt till köparens möjligheter att avvärja återtagande genom betalning och att få uppskov med verkställigheten av återtagande.

I konsumentkreditlagen finns inte någon motsvarighet till bestämmelserna i den nuvarande avbetalningsköplagen om fall där flera föremål har sålts genom samma avbetalningsköp. Enligt utredningen bör det även inom området för en ny avbetalningsköplag vara möjligt att undvara lagbestämmelser av detta innehåll.

I den nuvarande avbetalningsköplagen finns en bestämmelse om att avtal om domstols behörighet att ta upp tvist angående avbetalningsköp är utan verkan, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkommit. Utredningen framhåller att konsumentkreditlagen däremot inte innehåller några särskilda bestämmelser om sådana s. k. prorogationsavtal eller om skiljeavtal. Begränsningar i deras verkan kan dock följa av 11 § lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden och av 3 a § lagen (1929:145) om skiljemän. Härtill kommer enligt utredningen den spärr mot oskäligen avtalsvillkor av

förevarande slag, som 36 § avtalslagen utgör. Enligt utredningens mening får denna anses tillräcklig när det gäller tvister om avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet.

3.4 Andra frågor

Vid sidan av de frågor som hittills har berörts har utredningen även haft att överväga frågor om de särskilda finansieringsformerna leasing och factoring och om konsumenttjänster på kredit.

3.4.1 Leasing till näringsidkare

Utredningen lämnar i betänkandet (s. 57–70) uppgifter angående s. k. leasing (långtidsuthyrning) och dess förekomst i näringsidkarförhållanden. Härav framgår i huvudsak följande.

Leasing förekommer i två huvudvarianter, finansiell och operationell leasing. Särskilt finansiell leasing är under vissa omständigheter ett lämpligt alternativ till köp. Vid sådan leasing är avtalets finansieringsfunktion det väsentliga för både uthyraren och hyresmannen. Uthyraren svarar i regel inte för reparationer och underhåll. Finansiell leasing kännetecknas av att hyresavtalet är ouppsägbart under en basperiod som med hänsyn till varans ekonomiska livslängd och hyresmannens önskemål normalt varierar mellan 3–8 år. Leasingavgifterna täcker tillsammans varans anskaffningskostnad (minus påräkneligt restvärde) och den särskilda kapitalkostnadsersättning som uthyraren betingar sig. Vid basperiodens slut har hyresmannen i allmänhet rätt att fortsätta hyresförhållandet mot kraftigt nedsatt avgift. Däremot ges han sällan på förhand rätt att köpa varan vid basperiodens utgång, eftersom hyresavtalet normalt utformas med sikte på att klart utesluta det från avbetalningsköplagens tillämpningsområde. Vid finansiell leasing anmodar vanligen hyresmannen ett finansieringsföretag att inköpa varan för uthyrning till hyresmannen (indirekt leasing). Det förekommer att leverantör av utrustning lämpad för leasing träffar överenskommelse med finansieringsföretag om att leverantören skall kunna hänvisa kunder till finansieringsföretaget för avtal med detta om inköp för leasing. Ganska vanligt är att leverantören, efter att själv ha ingått leasingavtal med kunden, till finansieringsföretaget överlåter eller pantsätter den uthyrda varan och sina rättigheter enligt avtalet. En leverantör kan på nu beskrivna olika sätt omgående få likvida medel för varan och i regel befrias från kreditrisken. Han kan också välja att själv finansiera leasingverksamhet.

Operationell leasing innebär i regel kortare hyrestid än vid finansiell leasing och skyldighet för uthyraren att svara för reparationer och underhåll. Såväl belåning av leasingkontrakt som självfinansierad uthyrning förekommer vid operationell leasing.

Ett syfte med leasing är att nyttjaren inte skall behöva binda kapital som kan få en mera givande användning. Leasingavtalet innebär ofta att hyresmannen i begynnelsekedet inte behöver betala ett så stort belopp som kontantinsatsen vid avbetalningsköp. Kraven på kundens kreditvärdighet är i allmänhet minst lika stränga vid leasing som vid avbetalningsköp. Leasing är således inte något alternativ för den som inte godtas som kund vid avbetalningsköp.

Enligt utredningen har leasing inte alls eller endast i ringa omfattning kommit till användning som finansieringsform när det gäller företags och andra näringsidkares anskaffning av entreprenadmaskiner, lantbruksmaskiner, skogsmaskiner, lastbilar och bussar. Däremot kan en stor del av personbilarna inom företagssektorn antas vara finansierade genom leasing (jfr betänkandet s. 68 f). Leasing är också av betydelse vid företags anskaffning av verkstadsmaskiner och dyrbarare kontorsmaskiner.

Utredningen påpekar att lagstiftning angående leasing hittills inte har ansetts erforderlig. Utredningen har ansett sig sakna anledning att gå in på frågan om det framtida behovet av sådan lagstiftning, eftersom leasing fungerar som ett alternativ till köp över huvud taget och inte enbart till avbetalningsköp. Utredningen framhåller vidare att leasing inte i någon nämnvärd omfattning utnyttjas av de minsta företagen. Oskäligen villkor i leasingavtal kan, framhåller utredningen, komma åt med tillämpning av 36 § avtalslagen. Härvid kan bestämmelserna rörande avbetalningsköp indirekt få betydelse, t. ex. när det gäller att bedöma skäligheten av villkor rörande återtagande av varan före hyrestidens utgång och återtagandets ekonomiska följder för hyresmannen (jfr betänkandet s. 79 och 93).

3.4.2 Köparens ställning vid factoring

Beträffande kreditformen factoring (belåning eller köp av kundfordringar) lämnar utredningen följande uppgifter.

Factoring innebär att factorn – normalt ett finansieringsföretag – lämnar rörelsekredit åt ett försäljningsföretag mot säkerhet i dettas fakturafordringar sedda som en helhet. Försäljningsföretaget får åtnjuta kredit motsvarande viss procent av de fordringar som factorn för tillfället har såsom säkerhet, dock med viss beloppsbegränsning. Man brukar skilja mellan fakturabelåning och fakturaköp. Vid fakturabelåning – som är den i Sverige ojämförligt vanligaste formen – står försäljningsföretaget risken för att kunden inte betalar, medan vid fakturaköp denna risk övertas av factorn mot särskild riskpremie. Utöver kreditgivning brukar avtalet innebära, att factorn övertar hanteringen av försäljningsföretagets kundfordringar.

När försäljningsföretaget fakturerar en kundfordran använder det normalt formulär med tryckt uppgift om att fordran har överlåtits på factorn och att kunden därför skall erlägga betalning till factorn. Denne får sedan till

försäljningsföretaget redovisa skillnaden mellan å ena sidan det belopp som kunden har erlagt till factorn (vid fakturaköp fakturabeloppet) samt å andra sidan kreditbeloppet till försäljningsföretaget plus ränta och annan ersättning till factorn. – Den factoring som bedrivs av de svenska factoringbolagen omfattar enligt uppgift i princip endast fakturafordringar som avser andra köp än konsumentköp.

Utredningen erinrar om att det för ett par år sedan i en riksdagsmotion (1974:653) påtalades att en köpare kunde förbise uppgift i fakturan om att betalning skall ske till ett finansieringsföretag. Om köparen på grund av sådant förbiseende betalar till säljaren, löper han risk att behöva betala fakturabeloppet en gång till. Enligt den i sammanhanget analogt tillämpliga 29 § skuldebrevslagen kan vid överlåtelse av enkelt skuldebrev gäldenären visserligen med befriande verkan betala till den ursprungliga borgenären, om gäldenären inte har vetskap om eller skälig anledning misstänka att överlåtelse av skuldebrevet har skett. Motsvarande gäller enligt 10 § samma lag vid pantsättning. Motionärerna menade emellertid att detta skydd för köparen inte var tillräckligt starkt och hemställde därför att riksdagen skulle anhålla om översyn av gällande lagstiftning med hänsyn till systemet med factoring. Motionen avstyrktes av lagutskottet, som i sitt betänkande (LU 1974:28) anförde bl. a. att risken för dubelbetalning i praktiken inte var så uttalad att den ensam kunde motivera den förordade lagöversynen. I sammanhanget nämndes också det inom den dåvarande kreditköpkommittén pågående arbetet. Motionen avslogs av riksdagen.

Utredningen lägger inte fram något förslag till lagstiftning rörande factoring. Utredningen framhåller emellertid som sin uppfattning att den allmänna princip som kommer till uttryck i 29 § skuldebrevslagen inte har mindre bärkraft vid factoring än i andra sammanhang.

3.4.3 Konsumentkreditlagens tillämplighet på konsumenters förvärv av tjänster m. m.

Konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditköp är f. n. tillämpliga endast vid köp av vara. Denna begränsning är emellertid inte grundad på något slutligt ställningstagande till behovet av skyddsregler i lag såvitt gäller kreditförvärv av tjänster och andra nyttigheter som inte utgör varor. I prop. 1976/77:123 med förslag till konsumentkreditlag m. m. förklarades sålunda, att kreditköputredningen hade att återkomma med förslag rörande sådana skyddsregler, om det bedömdes som erforderligt. Vidare framhölls bl. a. att resultatet av konsumenttjänstutredningens (Ju 1972:07) arbete fick avvaktas i detta sammanhang (prop. s. 81, jfr även s. 138).

Kreditköputredningen redovisar nu i betänkandet sina överväganden i frågan huruvida tillämpningsområdet för konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditköp bör utvidgas till att omfatta även konsumenters

kreditförvärv av andra nyttigheter än varor, främst tjänster.

Utredningen framhåller att kreditgivning i samband med förvärv av annat än varor är av skiftande beskaffenhet och att man här rör sig på ett område som är svårt att överblicka. Vad angår bl. a. förfalloklausuler, kopplings- och avräkningsförbehåll, vitesklausuler samt andra avtalsvillkor som rör frågor där parterna har stridiga intressen anser utredningen därför, att generalklausulen i 36 § avtalslagen framstår som rätt slags medel mot oskäligen avtalstillämpning på ifrågavarande område. De skiftande förhållandena gör enligt utredningen också att en ovillkorlig rätt för konsumenten att betala sin skuld i förtid här inte kan komma i fråga.

Utredningen tar emellertid till närmare övervägande upp frågan om en utvidgning av tillämpningsområdet för konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats och trepartsförhållanden vid kreditköp, främst till att omfatta även kreditförvärv av tjänster. När det gäller förvärv av andra nyttigheter, t. ex. värdepapper och fast egendom, anser utredningen att man utan vidare kan avfärda tanken på att låta ifrågavarande regler i konsumentkreditlagen tjäna som allmän förebild.

I fråga om tjänsteområdet framhåller utredningen till en början att detta är vida mera heterogent och svåröverskådligt än varuområdet. Som exempel på konsumenttjänster nämner utredningen uppförande av hus, reparation av bil, klädttvättning, godsförvaring, undervisning, hushållshjälp, transporter samt sällskapsresearrangemang. Utredningen anför vidare att det innebär problem att fastställa vad som är kredit när tjänst tillhandahålls. Kredit står i motsats till kontant betalning, dvs. betalning samtidigt med att det förvärvade objektet överlämnas. I fråga om tjänster är emellertid huvudregeln att betalning behöver erläggas först vid anfordran, sedan tjänsten har utförts. Kreditkostnad eller motsvarande brukar härvid inte förekomma om inte parterna har kommit överens om att konsumenten skall åtnjuta särskilt anstånd med betalningen. Vid ensiaka slag av tjänster är det dock vanligt att den som tillhandahåller tjänsten betingar sig betalning i förskott.

Om en kontantinsatsreglering skall införas på tjänsteområdet torde man enligt utredningen sålunda tvingas att ställa upp regler om förskottsbetalning, vilket skulle betyda krav på tidigareläggning av betalningen i förhållande till vad som f. n. vanligen tillämpas. Enligt utredningen måste det emellertid normalt anses vara till övervägande fördel för konsumenten att inte behöva betala något innan han har fått minst motsvarande del av motpartens prestation. Frånvaron av reglering beträffande tidpunkten för betalningen har såvitt utredningen känner till hittills inte skapat några påtagliga problem av det slag som konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering avser att motverka. Risker för oöverlagda avtal om umbärliga tjänster måste enligt utredningens mening typiskt sett vara avsevärt mindre än motsvarande risk vid varuköp. Åtskilliga tjänster avser reparation eller annan åtgärd beträffande sak som konsumenten redan har. Endast researrangemang torde kunna

aktualisera det betraktelsesätt som ligger bakom konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering.

Under hänvisning till bl. a. nu berörda förhållanden uttalar utredningen att någon allmän kontantinsatsreglering beträffande tjänster inte kan komma i fråga. En grundläggande förutsättning för en sådan reglering måste nämligen enligt utredningen vara att ett krav på kontantinsats typiskt sett är befogat.

Utredningen framhåller att man möjligen skulle kunna tänka sig att beträffande visst slag av tjänst, där ingripande anses påkallat, införa en motsvarighet till kontantinsatsregleringen vid varuköp. Enligt utredningens mening bör dock för detta krävas att det vid ifrågavarande slag av tjänst är brukligt att konsumenten avkrävs förskottsbetalning, kanske också att medgivande till betalning i efterhand innebär debitering av kreditkostnad.

När det gäller frågan om en utvidgning av reglerna om trepartsförhållanden i 10 § konsumentkreditlagen till tjänsteområdet framhåller utredningen att det sannolikt är mycket ovanligt att den som tillhandahåller tjänst låter annan överta hans fordran på (efterhands-) betalning. Något egentligt skäl att i dessa fall tillförsäkra konsumenten en bättre ställning än som följer av nämnda allmänna regler har enligt utredningen inte framkommit. Utredningen anför att det på tjänsteområdet oftast är fråga om angelägna förvärv, vid vilka efterhandsbetalning är naturlig och fördelaktig för konsumenten. Den tredje part som övertar betalningsanspråk på grund av tjänst kan inte såsom vid varuköp typiskt sett anses underlätta användningen av kredit. Inte heller kan han bereda sig rätt att återta förvärvsobjektet. Med hänsyn till de skiftande förhållandena på tjänsteområdet är det enligt utredningen vidare möjligt att en reglering motsvarande den som gäller vid övertagande av fordran på grund av kreditköp skulle kunna få olämpliga konsekvenser.

Vad angår det fall att kreditgivaren redan från början är en annan än den som tillhandahåller tjänsten anför utredningen att bestämmelserna i 10 § konsumentkreditlagen för motsvarande situation inte har en sådan bakgrund att de i sig uppfordrar till en likartad reglering på tjänsteområdet. Utredningen finner inte fog för synsättet att kreditgivarens ansvar måste vara detsamma oavsett vad som förvärvas med hjälp av krediten. En grundläggande förutsättning för en till tjänsteområdet utsträckt reglering måste enligt utredningens åsikt vara att det anses åtminstone typiskt sett oskäligt mot konsumenten att kreditavtalet "hålls isär" från avtalet om tjänst. Underlag för en sådan ståndpunkt saknas emellertid på tjänsteområdet. Beträffande särskilt krediter av typen låneköp framhåller utredningen vidare att dessa inte utgör något uppmärksammat inslag vid vanliga konsumenttjänster. I de fall då sådana krediter förekommer kan enligt utredningen reglerna i gällande rätt mycket väl tänkas vara lämpliga.

Vad därefter angår s. k. externa kontokrediter framhålls att de kan tänkas komma till ökad användning vid konsumenters förvärv av tjänster. Liksom

när det gäller låneköpsfall föreligger enligt utredningen här svårigheter att överblicka området för en eventuell reglering motsvarande den på varuområdet. Utredningen anser sig dock våga påstå, att det i fråga om extern kontokredit förefaller ännu mindre sannolikt att reglerna i gällande rätt skulle vara typiskt sett oskäligen mot konsumenten, eftersom sambandet mellan kreditavtalet och förvärvsavtalet här är mera uttunnat.

Till 10 § konsumentkreditlagen anknyter ett i 11 § samma lag upptaget straffsanktionerat förbud mot användning av växlar och andra löpande fordringshandlingar i kreditköps-sammanhang. Utredningen anför att något reellt behov av ett motsvarande förbud på tjänsteområdet inte har framkommit. Bruk av t. ex. växel kan enligt utredningen mycket väl tänkas vara försvarligt vid sådana avtal om tjänst där det till äventyrs förekommer.

4 Föredraganden

4.1 Allmänna utgångspunkter

4.1.1 Förslagets bakgrund

Avbetalningsköpet är föremål för särskild rättslig reglering genom lagen (1915:219) om avbetalningsköp (ändrad senast 1977:982), avbetalningsköplagen. Lagen kom till sedan det hade visat sig att avbetalningssystemet, som introducerades under senare hälften av förra seklet, medförde åtskilliga missförhållanden. Bl. a. hade säljarna ofta utnyttjat sin i allmänhet överlägsna ekonomiska ställning till att påtvinga köparna oskäligen hårda avtalsvillkor. Det främsta syftet med avbetalningsköplagen var att genom tvingande regler skydda avbetalningsköparna, som ofta levde under små ekonomiska omständigheter, mot maktmissbruk från säljarens sida. Reglerna i avbetalningsköplagen går framför allt ut på att hindra att köparen drabbas av alltför stränga påföljder vid försummelse att fullgöra de skyldigheter som avtalet ålägger honom samt på att garantera honom en rimlig ekonomisk uppgörelse med säljaren om han inte förmår fullfölja köpet. Lagen reviderades år 1953. En av de mest betydelsefulla ändringar som då gjordes var att lagens tillämpningsområde utvidgades till att omfatta alla avbetalningsköp. Tidigare hade den gällt endast för köp där avbetalningspriset ej översteg 3 000 kr. Till stöd för denna utvidgning av tillämpningsområdet anfördes vid 1953 års revision bl. a. intresset av att även kapitalsvaga småföretagare erhölet skydd som lagen ger.

Avbetalningsköplagen gäller enbart för den form av kreditköp, avbetalningsköp, som närmare definieras i lagens 1 §. Där uppställs bl. a. det kravet för lagens tillämplighet att säljaren skall ha förbehållit sig ägande- eller återtaganderätt till det försålda godset. Delbetalningsköp utan sådant förbehåll – i det följande benämnt förbehåll om återtaganderätt – faller alltså inte under lagens skyddsregler. Inte heller omfattar lagen sådana särskilda former

av köpkredit som har utvecklats under de senaste årtiondena, exempelvis kontokortskrediter och olika varianter av s. k. låneköp. Vidare är lagen tillämplig endast på köp av lösöre (vara).

Mot bakgrund av den utveckling av bl. a. nya kreditköpsformer som hade ägt rum tillsattes år 1971 kreditköpkommittén (Ju 1971:05) för att utreda den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit m. m. Kommittén tog sig först an konsumentområdet och lade år 1975 fram betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. Detta har i väsentliga delar legat till grund för den nyligen antagna konsumentkreditlagen (1977:981), som träder i kraft den 1 januari 1979 (prop. 1976/77:123, LU 1977/78:5, rskr 25).

Konsumentkreditlagen ingår som ett led i den lagstiftning till skydd för konsumenterna som har genomförts under senare år. Genom lagen har tagits ett nytt grepp på uppgiften att ge kredittagarna ett rimligt skydd mot alltför ogynnsamma avtalsvillkor. Medan avbetalningsköplagen gäller endast för en särskild form av kreditköp, omfattar konsumentkreditlagen alla former av kredit. I gengäld är lagens tillämpningsområde begränsat till konsumentkrediter, dvs. krediter som är avsedda huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas, erbjuds eller förmedlas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Såvitt gäller konsumentkrediterna innehåller lagen en uttömmande reglering beträffande bl. a. sådana avbetalningsköp som hittills har omfattats av avbetalningsköplagen.

Konsumentkreditlagen medför sålunda en väsentlig inskränkning av tillämpningsområdet för avbetalningsköplagen. Denna skulle i fortsättningen gälla endast för bl. a. avbetalningsköp där säljaren är privatperson och köparen näringsidkare, där båda parter är privatpersoner – förutsatt att krediten inte förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren – eller där båda parter är näringsidkare.

Sedan kreditköpkommittén hade lagt fram sina förslag beträffande konsumentkrediterna återstod av dess uppdrag bl. a. att utreda behovet av en särskild avbetalningsköplag med det nyss angivna tillämpningsområdet. En fråga som därvid aktualiserades var huruvida den lagstiftning som hade föreslagits för konsumentområdet i själva verket borde utsträckas till att gälla även utanför detta område. Kommittén hade i sitt betänkande själv pekat på att i vart fall en del näringsidkare såsom kredittagare kunde ha samma behov av skydd som konsumenterna. Vidare framhölls i propositionen med förslag till konsumentkreditlag m. m. (prop. 1976/77:123 s. 81) att en fråga som borde övervägas i det fortsatta utredningsarbetet var huruvida det fanns behov av särskilda regler till konsumenternas skydd vid förvärv på kredit av bl. a. tjänster. Konsumentkreditlagens regler om kreditköp gäller nämligen endast vid köp av varor.

Inför arbetet med dessa och en del andra återstående delar av utredningsuppdraget ombildades kreditköpkommittén till en enmansutredning som erhöll biträde av experter och sekreterare, kreditköputredningen. Denna har

nu i betänkandet (SOU 1977:24) Näringsidkares avbetalningsköp m. m. redovisat sina överväganden beträffande bl. a. nyss berörda frågor. Utredningen har sett spörsmålet om avbetalningsköplagens framtid som sin mest väsentliga uppgift. I betänkandet läggs fram förslag till en ny avbetalningsköplag som föreslås ersätta den nuvarande och gälla avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen.

4.1.2 Tillämpning i näringsidkarförhållanden av vissa bestämmelser i konsumentkreditlagen

Utanför konsumentkreditområdet är det utan tvekan kreditavtal med näringsidkare på båda sidor som är av den största praktiska betydelsen. Mina överväganden i det följande kommer därför i princip att ske med utgångspunkt i denna partskonstellation. Detta överensstämmer med vad som har skett i betänkandet. Jag kommer senare att särskilt ta upp frågan om behandlingen av andra partsförhållanden som ligger utanför konsumentkreditområdet.

Av det faktamaterial som utredningen har redovisat i betänkandet framgår att avbetalningsköpet alltså spelar en betydelsefull roll då näringsidkare skall skaffa utrustning för rörelsen. Detta gäller särskilt beträffande kapitalsvaga småföretagare. På grund härav finner jag det för min del klart att det inte kan komma i fråga att för näringsidkarförhållanden avskaffa det skydd som avbetalningsköplagen f. n. skänker köparen. De frågor som nu är aktuella gäller i stället om näringsidkarens ställning när han uppträder som kredittagare bör förbättras samt om det i övrigt är påkallat att i vidgad utsträckning ingripa med lagstiftning rörande kredit i näringsidkarförhållanden. I likhet med utredningen finner jag det ändamålsenligt att dessa frågor övervägs mot bakgrund av den nyligen tillkomna regleringen i konsumentkreditlagen.

I konsumentkreditlagen har införts bestämmelser som föreskriver viss informationsplikt för näringsidkare vid marknadsföring av konsumentkrediter. Näringsidkare är sålunda skyldig att lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden i kronor samt kontantpriset anges. Informationen är avsedd att ge den som överväger att utnyttja kredit ett bättre beslutsunderlag. Kravet på en öppen redovisning av kostnaderna för olika krediter torde därjämte kunna medverka till att hålla dessa kostnader nere. Bestämmelserna om informationsplikt gäller i princip för alla slags konsumentkrediter.

En annan nyhet i konsumentkreditlagen är att det för kreditköp, bl. a. sedvanliga avbetalningsköp, uppställs krav på en kontantinsats som normalt skall motsvara minst 20 procent av den köpta varans kontantpris. Kravet på kontantinsats är bl. a. avsett att motverka osund kredithandel. Lagen innehåller vidare bestämmelser som är avsedda att begränsa användningen

av förbehåll om återtaganderätt vid kreditköp – dvs. användningen av det vanliga avbetalningsköpet – till köp som avser varor med ett sådant andrahandsvärde att de typiskt sett är lämpade att utgöra säkerhet för kredit. Avsikten bakom dessa bestämmelser är att återtaganderätten skall komma till användning endast i fall då den kan fungera som en kreditsäkerhet i egentlig mening, genom att återtagandet kan tillföra kreditgivaren ett ej obetydligt ekonomiskt värde. Såväl kravet på kontantinsats som de nu senast berörda bestämmelserna underbyggs med ett principiellt förbud för kreditgivare att efter återtagande av vara kräva ut den skuld som eventuellt återstår.

Kreditköputredningen har inte funnit skäl föreslå att de nu berörda reglerna i konsumentkreditlagen eller motsvarigheter till dem skall ges tillämpning utanför konsumentkreditområdet. En skyldighet för kreditgivare att lämna information om effektiv ränta m. m. skulle enligt utredningen här få en alltför begränsad praktisk betydelse. Vad angår ett krav på kontantinsats framhåller utredningen bl. a. att de kreditköp som görs av näringsidkare normalt avser varor som är nödvändiga för rörelsen. Utredningen har funnit det i allmänhet vara till fördel för en näringsidkare att kunna köpa på kredit utan eller med endast låg kontantinsats. Förbehåll om återtaganderätt kommer enligt utredningen utanför konsumentområdet mest till användning vid näringsidkares köp på kredit av dyra varor med betydande andrahandsvärde.

Utredningens bedömningar i dessa hänseenden har biträttts av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Även jag kan ansluta mig till utredningens slutsatser.

Det torde sålunda inte vara påkallat att införa lagbestämmelser rörande skyldighet att lämna information om effektiv ränta m. m. för kredit som lämnas eller erbjuds till näringsidkare. Man bör enligt min mening i allmänhet kunna utgå från att den kredittagare som handlar inom ramen för en affärsmässigt organiserad verksamhet också skaffar sig kännedom om den verkliga kostnaden för en kredit. F. ö. torde informationsplikten i konsumentförhållanden få en smittande effekt, så att för framtiden även mindre erfarna näringsidkare blir medvetna om vikten av korrekt och jämförbar information om kostnaderna för olika krediter. Sådan information torde därför i stor utsträckning komma att lämnas, även om det inte påbjuds av uttryckliga lagregler. Jag avser dock att i det följande (avsnittet 4.6) föreslå vissa bestämmelser som indirekt torde medföra att tydliga upplysningar om bl. a. kreditkostnaden alltid lämnas vid avbetalningsköp.

De huvudsakliga överväganden som ligger bakom kravet på kontantinsats vid konsumentkreditköp har knappast någon bärkraft när det gäller näringsidkares kreditköp för rörelsen. Överlagda impulsköp, föranledda av lockande krediterbjudanden, torde här inte förekomma i någon beaktansvärd omfattning. Däremot kan det givetvis tänkas att ett krav på kontantinsats vid kreditköp i någon mån skulle kunna motverka etablering och utbyggnad av

företag med otillräcklig ekonomisk grundval och minska antalet kreditköp som sedermera inte kan fullföljas. Såsom utredningen har framhållit framstår emellertid ett krav på kontantinsats inte som ett lämpligt medel att komma tillrätta med sådana problem, i all synnerhet som de torde ha aktualitet endast inom vissa branscher. Inte heller synes det påkallat att med giltighet för näringsidkares kreditköp införa lagbestämmelser som begränsar användningen av förbehåll om återtaganderätt till att avse varor som är lämpade att utgöra säkerhet för kredit. Som framgår av vad utredningen har anfört torde de varor som näringsidkare köper på kredit under förbehåll om återtaganderätt vanligen vara av sådan beskaffenhet att de uppfyller det angivna villkoret.

Vad slutligen angår konsumentkreditlagens principiella förbud för säljaren att efter återtagande av vara kräva ut köparens eventuella restskuld har detta en utpräglat konsumentskyddande karaktär. Som jag har nämnt har regeln också ett visst samband med kravet på kontantinsats och strävan att begränsa användningen av förbehåll om återtaganderätt vid konsumentkreditköp. Jag delar utredningens uppfattning att ett motsvarande förbud inte bör införas när det gäller kreditköp näringsidkare emellan.

Till konsumentkreditlagens regler om kreditköp hör civilrättsliga bestämmelser om kreditköparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren i s. k. trepartsförhållanden. Bestämmelserna tar sikte dels på den situationen att kreditgivaren redan från början är en annan än säljaren, såsom vid låneköp och vissa kontoköp, dels på det fallet att säljaren visserligen är ursprunglig kreditgivare men sedermera överlåter eller pantsätter sin fordran mot köparen. Tidigare var det vanligt att köparen härvid genom en s. k. cut-offklausul skars av från rätten att mot den nye kreditgivaren framställa invändningar som hänförde sig till köpet. I båda dessa situationer tillförsäkras köparen genom konsumentkreditlagen rätten att mot den särskilde eller nye kreditgivarens krav på betalning göra gällande samma invändningar på grund av köpet som han skulle ha kunnat rikta mot säljaren. Köparen har också rätt att i vissa fall kräva tillbaka betalning som han har erlagt till särskild eller ny kreditgivare. Till dessa regler anknyter ett straffsanktionerat förbud för kreditgivare vid kreditköp att av köparen ta emot växelförbindelse eller annat fordringsbevis som inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet mot godtroende förvärvare av beviset.

Kreditköputredningen anser att någon motsvarighet till konsumentkreditlagens regler om trepartsförhållanden inte bör gälla utanför konsumentkreditområdet. Enligt utredningens mening kan det i näringsidkarförhållanden inte anses typiskt sett oskäligt att vid låneköp o. d. kreditavtalet hålls åtskilt från köpeavtalet eller att i överlåtelse- och pantsättningssituationer den nye kreditgivaren skyddar sig genom en cut-offklausul. Utredningen påpekar också bl. a. att bruket av växlar är allmänt godtagit i kommersiella förhållanden.

Utredningens överväganden i den nu berörda frågan har godtagits av

praktiskt taget samtliga remissinstanser.

För egen del vill jag särskilt framhålla följande. Om en konsument ingår avtal om låneköp och han får låna medel till betalningen för den köpta varan av en särskild kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren, torde konsumenten vanligen uppfatta säljaren som sin enda motpart. Det skulle kunna verka både överraskande och stötande om han på grund av den formella skillnaden mellan kreditavtalet och köpeavtalet skulle kunna tvingas att betala sin skuld till kreditgivaren även om säljaren inte fullgjorde sina förpliktelser enligt köpeavtalet. När säljaren själv ursprungligen lämnar krediten torde konsumenten ofta inte vara medveten om att en överlåtelse eller pantsättning av säljarens fordran mot honom till följd av en cut-offklausul skulle kunna försätta honom i motsvarande situation. Syftet med konsumentkreditlagens regler om kreditköpares invändningsrätt mot särskild eller ny kreditgivare är att förhindra sådana överraskande och från konsumentsynpunkt föga rimliga effekter som nu har berörts.

De huvudsakliga skäl som sålunda ligger bakom konsumentkreditlagens regler gör sig inte alls på samma sätt gällande när köparen är näringsidkare. Den som själv driver rörelse får förutsättas vara förtrogen med vanliga konstruktioner för kreditgivning och finansiering och kunna inrätta sitt handlande därefter. Som utredningen påpekar är också användningen av växlar allmänt godtagen näringsidkare emellan.

På grund av det anförda delar jag utredningens uppfattning att det saknas skäl att beträffande näringsidkarförhållanden vidta någon ändring av de rättsregler som f. n. gäller i fråga om kreditköpares möjlighet att mot särskild eller ny kreditgivare framställa invändningar som grundas på köpet. Inte heller finns det anledning att i näringsidkarförhållanden införa en rätt för köparen att återkräva redan erlagd betalning från fristående kreditgivare eller att förbjuda användningen av växlar o. d.

4.1.3 En ny avbetalningsköplag

De frågor som har berörts nu har avsett sådana regler i konsumentkreditlagen som saknar motsvarighet i gällande avbetalningsköplag. Härutöver innehåller konsumentkreditlagen emellertid bestämmelser i ämnen som regleras även i avbetalningsköplagen. Dessa bestämmelser gäller köparens rätt att genom betalning i förtid avsluta ett kreditköp samt kreditgivarens rätt att med stöd av en s. k. förfalloklausul kräva betalning i förtid. Vidare regleras i båda lagarna, ehuru på olika sätt, tillåtligheten av s. k. avräkningsförbehåll. En avsevärd del av konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditköp gäller kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, dvs. främst just det sedvanliga avbetalningsköpet. Härvidlag regleras i båda lagarna förutsättningarna för att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande vid köparens betalningsdröjsmål. Enligt konsumentkreditlagen är detta den enda grund som kan föranleda återtagande. Avbetalningsköplagen tillåter däremot

återtagande även på andra grunder men reglerar inte närmare förutsättningarna härför. Båda lagarna innehåller därjämte bestämmelser om tillåtligheten av s. k. kopplingsförbehåll, regler om den ekonomiska uppgörelsen mellan parterna vid återtagande samt bestämmelser om återtagande på exekutiv väg genom bl. a. handräckning. I det senare hänseendet gäller på grund av en hänvisning i konsumentkreditlagen avbetalningsköplagens bestämmelser i avsevärd utsträckning även för konsumentkreditköpen. Såväl i konsumentkreditlagen som i avbetalningsköplagen föreskrivs att fordran på grund av köpet inte får föranleda utmätning av vara som omfattas av återtaganderätt. Slutligen bör här nämnas att båda lagarna innehåller regler som syftar till att köparen vid uppgörelse i förtid skall få sin skuld till kreditgivaren reducerad, detta med hänsyn till att hela kredittiden ej utnyttjas. Utöver de nu redovisade reglerna finns i avbetalningsköplagen vissa bestämmelser som det inte har ansetts påkallat att överföra till konsumentkreditlagen.

Som jag redan tidigare har slagit fast måste det skydd som gällande avbetalningsköplag ger åt köparen i vart fall i huvudsak behållas såvitt avser köp utanför konsumentkreditområdet, dvs. främst köp som sluts mellan näringsidkare. Det förslag till en ny avbetalningsköplag som kreditköputredningen har lagt fram uppfyller detta krav och innebär härutöver vissa förbättringar av köparens ställning vid avbetalningsköp. Förslaget innehåller bestämmelser i alla de ämnen som jag nyss berörde och som f. n. regleras såväl i konsumentkreditlagen som i avbetalningsköplagen. Terminologiskt och systematiskt har förslaget anpassats till konsumentkreditlagen.

Innan jag går närmare in på utredningens förslag vill jag ta upp en fråga som aktualiseras av konsumentkreditlagens vidsträckta tillämpningsområde såvitt gäller olika former av kreditköp. Med kreditköp avses i konsumentkreditlagen köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Lagens regler om kreditköp omfattar därmed inte bara det sedvanliga avbetalningsköpet, dvs. delbetalningsköp med förbehåll om återtaganderätt, utan även andra delbetalningsköp, köp där hela betalningen erläggs någon gång efter det att varan har utgivits samt olika former av låneköp och kontoköp vid vilka kreditgivaren är en annan än säljaren. Mot bakgrund härav kan ifrågasättas om reglerna utanför konsumentkreditområdet, såsom utredningen har föreslagit, bör begränsas till att avse endast avbetalningsköp i hittillsvarande mening. Det har emellertid inte under utredningsarbetet kommit fram att det utanför konsumentkreditområdet skulle föreligga något beaktansvärt behov av sådana regler för andra kreditköp än avbetalningsköp. Frågan har inte heller tagits upp vid remissbehandlingen av betänkandet. Jag har därför funnit mig böra godta utredningens förslag att den lagstiftning som nu är i fråga skall inriktas på sådana avbetalningsköp som regleras i den nuvarande avbetalningsköplagen.

Förslaget till ny avbetalningsköplag bygger i huvudsak på förutsättningarna att parterna i ett avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet normalt är mera jämbördiga än vad som är fallet inom konsumentområdet samt att man bör kunna ställa högre krav på den köpare som är näringsidkare än på en konsument när det gäller att ta tillvara de egna intressena. En annan omständighet som har tillmätts betydelse vid utformningen av utredningens förslag är att det vid avbetalningsköp näringsidkare emellan ofta rör sig om dyrbara varor och stora krediter. Dessa utgångspunkter har medfört att förslaget i flera avseenden innebär en något annan avvägning mellan parternas intressen än den som har kommit till uttryck i konsumentkreditlagen. Utredningen har emellertid samtidigt framhållit att olikheter mellan de båda regelkomplexen bör förekomma endast i den mån sådana skillnader är motiverade av särskilda hänsyn. I förslaget har därför tagits upp inte bara det väsentliga i konsumentkreditlagens terminologi och systematik utan även en del av de lösningar i sak som den lagen innehåller.

Förslaget har i huvudsak fått ett välvilligt mottagande under remissbehandlingen. I vart fall det stora flertalet remissinstanser har godtagit de nyss angivna allmänna utgångspunkterna för lagförslaget. Även jag kan ansluta mig till att dessa bör bilda grundvalen för ny lagstiftning om avbetalningsköp utanför konsumentområdet och att utredningens förslag i det väsentliga bör genomföras. För egen del vill jag emellertid tillägga att behovet av sakliga ändringar i nu gällande avbetalningsköplag synes vara förhållandevis begränsat. På grund härav anser jag att de nya reglerna på vissa punkter, där en hel del remisskritik har förekommit, närmare bör anslutas till den nu gällande lagens ståndpunkt. Detta gäller bl. a. förutsättningarna för att säljaren vid köparens betalningsdröjsmål skall få göra gällande förbehåll om återtaganderätt och en eventuell förfalloklausul. I fråga om kopplingsförbehåll innebär utredningsförslaget att dessa i fortsättningen inte skall kunna komma till användning. Även på denna punkt bör de synpunkter som har framförts under remissbehandlingen föranleda närmare anslutning till nu gällande regler.

På andra punkter åter har jag funnit att de nya reglerna bör utformas i närmare överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i konsumentkreditlagen. Härvidlag tänker jag först och främst på reglerna om reduktion av kreditkostnaden vid uppgörelse i förtid, där utredningens förslag får anses ha förlorat aktualitet genom den lösning som valdes vid riksdagens behandling av förslaget till konsumentkreditlag. Vidare bör reglerna om köparens rätt att betala i förtid och om förbud mot utmätning av vara, som köpts genom avbetalningsköp, för fordran på grund av köpet i högre grad än enligt utredningens förslag samordnas med motsvarande regler i konsumentkreditlagen.

De nya regler som jag sålunda föreslår bör, såsom utredningen har förordat, tas upp i en särskild lag om avbetalningsköp som ersätter den som nu gäller. Som utredningen vidare har föreslagit bör den nya lagen göras tvingande till

köparens förmån. Avtalsvillkor som inskränker köparens befogenheter eller förmåner enligt lagen bör alltså vara ogiltigt.

4.1.4 Frågor om förhållandet mellan konsumentkreditlagen och en ny avbetalningsköplag

Jag avser att i de följande avsnitten närmare behandla de olika spörsmål beträffande de nya reglernas utformning som jag nu har berört. Dessförinnan vill jag emellertid ta upp ett par mera principiella frågor som avser förhållandet mellan konsumentkreditlagen och en ny avbetalningsköplag.

Som tidigare har framgått aktualiserades redan under det utredningsarbete som ledde fram till konsumentkreditlagen frågan huruvida vissa näringsidkare borde omfattas av samma regler som enligt konsumentkreditlagen gäller för konsumenter. Som exempel nämndes då fiskare, hantverkare och lantbrukare. Kreditköputredningen har nu närmare övervägt detta spörsmål men avvisat tanken på att särskilda regler skulle gälla för en del näringsidkare såsom kredittagare. Denna ståndpunkt har godtagits av praktiskt taget samtliga remissinstanser och jag ansluter mig för egen del till den. Jag vill härvid stryka under att de nya regler om avbetalningsköp som nu föreslås, i likhet med den gällande avbetalningsköplagen, tar sikte på att bland näringsidkarna skydda de särskilt resurssvaga. Dessa torde nämligen ofta vara hänvisade till avbetalningsköpet när det gäller att finansiera inköp för rörelsen. I praktiken innebär därför den nu föreslagna lagstiftningen en särreglering på kreditköpsområdet för sådana näringsidkare som i fråga om skyddsbehov står konsumentköparen nära.

Ytterligare en fråga som rör förhållandet mellan konsumentkreditlagen och en ny avbetalningsköplag gäller huruvida de fall där kredit lämnas av privatperson – utan att detta sker genom förmedling av näringsidkare som ombud för kreditgivaren – bör hänföras under den ena eller den andra lagens tillämpningsområde. Problemet gäller i realiteten huruvida vissa av konsumentkreditlagens regler om kreditköp bör utsträckas till att omfatta sådana fall. Enligt min mening är det nämligen uppenbart att det inte kan komma i fråga att för dessa fall tillämpa konsumentkreditlagen i dess helhet, t. ex. bestämmelserna om informationsplikt, krav på kontantinsats och begränsning av användningen av förbehåll om återtaganderätt.

Utredningen har ansett att hithörande fall även i fortsättningen bör hållas utanför konsumentkreditlagens tillämpningsområde och att de sålunda, i den mån fråga är om avbetalningsköp, i stället bör falla under den nya avbetalningsköplagen. Utredningens ställningstagande har lämnats utan erinran av praktiskt taget alla remissinstanser. En instans anser dock att den nya avbetalningsköplagen bör gälla enbart köp mellan näringsidkare i och för deras rörelser medan kreditköp mellan andra parter bör hänföras under konsumentkreditlagen.

För min del ansluter jag mig på denna punkt till utredningens förslag. Den

avvägning mellan säljares/kreditgivares och köparens motstående intressen som har skett i konsumentkreditlagen måste i flera hänseenden anses föga lämplig för de fall som här otvivelaktigt är av störst intresse, nämligen kreditköp direkt mellan två privatpersoner. I. ö. bör tilläggas att den av utredningen föreslagna ordningen står i överensstämmelse med vad som gäller i fråga om tillämpningsområdet för den med konsumentkreditlagen nära besläktade konsumentköplagen.

4.1.5 *Leasing*

Utredningen har i korthet berört frågan om s. k. leasing till näringsidkare. Leasing – som innebär långtidsuthyrning av t. ex. maskiner eller fordon – utgör en finansieringsform som kan tjäna som ett alternativ till avbetalningsköp och under vissa omständigheter vara mer fördelaktig. Enligt utredningen saknas det anledning att genom någon lagstiftningsåtgärd söka begränsa användningen av leasing i näringsidkarförhållanden. I övrigt har utredningen inte ansett sig ha anledning att gå närmare in på frågan om behovet av särskild lagstiftning rörande leasing.

Under remissbehandlingen av betänkandet har detta spörsmål berörts av endast en remissinstans, nämligen RSV. RSV har anfört att det vid leasing synes kunna föreligga ett lika stort behov av regler till skydd för den svagare parten – hyresmannen – som vid avbetalningsköp samt antytt att en närmare undersökning härav bör göras i nu förevarande sammanhang.

För egen del vill jag erinra om att en näraliggande fråga var aktuell under arbetet på konsumentkreditlagen. Kreditköpkommittén hade i sitt betänkande lagt fram förslag till en lag rörande uthyrning av varor till konsumenter, vilken var avsedd bl. a. att skydda hyresmannen mot alltför ofördelaktiga avtalsvillkor särskilt vid hyresavtal för längre tid. I propositionen med förslag till konsumentkreditlag intogs emellertid den ståndpunkten att man åtminstone tills vidare borde avstå från att införa en särskild lagstiftning om uthyrning, eftersom frågorna behövde övervägas närmare och det inte fanns något som tydde på att det förelåg ett omedelbart behov av särskilda lagregler på området. Samtidigt framhölls dock att frågan fick tas upp till förnyad prövning om utvecklingen gav anledning till det (jfr prop. 1976/77:123 s. 143).

De överväganden som sålunda gjordes beträffande lagstiftning om bl. a. långtidsuthyrning av varor till konsumenter har enligt min mening tillämpning även när det gäller frågan om särskilda lagregler rörande leasing till näringsidkare. F. n. saknas skäl att vidta några åtgärder på detta område.

4.1.6 *Factoring*

Utredningen har vidare något uppehållit sig vid en fråga som för några år sedan aktualiserades i en riksdagsmotion (1974:653) och som gäller köparens

ställning vid s. k. factoring. Factoring innebär i allmänhet att ett finansieringsföretag (factorn) lämnar rörelse kredit åt ett försäljningsföretag mot säkerhet i dettas fakturafordringar, vilka överläts till eller pantsätts hos factorn. Försäljningsföretagets kund, dvs. köparen, får normalt ett formulär med tryckt uppgift om att fordringen har överlåtits på factorn och att kunden därför skall erlägga betalning till denne. I den nyss nämnda motionen framhölls att en köpare kunde förbise en sådan betalningsanvisning och i stället betala till försäljningsföretaget. Köparen riskerar då att behöva betala även till factorn, om köparen kan anses ha haft åtminstone skäligen anledning misstänka att försäljningsföretaget inte längre var rätt betalningsmottagare, jfr 10 och 29 §§ lagen (1936:81) om skuldebrev. Riksdagens lagutskott avstyrkte emellertid ett i motionen framställt yrkande om att gällande regler skulle ses över i syfte att eventuellt förbättra köparens ställning. I sitt betänkande (LU 1974:28) anförde utskottet bl. a. att risken för dubbelbetalning i praktiken inte var så uttalad att den ensam kunde motivera den begärda översynen. Vidare hänvisades till det arbete som pågick inom den dåvarande kreditköpkommittén. Motionen avslogs av riksdagen.

Utredningen – som i sitt betänkande redovisar en uppgift att factoring i Sverige i princip inte omfattar fakturafordringar på grund av konsumentköp – har inte föreslagit någon åtgärd i den nu diskuterade frågan. Utredningen har hänvisat till det skydd för köparen som ligger i det nyss nämnda kravet på att han, för att riskera dubbelbetalning, skall ha haft åtminstone skäligen anledning misstänka att fordringen mot honom har överlåtits eller pantsatts. Frågan huruvida detta krav är uppfyllt skall, påpekar utredningen, bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Med det sist sagda torde utredningen ha avsett att bedömningen kan påverkas av sådana omständigheter som t. ex. en bristfällig formulering eller olämplig placering av den tidigare nämnda informationen om till vem betalning skall ske.

För egen del får jag anföra följande. Som lagutskottet antydde i sitt nyss nämnda betänkande torde det i praktiken inte föreligga någon större risk för att den köpare som felaktigt betalar till säljaren tvingas att betala även till factorn. Skulle detta likväl ske, har köparen naturligtvis anspråk på att säljaren återbetalar det belopp som han felaktigt har uppburit. Härmed är emellertid inte sagt att den nu berörda frågan saknar betydelse. Utredningens betänkande ger dock inte något säkrare faktiskt underlag för ett ställningstagande. Något förslag till ändrade regler läggs därför inte fram nu. Utvecklingen på området bör emellertid uppmärksam följars så att frågan om en lagändring vid behov på nytt kan aktualiseras.

4.1.7 Kredit i samband med avtal om tjänst m. m.

Konsumentkreditlagens regler om kreditköp gäller endast vid köp av vara. Frågan om behovet av liknande skyddsregler även vid kreditförvärv av andra nyttigheter, bl. a. tjänster, berördes dock i propositionen med förslaget till

konsumentkreditlag. Det framhölls där att denna fråga, som har visst samband med konsumenttjänstutredningens (Ju 1972:07) uppgifter, borde närmare övervägas av kreditköputredningen i dess fortsatta arbete. Utredningen har nu redovisat sina synpunkter i denna del. Härvid har frågeställningen begränsats till att i huvudsak avse huruvida kreditköpsreglerna i konsumentkreditlagen bör ges ett mera vidsträckt tillämpningsområde än det som nu gäller.

Enligt utredningen bör en sådan utvidgning över huvud taget komma i fråga endast såvitt avser kravet på kontantinsats och reglerna om s. k. trepartsförhållanden, dvs. om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren. Den kreditgivning som förekommer i samband med förvärv av annat än varor är enligt utredningen nämligen av så skiftande beskaffenhet och så svåröverskådlig att mera precisa regler inte bör införas i övrigt, t. ex. när det gäller köparens rätt att betala i förtid, skydd mot oskäligen tillämpning av förfalloklausuler och tillåtligheten av avräkningsförbehåll. I sådana avseenden framstår enligt utredningens mening den förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) som det lämpliga rättsliga medlet att komma åt missförhållanden.

Ett krav på kontantinsats och en utsträckning av konsumentkreditlagens bestämmelser om trepartsförhållanden bör enligt utredningen emellertid övervägas enbart när det gäller förvärv av tjänster, däremot inte i fråga om köp av andra nyttigheter såsom exempelvis värdepapper och fast egendom.

Beträffande ett krav på kontantinsats vid förvärv av tjänst framhåller utredningen att huvudregeln när det gäller betalningen för tjänst är att denna skall erläggas först i efterhand, dvs. sedan tjänsten har utförts, och då vid anfordran. En reglering motsvarande kontantinsatskravet vid kreditköp av vara måste därför på tjänsteområdet utformas som ett krav på viss betalning vid en tidigare tidpunkt. Enligt utredningen är ett sådant krav emellertid varken påkallat eller lämpligt. För konsumenten måste det normalt anses vara till övervägande fördel att inte behöva betala något förrän han har fått minst motsvarande del av motpartens prestation. Kontantinsatskravets funktion att motverka oöverlagda avtal har enligt utredningen förhållandevis ringa aktualitet på tjänsteområdet, möjligen med undantag för rescarrangemang.

Utredningen anser det inte heller böra komma i fråga att utvidga tillämpningsområdet för konsumentkreditlagens regler om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren till att omfatta även krediter för förvärv av tjänster. Enligt utredningen är det sannolikt mycket ovanligt att den som tillhandahåller tjänster överlåter sin fordran på betalning till annan. I den mån detta förekommer och cut-offklausuler då kommer till användning har konsumenten enligt utredningens mening ett tillräckligt skydd i generalklausulen i 36 § avtalslagen. Sådana kreditkonstruktioner som låneköp och

kontoköp med annan kreditgivare än säljaren spelar enligt utredningen en betydligt mindre roll på tjänsteområdet än på varuområdet, även om kontokrediterna kan tänkas få ett vidgat användningsområde. Enligt utredningen saknas det på tjänsteområdet underlag för ståndpunkten att det skulle vara typiskt sett oskäligt mot konsumenten/kredittagaren att kreditavtalet i sådana fall behandlas som ett rättsförhållande som är skilt från avtalet om utförande av tjänsten.

Under remissbehandlingen har de ställningstaganden av utredningen som har återgetts nu berörts närmare endast av ett par remissinstanser. Konsumentverket/konsumentombudsmannen (KO) anser att utredningens bedömningar visserligen inte framstår som omotiverade men förordar att det slutliga ställningstagandet i hithörande frågor får vänta till dess att konsumenttjänstutredningen har avslutat sitt arbete. Konsumenttjänstutredningen säger sig dela uppfattningen att konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats och trepartsförhållanden inte bör tjäna som förebild på tjänsteområdet samt ansluter sig i huvudsak till de skäl för denna ståndpunkt som har anförts i betänkandet.

För egen del har jag funnit att frågan om en utvidgning av tillämpningsområdet för konsumentkreditlagens regler om kreditköp till att omfatta även konsumenters kreditförvärv av andra nyttigheter än varor – eller införandet av liknande regler för sådana förvärv – bör diskuteras i detta lagstiftningsärende endast såvitt gäller tjänster. I fråga om andra kreditförvärv ger betänkandet inte underlag för något ställningstagande.

Vad kreditköputredningen och konsumenttjänstutredningen har anfört ger enligt min mening stöd för att en reglering på tjänsteområdet som skulle motsvara kravet på kontantinsats vid kreditköp av vara f. n. inte bör komma i fråga. Den framtida utvecklingen bör emellertid följas så att denna fråga på nytt kan aktualiseras, om det visar sig nödvändigt.

Utredningen har anfört beaktansvärda skäl för att särskilda skyddsregler för konsumenten i trepartsförhållanden på tjänsteområdet varken är nödvändiga eller helt lämpliga. Konsumenttjänstutredningen har anslutit sig till dessa överväganden. På grund härav bör det inte komma i fråga att nu införa sådana regler. Det slutliga ställningstagandet i denna fråga bör emellertid enligt min mening anstå till dess konsumenttjänstutredningen har slutfört sitt uppdrag. Då torde det föreligga andra möjligheter att bedöma behovet av exempelvis bestämmelser som riktar sig mot cut-offklausuler i avtal om tjänster och att överblicka konsekvenserna av sådana bestämmelser. Vidare bör det kunna bättre bedömas om det är lämpligt att utsträcka vissa andra bestämmelser om kreditköp till att omfatta kreditavtal i samband med förvärv av tjänster.

4.2 Återtaganderätt och förtidsbetalning

4.2.1 Inledning

Det karakteristiska för avbetalningsköpet och grunden till dess stora utbredning är att själva den köpta varan kan utgöra säkerhet för säljarens fordran mot köparen fastän varan är i köparens besittning och kan användas av honom. Detta praktiska arrangemang är möjligt tack vare att det i avtalet tas in förbehåll om rätt för säljaren att återta varan vid exempelvis bristande betalning samt att förbehållet har verkan inte bara mellan säljaren och köparen utan i allmänhet även gentemot tredje man, t. ex. köparens andra fordringsägare. Varan som sådan kan sålunda inte utmätas för köparens skulder och den dras inte heller in i köparens konkurs (jfr dock Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, Stockholm 1957, s. 31–33). Nu angivna förhållanden, jämte uppdelningen av betalningen i mindre poster, gör att avbetalningsköpet är en form av kreditköp som står öppen även för den som har en förhållandevis svag ekonomi. Någon särskild kreditsäkerhet behöver ju inte presteras, och om varan är avsedd för köparens näringsverksamhet kan dess användning tillföra köparen de medel som behövs för att betala varan.

Säljarens återtaganderätt visade sig emellertid tidigt kunna medföra oskäliga följder för avbetalningsköparna, eftersom denna rätt enligt avtalen ofta inträdde redan vid minsta betalningsdröjsmål och köparen vid ett återtagande inte var garanterad en rimlig ekonomisk uppgörelse. Dessa omständigheter utgjorde den huvudsakliga anledningen till avbetalningsköplagens tillkomst.

I nära samband med återtaganderätten står de s. k. förfalloklausuler som praktiskt taget alltid förekommer i avtalen om avbetalningsköp. En sådan klausul innebär vanligen att säljaren har rätt att påfordra omedelbar betalning av hela den återstående skulden, om köparen exempelvis råkar i dröjsmål med betalningen. Då avbetalningsköparen för att kunna fullfölja köpet i regel är beroende av att betalningen får erläggas i mindre poster är förfallopåföljden oftast liktydlig med att köparen måste låta säljaren återta varan.

4.2.2 Säljarens rätt att kräva betalning i förtid och återta varan

Genom 2 § första stycket i avbetalningsköplagen begränsas säljarens rätt att göra ett återtagandeförbehåll eller en förfalloklausul gällande för det fall köparen råkar i dröjsmål med betalningen. Om köparen underlåter att betala förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet får säljaren återta godset eller utkräva annars ej förfallen post endast om betalningsdröjsmålet har viss minsta omfattning. Det krävs att köparens underlåtenhet avser belopp som utestår obetalat minst 14 dagar utöver förfalldagen och att detta belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av avbetalningspriset eller

att beloppet utgör återstoden av säljarens fordran. Med avbetalningspriset förstås sammanlagda beloppet av de poster som köparen enligt avtalet har att erlægga.

Avbetalningsköplagen begränsar inte säljarens möjlighet att återropa ett förbehåll om återtaganderätt eller en förfalloklausul av annan anledning än köparens betalningsdröjsmål. Här råder alltså principiellt avtalsfrihet. Vidare bör anmärkas att enligt gällande rätt säljarens befogenhet att återta varan kvarstår även om säljarens fordran har blivit preskriberad. Detta följer av att återtaganderätten som tidigare har berörts är ett sakrättsligt anspråk.

Genom konsumentkreditlagen förbättras konsumentköparens skydd mot återtagande och förfallopåföljder. För det första är det endast köparens dröjsmål med betalningen av förfallen del av kreditfordringen som kan återopas som grund för att återta varan eller utkräva förfallopåföljd. Med kreditfordringen avses summan av det belopp med vilket köparen ursprungligen fick betalningsansånd (kreditbeloppet) och alla köparens kostnader med anledning av krediten (kreditkostnaden). Vidare har den tidsfrist som medges köparen fördubblats, så att det krävs att dröjsmålet har varat under mer än en månad. Beträffande återtaganderätten föreskrivs uttryckligen att denna ej får göras gällande på grund av preskriberad fordran.

När det gäller kraven på betalningsdröjsmålets beloppsmässiga omfattning föreslogs i propositionen angående konsumentkreditlag att det skulle fordras att dröjsmålet omfattade ett belopp som översteg en tiondel av kreditfordringen. Vid riksdagsbehandlingen av förslaget godtogs denna bestämmelse emellertid endast som en huvudregel. För vissa fall ansågs den vara alltför sträng mot kreditgivaren, och den kompletterades därför med en regel enligt vilken det är tillräckligt att dröjsmålet omfattar ett belopp som överstiger en tjugondel av kreditfordringen, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster. Här skedde alltså ett närmande till avbetalningsköplagens ståndpunkt. Regleringen innebär att återtagande aldrig får ske när restskulden utgör en tjugondel eller mindre del av kreditfordringen.

Kreditköputredningens förslag innebär att den nya avbetalningsköplagen i likhet med konsumentkreditlagen skall uttömmande ange i vilka fall ett förbehåll om återtaganderätt eller en förfalloklausul får göras gällande. Detta bör enligt utredningen få ske dels vid kvalificerat betalningsdröjsmål och dels när köparen genom avtalsstridigt förhållande har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

Utredningens förslag i fråga om de krav som bör ställas på ett betalningsdröjsmåls omfattning i olika hänseenden lades fram innan riksdagen hade behandlat regeringens förslag till konsumentkreditlag och har utformats mot bakgrund av regeringsförslaget. Förslaget innebär att återtagande får ske om köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av kreditfordringen eller utgör återstoden av denna. En förfalloklausul får

enligt förslaget göras gällande om köparen i mer än en månad har underlåtit att erlägga förfallen del av kreditfordringen och den uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, till mer än en tjugondel av kreditfordringen.

Tre av utredningens experter, alla företrädare för näringslivet, har i ett särskilt yttrande förordat att man i stället bibehåller de förutsättningar som enligt den nuvarande avbetalningsköplagen gäller för säljarens rätt att återta varan och göra en förfalloklausul gällande vid betalningsdröjsmål. De nuvarande bestämmelserna bör enligt experterna emellertid kompletteras med en regel enligt vilken säljaren alltid skall ha rätt att återta varan och utkräva avtalad förfallopåföljd, om förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader.

Enligt utredningen torde det i praktiken sällan bli aktuellt att säljaren åberopar annan grund för återtagande än köparens dröjsmål med betalningen. Utredningen anser emellertid av principiella skäl och med hänsyn till att det vid näringsidkarens avbetalningsköp ofta rör sig om dyrbara varor och stora krediter att det bör finnas möjlighet för säljaren att göra gällande ett förbehåll om återtaganderätt också om köparen har äventyrat säljarens säkerhet i varan genom att åsidosätta annan förpliktelse på grund av avbetalningsköpet. Även förtidsbetalning bör kunna krävas i det fallet.

Utredningens förslag innebär att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande även om säljarens anspråk på betalning har blivit preskriberat. Enligt utredningen kan det i de partsförhållanden som här är aktuella normalt inte anses oskäligt att återtaganderätten sålunda får göras gällande på samma sätt som en vanlig panträtt. En av utredningens experter har dock i särskilt yttrande förordat att en ny avbetalningsköplag på denna punkt ges i princip samma innebörd som konsumentkreditlagen.

De förslag från utredningen som har redovisats nu har fått ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Förslaget att den nya avbetalningsköplagen i likhet med konsumentkreditlagen skall uttömmande ange de fall i vilka ett förbehåll om återtaganderätt eller en förfalloklausul får göras gällande har godtagits av remissinstanserna. Däremot råder delade meningar när det gäller vilka krav som bör ställas på omfattningen av ett betalningsdröjsmål för att det skall få åberopas i sammanhanget. Det stora flertalet remissinstanser, däribland de allra flesta företrädare för näringslivsintressen, anser att kraven bör bestämmas i huvudsak på samma sätt som enligt den nu gällande avbetalningsköplagen. En majoritet av dessa instanser ansluter sig helt till det särskilda yttrandet av de tre experterna från näringslivet och förordar sålunda också att nuvarande bestämmelser skall kompletteras med en regel enligt vilken återtagandeförbehåll och förfalloklausul alltid får göras gällande vid betalningsdröjsmål som överstiger två månader, oavsett storleken av det belopp som dröjsmålet avser.

Förslaget att ett förbehåll om återtaganderätt eller en förfalloklausul också skall få göras gällande, om köparen genom annat kontraktsbrott än betal-

ningsdröjsmål har äventyrat säljarens säkerhet i varan, har lämnats utan erinran av nästan alla remissinstanser. I ett par yttranden framförs emellertid kritik som går ut på att den föreslagna bestämmelsen är alltför allmänt hållen. Några få remissinstanser har särskilt berört frågan huruvida återtaganderätten bör få göras gällande även när fordran har preskriberats och har härvid motsatt sig detta.

För egen del vill jag till en början framhålla att ett återtagande av varan i regel utgör en mycket allvarlig påföljd för avbetalningsköparen. Varan kan ha ett stort bruksvärde för honom, och inte sällan torde han få svårt att på goda villkor skaffa en liknande vara. Detta kan naturligtvis vara särskilt allvarligt, om köparen är näringsidkare och behöver varan för sin rörelse. Tillämpningen av en förfalloklausul, som vanligen innebär att kreditavtalet hävs och att köparens hela återstående skuld förfaller till omedelbar betalning, torde ofta leda till att varan återtas och är även i andra fall i allmänhet till stor nackdel för köparen. Jag biträder därför utredningens förslag att den nya avbetalningsköplagen bör innehålla uttömmande bestämmelser om i vilka fall ett förbehåll om återtaganderätt eller en förfalloklausul får göras gällande.

Återtagande bör få ske och förfalloklausul göras gällande liksom nu om köparen råkar i kvalificerat dröjsmål med betalningen. När det gäller dröjsmålets omfattning anser jag att den nya avbetalningsköplagen, som i första hand tar sikte på köp mellan näringsidkare, i större utsträckning än som följer av utredningens förslag bör beakta säljarens intresse av att utan dröjsmål kunna återta varan eller kräva betalning i förtid, om köparen inte fullgör sin betalningsskyldighet. Den nuvarande avbetalningsköplagens regler på denna punkt har nämligen såvitt känt inte vållat några olägenheter. Tvärtom har såväl näringslivets experter i utredningen som flertalet remissinstanser på näringsidkarsidan ansett att bestämmelserna har fungerat tillfredsställande. De torde sålunda innefatta en rimlig avvägning mellan säljarens och köparens intressen. På grund härav förordar jag att den tidsfrist som köparen har på sig innan återtagande får ske eller förfallopåföljd får utkrävas liksom f. n. bestäms till fjorton dagar.

Kraven på dröjsmålsbeloppets storlek bör i enhetlighetens intresse utformas på samma sätt som enligt konsumentkreditlagen. Dröjsmålet bör alltså avse förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen. Termen kreditfordran bör ges samma innebörd som i konsumentkreditlagen och sålunda beteckna summan av det belopp med vilket köparen har fått betalningsansånd (kreditbeloppet) och kreditkostnaden. Den nuvarande avbetalningsköplagen sätter i stället det belopp som dröjsmålet avser i förhållande till avbetalningspriset. Då detta i allmänhet är högre än kreditfordringen på grund av att det inkluderar även kontantinsatsen, kan de nya reglerna te sig något strängare mot köparen. Detta bör emellertid kunna

godtas, bl. a. med hänsyn till att jag i det följande kommer att föreslå att köparen lättare än f. n. skall kunna avvärja återtagande eller förfallopåföljd sedan han väl har råkat i kvalificerat betalningsdröjsmål.

Av principiella skäl och med hänsyn till att det vid köp mellan näringsidkare ofta är fråga om avsevärda kreditbelopp och kreditkostnader bör det inte komma i fråga att, efter mönster av konsumentkreditlagen, låta möjligheten till återtagande upphöra sedan köparen har betalat en viss, låt vara större, del av kreditfordringen. Som utredningen har föreslagit bör säljaren enligt de nya reglerna sålunda alltid, oavsett beloppets storlek, få återta varan om dröjsmålet avser återstoden av kreditfordringen.

Som tidigare berördes synes de nuvarande reglerna om återtagande m. m. vid betalningsdröjsmål ha fungerat tillfredsställande. Vidare mildras, enligt vad jag nyss anförde, kraven på dröjsmålets beloppsmässiga omfattning något enligt de bestämmelser som har föreslagits nu. Främst med hänsyn härtill finns det enligt min mening inte anledning att, som de tre experterna från näringslivet har förordat, komplettera de föreslagna bestämmelserna med en regel enligt vilken återtagande alltid skulle få ske och förfallopåföljd alltid utkrävas om ett betalningsdröjsmål har varat i mer än två månader.

För fordringar på grund av sådana köp som skall omfattas av den nya avbetalningsköplagen torde under överskådlig tid komma att gälla den hittillsvarande preskriptionstiden av tio år. Även reglerna om preskriptionsavbrott kan antas bestå i allt väsentligt. Med hänsyn härtill kan det framstå såsom en i huvudsak teoretisk fråga, om återtagande bör få ske på grund av preskriberad fordran. Enligt min mening saknas det emellertid anledning att i det här diskuterade hänseendet låta återtaganderätten få annan innebörd enligt den nya avbetalningsköplagen än enligt konsumentkreditlagen. Jag kan alltså inte biträda utredningens förslag att återtagande skall kunna ske även efter det att säljarens fordran har blivit preskriberad.

Den som säljer en vara med förbehåll om återtaganderätt får anses ha ett berättigat intresse av att köparen inte handhar varan så att den utsätts för onormal värdeminskning eller förfogar över varan så att säljarens möjligheter att återta den eller kontrollera dess skick omintetgörs. I och för sig kan det vara rimligt att säljaren förbehåller sig rätt att för sådant fall kräva omedelbar betalning av hela den fordran för vilken återtaganderätten gäller. När detta likväl inte har medgetts på konsumentkreditområdet har grunden varit bl. a. att kreditgivarna vid konsumentköp i allmänhet saknar praktisk möjlighet att kontrollera köparnas hantering av varorna samt faktiskt intresse av att kräva betalning i förtid i annat fall än vid betalningsdröjsmål. Säljarens principiellt berättigade intresse av att säkerheten bevaras intakt har därför fått stå tillbaka för konsumentens intresse av att få åtnjuta avtalade kreditvillkor så länge han fullgör sin betalningsskyldighet på ett godtagbart sätt (jfr prop. 1976/77:123 s. 119 samt LU 1977/78:5 s. 30 och 41).

Jag delar utredningens uppfattning att samma intresseavvägning inte bör göras när det gäller avbetalningsköp mellan näringsidkare. Som flera gånger

tidigare har framhållits rör det sig här ofta om stora krediter. Avbetalnings-säljarna har därmed typiskt sett ett helt annat intresse än vid konsumentköp inte bara av att köparen fullgör sin betalningsskyldighet utan även av att kreditsäkerheten så långt möjligt bevaras. Som utredningen har föreslagit bör den nya avbetalningsköplagen därför lämna möjlighet åt säljaren att kräva betalning i förtid, om köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhetsrätt. Med hänsyn till de risker för säljaren som det kan innebära om köparen trots vanvård e. d. får fortsätta att disponera över varan utan att ha erlagt full betalning för denna, har jag också funnit mig böra biträda utredningens förslag att även ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande direkt på grund av att säljarens säkerhetsrätt har äventyrats.

4.2.3 Köparens rätt att avvärja skyldighet att betala i förtid och återtagande

Enligt 2 § andra stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen gäller att säljaren inte får kräva betalning i förtid eller återta godset på grund av köparens betalningsdröjsmål, om köparen efter utgången av fjortondagarsfristen men innan godset återtas erlägger det belopp som han har underlåtit att betala i rätt tid jämte ränta samt ersätter alla kostnader som säljaren har måst vidkännas i anledning av dröjsmålet. Som en ytterligare förutsättning gäller att utkrävande av sådan påföljd för betalningsdröjsmålet skulle vara obilligt med hänsyn till att detta berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter. I konsumentkreditlagen uppställs däremot inte något sådant villkor för att köparen genom korrigering betalning skall kunna avvärja återtagande eller förfallopåföljd. Enligt 16 § konsumentkreditlagen är det tillräckligt att köparen innan varan återtas erlägger belopp, som inte har betalats i rätt tid, jämte ränta och ersättning för vissa kostnader som föranletts av ett tilltänt återtagande.

Enligt utredningen bör i fortsättningen även utanför konsumentkreditområdet gälla att köparen genom korrigering betalning skall kunna avvärja återtagande på grund av betalningsdröjsmål, oavsett orsaken till dröjsmålet. Härför bör enligt utredningen fordras att köparen innan varan återtas erlägger det belopp, som inte har betalats i rätt tid, jämte ränta och ersättning för säljarens kostnader i anledning av tilltänt återtagande. Det kan särskilt anmärkas att kostnadsersättning enligt förslaget, till skillnad från vad som gäller enligt konsumentkreditlagen, skall innefatta även ersättning för säljarens eventuella kostnader i rättegång som har syftat till dom på säljarens rätt att återta varan.

En fråga som enligt utredningen däremot bör lämnas oreglerad i en ny avbetalningsköplag är huruvida köparen genom korrigering betalning skall kunna avvärja även en avtalad förfallopåföljd. Denna fråga får enligt utredningen i förekommande fall i stället bedömas med tillämpning av den

förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen.

Utredningens nu ifrågavarande förslag har lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser.

Även enligt min mening bör den nya avbetalningsköplagen ge köparen möjlighet att avvärja påföljd av ett kvalificerat betalningsdröjsmål, oavsett vad detta har berott på. Såsom utredningen har anfört får en sådan ordning anses innebära en rimlig avvägning mellan säljarens och köparens intressen även om de är näringsidkare. Jag kan emellertid inte biträda utredningens förslag att de nya reglerna i denna del skall inskränkas till att avse endast rätt för köparen att hindra återtagande. Om en korrigerande betalning inte därjämte hindrar att säljaren med åberopande av en förfalloklausul kräver ut köparens hela återstående skuld enligt köpeavtalet, synes reglerna bli av ringa värde för köparen. Ett sådant krav torde nämligen oftast leda till att ett återtagande inom kort aktualiseras på nytt.

Jag anser alltså att köparen genom en korrigerande betalning bör kunna avvärja såväl förfallopåföljd som återtagande på grund av ett kvalificerat dröjsmål. För att säljarens berättigade intressen skall tillgodoses föranleder detta emellertid att kraven på den korrigerande betalningen bör bestämmas på ett något annat sätt än enligt utredningens förslag. Såsom utredningen har påpekat följer nämligen av förslaget att köparen för att avvärja återtagande inte skulle vara skyldig att ersätta t. ex. säljarens kostnader i inledd rättegång om utkrävande av förfallopåföljd för dröjsmålet. Enligt min mening bör i stället föreskrivas att köparens korrigerande betalning för att medföra den här diskuterade verkan måste omfatta, förutom belopp som inte har betalats i rätt tid jämte ränta, ersättning för i princip säljarens alla kostnader i anledning av dröjsmålet. Detta stämmer överens med vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen.

4.2.4 Köparens rätt att betala i förtid

Den nuvarande avbetalningsköplagen ger köparen en ovillkorlig rätt att fullgöra sin betalningsskyldighet mot säljaren i förtid. Bestämmelser härom finns i 6 § första och tredje styckena. Första stycket avser den situationen att säljaren har yrkat att återfå godset. Köparen kan då på en gång betala allt vad säljaren skulle kunna tillgodoräkna sig vid ett återtagande. Efter sådan betalning får godset ej återtas. Om köparen i annat fall vill betala i förtid har han rätt till detta enligt tredje stycket.

Enligt 12 § första stycket konsumentkreditlagen gäller att köparen vid kreditköp alltid har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid. Med skuld avses här återstoden av kreditfordringen. Genom sådan betalning upphör rätten att återta varan med stöd av förbehåll om återtaganderätt. Det bör anmärkas att kreditgivaren enligt konsumentkreditlagen inte först får på annan fordran avräkna belopp som köparen erlägger för avräkning på kreditfordringen.

Utredningen har föreslagit att köparen även enligt en ny avbetalningsköplag ges rätt att befria sig från säljarens återtaganderätt genom betalning i förtid. Sådan betalning föreslås kunna ske när som helst innan varan återtas. Säljaren bör enligt utredningen dock inte vara skyldig att avstå från sin säkerhet utan full kompensation. Utredningen föreslår därför att den förtida betalningen måste avse allt som säljaren skulle kunna tillgodoräkna sig vid ett återtagande.

Utredningens förslag har i sakligt hänseende lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. En remissinstans – RSV – har dock i sitt yttrande särskilt anmärkt att bestämmelserna om köparens rätt till betalning i förtid bör utformas på samma sätt som i konsumentkreditlagen.

För egen del anser jag att köparen enligt den nya avbetalningsköplagen, liksom f. n., bör ha rätt att betala sin skuld till säljaren i förtid. Härigenom får köparen möjlighet att när som helst förvärva definitiv äganderätt till varan. Med hänsyn till den reduktion av kreditkostnaden som, enligt vad jag kommer att föreslå i det följande, skall ske vid betalning i förtid kan köparen utnyttja rätten till förtidsbetalning också för att på rimliga villkor frigöra sig från en avbetalningskredit som han anser oförmånlig i kostnadshänseende.

I enhetlighetens intresse bör den nya avbetalningsköplagens bestämmelser om köparens rätt att betala i förtid ges samma utformning som i konsumentkreditlagen. Det bör alltså föreskrivas att köparen alltid har rätt att betala sin skuld till säljaren i förtid. I normalfallet, dvs. om köparen tidigare har skött sina betalningar, har säljaren inte någon annan fordran mot köparen som här är av intresse än återstoden av kreditfordringen. Om emellertid köparen skulle ha ådragit sig annan skuld till säljaren som har med köpet att göra, t. ex. skyldighet att betala dröjsmålsränta eller ersättning för säljarens kostnader i anledning av betalningsdröjsmål, kan säljarens berättigade intresse av att få betalt för sådan fordran innan återtaganderätten upphör tillgodoses genom att han får möjlighet att i första hand avräkna erlagd betalning på denna fordran. Till hithörande frågor återkommer jag i ett följande avsnitt. Jag skall där även ta upp frågan om säljarens rätt att i första hand avräkna erlagd betalning på sådan säljarens fordran som avser ersättning för reparation av varan o. d.

4.3 Avräkning vid förtidsbetalning

Den kredit som avbetalningsköparen erhåller medför praktiskt taget alltid kostnader för honom i form av s. k. avbetalningstillägg, gäldränta m. m. Hur stora kostnaderna blir beror bl. a. på kredittidens längd och kreditbeloppets storlek. Om köpet avslutas genoms betalning i förtid, bör köparen ha anspråk på att få sin kostnad för krediten reducerad med hänsyn till att hela den avtalade kredittiden inte utnyttjats. Regler om sådan reduktion finns både i den nuvarande avbetalningsköplagen och i konsumentkreditlagen. De skall tillämpas såväl när köparen på eget initiativ betalar i förtid som när säljaren

med stöd av en förfalloklausul eller i samband med återtagande av varan utkräver betalning i förtid. Bl. a. i fråga om metoden att beräkna reduktionen råder emellertid väsentliga skillnader mellan de båda lagarna.

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen reduceras köparens skuld med tillämpning av en schablonregel. Denna innebär i huvudsak att säljaren tillgodoräknas endast så stor del av de vid avräkningstillfället ännu ej förfallna posterna som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Intresset av en ekonomiskt och matematiskt mera korrekt reduktion har här fått stå tillbaka för kravet på enkla och lättillämpade regler (jfr SOU 1950:42 s. 36 ff).

Kreditköpkommittén påpekade i sitt betänkande (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. att bl. a. finansieringsföretagen hade gjort gällande att en mera genomarbetad metod för reduktionen skulle införas. Kommittén anslöt sig till detta önskemål och föreslog bestämmelser för avräkningen vid förtidsbetalning som till skillnad från avbetalningsköplagens schablonregel beaktade såväl kredittidens längd som kreditkostnadernas fördelning över kredittiden. Detta uttrycktes i kommitténs lagförslag så, att vid beräkning av kreditgivarens fordran från den obetalda delen av skuldbeloppet (kreditfordringen) skulle avräknas den del av kreditkostnaden som hänförde sig till den ej utnyttjade kredittiden. Kreditgivaren skulle dock få tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggnings- och kreditkostnaden, om denna kostnad särskilt hade ansetts i avtalet och inte var oskäligen. Kommittén gav inte några närmare anvisningar om hur kostnadsreduktionen skulle räknas fram utan förutsatte att ändamålsenliga beräkningsmetoder skulle kunna utvecklas i samråd mellan den myndighet som skulle ha tillsyn över lagen och berörda näringsidkarorganisationer. Såsom en relativt enkel beräkningsmetod som gav godtagbara resultat angav kommittén dock den s. k. 78-regeln. Vid avräkning enligt denna regel proportionaliseras kreditkostnaderna direkt på det vid varje tidpunkt utestående kreditbeloppet enligt följande formel

$$R = \frac{t(t+1)}{n(n+1)} \cdot C;$$

där

R = reduktionen av kreditkostnaden

t = återstående antalet amorteringar när förtidsbetalningen sker

n = ursprungliga antalet amorteringar

C = kreditkostnaden.

I den proposition som låg till grund för konsumentkreditlagen framhölls bl. a. att det naturligtvis i och för sig var önskvärt att avräkningen mellan parterna vid betalning i förtid kunde ske enligt regler som gav ett så rättvist resultat som möjligt. Det ansågs emellertid att de regler som kommittén hade föreslagit ofta kunde medföra alltför komplicerade beräkningar för att uppfylla kravet på nödvändig enkelhet. I propositionen föreslogs därför att

avräkningen i stället skulle ske enligt en schablonregel som innebar att den obetalda delen av kreditfordringen skulle minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgjorde i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren skulle dock alltid få tillgodoräkna sig uppläggningskostnad som var angiven i avtalet och inte var oskäligen (se prop. 1976/77:123 s. 120 f och 175 ff).

Vid riksdagens behandling av propositionen ansåg sig lagutskottet (LU 1977/78:5 s. 31–39) inte kunna godta förslaget om hur reduktionen av kreditkostnaden skulle gå till, då detta inte tog hänsyn till förhållandet mellan amorterat och icke amorterat belopp. Resultatet blev därför enligt utskottets mening från rättvisesynpunkt mindre tillfredsställande. Från den synpunkten ansågs inte heller avbetalningsköplagens schablonregel nöjaktig. Det bör här inskjutas att såväl den bestämmelse som hade föreslagits i propositionen som avbetalningsköplagens regel praktiskt taget alltid gynnar köparen, om de jämförs med en matematiskt korrekt beräkningsmetod.

Efter att ha inhämtat lagrådets yttrande föreslog utskottet för sin del avräkningsbestämmelser som närmare anslöt till kreditköpkommitténs förslag. Utskottsförslaget bifölls av riksdagen. Bestämmelserna om avräkningen fick därmed det innehåll som numera framgår av 13 § konsumentkreditlagen. Enligt denna bestämmelse skall vid beräkningen av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. Vidare upptas i paragrafen dels en särskild regel för det fall att förtidsbetalning sker på annan tid än avtalad förfallodag, dels den i propositionen föreslagna bestämmelsen om kreditgivarens rätt att tillgodoräkna sig uppläggningskostnad.

Det centrala i 13 § konsumentkreditlagen är föreskriften att den del av kreditkostnaden skall avräknas som är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. Paragrafen anger här själva principen för reduktionen. Den ger emellertid visst utrymme för användning av skilda beräkningsmetoder som kan leda till sinsemellan olika resultat. I detta hänseende framgår av lagutskottets betänkande i huvudsak följande.

En avräkningsmetod som står i överensstämmelse med den i 13 § angivna principen är att reduktionen baseras på den verkliga räntekostnaden. Denna metod ger ett matematiskt exakt resultat men är komplicerad och svår att tillämpa i praktiken. Enligt utskottet är avräkning med tillämpning av den s. k. 78-regeln i allmänhet att föredra i konsumentkreditsammanhang. Utskottet underströk emellertid samtidigt att det enligt dess mening är invändningsfritt, om parterna i konkreta fall tillämpar den besvärligare men samtidigt mer korrekta räntemetoden.

Enligt utskottet synes avräkning enligt 78-regeln ge ett resultat som nära överensstämmer med det matematiskt korrekta, i vart fall vid krediter av den storlek som normalt förekommer i konsumentkreditsammanhang. En

förutsättning för detta är emellertid att krediten amorteras löpande med jämna tidsmellanrum och lika stora belopp under hela kredittiden. Vid avvikelser härifrån ger 78-regeln inte ett matematiskt helt tillfredsställande resultat, och regelns användbarhet minskar ju större oregelbundenheterna blir. Bestämmelsen i 13 § ger emellertid utrymme för att i sådana fall även andra beräkningssätt används.

Eftersom 13 § konsumentkreditlagen sålunda anger endast själva principen för reduktionen av kreditkostnaden finns det behov av råd och vägledning för dess tillämpning i det praktiska affärslivet. Härom har lagutskottet i sitt betänkande uttalat att det får ankomma på konsumentverket i dess egenskap av tillsynsmyndighet enligt lagen att i samarbete med berörda näringslivsorganisationer tillgodose detta behov. Detta kan enligt utskottet lämpligen ske genom att avräkningstabeller, grundade på 78-regeln, och andra anvisningar utarbetas. Avsikten att tillämpningen i huvudsak skall grundas på anvisningar av detta slag har kommit till uttryck genom hänvisningen i paragrafen till beräkningsgrunder som står i överensstämmelse med god sed på marknaden.

Även en ny avbetalningsköplag som skall gälla utanför konsumentkreditområdet bör ge köparen rätt att få sin kostnad för krediten reducerad om uppgörelse sker i förtid. Kreditköputredningen har också lagt fram förslag till regler i detta ämne. Dessa bygger emellertid i huvudsak på det tidigare redovisade förslaget i propositionen angående konsumentkreditlagen. Med hänsyn till att detta förslag inte antogs av riksdagen anser jag mig här böra lämna utredningens förslag åt sidan.

De regler som har tagits upp i 13 § konsumentkreditlagen kan medföra att avräkningsmetoder, som har betecknats som komplicerade och svåra att tillämpa, kan komma till användning om kreditgivaren begär det. Av lagutskottets tidigare nämnda betänkande framgår emellertid att riksdagen har haft sin uppmärksamhet riktad på de olägenheter som kan vara förknippade med bestämmelserna men ansett nackdelarna vara av så underordnad praktisk betydelse att intresset av att ge möjlighet till ekonomiskt och matematiskt korrekta avräkningar har fått väga över. Detta intresse gör sig självfallet än starkare gällande vid avbetalningsköp mellan näringsidkare, bl. a. med hänsyn till att det här ofta är fråga om betydligt större krediter. Det bör därför inte komma i fråga att den nya avbetalningsköplagen, som i första hand tar sikte på köp mellan näringsidkare, i det nu diskuterade hänseendet skulle ge sämre möjligheter för säljaren än konsumentkreditlagen.

Jag anser att den nya lagen i likhet med konsumentkreditlagen endast bör ange själva principen för reduktionen av kreditkostnaden. Denna princip ger utrymme för olika avräkningsmetoder. Hit hör avräkning som bygger på den verkliga räntekostnaden samt under vissa förutsättningar avräkning enligt 78-regeln. Med tanke på att de olika möjliga beräkningsmetoderna för många torde framstå som komplicerade och valet mellan dem svårt behövs det även

utanför konsumentkreditområdet anvisningar för den praktiska tillämpningen. Jag anser mig kunna utgå från att berörda näringsidkarorganisationer kommer att ta fram avräkningstabeller och andra hjälpmedel samt utfärda rekommendationer för deras användning i olika fall. Sådana anvisningar torde bli faktiskt normbildande för köp mellan näringsidkare. Med hänsyn till detta bör i den nya avbetalningsköplagen, liksom i konsumentkreditlagen, anges att principen för avräkning mellan parterna får sin närmare utformning genom vad som är god sed på marknaden.

Jag föreslår alltså att i den nya avbetalningsköplagen tas in bestämmelser om avräkningen vid förtidsbetalning, enligt vilka vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen skall minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. I överensstämmelse med vad som gäller enligt konsumentkreditlagen bör säljaren vid avräkningen dock alltid få tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggningskostnaden, om denna kostnad särskilt anges i parternas avtal och inte är oskälig.

Som jag tidigare har nämnt finns det i 13 § konsumentkreditlagen en särskild regel för det fall att förtidsbetalning sker på annan tid än avtalad förfallodag. Vid tillämpningen av konsumentkreditlagens regler om avräkningen vid förtidsbetalning skall i sådant fall den ej utnyttjade kredittiden räknas från första förfallodagen efter betalningen. Bestämmelsen har utformats efter förebild av 6 § tredje stycket andra meningen i den nuvarande avbetalningsköplagen. Den är föranledd av önskemålet att hindra att köparen får en alltför förmånlig avräkning, om han förtidsbetalar sin skuld strax innan en amortering förfaller till betalning. Att bestämmelsen har tagits upp i konsumentkreditlagen, trots att den innebär ett avsteg till konsumentens nackdel från principen om matematisk rättvisa mellan parterna, får ses mot bakgrund av att avräkning enligt 78-regeln har avsetts bli det normala förfarandet på konsumentområdet. Som framgår av den förut redovisade formeln har nämligen vid tillämpningen av 78-regeln antalet återstående amorteringar direkt betydelse för resultatet av avräkningen.

När det gäller köp mellan näringsidkare finns det knappast anledning att ge något särskilt företräde åt 78-regeln. Såväl näringslivets experter i kreditköputredningen som flertalet remissinstanser på näringslivssidan har förordat att avräkningen vid förtidsbetalning i näringsidkarförhållanden i första hand baseras på en beräkning av den verkliga eller effektiva räntan. Med en sådan beräkningsmetod behövs inte någon särskild regel beträffande förtidsbetalning som sker på annan tid än avtalad förfallodag.

Som jag förut antydde kan det befaras att de nu föreslagna avräkningsreglerna kan komma att vålla vissa tillämpningsproblem, inte minst vid handräkning för återtagande av vara innan kredittiden har löpt ut. Det är därför angeläget att avtalen om avbetalningsköp i fortsättningen upptar närmare bestämmelser om hur avräkningen vid förtida uppgörelse skall gå

till. Detta torde kunna ske exempelvis i den formen att parterna i avtalet hänvisar till anvisningar som har utarbetats för viss bransch e. d. I sista hand går det naturligtvis ut över parterna, om handräckningsförfarandet skulle komma att fungera mindre snabbt och smidigt än f. n. Jag anser mig därför kunna utgå från att parterna på olika sätt söker underlätta den praktiska tillämpningen av den nya reglerna. Jag räknar också med att riksskatteverket såsom centralmyndighet för kronofogdenyndigheterna kommer att biträda dessa med sammanställningar över gällande bransch-anvisningar och med tabeller och andra hjälpmedel för uträkningar enligt givna metoder.

I anslutning till vad som nu har anförts vill jag understryka att den nya lagen avses bli tvingande endast på det sättet att köparens befogenheter och förmåner enligt lagen inte får inskränkas genom avtal. Det finns alltså inte något hinder mot att man t. ex. för vissa branscher, där önskemålet om enklare avräkningsregler dominerar, utformar avtalsformulär som innehåller mera schablonartade avräkningsregler, under förutsättning att köparen inte härigenom sätts i en sämre ställning än som följer av lagens regler (jfr LU 1977/78:5 s. 38). Säljaren kan också i det enskilda fallet, genom avtalet eller i exempelvis en handräckningssituation, till köparens förmån avstå från tillämpningen av mera invecklade avräkningsregler.

4.4 Avräknings- och kopplingsförbehåll

En särskild typ av avtalsvillkor som behandlas i den nuvarande avbetalningsköplagen är s. k. kopplingsförbehåll och avräkningsförbehåll. Med kopplingsförbehåll avses ett villkor enligt vilket köparens rätt till det köpta godset görs beroende av att köparen fullgör även annan förpliktelse än som åligger honom enligt avbetalningsköpet. Detta innebär att säljaren kan utnyttja sin rätt att återta godset om köparen åsidosätter sådan annan förpliktelse och att säljaren vid ett återtagande, oavsett på vilken grund detta sker, ur godsets värde får tillgodogöra sig ersättning även för en fordran som avses med kopplingsförbehållet. Med avräkningsförbehåll åsyftas ett avtalsvillkor som ger säljaren rätt att bestämma på vilken fordran en betalning från köparen skall avräknas när säljaren har mer än en fordran mot köparen.

Enligt 8 § avbetalningsköplagen förbjuds i princip att kopplingsförbehåll används vid avbetalningsköp. Undantag görs dock för det fallet att ett kopplingsförbehåll avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset. Inte heller avräkningsförbehåll får förekomma annat än då det avser ersättning för reparation e. d. Förbehåll som strider mot dessa regler är utan verkan.

Beträffande effekterna av att kopplings- och avräkningsförbehåll sålunda i viss omfattning tillåts vid avbetalningsköp kan framhållas följande. Enligt 2 § avbetalningsköplagen krävs det för att säljaren skall få utkräva förfallopåföljd eller återta varan ett kvalificerat betalningsdröjsmål från köparens sida. Dessa bestämmelser gäller inte beträffande sådan fordran på ersättning för repara-

tion e. d. som omfattas av ett giltigt kopplingsförbehåll. I fråga om förutsättningarna för utkrävande av förfallopåföljd eller återtagande vid dröjsmål med betalning av sådan fordran råder sålunda i princip avtalsfrihet (jfr Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 83). Detta innebär naturligtvis en viss försvagning av köparens skydd. Å andra sidan kan säljaren inte utnyttja den enkla och snabba handräckningsvägen för att återta en vara på grund av dröjsmål med betalningen av kopplad fordran. Detta följer av bestämmelsen i 11 § första stycket avbetalningsköplagen. Vill säljaren återta varan på grund av dröjsmål som nyss nämndes, måste han sålunda väcka talan vid domstol om att återfå den (jfr Eklund-Nordström, a. a., s. 83 f). Om säljaren mot köparen har både en fordran enligt själva avbetalningsköpet och en fordran för reparation eller annan åtgärd beträffande varan kan säljaren emellertid med stöd av ett avräkningsförbehåll i första hand avräkna alla inbetalningar på den senare fordringen. Här köparen inte tillräckliga medel för att i tid betala båda fordringarna, kan säljaren härigenom åstadkomma att köparen råkar i kvalificerat dröjsmål med betalningen av fordringen enligt avbetalningsköpet och på grund härav återta varan med anlitande av handräckning. Om fordringen för reparation e. d. då inte är fullt betald kan säljaren, som tidigare nämnts, tillgodoräkna sig denna fordran vid återtagandet.

Genom konsumentkreditlagen utesluts helt användningen av kopplingsförbehåll som innebär att återtaganderätten kan utnyttjas som säkerhet för annan fordran än kreditfordringen. Enligt 15 § andra stycket konsumentkreditlagen gäller sålunda att endast kvalificerat dröjsmål med betalningen av kreditfordringen får åberopas som grund för återtagande. Vid återtagande får kreditgivaren tillgodoräkna sig endast obetald del av kreditfordringen samt dröjsmålsränta och ersättning för vissa kostnader. Vidare gäller enligt 14 § konsumentkreditlagen att kreditgivaren inte får först på annan fordran avräkna belopp, som köparen erlägger för avräkning på kreditfordringen vid kreditköp. Detta innebär att inte heller avräkningsförbehåll kan komma till användning vid konsumentkreditköp. Beträffande motiven för att varje möjlighet till koppling sålunda har avvisats kan hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 123–125 (jfr även LU 1977/78:5 s. 42 f).

Enligt kreditköputredningen kan det vid avbetalningsköp mellan näringsidkare inte anses typiskt sett oskäligt att säljaren får utnyttja kopplings- och avräkningsförbehåll i den utsträckning som f. n. är tillåten enligt avbetalningsköplagen. Totalförbudet i konsumentkreditlagen har emellertid gett utredningen anledning att mot bakgrund av mera principiella synpunkter föreslå en inskränkning av de nuvarande kopplingsmöjligheterna vid avbetalningsköp utanför konsumentområdet. Utredningen framhåller att förbehållet om återtaganderätt har sitt berättigande för att säljaren skall kunna säkerställa betalningen av köpeskillingen. Mot den bakgrunden saknas det enligt utredningens mening anledning att låta säljaren få täckning även för annan fordran med stöd av ett återtagandeförbehåll. Utredningen har därför

föreslagit att ett återtagande inte skall kunna utlösas genom ett kopplingsförbehåll. Enligt utredningen finns det däremot inte skäl att hindra användningen av avräkningsförbehåll som avser fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Ett avräkningsförbehåll bör emellertid inte få leda till att fordran för reparation e. d. tillgodoräknas säljaren vid återtagande av varan.

Utredningens tre experter från näringslivet anser i sitt särskilda yttrande att kopplingsförbehåll även i fortsättningen skall tillåtas i samma omfattning som enligt den gällande avbetalningsköplagen. Enligt experterna har detta större betydelse i dag än när de nuvarande reglerna kom till, bl. a. på grund av att kostnaderna för reparationer och underhåll numera är högre i förhållande till varornas pris. Om möjligheterna att använda kopplingsförbehåll slopas kan det enligt experterna medföra risk för att motiverade reparationer o. d. inte vidtas eller att de skjuts upp. Experterna framhåller även att utredningen inte har redovisat att några olägenheter har uppkommit i samband med avbetalningsköp mellan näringsidkare till följd av gällande reglering.

Det stora flertalet remissinstanser, främst företrädare för näringslivets intressen, har anslutit sig till den uppfattning som har redovisats av experterna från näringslivet. Från något håll har påpekats att det framstår som inkonsekvent att förbjuda kopplingsförbehåll men tillåta avräkningsförbehåll beträffande reparationsfordringar o. d.

För egen del vill jag framhålla att de skäl som vid konsumentkreditlagens tillkomst anfördes för att avskaffa användningen av kopplingsförbehåll vid konsumentkreditköp i stor utsträckning gör sig gällande även såvitt avser avbetalningsköp mellan näringsidkare. Liksom utredningen anser jag det också riktigt att återtaganderätten i princip får användas endast för att säkerställa säljarens rätt till betalning enligt själva avbetalningsköpet. Jag vill emellertid erinra om att jag i det föregående (avsnitt 4.2) har framhållit att säljaren därmed också har ett berättigat intresse av att varan hålls i ett sådant skick att säljarens säkerhet inte äventyras. Detta kan underlättas, om säljaren får viss möjlighet att utnyttja varans värde för att säkerställa fordringar på ersättning för reparationer, underhåll o. d. Man kan inte heller bortse från att en sådan ordning i en del fall kan vara till direkt fördel för köparen genom att han lättare än annars kan få reparationsåtgärder m. m. utförda på kredit.

Redan utredningens förslag i fråga om avräkningsförbehåll innebär en praktiskt betydelsefull inbrytning i principen att återtaganderätten bör säkerställa endast rätten till betalning enligt själva avbetalningsköpet. Som har framgått tidigare har detta förslag i och för sig godtagits av praktiskt taget alla remissinstanser.

Mot bakgrund av vad jag nyss anförde och med hänsyn till remissutfallet i övrigt anser jag emellertid att man bör kunna gå ett steg längre, när man nu befinner sig utanför konsumentkreditköpens område. Enligt min mening bör säljaren sålunda inte endast få rätt att åberopa ett avräkningsförbehåll i den omfattning som utredningen har föreslagit. Har ett sådant förbehåll uppställts

i fråga om fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan, bör säljaren också få tillgodoräkna sig sådan fordran när varan återtas. En sådan ordning synes mera foljdriktig än den som utredningen har föreslagit. Om säljaren tillåts att i första hand avräkna kontant betalning på reparationsfordringar o. d., kan det framstå som svårförståeligt att han inte skulle ha en motsvarande möjlighet när köparen erlägger "betalning" genom att varan återtas.

Med den nu föreslagna lösningen finns det emellertid inte tillräcklig anledning att i fortsättningen behålla säljarens nuvarande möjlighet att förbehålla sig rätt att återta varan vid dröjsmål med betalning av reparationsfordringar o. d. Som framgår av den tidigare redogörelsen kan denna rätt f. n. inte göras gällande handräckningsvis, och någon lagändring härvidlag har inte ifrågasatts. Kopplingsrätten framstår då som föga betydelsefull från praktisk synpunkt vid sidan av säljarens möjlighet att i första hand avräkna betalning på reparationsfordringar o. d. samt att tillgodoräkna sig sådana fordringar i samband med ett återtagande. I likhet med utredningen anser jag därför att den nya avbetalningsköplagen inte bör lämna utrymme för att använda sådana direkta kopplingsförbehåll.

4.5 Uppgörelsen vid återtagande

Både den nuvarande avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen föreskriver att avräkning skall ske mellan parterna om säljaren (kreditgivaren) vill utnyttja sin rätt att återta en vara. Avräkningsreglerna är tillämpliga såväl vid uppgörelse utan myndighets medverkan som när varan återtas genom handräkning eller domsverkställighet. Bestämmelserna om vad köparen och säljaren skall tillgodoräknas bygger i princip på tanken att säljaren (kreditgivaren) skall försättas i samma ekonomiska läge som om köpet rätteligen hade fullgjorts vid den tidpunkt då återtagandet sker. Köparen tillgodoräknas sålunda varans värde vid återtagandet. Säljaren (kreditgivaren) tillgodoräknas den obetalda delen av sin fordran enligt köpet med viss reduktion, eventuell dröjsmålsränta – enligt konsumentkreditlagen maximerad till viss räntesats – samt kostnader för återtagandet enligt vissa närmare föreskrifter. Enligt avbetalningsköplagen tillgodoräknas säljaren emellertid desutom fordran på ersättning för reparation e. d. beträffande godset, under förutsättning att avtalet innehåller kopplingsförbehåll avseende sådan fordran.

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren (kreditgivaren), får varan enligt båda lagarna återtas endast om mellanskillnaden betalas till köparen eller, om varan har värderats av utmättningsman, nedsätts hos denne.

För det fall att avräkningen i stället resulterar i ett saldo till säljarens förmån får denne enligt avbetalningsköplagen kräva ut mellanskillnaden (restskulden) men inte mer. Enligt konsumentkreditlagen gäller däremot ett principiellt förbud för kreditgivaren att kräva ut restskulden. Förbudet gäller dock

inte i det undantagsfallet att varan har utsatts för betydande värdeminskning genom vanvård från köparens sida.

Kreditköputredningens förslag till bestämmelser i en ny avbetalningsköplag om uppgörelsen mellan parterna vid återtagande innebär till väsentlig del att den nuvarande avbetalningsköplagens regler anpassas till konsumentkreditlagen. Köparen skall enligt förslaget tillgodoräknas varans värde vid återtagandet, beräknat efter viss grund. Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter den förut behandlade reduktionen av kreditkostnaden (se avsnitt 4.3 ovan) samt i förekommande fall dröjsmålsränta. Enligt utredningen bör utanför konsumentkreditområdet inte gälla någon särskild begränsning av räntesatsens storlek. Vidare har utredningen föreslagit att säljaren skall få tillgodoräkna sig närmare angivna kostnader för återtagandet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreskrivs i konsumentkreditlagen och i den nuvarande avbetalningsköplagen. Grundas återtagandet på dom varigenom köparen har förpliktats att utge varan skall säljaren enligt förslaget få tillgodoräkna sig även obetald ersättning för rättegångskostnad enligt domen. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i konsumentkreditlagen. Ger avräkningen till resultat att en restskuld uppkommer för köparen skall säljaren enligt förslaget ha rätt att kräva ut denna men inte mer.

Utredningens förslag har i de nu berörda delarna tillstyrkts eller lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser.

För egen del har jag redan tidigare anslutit mig till utredningens förslag i fråga om säljarens rätt att utkräva eventuell restskuld (se avsnitt 4.1 ovan). Även i övrigt kan jag i huvudsak biträda förslaget till regler om avräkningen mellan parterna när återtagande sker. Jag anser dock att det är överflödigt att föreskriva att säljaren, när återtagandet grundas på dom, får tillgodoräkna sig fordran på rättegångskostnad enligt domen. Det är här fråga om en domfäst och exigibel fordran som säljaren kan kvitta mot ett eventuellt saldo köparen till godo. Av vad jag har anfört i det föregående avsnittet (4.4) följer å andra sidan att de av utredningen föreslagna bestämmelserna bör kompletteras med en föreskrift att säljaren också får tillgodoräkna sig sådan fordran på ersättning för reparation e. d. som omfattas av ett avräkningsförbehåll.

En särskild fråga som har tagits upp av utredningen gäller hur man bör förfara vid avräkningen, om säljaren för att kunna återta varan måste betala en skuld som köparen har till tredje man. Köparen kan t. ex. ha lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som har verkställt reparationen har retentionsrätt, dvs. rätt att hålla kvar varan som säkerhet för sin fordran på ersättning. Måste säljaren då för att få ut varan betala köparens reparationsskuld bör detta enligt utredningen beaktas genom avdrag på varans värde vid avräkningen. Detsamma bör enligt utredningen gälla när retentionsrätt utövas för andra fordringar än reparationsfordringar och säljaren måste betala sådan fordran för att kunna återta varan. Utredningens förslag motsvarar vad som har ansetts böra gälla enligt den nuvarande

avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 181 f).

En liknande fråga kan uppkomma på grund av att fordon inte får brukas, om förfallen vägtrafikskatt (fordonsskatt eller kilometerskatt) för det löpande och det närmast föregående skatteåret inte har erlagts, se 16 och 21 §§ vägtrafikskattelagen (1973:601). I sådant fall bör enligt utredningen avdrag göras på fordonets värde vid återtagandet med hänsyn till att inbetalning måste göras om fordonet skall få användas (jfr prop. 1974:164 s. 32). Har säljaren återtagit ett fordon efter avräkning med avdrag för obetald skatt men blir det sedermera köparen såsom förutvarande ägare av fordonet som betalar in skattebeloppet (jfr 7 § vägtrafikskattelagen), bör köparen enligt utredningen anses få en däremot svarande återkravs rätt mot säljaren inom ramen för det avdrag som skett på fordonets värde vid återtagandet.

Utredningens överväganden i dessa frågor har biträts eller lämnats utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Vissa kritiska synpunkter har emellertid framförts i yttrandena från RSV och några kronofogdemyndigheter. Såvitt gäller köparens vägtrafikskatteskulder anser sålunda RSV och ett par kronofogdemyndigheter att dessa bör beaktas vid avräkningen endast om säljaren senast vid återtagandet erlägger skatten. RSV ifrågasätter dock om det inte vore rimligt att medge säljaren visst anstånd härmed men ändå beakta skatteskulden vid avräkningen, om skulden uppgår till särskilt stort belopp och köparen annars skulle få ett saldo sig till godo. Några kronofogdemyndigheter ställer sig avvisande till att säljarens betalning av köparens reparationsskulder e. d. till tredje man eller av köparens vägtrafikskatteskulder skall behandlas som en "dold" post vid avräkningen och anser att sådan betalning i stället bör öppet tillgodoräknas säljaren som en kostnad för återtagandet eller som en särskild avräkningspost.

För egen del har jag kommit fram till att de frågor som här diskuteras bör lösas genom uttryckliga lagregler och inte enbart genom motivuttalanden. Under remissbehandlingen har nämligen framkommit att nuvarande praxis hos kronofogdemyndigheterna inte torde vara fullt enhetlig och att det i någon mån råder delade meningar om vad som bör gälla på de ifrågavarande punkterna.

Jag anser det vara klart att säljaren i samband med ett återtagande bör på något sätt få tillgodoräkna sig att han har varit tvungen att betala köparens skulder till tredje man som har retentionsrätt i varan. Detsamma bör gälla om säljaren måste betala köparens skuld avseende t. ex. vägtrafikskatt för att varan efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt.

De betalningar som här avses kan ibland uppgå till betydande belopp. En reglering i avbetalningsköplagen av säljarens rätt att i samband med ett återtagande tillgodoräkna sig sådana betalningar bör emellertid begränsas till en rätt för säljaren att avräkna dem mot ett saldo köparen till godo som annars skulle ha uppkommit. Det saknas anledning att genom avbetalningsköplagen därutöver ta ställning till frågan i vad mån säljaren genom sin betalning får en

motsvarande fordran mot köparen. Med hänsyn härtill bör de nu aktuella betalningarna inte regleras i bestämmelserna om den vanliga avräkningen mellan parterna såsom poster som skall tillgodoräknas säljaren. Detta skulle kräva onödigt komplicerade regler. I stället bör frågan lösas genom ett undantag från principen att varan får återtas endast om säljaren erlägger sådan mellanskillnad till köparens förmån som har uppkommit vid den obligatoriska avräkningen. Enligt undantagsföreskriften bör säljaren mot köparens tillgodohavande få avräkna sådan betalning av köparens skuld, som säljaren har varit tvungen att erlägga för att kunna återta varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt.

Den nu föreslagna regeln innefattar inte något krav på att säljaren har betalat köparens hela skuld, t. ex. en vägtrafikskatteskuld, för att han skall få återta varan. Det räcker att betalningen på skulden motsvarar köparens tillgodohavande. Med hänsyn härtill bör å andra sidan endast faktiskt fullgjord betalning kunna åberopas av säljaren. Om skulden inte hade existerat, hade ju säljaren ändå blivit tvungen att till köparen betala eller för hans räkning nedsätta ett motsvarande belopp för att kunna återta varan.

Motsvarande bestämmelser om kreditgivarens rätt att vid återtagande tillgodoräkna sig betalning av köparens skulder bör föras in i konsumentkreditlagen. Jag återkommer till detta i det följande.

4.6 Förfarandet vid återtagande, förbud mot utmätning, m. m.

Den nuvarande avbetalningsköplagen innehåller bestämmelser om handräckning för återtagande av avbetalningsgods och verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som har sålts på avbetalning. Enligt konsumentkreditlagen får dessa bestämmelser i stor utsträckning tillämpning även på konsumentkreditköp med förbehåll om återtaganderätt. Konsumentkreditlagens regler om handräckning m. m. innebär dock en del betydelsefulla avvikelser från motsvarande regler i avbetalningsköplagen.

Kreditköputredningen föreslår att den nuvarande avbetalningsköplagens regler om handräckning m. m. – med de ändringar däri som skett i samband med konsumentkreditlagens tillkomst (SFS 1977:982) – i huvudsak förs över till den nya avbetalningsköplagen. Utredningens förslag innehåller dock vissa sakliga och formella avvikelser från de nuvarande reglerna. Sålunda föreslås, efter mönster från konsumentkreditlagen, att ansökan om handräckning skall få göras endast om det beträffande köpet har upprättats en skriftlig handling som innehåller uppgifter om olika faktorer som har betydelse vid handräckningen, bl. a. kreditkostnaden. Vidare föreslår utredningen en regel som är avsedd att göra det lättare att bestämma huruvida den nya avbetalningsköplagens eller konsumentkreditlagens föreskrifter om handräckning skall tillämpas i ett enskilt fall. Enligt denna regel skall handräckning enligt den nya lagen inte få beviljas, om det finns påtaglig anledning

räkna med möjligheten att det ifrågavarande köpet faller under konsumentkreditlagen. I lagtekniskt hänseende föreslås att en hänvisning i den nuvarande avbetalningsköplagen till 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1) ersätts med fullständiga bestämmelser i den nya lagen.

De nya reglerna föreslås i samma omfattning som reglerna i den nuvarande avbetalningsköplagen bli tillämpliga också på konsumentkreditköp med förbehåll om återtaganderätt.

För egen del kan jag i likhet med remissinstanserna ansluta mig till utredningens förslag i de flesta hänseenden. Beträffande vissa punkter får jag dock särskilt anföra följande.

Som utredningen har föreslagit bör det för att säljaren skall få utnyttja handräckning fordras, att beträffande köpet har upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller bl. a. uppgifter om kreditkostnaden för köpet. Detta torde få till följd att köparen praktiskt taget alltid kommer att erhålla skriftlig information om sin kostnad för krediten (jfr avsnitt 4.1.2 ovan).

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen krävs att säljaren i ansökan om handräckning uppger bl. a. vad han fordrar i ränta, om han gör anspråk på sådan. Någon motsvarighet till den regeln finns inte vare sig i konsumentkreditlagen eller i utredningens förslag. Utredningen uttalar (betänkandet s. 115) att säljare som vill göra anspråk på dröjsmålsränta bör ha möjlighet att framställa yrkande härom senast vid återtagandeförrättningen samt att sådant yrkande får anses ha blivit framställt, om ett åberopat kontrakt innehåller bestämmelser om dröjsmålsränta (jfr även prop. 1976/77:123 s. 182).

Vad utredningen sålunda föreslagit har under remissbehandlingen kritiserats av RSV och några kronofogdemyndigheter, som befarar att onödiga praktiska problem skall uppstå. Om säljaren inte såsom f. n. framställer ränteyrkande redan i ansökningen om återtagande utan gör det först i samband med återtagandeförrättningen kan det enligt dessa remissinstanser leda till att förrättningen inte kan genomföras i ett sammanhang. Kronofogdemyndigheten kan vidare belastas med komplicerade ränteberäkningar trots att säljaren i praktiken kanske saknar intresse av att kräva ut dröjsmålsräntan eller skulle nöja sig med ett lägre och på enklare sätt beräknat räntebelopp. De ifrågavarande remissinstanserna anser därför att det enligt den nya avbetalningsköplagen bör fordras att säljaren i sin ansökan uttryckligen anger vad han fordrar i dröjsmålsränta.

Enligt min mening finns det skäl att beakta de synpunkter av praktisk art som sålunda har förts fram. Jag förordar därför att både i den nya avbetalningsköplagen och i konsumentkreditlagen införs en föreskrift om att säljaren i ansökningen skall uppge vad han fordrar i dröjsmålsränta.

I det föregående (avsnitt 4.4 och 4.5) har jag föreslagit att säljaren vid avräkningen i samband med återtagande skall få tillgodoräkna sig fordran på sådan ersättning för reparation e. d. beträffande varan som omfattas av ett

avräkningsförbehåll. Det bör krävas att säljaren i ansökan om handräckning anger vad han fordrar i sådant hänseende.

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen gäller att handräckning inte får beviljas om köparen visar sannolika skäl att godset har sålts till oskäligt högt pris. Utredningen har föreslagit att denna regel, som saknar motsvarighet i konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 135), skall föras över till den nya avbetalningsköplagen. Förslaget har godtagits av praktiskt taget samtliga remissinstanser. För egen del anser jag emellertid att bestämmelsen är överflödigt i en lag som främst skall omfatta avbetalningsköp mellan näringsidkare. Den torde också kunna vålla praktiska svårigheter för kronofogdemyndigheten. Jag föreslår därför att bestämmelsen får utgå. I de fall där den till äventyrs kunde aktualiseras torde generalklausulen i 36 § avtalslagen erbjuda köparen tillräckliga möjligheter att undgå oskäligen följder (jfr prop. 1975/76:81 s. 138).

Enligt utredningens förslag får beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor, som härvid är sista instans. Part som är missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen skall emellertid vara oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Förslaget överensstämmer i dessa delar med gällande rätt.

I remissyttrandena från bl. a. RSV och Föreningen Sveriges kronofogdar har anförts att överexekutors beslut i handräckningsärende i fortsättningen bör kunna överklagas, åtminstone i hovrätt. Som skäl härför åberopas bl. a. intresset av vägledning för rättstillämpningen.

Jag vill i denna fråga hänvisa till det arbete som f. n. pågår med en fullständig reformering av utsökningsrätten på grundval av förslag från lagberedningen. I det sammanhanget övervägs att avskaffa överexekutorsinstitutionen. Om detta blir fallet, måste givetvis frågan om instansordningen i handräckningsärenden enligt avbetalningsköplagen tas upp. En näraliggande lösning är härvid att hovrätt görs till andra instans. Den nu diskuterade frågan bör emellertid övervägas i det större sammanhang som utsökningsreformen utgör. Jag är därför inte beredd att nu föreslå någon ändring i gällande besvärsbestämmelser.

Som tidigare har nämnts föreslår utredningen att hänvisningen i den gällande avbetalningsköplagen till 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen i den nya lagen skall ersättas med fullständiga bestämmelser av i sak samma innehåll som de ifrågavarande paragraferna i utsökningslagen. Dessa reglerar bl. a. vilken utmätningsman som är behörig i utsökningsärende samt vissa åtgärder av utmätningsman i sådant ärende.

Det kan förutses att utsökningsbalksreformen kommer att innebära vissa ändringar av de bestämmelser i utsökningslagen som har angetts nyss. På grund härav bör denna reform avvaktas innan frågan tas upp om att föra in motsvarande bestämmelser i den nya avbetalningsköplagen. Jag föreslår alltså att den nuvarande hänvisningen till utsökningslagen behålls t. v.

Enligt 16 § andra stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen får det

gods som har sålts genom avbetalningsköp inte utmätas för fordran på grund av köpet. En motsvarande bestämmelse finns i 23 § konsumentkreditlagen beträffande vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt.

Utredningen anser att ett utmätningsförbud bör gälla även enligt en ny avbetalningsköplag. Enligt förslaget får sålunda vara, som har sålts genom avbetalningsköp, inte utmätas för fordran på grund av köpet. Utredningen framhåller emellertid att utmätningsförbudet i den nuvarande avbetalningsköplagen i ett rättsfall (NJA 1976 s. 128) inte har ansetts gälla efter det att kapitalskulden enligt ett avbetalningsköpekontrakt samt en uppkommen handräckningskostnad betalats. Utmätning av avbetalningsgodset ansågs då få ske för lagsökningskostnad på grund av köpet (jfr prop. 1976/77:123 s. 362). Enligt utredningen bör detta avgörande vara vägledande när utmätningsförbudet utformas i en ny avbetalningsköplag. Utredningen föreslår därför en uttrycklig bestämmelse om att detta förbud inte längre skall gälla, om kreditfordringen har betalats.

För egen del vill jag erinra om att den nu berörda frågan, som utredningen också påpekat, har diskuterats i propositionen med förslag till konsumentkreditlag (prop. 1976/77:123 s. 361–364 och 373). Det framhölls där att det i konsumentkreditlagens regel om utmätningsförbud använda uttrycket ”fordran på grund av köpet” inbegriper inte bara kreditfordringen utan också fordran på lagsökningskostnad o. d. som hänför sig till köpet. Inte heller på grund av sådan fordran kan alltså varan utmätas. Det är därvid utan betydelse om rätten att återta varan har gått förlorad på grund av att kreditfordringen helt eller till större delen har betalats. Dessa uttalanden föranledde inte någon erinran från riksdagens sida.

Enligt min mening bör utmätningsförbudet i den nya avbetalningsköplagen ha samma innebörd som i konsumentkreditlagen. Det ter sig föga tilltalande att säljaren, sedan återtaganderätten har upphört på grund av att kreditfordringen har betalats, genast skulle kunna få utmätning i varan för betalning av andra fordringar på grund av köpet, för vilka utmätning i varan inte kan ske så länge återtaganderätten gäller. Härtill kommer, när det gäller köp som faller under den nya avbetalningsköplagen, att mina förslag i fråga om avräkningsförbehåll (avsnitt 4.4) innebär att säljaren med stöd av ett sådant förbehåll alltid i första hand kan avräkna köparens betalningar på andra fordringar på grund av köpet än kreditfordringen. Genom att utnyttja ett avräkningsförbehåll kan säljaren alltså vidmakthålla återtaganderätten intill dess samtliga fordringar på grund av köpet har betalats. Från köparens synpunkt innebär detta den fördelen att han vid eventuella betalningssvårigheter är garanterad en uppgörelse enligt de tidigare berörda reglerna om avräkning mellan parterna vid ett återtagande. Mot den bakgrunden bör säljaren inte kunna genom avräkning på kreditfordringen, så att återtaganderätten upphör, åstadkomma att varan får utmätas för fordran på grund av köpet, med de nackdelar som detta vanligen torde innebära för köparen.

Jag föreslår därför att vara som har sålts genom avbetalningsköp inte får

utmätas för fordran på grund av köpet och att detta skall gälla även om rätten att återta varan har upphört på grund av att kreditfordringen har betalats.

4.7 Rätt att lösa tillbaka återtagen vara, vitesklausuler m. m.

Enligt både den gällande avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen har köparen rätt att inom fjorton dagar efter ett återtagande på vissa villkor lösa tillbaka den återtagna varan. Utredningen har ansett att en sådan rätt att oberoende av överenskommelse med säljaren återlösa varan inte längre bör gälla utanför konsumentkreditområdet. Förslaget har godtagits av alla remissinstanser utom en, som anser att den nuvarande regeln bör föras över till den nya lagen. För egen del ansluter jag mig till utredningens åsikt. Köparens möjligheter att genom korrigerande betalning avvärja återtagande, vilka förbättras genom den nya lagen (se avsnitt 4.2 ovan), samt möjligheterna till anstånd med handräckning och domsverkställighet bör ge köpare utanför konsumentkreditområdet ett tillfredsställande skydd. Det torde för övrigt kunna antas att köparen i regel kan träffa överenskommelse med säljaren om att få lösa tillbaka en återtagen vara på villkor som motsvarar dem som föreskrivs i den nuvarande avbetalningsköplagen. Enligt dessa skall köparen till säljaren betala inte bara varans värde vid återtagandet utan även den restskuld som kan ha uppkommit vid avräkningen i samband med återtagandet.

Den nuvarande avbetalningsköplagens regler om att säljaren vid köparens betalningsdröjsmål får göra gällande särskild påföljd bara om ett betalningsdröjsmål är på visst sätt kvalificerat avser inte endast förfallopåföljd och återtagande utan även särskild påföljd i form av t. ex. vite. Jag delar utredningens uppfattning att sådana andra särskilda påföljder inte behöver regleras i den nya avbetalningsköplagen. Detta har inte heller skett i konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 122). Som utredningen har framhållit torde det även utanför konsumentkreditområdet vara tillfyllest att avtalsvillkor om sådana påföljder kan angripas med stöd av generalklausulen i 36 § avtalslagen, om de framstår som oskäligen. Detsamma gäller enligt min mening de avtalsvillkor om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp som f. n. regleras i 17 § andra stycket avbetalningsköplagen.

I konsumentkreditlagen finns inte någon motsvarighet till bestämmelserna i den nuvarande avbetalningsköplagen om fall där flera föremål har sålts genom samma avbetalningsköp. Enligt utredningen bör sådana bestämmelser kunna undvaras också i en ny avbetalningsköplag. Någon erinran mot detta har inte framställts under remissbehandlingen. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning.

4.8 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Den nya avbetalningsköplagen bör träda i kraft samtidigt med konsumentkreditlagen, alltså den 1 januari 1979. De nya bestämmelserna bör emellertid äga tillämpning endast på avtal som har ingåtts sedan bestämmelserna har trätt i kraft. Detta torde stå i överensstämmelse med allmänna grundsatser (jfr prop. 1976/77:123 s. 149) men bör likväl komma till uttryck i en särskild övergångsbestämmelse. Som utredningen har föreslagit bör vidare i en övergångsbestämmelse anges att, om det i lag eller författning förekommer hänvisning till eller om däri annars avses lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen, denna i stället skall tillämpas. Vad som har sagts nu bör självfallet gälla endast i den mån ett köp faller under den nya lagen.

4.9 Följdändringar i konsumentkreditlagen m. m.

Som jag har nämnt i avsnittet 4.5 bör i konsumentkreditlagen tas upp regler om att kreditgivaren i samband med återtagande får mot ett saldo köparen till godo, som kan ha uppkommit vid avräkningen mellan parterna, avräkna betalning på vissa köparens skulder. Detta föranleder ett tillägg till 18 § konsumentkreditlagen. Vidare bör, i enlighet med vad jag har anfört i avsnittet 4.6, bestämmelserna om handräckningsansökan i 20 § andra stycket konsumentkreditlagen kompletteras med föreskrift om att sådan ansökan skall innehålla uppgift om vad kreditgivaren fordrar i fråga om dröjsmålsränta.

Utredningen har föreslagit vissa följdändringar av formell natur i 17 § andra stycket och 22 § konsumentkreditlagen. Förslagen bör godtas, när det gäller 22 § dock med vissa justeringar som föranleds av mina ställningstaganden i avsnittet 4.6. Även utredningens förslag om ändring i 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken bör genomföras. Ändringen behövs bl. a. därför att man under en övergångstid efter den nya avbetalningsköplagens ikraftträdande har att räkna med förekomsten av köp som fortfarande faller under de äldre reglerna om avbetalningsköp.

5 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.,
2. lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981),
3. lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Den motsvarar i sakligt hänseende 1 § i utredningens förslag till avbetalningsköplag samt 1 § första, andra och fjärde styckena i den nuvarande avbetalningsköplagen.

När konsumentkreditlagen träder i kraft den 1 januari 1979 kommer det stora flertalet av de nuvarande avbetalningsköpen, nämligen konsumentköpen, att omfattas av den lagen. Den nya avbetalningsköplagen skall gälla endast för avbetalningsköp som inte faller under konsumentkreditlagen. Hit hör bl. a. köp där säljaren är privatperson och köparen näringsidkare, där båda parter är privatpersoner – förutsatt att krediten inte förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren – eller där båda parter är näringsidkare (jfr 1 § konsumentkreditlagen). Köp mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet har här den största praktiska betydelsen. Detta förhållande återspeglas i lagens rubrik samt i första stycket av förevarande paragraf.

I förevarande paragraf sägs alltså att lagen gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför konsumentkreditlagen. Beträffande den sistnämnda lagens tillämpningsområde får hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 152–155. Här skall endast framhållas att fysisk person som är näringsidkare är att betrakta som konsument i konsumentkreditlagens mening när han handlar utanför sin yrkesmässiga verksamhet. Konsumentkreditlagen kan alltså vara att tillämpa på ett köp som en näringsidkare ingår i sin egenskap av privatperson, förutsatt att övriga förutsättningar för lagens tillämplighet är uppfyllda.

Den definition av avbetalningsköp som upptas i 1 § andra stycket är i sakensamma som återfinns i den nuvarande avbetalningsköplagen. Uttrycket "lösöre" har dock bytts ut mot den modernare termen "vara". Härmed avses fysiska föremål, inbegripet levande djur. Begreppet vara omfattar däremot inte byggnad på annans mark eller rättigheter av olika slag och inte heller aktier och andra värdepapper eller fast egendom (jfr prop. 1976/77:123 s. 158). Vidare talas i den föreslagna lagen inte om äganderättsförbehåll utan endast om förbehåll om återtaganderätt. Härmed avses villkor som ger säljaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av avtalet. Ett sådant villkor kan emellertid formuleras på olika sätt, bl. a. som ett förbehåll om fortsatt "äganderätt" för säljaren (jfr prop. 1976/77:123 s. 178).

För att ett avbetalningsköp i den nya lagens mening skall föreligga fordras liksom f. n. att betalningen skall erläggas i två eller flera avbetalningar, i lagen kallade poster, och att någon av posterna skall betalas sedan varan har lämnats ut till köparen. Huruvida någon post skall erläggas dessförinnan saknar däremot betydelse, liksom posternas antal och inbördes storlek.

Vidare fordras för att ett avbetalningsköp skall föreligga att avtalet

innefattar ett förbehåll om återtaganderätt till säljarens förmån. Förbehållet måste givetvis vara giltigt mellan parterna enligt allmänna avtalsrättsliga regler. För detta krävs inte att förbehållet har kommit till innan varan utgavs till köparen eller i samband därmed. Det bör nämnas att konsumentkreditlagen på denna punkt intar en strängare hållning. Ett förbehåll om återtaganderätt kan enligt 15 § konsumentkreditlagen inte göras gällande ens i förhållandet mellan kreditgivare och köpare, om inte förbehållet har gjorts i samband med köpet.

Från frågan om återtagandeförbehållets giltighet och verkningar mellan parterna har man att skilja frågan om säljarens möjligheter att återropa ett sådant förbehåll mot tredje man, dvs. förbehållets sakrättsliga verkningar. Denna fråga regleras varken i den nuvarande avbetalningsköplagen eller i konsumentkreditlagen. Inte heller behandlas den i den nu föreslagna lagen, som endast avser förhållandet mellan parterna i avbetalningsköpet. Spörsmål rörande den sakrättsliga effekten av förbehåll om återtaganderätt får liksom hittills lösas med stöd av de regler som har utbildats i doktrin och genom rättspraxis. Allmänt kan här framhållas att det finns flera fall där ett förbehåll om återtaganderätt visserligen har verkan mellan parterna men inte kan återropas av säljaren mot tredje man (jfr exempelvis prop. 1976/77:123 s. 355 med där gjorda hänvisningar).

Trots att lagens bestämmelser enligt sin ordalydelse avser endast förhållandet mellan säljare och köpare gäller de naturligtvis även mellan köparen och den som har övertagit säljarens rättigheter enligt köpeavtalet, t. ex. en bank eller ett finansieringsföretag som kan göra gällande säljarens rätt på grund av överlåtelse eller pantsättning.

Tredje stycket av förevarande paragraf innehåller en regel som syftar till att under lagens tvingande bestämmelser om avbetalningsköp föra in avtal som har kläts i nyttjanderättsavtalets form men som i själva verket måste anses utgöra köpeavtal. Det avgörande härvidlag är huruvida det kan anses ha varit parternas avsikt att den som har fått vara utlämnad till sig skall bli ägare av varan. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 1 § andra stycket av den nuvarande avbetalningsköplagen samt i 3 § andra stycket konsumentkreditlagen. När det gäller gränsdragningen mellan köp och nyttjanderättsavtal kan i övrigt hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 158 f. och 347 f. (jfr även utredningens betänkande s. 104 f.).

2 §

I paragrafen ges definitioner av vissa termer som förekommer i lagen. Bestämmelserna motsvarar till stor del 2 § i utredningsförslaget. Definitionerna av vad som skall avses med kontantpris och kreditkostnad har dock närmare anslutits till motsvarande bestämmelser i 2 § konsumentkreditlagen.

Med *kreditkostnad* avses i lagen det sammanlagda beloppet av alla räntor,

tilllägg och andra kostnader som köparen har att erlægga med anledning av den kredit han erhåller genom avbetalningsköpet. Vilken benämning de olika kostnadsposterna ges saknar betydelse liksom deras natur, bara de debiteras köparen med anledning av krediten. Det kan vara fråga om t. ex. kostnader för att inhämta kreditupplysningar, olika slag av fasta eller rörliga avgifter, s. k. avbetalningstillägg, gäldräntor m. m. Till kreditkostnaden hör också ersättning till säljaren för sådana försäkringspremier avseende varan som säljaren skall erlægga enligt avtalet mellan parterna. Om det i stället, vilket torde vara det vanliga, enligt avtalet åligger köparen att hålla varan försäkrad bör de premier som han betalar till försäkringsgivaren inte betraktas som en kreditkostnad (jfr utredningens betänkande s. 106). Med anledning av vad som har anförts i ett remissyttrande bör framhållas, att om säljaren i den senare situationen på grund av köparens försummelse att fullgöra försäkringsplikten måste träda till och erlægga försäkringspremier för att skydda sin säkerhet, så utgör de belopp som säljaren på grund härav kan kräva ut av köparen inte kreditkostnad i lagens mening. Detta följer av det nyss sagda samt av att kreditkostnad enligt lagen självfallet omfattar endast belopp som debiteras köparen även när han fullgör alla sina förpliktelser enligt köpeavtalet. Med kreditkostnad avses sålunda inte heller dröjsmålsräntor, straffavgifter e. d., som debiteras köparen endast för den händelse han åsidosätter sina åligganden enligt köpeavtalet (jfr prop. 1976/77:123 s. 156).

Som kreditkostnad skall enligt den nya avbetalningsköplagen också betraktas ett tillägg vid avbetalningsköp som består i att köparen helt eller delvis går miste om sådan "rabatt" som säljaren lämnar köpare vid förvärv mot kontant betalning. Till skillnad från vad utredningen har föreslagit (betänkandet s. 106) behöver enligt departementsförslaget beaktas endast sådana rabatter som den enskilde säljaren regelmässigt lämnar till köpare som betalar kontant men som inte kommer avbetalningsköparen till del. Som kreditkostnad behöver däremot inte räknas förlust av rabatt som på grund av omständigheterna i det särskilda fallet kunde ha utgått till köparen, om han hade betalat kontant.

Vad som nu har sagts belyses av definitionen av termen *kontantpris*. Kreditkostnaden utgör ju skillnaden mellan hela den betalning som avbetalningsköparen har att erlægga enligt avtalet och varans kontantpris. Med kontantpris avses enligt lagen det pris till vilket varan vanligen hålls tillhanda mot kontant betalning. Härav framgår att kontantpriset inte får inrymma sådana regelmässigt lämnade "kontantrabatter" som nyss berördes. I första hand åsyftas det pris som den enskilde säljaren vanligen tar ut vid kontantaffärer. Om något sådant pris till äventyrs inte kan fastställas, får man falla tillbaka på det pris som får anses utgöra det gängse marknadspriset vid kontantaffärer beträffande varor av ifrågavarande slag. I definitionen underförstås att det skall vara fråga om det kontantpris som vanligen tillämpas gentemot den kategori av köpare som den ifrågavarande avbetalningsköparen tillhör.

De nu berörda reglerna, vilka i princip överensstämmer med vad som gäller enligt konsumentkreditlagen, torde inte behöva vålla några tillämpningssvårigheter, eftersom kontantpriset och kreditkostnaden i allmänhet kommer att anges i ett av båda parter undertecknat skriftligt avtal. En sådan skriftlig dokumentation av bl. a. kontantpriset utgör nämligen en förutsättning för att säljaren skall kunna återta varan genom handräckning (se nedan under 11 §).

Bestämmandet av kreditkostnaden har betydelse bl. a. för tillämpningen av reglerna om reduktion av kreditkostnaden vid uppgörelse i förtid (se 5 § och 9 § tredje stycket). Som närmare skall beröras under 3 § skall den föreslagna lagen vara tvingande till köparens förmån, vilket innebär att köparen dock alltid kan återropa ett avtal som ger honom större förmåner än lagen. Härav bör följa att avtalet skall ligga till grund för beräkningen av reduktionen även om parterna i detta har angett ett lägre kontantpris och en högre kreditkostnad än som följer av de här berörda definitionerna, t. ex. därför att de har beaktat en individuell rabatt som skulle ha beviljats köparen vid kontantaffär.

Med *kreditbelopp* avses i lagen den del av kontantpriset varmed betalningsansånd lämnas. Termen *kreditfordran* används för att beteckna summan av kreditbelopp och kreditkostnad. Kreditfordringens storlek har avgörande betydelse vid tillämpningen av bl. a. de viktiga bestämmelserna i 4 § andra stycket och 7 § om förutsättningarna för att säljaren skall få göra gällande en förfalloklausul resp. ett förbehåll em återtagerätt vid köparens betalningsdröjsmål.

I 6 § första stycket och 19 § förekommer uttrycket "fordran på grund av" avbetalningsköpet. Härmed åsyftas inte endast kreditfordringen utan även andra fordringar som säljaren har mot köparen och som är att hänföra till köpet, såsom fordran på dröjsmålsränta eller på ersättning för kostnader i lagsökningsförfarande eller vanlig rättegång rörande köpet.

3 §

Paragrafen motsvarar 17 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 3 § i utredningsförslaget och 4 § konsumentkreditlagen. Den fastslår att lagen i förhållandet mellan köpare och säljare är på det sättet tvingande till köparens förmån att de befogenheter och förmåner som lagen tillerkänner köparen inte får inskränkas genom villkor i avtal. Avtalsvillkor är ogiltigt i den mån villkoret innebär en sådan inskränkning. Köparen får däremot alltid återropa avtalsvillkor som för honom är förmånligare än lagens bestämmelser.

Paragrafen avser avtalsvillkor varigenom köparen i förväg godtar inskränkningar i sina rättigheter enligt lagen. Däremot hindrar paragrafen inte köparen att, när en befogenhet eller förmån som lagen tillerkänner honom har aktualiserats, i det konkreta fallet avstå från befogenheten eller förmånen

med giltig verkan. Det har inte ansetts behövligt att i lagtexten särskilt utmärka detta förhållande (jfr prop. 1976/77:123 s. 348 och 369 f.).

4 §

I 4 § regleras köparens rätt att betala i förtid samt säljarens rätt att kräva förtidsbetalning. Paragrafen kan jämföras med 2 § första stycket och 6 § tredje stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen, med 4 § och 8 § första stycket i utredningsförslaget samt med 12 § konsumentkreditlagen. Paragrafen har behandlats under 4.2 i den allmänna motiveringen.

Enligt första stycket har köparen alltid rätt att betala sin skuld till säljaren i förtid. Denna köparens befogenhet är ovillkorlig och kan som framgår av 3 § inte åsidosättas genom avtal. Med skuld åsyftas här den obetalda delen av kreditfordringen. Genom att erlægga betalning som täcker denna kan köparen, som framgår av 7 §, befria sig från säljarens återtaganderätt. Bestämmelsen i första stycket är emellertid inte avsedd att hindra säljaren från att med stöd av ett giltigt avräkningsförbehåll i första hand avräkna en av köparen erlagd betalning på annan förfallen fordran på grund av avbetalningsköpet eller på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan (se 6 §). Om säljaren vill utnyttja sin möjlighet till sådan avräkning kan köparen alltså bli tvungen att betala ett högre belopp än som motsvarar den obetalda delen av kreditfordringen, om han vill befria sig från återtaganderätten.

Andra stycket begränsar säljarens möjligheter att kräva betalning i förtid. Bestämmelserna riktar sig mot s. k. förfalloklausuler i avtal om avbetalningsköp. Av inledningen till andra stycket framgår att avtalet måste innehålla en sådan klausul, om säljaren över huvud taget mot köparens vilja skall kunna kräva betalning i snabbare takt än som framgår av den överenskomna betalningsplanen. Härutöver krävs att köparen har gjort sig skyldig till ett på angivet sätt kvalificerat betalningsdröjsmål eller att han genom avtalsbrott har äventyrat säljarens säkerhet i varan. En förutsättning för att dessa grunder skall kunna åberopas till stöd för ett krav på förtidsbetalning är självfallet att detta också följer av den ifrågavarande förfalloklausulen. Om denna uppställer strängare krav på exempelvis omfattningen av ett betalningsdröjsmål än lagen, måste dessa krav vara uppfyllda.

Enligt lagen får en förfalloklausul göras gällande för det första, om köparen sedan mer än fjorton dagar är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen. De båda krav som uppställs, tidskravet och storlekskravet, måste samtidigt vara uppfyllda. Utgångspunkten för tidsberäkningen är den betalningsplan som parterna har kommit överens om. Det förtjänar dock särskilt påpekas att den i paragrafen angivna respittiden av fjorton dagar börjar löpa först när köparen är i dröjsmål med

förfallen del av kreditfordringen som är av den storlek som krävs i paragrafen.

Kreditfordringen torde i allmänhet utgöra ett konstant belopp. I vissa fall kan dock kreditkostnaden variera under avtalstiden, t. ex. därför att räntesatsen har anknutits till diskontot. I sådana fall kommer kreditfordringens storlek att förändras med variationen i kreditkostnaden. Givetvis skall hänsyn tas till detta vid tillämpningen av 4 §.

Med anledning av innehållet i ett par remissyttranden skall framhållas att det av 4 § andra stycket punkt 1 framgår att endast belopp som enligt betalningsplanen är förfallet till betalning skall beaktas när det gäller att avgöra om kraven på dröjsmålsbeloppets storlek är uppfyllda. Upplupen men ännu inte förfallen ränta får sålunda inte medräknas.

Av bestämmelserna i andra stycket punkt 1 följer att köparen kan undgå förfallopåföljd genom att under loppet av fjortondagarsfristen erlagga det belopp som inte har betalats i rätt tid. Säljaren kan inte vägra att ta emot sådan betalning. Han torde dock inte vara skyldig att acceptera betalning av endast en del av den förfallna fordringen. Sedan köparen väl har råkat i ett betalningsdröjsmål som uppfyller både tids- och beloppskraven kan han däremot inte avvärja förfallopåföljd genom att erbjuda betalning som endast motsvarar dröjsmålsbeloppet. Säljaren kan då inte anses skyldig att ta emot sådan betalning och därigenom hindras från att göra förfalloklausulen gällande. Om säljaren frivilligt tar emot betalningen går han emellertid miste om sin rätt att kräva betalning i förtid på grund av det ifrågavarande dröjsmålet. Av paragrafens formulering framgår nämligen att det kvalificerande dröjsmålsbeloppet alljämt måste utstå obetalat när förfallopåföljden görs gällande. Det nu sagda överensstämmer med vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen (se Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 42) samt enligt konsumentkreditlagen (prop. 1976/77:123 s. 173 ff, 354 och 374).

Enligt 8 § har köparen viss rätt att hindra att säljaren gör gällande en förfalloklausul, även om köparen har kommit i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som anges i 4 § andra stycket punkt 1. I denna del får hänvisas till vad som anförs under 8 §.

Enligt 4 § andra stycket punkt 2 har säljaren vidare rätt att med stöd av en förfalloklausul kräva betalning i förtid, om köparen genom att åsidosätta en i klausulen angiven förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Här avses den säkerhet för att kreditfordringen betalas som ligger i återtaganderätten.

Som utredningen har framhållit (betänkandet s. 107) kan den nu ifrågavarande grunden åberopas exempelvis om köparen genom vanvård eller avtalsstridig användning av varan utsätter denna för en onormalt snabb värdeminskning. Den kan också aktualiseras om köparen inte uppfyller föreskriven skyldighet att hålla varan försäkrad. Säljarens säkerhet kan vidare

äventyras om köparen i strid mot avtalet frånhänder sig besittningen av varan eller för denna ur landet.

Det skulle vara mindre lämpligt, om avbetalningskontrakten i fortsättningen kom att uppta endast en allmän hänvisning till den nya lagen av innehåll exempelvis att säljaren kan fordra förtidsbetalning om köparen genom kontraktsbrott har äventyrat säljarens säkerhet i varan. För att motverka detta har i andra stycket punkt 2 ställts upp ett krav på att köparen skall ha åsidosatt en förpliktelse som har angetts i själva förbehållet. Här avses även förpliktelse att avhålla sig från visst förfarande med varan. Givetvis kan i förbehållet göras hänvisning till annan del av avtalstexten där den åsyftade förpliktelsen har slagits fast.

När det gäller att avgöra om köparen genom visst förfarande har äventyrat säljarens säkerhet i varan måste hänsyn tas till samtliga föreliggande omständigheter. Är det t. ex. fråga om att köparen har vanvårdat varan bör det sålunda beaktas om varan ändå, i det skick som den har, kan anses utgöra tillräcklig säkerhet för den återstående delen av säljarens fordran. Hänsyn bör också tas till huruvida säljarens återtaganderätt över huvud taget kan anses ha varit ägnad att ge honom en kreditsäkerhet i egentlig mening.

Har köparen genom ett avtalsbrott tillskapat ett förhållande som, om det fick bestå, skulle äventyra säljarens säkerhet i varan, bör säljaren ändå inte kunna påkalla betalning i förtid, om köparen har vidtagit sådan rättelse att säljarens intresse av fullgod säkerhet för krediten åter kan anses tillgodosett. Köparen kan t. ex. i strid mot avtalet ha överlämnat besittningen av varan till annan men därefter ha återtagit den. I hithörande situationer kan det dock i vissa fall bedömas att köparen genom sitt förfarande har visat en sådan brist på respekt för säljarens intressen att dennes säkerhet i varan likväl får anses äventyrad. Säljaren bör sålunda exempelvis inte behöva finna sig i upprepade förfaranden av nytt angivet slag från köparens sida.

5 §

Paragrafen reglerar köparens rätt att vid förtidsbetalning få sin skuld reducerad på visst sätt med hänsyn till att hela kredittiden inte utnyttjas. Den motsvarar väsentligen 13 § konsumentkreditlagen. Bestämmelserna har utförligt behandlats under 4.3 i den allmänna motiveringen.

Med förtidsbetalning förstås betalning av belopp som enligt den avtalade betalningsplanen ännu inte är förfallet till betalning. Det saknar betydelse om det är köparen själv som tar initiativet till förtidsbetalning eller om det är säljaren som med stöd av en avtalsklausul påfordrar sådan betalning (se 4 §). Som framgår av 9 § tredje stycket skall bestämmelserna i 5 § tillämpas även vid den avräkning som äger rum när säljare återtar vara.

När det gäller den närmare innebörden av första stycket kan i huvudsak hänvisas till vad som har anförts i den allmänna motiveringen. Som där har framhållits ger bestämmelserna möjlighet att använda matematiskt korrekta

beräkningsmetoder för att bestämma den reduktion av kreditkostnaden som köparen skall ha. Av den allmänna motiveringen framgår vidare att det finns utrymme för tillämpning av olika beräkningsmetoder, som överensstämmer med den i första stycket angivna principen för reduktionen men som i det enskilda fallet kan ge sinsemellan något olika resultat. Med anledning härav bör påpekas att lagen medger att säljaren – om inte annat har avtalats – påfordrar tillämpning av den beräkningsmetod som ger det för honom gynnsamaste resultatet, förutsatt att metoden står i överensstämmelse med den angivna principen för reduktionen och god sed på marknaden.

I enlighet med vad som har anförts under 2 § skall som kreditkostnad anses även förlusten av sådana rabatter som regelmässigt lämnas till kontantköpare men som inte kommer avbetalningsköparen till del. En speciell form av rabatter utgör emellertid de s. k. kassarabatterna. När det gäller behandlingen av sådana rabatter i nu förevarande sammanhang bör vid tillämpningen av den nya avbetalningsköplagen gälla samma ordning som vid tillämpningen av konsumentkreditlagen. I denna del får hänvisas till LU 1977/78:5 s. 39.

Enligt paragrafens andra stycke får säljaren vid avräkningen tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskäligen. Som exempel på uppläggningskostnad kan nämnas säljarens kostnad för kreditupplysning. Hit hör också administrationskostnader som hänför sig till avtalsförhållandets inledande skede, men däremot inte efter hand uppkommande aviseringskostnader och liknande. Det kan vara svårt för säljaren att i det enskilda fallet ange den exakta kostnaden för uppläggningskostnaden. En schablonmässig beräkning bör därför kunna komma i fråga.

6 §

Paragrafen motsvarar 6 § i utredningsförslaget och kan jämföras med 8 § i den nu gällande avbetalningsköplagen och med 14 § konsumentkreditlagen.

Den som har flera förfallna skulder till samma borgenär har i princip befogenhet att själv avgöra på vilken skuld avräkning skall ske vid betalning som inte täcker allt vad han är skyldig. Gäldenären kan emellertid tänkas på förhand avstå från denna befogenhet. Avtalsvillkor varigenom sådant avstående görs är i allmänhet bindande. Bestämmelserna i 6 § begränsar emellertid användningen av villkor av angivet slag, s. k. avräkningsförbehåll, i samband med avbetalningsköp.

Enligt huvudregeln i första stycket får belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet inte först avräknas på annan fordran. Uttrycket "fordran på grund av avbetalningsköpet" omfattar inte endast kreditfordringen utan även andra fordringar som säljaren har mot köparen och som är att hänföra till köpet, såsom fordran på

dröjsmålsränta eller på ersättning för kostnader i lagsökningsförfarande eller vanlig rättegång rörande köpet. Huvudregeln utgör därför inte hinder för säljaren att avräkna belopp, som köparen betalar för avräkning på kreditfordringen, på annan fordran på grund av köpet. I enlighet med vad som nyss anfördes förutsätter detta emellertid att säljaren har förbehållit sig rätt härtill genom ett avräkningsförbehåll. Även utan sådant förbehåll torde säljaren dock ha rätt att i första hand låta betalning gälla fordran på dröjsmålsränta.

Från huvudregeln i första stycket görs emellertid ett undantag i andra stycket. Enligt detta får säljaren göra gällande förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Bestämmelsen är avsedd att ha samma innebörd som motsvarande bestämmelse i den nuvarande avbetalningsköplagens 8 §. Med "annan åtgärd" beträffande varan avses närmast åtgärd som har till syfte att bevara eller öka varans värde, såsom kompletterings- eller förbättringsarbeten på denna. Även förvaring av varan åsyftas.

Det ligger i sakens natur att säljaren bör underrätta köparen, om han med stöd av ett avräkningsförbehåll avräknar erlagd betalning på annan fordran än den som köparen har avsett. I åtskilliga avbetalningskontrakt förekommer en bestämmelse enligt vilken, om fordran på ersättning för reparation e. d. föreligger, avräkning alltid i första hand sker på sådan fordran såvida inte säljaren meddelar annat. Det finns inte anledning att ingripa mot en sådan avtalspraxis.

Även om möjligheterna att utnyttja avräkningsförbehåll enligt lagen är tämligen begränsade får de anses vara av stor praktisk betydelse för säljaren. Av 4 och 7 §§ följer nämligen att rätten att kräva betalning i förtid eller återta varan kvarstår endast så länge någon del av kreditfordringen utestår obetald. Genom att utnyttja ett avräkningsförbehåll kan säljaren se till att hans återtaganderätt och rätt att kräva betalning i förtid gäller intill dess att han har erhållit täckning såväl för reparationsfordringar o. d. som för varje fordran på grund av köpet.

Enligt 9 § tredje stycket gäller att säljaren vid uppgörelse i samband med återtagande av vara får tillgodoräkna sig sådan fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan som omfattas av ett avräkningsförbehåll.

7 §

Paragrafen anger vissa förutsättningar för att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande. Den kan jämföras med 2 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt med 15 § andra stycket konsumentkreditlagen.

Grundläggande förutsättningar för att en vara skall kunna återtas från köparen är naturligtvis att förbehållet om återtaganderätt är giltigt enligt

allmänna avtalsrättsliga regler och att de i avtalet uppställda villkoren för att förbehållet skall få göras gällande är uppfyllda. Därjämte uppställs i 7 § vissa särskilda krav för att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande. Dessa krav är i princip desamma som enligt 4 § gäller för säljarens rätt att återropa en förfalloklausul. Här kan därför i huvudsak hänvisas till vad som har anförts under 4 §. I 7 § punkt 1 anges dock uttryckligen att vid betalningsdröjsmål ett förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast på grund av dröjsmål med betalning av icke preskriberad del av kreditfordringen. Härav följer att man inte heller vid tillämpningen av 7 § punkt 2 skall ta hänsyn till preskriberad del av kreditfordringen när det gäller att avgöra, om säljarens säkerhet i varan har äventyrats. Vidare föreskrivs i 7 § punkt 1 att förbehåll om återtaganderätt får göras gällande oavsett dröjsmålsbeloppets storlek, om dröjsmålet avser återstoden av kreditfordringen.

I fråga om verkan av att köparen vid betalningsdröjsmål erbjuder betalning av dröjsmålsbeloppet under respittiden av fjorton dagar samt av att säljaren frivilligt mottar sådan betalning därefter men innan återtagande sker får jag hänvisa till vad som har anförts under 4 §. Av 7 § punkt 1 framgår att det kvalificerande dröjsmålsbeloppet alljämt måste utestå obetalat när återtagande sker. Härav följer att säljaren går miste om sin rätt att på grund av ett betalningsdröjsmål återta varan, om han innan återtagandet sker mottar sådan betalning av en del av dröjsmålsbeloppet, att detta inte längre uppgår till så stor del av kreditfordringen som krävs enligt bestämmelserna i 7 § punkt 1.

Enligt 8 § har köparen viss rätt att hindra att säljaren gör gällande ett förbehåll om återtaganderätt, även om köparen har kommit i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som anges i 7 § punkt 1. I denna del får hänvisas till vad som anförts under 8 §.

Det bör anmärkas att det enligt annan författning än den nya avbetalningsköplagen kan föreligga särskilda begränsningar av möjligheten att göra gällande ett förbehåll om återtaganderätt (jfr 2 kap. 4 och 5 §§ jordabalken).

8 §

Paragrafen motsvarar med vissa ändringar 8 § andra stycket i utredningsförslaget. Den kan jämföras med 2 § andra stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen (se även 6 § första stycket samma lag) och med 16 § konsumentkreditlagen.

Enligt 8 § kan köparen, sedan han har råkat i sådant kvalificerat dröjsmål som anges i 7 § punkt 1, hindra att varan återtas på grund av dröjsmålet genom att i efterhand erlägga det belopp som inte har betalats i rätt tid plus ränta och kostnader. Denna möjlighet har köparen så länge varan inte har återtagits, oavsett anledningen till betalningsdröjsmålet. Rättelse kan ske både före och efter det att kreditgivaren har inlett rättegång eller exekutivt

förfarande för att återta varan.

För att rättelse skall anses fullgjord måste köparen till en början betala allt som inte har erlagts i rätt tid enligt avtalet jämte dröjsmålsränta. Således måste köparen betala även belopp som har varit förfallet i mindre än fjorton dagar och därför inte har haft betydelse för säljarens rätt att göra gällande förbehåll om återtaganderätt.

Vidare måste köparen ersätta säljaren för alla dennes kostnader i anledning av dröjsmålet. I denna del överensstämmer förevarande paragraf med motsvarande bestämmelse i den nuvarande avbetalningsköplagen. Den innefattar därmed en mot köparen strängare regel än 16 § konsumentkreditlagen, enligt vilken köparen behöver ersätta kreditgivaren endast för vissa närmare angivna kostnader.

De kostnader som avses i 8 § är bl. a. sådana kostnader i ett inlett förfarande för återtagande som anges i 9 § fjärde och femte styckena. Kostnader av det slaget skall beräknas enligt de grunder som anges i sistnämnda två lagrum. Andra kostnader i anledning av dröjsmålet kan vara t. ex. kostnader i lagsökningsförfarande eller vanlig rättegång angående betalning eller återtagande. Även sådana kostnader skall ersättas för att rättelse enligt 8 § skall anses fullgjord. Paragrafen ställer därmed något större krav på den korrigerande betalningen än motsvarande bestämmelse i utredningsförslaget, enligt vilken köparen inte skulle vara skyldig att ersätta kostnader i lagsökningsförfarande eller rättegång som syftat enbart till utkrävande av förfallopåföljd. Denna avvikelse från utredningsförslaget sammanhänger med att köparens korrigerande betalning enligt förevarande förslag avvärjer även tillämpning av en förfalloklausul.

Över huvud taget är tanken bakom 8 § att säljaren skall försättas i samma situation som om betalningsdröjsmålet aldrig hade inträffat. Som har berörts under 4.5 i den allmänna motiveringen kan det hända att säljaren i samband med ett återtagande måste betala en skuld som åvilar köparen för att kunna återta varan, t. ex. en ersättning till en reparatör som utövar rätt att hålla kvar varan som säkerhet för sin fordran (retentionsrätt). Sådan betalning torde visserligen i allmänhet äga rum på ett sent stadium av återtagandeförfarandet. Om köparen likväl efter betalningen men innan återtagandet sker erbjuder korrigerande betalning enligt 8 § måste denna omfatta även ersättning för en sådan utgift för säljaren som nu har berörts. Detsamma bör gälla om säljaren för att efter ett återtagande kunna bruka ett fordon på avsett sätt har tvingats att betala en vägtrafikskatteskuld som åvilat köparen. Det är ju här fråga om kostnader som säljaren aldrig skulle ha ådragit sig om betalningsdröjsmålet inte hade inträffat, och om han inte vore berättigad till full ersättning för dem skulle köparens möjligheter till rättelse i efterhand uppenbarligen kunna missbrukas.

Verkan av rättelse enligt 8 § är, som redan har framgått, för det första att säljaren inte på grund av ifrågavarande dröjsmål får återta varan. Därtill kommer enligt paragrafens andra mening, att säljaren inte heller får kräva ut

förtida betalning (se 4 §) på grund av dröjsmålet. Däremot är säljaren oförhindrad att vid framtida kvalificerade dröjsmål göra gällande förbehåll om återtaganderätt och förfalloklausul. Rättelse enligt 8 § inverkar självfallet inte på säljarens rätt att på grund av köparens vanvård av varan e. d. kräva betalning i förtid enligt 4 § andra stycket punkt 2 eller göra gällande förbehåll om återtaganderätt enligt 7 § punkt 2. I sammanhanget bör dock erinras om att ett betalningsdröjsmål aldrig bör anses utgöra ett sådant äventyrande av säljarens säkerhet i varan som avses i de båda nu nämnda lagrummen.

Som utredningen har framhållit kan säljaren inte genom vägran att ta emot betalning enligt 8 § hindra verkan som anges i paragrafen. Denna inskränker emellertid inte den rätt som säljaren kan ha att i första hand avräkna köparens betalning på annan fordran än sådan som avses i 8 § (jfr 6 §). Om t. ex. utmätningsman i ett anhängigt ärende om återtagande får ett meddelande från köparen att denne har erlagt korrigerande betalning, bör utmätningsmannen därför höra efter hos säljaren, om betalningen har avräknats på sådant sätt att rättelse har uppnåtts enligt 8 §. Utredningen har i detta sammanhang uttalat att säljaren dock bör få avräkna betalning, som erläggs för rättelse enligt 8 §, på annan fordran endast under förutsättning att sådan avräkning hade kunnat ske även om betalning hade erlagts i rätt tid. Härmed torde utredningen åsyfta bl. a. att den fordran på vilken avräkning sker måste ha varit förfallen till betalning redan när det belopp som dröjsmålet avser skulle ha erlagts enligt den avtalade betalningsplanen. Eftersom det godtas att en betalning som erläggs för rättelse enligt 8 § över huvud taget får avräknas på annan fordran bör emellertid den av utredningen antydda inskränkningen i säljarens rätt härvidlag inte gälla. Avgörande bör i stället vara förhållandena när den korrigerande betalningen sker.

9 §

Paragrafen behandlar uppgörelsen mellan parterna vid återtagande av vara (se även 10 §). Den motsvarar med vissa ändringar 9 § första–femte styckena i utredningsförslaget och kan jämföras med 3 och 4 §§ i den nuvarande avbetalningsköplagen samt med 17 § konsumentkreditlagen.

I första stycket sägs att om säljaren vill återta varan, avräkning skall göras mellan honom och köparen. Avräkningen sker på det sätt som anges i de följande styckena.

Reglerna om avräkning tillämpas både vid handräckning för återtagande och vid verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka en vara. Reglerna skall emellertid också tillämpas om säljaren återtar varan utan medverkan av myndighet. Av 3 § framgår att reglerna om avräkning inte kan åsidosättas genom avtal till köparens nackdel.

Enligt andra stycket skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet skall beräknas efter vad säljaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt försälja varan. Reglerna om värderingen är avsedda att ha

samma innebörd som 3 § i den nuvarande avbetalningsköplagen. I denna del kan hänvisas till prop. 1953:3 och prop. 1976/77:123 s. 181. Som framgår av vad som har anförts under 4.5 i den allmänna motiveringen skall bestämmandet av varans värde dock inte påverkas av att säljaren eventuellt har betalat eller kan antas komma att betala vissa köparens skulder (jfr 10 §). I övrigt bör hittillsvarande värderingspraxis kunna tillämpas.

Säljaren får enligt tredje stycket först och främst tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter reduktion enligt 5 §. Här kan hänvisas till vad som har anförts vid den paragrafen samt under 4.3 i den allmänna motiveringen.

Normalt kan avtalets uppgifter om kreditfordringens och kreditkostnadens storlek m. m. läggas till grund för beräkningen av vad säljaren skall tillgodoräknas enligt 9 § tredje stycket. Av 11 § framgår att det är en förutsättning för handräckning att bl. a. dessa uppgifter har angetts i en av parterna undertecknad handling rörande köpet. Vid domsverkställighet blir domens innehåll avgörande. Av domen kan följa att beräkningen skall grundas på exempelvis en annan kreditkostnad än den som har angetts i kontraktet (jfr prop. 1976/77:123 s. 182).

Enligt tredje stycket får säljaren vidare tillgodoräkna sig fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan och som omfattas av ett giltigt avräkningsförbehåll. I denna del får hänvisas till vad som har anförts under 6 §. Fordringen får tillgodoräknas även om den inte är förfallen till betalning vid avräkningstillfället. Säljaren får även tillgodoräkna sig dröjsmålsränta. Av 12 § framgår att säljaren i ansökan om handräckning skall uppge bl. a. vad han fordrar i dröjsmålsränta samt i ersättning för reparation e. d.

Enligt 9 § fjärde och femte styckena får säljaren vid avräkningen också tillgodoräkna sig ersättning för vissa kostnader som kan uppkomma vid återtagande av vara. Bestämmelserna överensstämmer med 17 § fjärde och femte styckena konsumentkreditlagen (jfr prop. 1976/77:123 s. 182 f).

10 §

Bortsett från bestämmelserna i andra stycket motsvarar paragrafen 10 § utredningsförslaget och 5 § i den nuvarande avbetalningsköplagen. Den kan jämföras med 18 § konsumentkreditlagen.

Om köparen vid avräkningen enligt 9 § tillgodoräknas ett större belopp än säljaren, får varan enligt huvudregeln i 10 § första stycket återtas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan har värderats av utmätningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne. Säljarens möjlighet till nedsättning av mellanskillnaden motiveras av hans intresse av att inte behöva betala ut något belopp till köparen när säljaren anser att avräkningen har gett ett oriktigt resultat (se 16 § andra och tredje styckena samt 18 § andra stycket, jfr prop. 1976/77:123 s. 183 f och utredningens betänkande s. 116).

Bestämmelsen i 10 § andra stycket är formellt sett en nyhet. Den har behandlats under 4.5 i den allmänna motiveringen. Bestämmelsen tar sikte på den situationen att säljaren för att kunna återta varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt har blivit tvungen att betala en skuld som åvilat köparen. Som framgår av den allmänna motiveringen kan det vara fråga om en skuld till tredje man som har retentionsrätt i varan. Ett annat ofta förekommande fall är att säljaren för att ett fordon skall kunna brukas måste betala vägtrafikskatt (fordonsskatt och/eller kilometerskatt) som köparen har underlåtit att erlägga. Bestämmelsen i andra stycket innebär att, om avräkningen har resulterat i ett saldo köparen till godo, säljaren mot detta saldo får avräkna sådan betalning som nu har nämnts i stället för att betala ut saldot till köparen eller nedsätta ett motsvarande belopp hos utmätningsmannen. Om den ifrågavarande betalningen täcker hela den mellanskillnad som tillkommer köparen kan varan sålunda återtas utan betalning eller nedsättning enligt första stycket. I annat fall behöver säljaren endast betala eller nedsätta det belopp med vilket mellanskillnaden överstiger säljarens betalning av köparens skuld.

Om återtagande sker utan medverkan av myndighet är det naturligtvis en förutsättning för avräkning enligt andra stycket att köparen går med på avräkningen. Vid handräkning eller domsverkställighet får det ankomma på utmätningsmannen att pröva om förutsättningarna för avräkning föreligger. Det måste krävas att säljaren på ett tillförlitligt sätt styrker att betalning har skett och att den har gällt en skuld av det slag som avses i bestämmelsen. Köparen kan göra anspråk på att få ett bevis om betalningen som han kan åberopa mot den fordringsägare som har mottagit säljarens betalning. Såväl köparen som säljaren bör få ett bevis om att avräkning har skett enligt andra stycket.

Finner utmätningsmannen att förutsättningarna för avräkning enligt 10 § andra stycket inte är uppfyllda, måste säljaren verkställa betalning eller nedsättning enligt första stycket för att få återta varan. Säljaren kan överklaga utmätningsmans beslut att inte tillåta avräkning. Är det fråga om handräkning, gäller härvid 16 §. Säljaren kan också enligt 16 § andra stycket väcka talan mot köparen vid domstol rörande sin rätt till avräkning enligt 10 § andra stycket.

Det bör anmärkas att säljaren också har möjlighet att mot ett saldo köparen till godo kvitta exigibla fordringar som han har mot köparen. Det gäller t. ex. säljarens fordran på rättegångskostnad enligt dom varigenom köparen har förpliktats att återlämna varan. I denna del kan hänvisas till vad som har anförts under 4.5 i den allmänna motiveringen.

Om säljaren vid uppgörelsen mellan parterna tillgodoräknas ett större belopp än köparen, dvs. om en restskuld uppkommer för köparen, får säljaren enligt 10 § tredje stycket inte kräva ut mer än mellanskillnaden (restskulden). Bestämmelsen motsvarar 5 § andra stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen. Den avses framför allt uttrycka att säljaren definitivt går förlustigt det belopp med vilket kreditfordringen har reducerats enligt 9 § tredje

stycket.

Det bör framhållas att 10 § tredje stycket gäller endast belopp som har ingått i avräkningen enligt 9 §. Betalning som avses i 10 § andra stycket och som inte har kunnat avräknas mot ett saldo till köparens förmån är säljaren givetvis oförhindrad att kräva ut i vanlig ordning. Detsamma gäller andra fordringar mot köparen som inte omfattas av avräkningsreglerna i 9 §.

11 §

Paragrafen uppställer som en grundläggande formell förutsättning för att säljaren skall få söka handräckning för varans återtagande att det rörande köpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas. Paragrafen har samma innebörd som 20 § första stycket konsumentkreditlagen (se prop. 1967/77:123 s. 185, 360 och 373).

Det bör påpekas att kreditkostnaden och därmed kreditfordringen i vissa fall kan variera under avtalstiden, t. ex. därför att räntesatsen har anknutits till diskontot. De uppgifter om dessa faktorer som har intagits i den handling som avses i 11 § kan därmed ha blivit inaktuella när ansökan om handräckning görs. Detta hindrar självfallet inte att sådan ansökan får göras. Säljaren måste emellertid i samband med ansökningen lämna de nya och korrekta uppgifterna. Om återtagande begärs på grund av betalningsdröjsmål har ju kreditfordringens storlek i en del fall betydelse för prövningen huruvida förutsättningar för återtagande föreligger (jfr 7 § punkt 1), och kreditkostnads storlek har betydelse för avräkningen enligt 9 § tredje stycket och 5 §.

12 §

Paragrafen innehåller bl. a. bestämmelser rörande innehållet i ansökan om handräckning.

Enligt 12 § första stycket skall ansökan om handräckning göras skriftligen och innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Om säljaren gör anspråk på dröjsmålsränta eller, i fall då varan omfattas av giltigt avräkningsförbehåll, ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan, skall han i ansökningen också uppge vad som fordras i den delen. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den i 11 § beskrivna handlingen rörande köpet. Vanligen torde det vara fråga om ett skriftligt köpekontrakt.

Några remissinstanser har ifrågasatt om inte köpehandlingen, såsom föreskrivs i den nuvarande avbetalningsköplagen, bör ges in även i original. Härigenom skulle man bl. a. bättre kunna kontrollera att sökanden är rätt fordringsägare och inte har överlåtit sina rättigheter mot köparen. Tillräckliga

skäl synes emellertid inte föreligga att på denna punkt gå ifrån utredningens förslag (jfr även 20 § andra stycket konsumentkreditlagen). Om det finns anledning anta att sökanden inte är rätt borgenär kan han självfallet åläggas att styrka sin rätt exempelvis genom att förete köpehandlingen i original.

Det bör framhållas att 12 § inte uttömmande anger de uppgifter som bör lämnas i samband med ansökan om handräckning. Det ligger sålunda i sakens natur att sådana uppgifter måste lämnas om både sökanden och köparen att dessa kan identifieras. Köparens personnummer eller organisationsnummer torde vanligen framgå av köpekontraktet. Det bör kunna krävas att ansökan innehåller eller kompletteras med uttrycklig uppgift om varans art, eftersom denna vanligen har betydelse för planläggningen av återtagandeförrättningen.

Med anledning av vad som har anförts i ett remissyttrande skall vidare påpekas att säljaren i samband med ansökan om handräckning kan vara skyldig att förete även andra handlingar, såsom växlar och andra löpande fordringshandlingar som har utfärdats av köparen och avser fordringar som skall beaktas vid avräkningen mellan parterna. Härvidlag kan hänvisas till uttalanden som gjordes i samband med 1953 års ändringar i den nuvarande avbetalningsköplagen (prop. 1953:3 s. 106–108 och 113, se även Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 99 f).

I 12 § andra stycket upptas bestämmelser om sökandes skyldighet att på utmätningsmans begäran erlägga exekutionsavgift i förskott. Beträffande den närmare innebörden av dessa bestämmelser kan hänvisas till vad utredningen har anfört i sitt betänkande (s. 118). Det har inte ansetts nödvändigt att i lagtexten särskilt ange att utmätningsmannen vid sökandens underlåtenhet att betala förskott kan häva redan vidtagen åtgärd (jfr 12 § tredje stycket i föreliggande lagförslag samt 60 a § utsökningslagen).

12 § tredje stycket motsvarar 10 § fjärde stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen. De bestämmelser i utsökningslagen till vilka hänvisas handlar om behörig utmätningsman, underrättelse till gäldenären (denne skall normalt underrättas), betydelsen av gäldenärens frånvaro när förrättning skall ske (frånvaro är enligt huvudregeln inte hinder för förrättningen) och provisorisk åtgärd i fall där verkställighet inte kan ske genast.

13 §

Paragrafen motsvarar i sak 13 § första och andra styckena i utredningsförslaget.

Den nu föreslagna lagens regler om förutsättningarna för återtagande och handräckning samt om uppgörelsen mellan parterna vid återtagande skiljer sig i vissa hänseenden från motsvarande regler i konsumentkreditlagen. Den nya avbetalningsköplagen är sålunda på en del punkter mindre fördelaktig för köparen än konsumentkreditlagen. Skillnaderna kan självfallet få betydelse i ett mål om handräckning.

För att handräckning enligt den nya avbetalningsköplagen skall beviljas får förutsättas att handräckningsansökningen kan anses innefatta ett yrkande om att denna lag skall tillämpas. Ett sådant yrkande torde ofta kunna utläsas av omständigheterna i samband med ansökningen, om det inte har framställts uttryckligen.

Emellertid kan det ibland vara tveksamt om det aktuella köpet verkligen omfattas av den nya avbetalningsköplagen och inte i stället av konsumentkreditlagen. Köparen kan t. ex. göra gällande att han har gjort köpet i egenskap av konsument och att varan är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk (jfr 1 § konsumentkreditlagen och prop. 1976/77:123 s. 152–154). Handräckningsprocessen är med sin summariska natur föga lämpad för en mer ingående prövning av sådana frågor. Utmätningssmannen måste likväl kunna fatta ett avgörande, och det får härvid anses önskvärt att i möjligaste mån förhindra att ett köp som omfattas av konsumentkreditlagen föranleder handräckning enligt avbetalningsköplagen.

Mot den nu angivna bakgrunden föreskrivs i 13 § första stycket, i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen har föreslagit, att handräckning enligt förevarande lag inte får beviljas, om det finns skäl原因 anta att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen. Det är inte någon formell förutsättning för tillämpning av bestämmelsen att köparen har gjort invändning om att konsumentkreditlagen gäller för köpet. Vid prövningen av om det skall anses föreligga ”skäl原因 anledning antaga” att konsumentkreditlagen är tillämplig på ett köp blir bl. a. varans art och köpekontraktets innehåll av betydelse (se vidare betänkandet s. 119).

Om en ansökan om handräckning avslås enligt 13 § första stycket kan beslutet överklagas enligt 16 § första stycket. Säljaren är vidare oförhindrad att söka utverka en dom varigenom köparen förpliktas återlämna varan enligt reglerna i den nya avbetalningsköplagen. Det kan emellertid också tänkas att handräckningsansökningen innefattar att andrahandsyrkande om handräckning enligt konsumentkreditlagen. I sådant fall kan handräckning givetvis ske enligt den lagen, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Enligt 13 § andra stycket får handräckning beviljas endast om det är uppenbart att säljaren enligt 7 § får göra gällande förbehållet om återtaganderätt. Bestämmelsen har i princip samma innebörd som 11 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen och anknyter nära till 21 § första stycket konsumentkreditlagen (se härom prop. 1976/77:123 s. 186).

14 §

Paragrafen motsvarar med en redaktionell ändring 14 § i utredningsförslaget. Den kan jämföras med 12 § och 16 § första stycket andra meningen i den nuvarande avbetalningsköplagen, vartill hänvisas i 22 § konsumentkreditlagen. Bestämmelserna i paragrafen kan sägas utgöra en motsvarighet till reglerna i 88 c § utsökningslagen om anstånd med utmätning och uppskov

med försäljning av utmätt egendom.

Säljaren kan som handräckningssökande alltid lämna köparen anstånd med sökt handräckning. För att en ansökan inte på grund härav skall kvarstå oavslutad under alltför lång tid föreskrivs i första stycket att ansökningen är förfallen, om anståndet varar över sex månader från dagen för ansökningen. Som framgår av bestämmelsens formulering hindrar den inte att handräckning genomförs efter sexmånaderstidens utgång, om bara anståndet har upphört dessförinnan. Har en ansökan om handräckning däremot förfallit enligt 14 § första stycket, måste säljaren göra en ny ansökan om han därefter vill återta varan.

Enligt 7 § punkt 1 har köparen vid betalningsdröjsmål alltid en respittid av fjorton dagar på sig innan säljaren kan återta varan. I praktiken torde det vanligen förflöta betydligt längre tid innan säljaren ansöker om handräckning för återtagande. Det får likväl anses vara befogat att utmätningsmannen liksom f. n. har viss möjlighet att bevilja anstånd med sökt handräckning. Bestämmelser härom har upptagits i 14 § andra stycket. Enligt dessa får utmätningsmannen bevilja anstånd med handräckning, om särskilda skäl föreligger med hänsyn till köparens förhållanden och övriga omständigheter. Anstånd får dock inte beviljas utöver fyra månader från dagen för ansökningen om handräckning.

Anstånd som beviljas av utmätningsmannen skall ha till syfte att ge köparen möjlighet att efter rättelse fullfölja köpet. För att särskilda skäl för anstånd skall föreligga bör därför krävas att det är troligt att köparen blir i stånd att fullgöra sin betalningsskyldighet. Det bör emellertid normalt fordras att även andra skäl talar för anstånd. Ett sådant skäl kan vara att köparens betalningssvårigheter kan anses ursäktliga. Ett annat kan vara att betalningsdröjsmålet avser endast en mindre, återstående del av kreditfordringen. Vid prövningen av huruvida anstånd skall beviljas måste utmätningsmannen emellertid ta hänsyn också till säljarens intresse av att behålla fullgod säkerhet i varan (jfr 7 § punkt 2) eller av att återfå varan för försäljning på nytt. Utmätningsmannen bör därför normalt inhämta yttrande från säljaren innan anstånd beviljas. Om det framkommer att säljaren redan före ansökningen om handräckningen har lämnat köparen anstånd med betalningen kan detta naturligtvis tala mot ett ytterligare anstånd. Andra omständigheter som kan föranleda restriktivitet med anstånd är att betalningsdröjsmålet avser ett betydande belopp eller har varat under avsevärd tid.

Det bör påpekas att det enligt 14 § andra stycket inte är uteslutet att anstånd med handräckning beviljas även i fall då återtagande har aktualiserats på grund av att säljarens säkerhet i varan har äventyrats (jfr 7 § punkt 2). Det ligger dock i sakens natur att det sällan kan bli fråga om anstånd i denna situation.

14 § andra stycket ålägger inte utmätningsmannen att bevilja anstånd utan ger honom endast en rätt att göra detta. Det föreskrivs vidare att utmätningsmannen kan ställa upp villkor för anstånd. Ett sådant villkor kan gälla t. ex.

att köparen gör vissa avbetalningar under anståndstiden eller att varan under denna tid inte får användas. Utmätningssmannen kan vidare, om anledning förekommer till detta, förklara att ett beviljat anstånd skall upphöra att gälla.

15 §

Paragrafen föreskriver att utmätningssmannen vid handräckning skall värdera varan (jfr 9 § andra stycket). Om det behövs, får en eller flera sakkunniga anlitas att biträda vid värderingen. Motsvarande bestämmelser finns f. n. i 13 § avbetalningsköplagen.

16 §

Paragrafen motsvarar 18 § i utredningsförslaget samt 14 § i den nuvarande avbetalningsköplagen.

Enligt första stycket får beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor, som härvid är sista instans. I denna del kan hänvisas till vad som har anförts under 4.6 i den allmänna motiveringen. Någon särskild tid behöver inte iakttas för överklagande.

RSV har i sitt remissyttrande tagit upp flera frågor som sammanhänger med möjligheten att överklaga beslut i fråga om handräckning. Med anledning härav kan anföras följande. Ett typiskt fall i vilket rättelse bör kunna vinnas genom överklagande hos överexekutor föreligger när handräckning över huvud taget inte borde ha meddelats (jfr Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 115). I ett sådant fall kan överexekutor upphäva beslutet om handräckning. På grund av hänvisningen till utsökningslagen i 17 § (jfr 16 § första stycket första meningen i den nuvarande avbetalningsköplagen) torde överexekutor vidare med tillämpning av 208 § utsökningslagen kunna förordna att handräckningsförfarandet tills vidare skall inställas i avvaktan på överexekutors slutliga utslag. Även om återtagandet redan har verkställts när överklagande sker bör överexekutor – åtminstone i fall då det bedöms som möjligt att återställa varan – kunna pröva, om handräckning hade bort beviljas. Besvaras frågan nekande, bör överexekutor i ett sådant fall kunna förordna att verkställigheten skall gå åter i den mån det kan ske. Det bör nämnas att hithörande frågor kommer att uppmärksammas i samband med den pågående reformen av utsökningsrätten.

Om köparen eller säljaren är missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckning, är han enligt 16 § andra stycket oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Som utredningen har påpekat (betänkandet s. 122) är denna möjlighet av särskild betydelse vid missnöje med värderingen av varan, eftersom ett överklagande till överexekutor i detta fall sällan kan leda till åsyftat resultat. Bevisning om varans värde kan nämligen behöva föras genom förhör med vittnen eller sakkunniga, och dessa kan endast inför

domstol höras under ed.

Inte heller befogenheten att stämma in saken till domstol är begränsad till viss tid. Om emellertid säljaren inte visar att han inom en månad efter handräckningen eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom en månad efter det att överexekutors beslut meddelades har väckt talan vid domstol, får detta enligt 16 § tredje stycket till följd att köparen får lyfta belopp som enligt 10 § första stycket har nedsatts hos utmätningssmannen. Att köparen får lyfta beloppet hindrar inte att han senare på talan av säljaren kan förpliktas att helt eller delvis betala tillbaka beloppet till säljaren.

17 §

Paragrafen motsvarar 19 § i utredningsförslaget och 16 § första stycket första meningen i den nuvarande avbetalningsköplagen.

I likhet med vad som är fallet enligt den nuvarande avbetalningsköplagen är de regler om handräckning som upptas i det föreliggande lagförslaget inte uttömmande. Därför anges i 17 § att i fråga om handräckning gäller i övrigt utsökningslagen i tillämpliga delar. Hänvisningen till utsökningslagen avser närmast den lagens allmänna föreskrifter (1 och 9–10 kap.) jämte de särskilda författningar som de allmänna föreskrifterna i vissa fall förutsätter. Som utredningen har framhållit bör emellertid även regler i andra kapitel av utsökningslagen kunna beaktas i situationer där den nu föreslagna lagens regler om handräckning framstår som ofullständiga.

18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om återtagande genom verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som sålts genom avbetalningsköp. Paragrafen motsvarar i sak 20 § i utredningsförslaget och kan jämföras med 15 § och 16 § första stycket första meningen i den nuvarande avbetalningsköplagen.

Verkställighet av dom i tvistemål regleras i utsökningslagen med därtill anknyttande författningar. Denna reglering gäller i tillämpliga delar även vid verkställighet av dom som avses i förevarande paragraf.

Enligt 18 § första stycket får ansökan om verkställighet göras skriftligen eller muntligen, varvid domen skall ges in. Närmare föreskrifter finns i utsökningskungörelsen (1971:1098), jfr 12 § utsökningslagen.

I fråga om verkställigheten äger enligt andra stycket vissa av lagens föreskrifter om handräckning motsvarande tillämpning. Detta gäller reglerna i 12 § tredje stycket, vilka hänvisar till vissa bestämmelser i utsökningslagen (se under 12 §). Vidare skall bestämmelserna i 14 § om anstånd m. m. tillämpas även i fråga om verkställighet av dom. Om inte annat följer av den ifrågavarande domen, skall utmätningssmannen också vid verkställighet av dom värdera varan enligt föreskrifterna i 15 § (jfr utredningens betänkande s. 124). Utredningen har föreslagit att bestämmelserna om verkställighet av

dom skall uppta en hänvisning även till reglerna om sökandens skyldighet att förskottera exekutionsavgift (se 12 § andra stycket). Skyldighet härtill följer emellertid av bestämmelser i utsökningslagen som är direkt tillämpliga vid verkställighet av dom.

19 §

Paragrafen innehåller förbud mot utmätning av vara, som har sålts genom avbetalningsköp, för fordran på grund av köpet. Den motsvarar i sak 23 § konsumentkreditlagen och kan jämföras med 16 § andra stycket i gällande avbetalningsköplag. Innehållet i paragrafen har berörts under 4.6 i den allmänna motiveringen.

Som har framhållits av utredningen torde utmätningsförbudet i 19 § innebära att inte heller köparens rätt till varan får utmätas för fordran på grund av avbetalningsköpet (betänkandet s. 125, jfr Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 122). Säljaren kan inte utan överenskomelse med köparen möjliggöra utmätning genom att avstå från sin återtaganderätt enligt avtalet. Självfallet kan utmätningsförbudet inte kringgås genom att säljaren överlåter sin fordran till tredje man. Förbudet avser nämligen fordran på grund av köpet oavsett vem som innehar fordringen (jfr Eklund-Nordström, a. st.)

Övergångsbestämmelserna

Den nya lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. skall träda i kraft den 1 januari 1979. Samtidigt upphävs den nuvarande avbetalningsköplagen.

Om lag eller annan författning hänvisar till eller åsyftar lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen, skall i stället denna föreskrift tillämpas.

I enlighet med allmänna rättsgrundsatser skall äldre lag fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts före den 1 januari 1979.

6.2 Förslaget till lag om ändring i konsumentkreditlagen

I 17 § konsumentkreditlagen finns bestämmelser om vad vardera parten skall tillgodoräknas vid uppgörelse i samband med återtagande av vara. Enligt 17 § andra stycket skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet skall 3 § i den nuvarande avbetalningsköplagen äga motsvarande tillämpning. Denna hänvisning ersätts i förslaget med en bestämmelse av i sak samma innebörd som 9 § andra stycket andra meningen i den nya avbetalningsköplagen. Sålunda föreskrivs att värdet skall beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt försälja varan.

I 18 § har tagits in ett nytt andra stycke som motsvarar 10 § andra stycket i den nya avbetalningsköplagen. Har kreditgivaren för att kunna återta varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt måst betala skuld som åvilar köparen, får kreditgivaren i samband med att återtagande sker avräkna sådan betalning mot en eventuell mellanskillnad köparen till godo. Här kan hänvisas till vad som har anförts under 4.5 i den allmänna motiveringen samt i specialmotiveringen till 10 §.

I enlighet med vad som har sagts under 4.6 i den allmänna motiveringen har i 20 § andra stycket tagits in en föreskrift om att kreditgivaren i ansökan om handräckning skall uppge vad han fordrar i dröjsmålsränta, om han gör anspråk på sådan ränta.

Bestämmelserna i 22 §, enligt vilka avbetalningsköplagens regler om handräckning och domsverkställighet i vissa delar äger motsvarande tillämpning vid handräckning och domsverkställighet enligt konsumentkreditlagen, har ändrats så att hänvisningarna i paragrafen avser motsvarande bestämmelser i den nya avbetalningsköplagen.

Ändringarna i konsumentkreditlagen föreslås träda i kraft samtidigt med den nya avbetalningsköplagen, dvs. den 1 januari 1979. Samma dag träder konsumentkreditlagen i kraft enligt SFS 1977:981.

6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken

Genom förslaget ändras den särskilda åtalsregeln i 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken. Lagrummets senaste lydelse framgår av SFS 1977:984, som dock ännu inte har trätt i kraft.

Enligt den föreslagna lydelsen av 10 kap. 10 § andra stycket får åklagare endast om åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt väcka åtal beträffande olovligt förfogande över egendom, som har kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning har erlagts eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt. Förslaget har utformats i enlighet med utredningens förslag i denna del (jfr betänkandet s. 127).

7 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.,
2. lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981),
3. lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken.

8 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1

Utredningens lagförslag

**1 Förslag till
Avbetalningsköplag**

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på avbetalningsköp. Med avbetalningsköp förstås avtal om köp av vara mot betalning i särskilda poster, av vilka minst en skall erläggas sedan varan lämnats ut till köparen, och under villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Avbetalningsköp skall anses föreligga utan hinder av att avtalet har betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande, om det är avsett att den till vilken varan lämnas ut skall bli ägare av denna.

I fråga om vissa avbetalningsköp gäller i stället för denna lag bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

2 § I lagen avses med

kontantpris: det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning,

kreditbelopp: den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlægga till säljaren med anledning av betalningsanståndet,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Avtalsvillkor, varigenom köparen på förhand avstår från befogenhet eller förmån enligt denna lag, är ogiltigt.

Förtidsbetalning

4 § Säljaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt

1. köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller

2. köparen i mer än en månad underlåtit att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, mer än en tjugondel av hela

kreditfordringen.

Om köparens rätt att betala i förtid gäller vad som följer av 8 § första stycket.

5 § Vid förtidsbetalning enligt 4 § skall vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Säljaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Utan hinder av första stycket skall särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till utnyttjad kredittid tillgodoräknas säljaren, medan köparen aldrig är skyldig att betala någon del av särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till ej utnyttjad kredittid.

Förbud mot viss avräkning

6 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet får säljaren ej först avräkna på annan fordran. Utan hinder av vad nu sagts får dock säljaren utnyttja förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Återtaganderätten

7 § Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om

1. köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller

2. köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallna del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen eller utgör återstoden av denna.

8 § Betalar köparen på en gång vad säljaren äger tillgodoräkna sig enligt grunder som anges i 9 §, blir förbehåll om återtaganderätt utan verkan. Sådan betalning får erläggas när som helst innan varan återtages.

Om köparen efter utgången av tid som anges i 7 § 2 men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid, jämte dröjsmålsränta och kostnader enligt grunder som anges i 9 §, får varan ej återtagas på grund av dröjsmålet.

Uppgörelse vid varans återtagande

9 § Vill säljaren utnyttja rätt att återtaga varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt.

Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 5 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta.

Säljaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid fastställande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Grundas återtagandet på dom, varigenom köparen har förpliktats utge varan, får säljaren även tillgodoräkna sig obetald ersättning för rättegångskostnad enligt domen.

10 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren, får varan återtagas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas säljaren ett större belopp än köparen, får säljaren ej kräva ut mer än mellanskillnaden.

Handräckning

11 § Säljaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att det om avbetalningsköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

12 § Handräckning söks hos utmättningsman i den ort där köparen har sitt hemvist eller varan finns. Med köparens hemvist förstås den ort där han är bosatt samt, beträffande dödsbo, den ort där den döde senast var bosatt och, beträffande annan juridisk person, den ort som enligt 10 kap. rättegångsbalken grundar domstols behörighet i tvistemål i allmänhet.

Ansökan skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om den del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i 11 §.

Exekutionsavgift skall förskottas av sökanden, om utmättningsmannen begär det. Betalas ej förskott inom förelagd tid, får förrättningen inställas. Utmättningsmannen kan i sådant fall även häva redan vidtagen åtgärd.

13 § Handräckning enligt denna lag får ej beviljas, om det finns påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (1977:000).

Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart, att säljaren äger göra gällande förbehåll om återtaganderätt.

Gör köparen sannolikt att varan sålts till oskäligt högt pris, får handräckning ej beviljas.

14 § Lämnar säljaren anstånd med sökt handräckning och fortfar anståndet över sex månader från dagen för ansökningen, är denna förfallen.

Utmätningsman får bevilja anstånd med handräckning, om särskilda skäl föreligger. Anstånd får beviljas under högst fyra månader från dagen för ansökningen om handräckning.

15 § Köparen skall underrättas om handräckningsansökningen och förestående förrättning i så god tid, att han kan beräknas få behövtligt rådrum att bevaka sin rätt. Föreligger risk att köparen skaffar undan eller förstör varan eller är saken eljest brådsakande behövs dock inte underrättelse. Sådan behövs ej heller om köparen saknar känt hemvist och det ej har kunnat klarläggas var han uppehåller sig eller var ombud för honom finns.

Handräckning får genomföras i köparens frånvaro, om det icke är erforderligt att köparen får tillfälle att yttra sig vid förrättningen. Är köparen ej närvarande men anträffas hans make, någon anställd eller annan som har hand om varan, skall denne anmodas att närvara.

16 § Utmätningsman får vid behov säkerställa sökt handräckning genom att taga vård om varan. Är denna i tredje mans besittning får i stället förbud meddelas innehavaren att utan utmätningmannens tillstånd lämna ut varan eller vidtaga annan åtgärd därmed till men för sökanden.

Utmätningssmannen får ej längre än nödvändigt upprätthålla åtgärd enligt första stycket. Har handräckning ej följt inom två veckor skall åtgärden hävas.

17 § Vid handräckning skall utmätningssmannen värdera varan. Om det behövs får en eller flera sakkunniga anlitas att biträda vid värderingen.

18 § Beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor. Över dennes beslut får klagan ej föras.

Part som är missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen är oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol.

Visar ej säljaren att han väckt talan vid domstol inom en månad efter handräckningens genomförande eller, om förrättningen inom den tiden överklagats, inom en månad efter det överexekutors beslut meddelas, får köparen hos utmätningssmannen lyfta det belopp som enligt 10 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos denne.

19 § I fråga om handräckning gäller i övrigt utsökningslagens (1877:31 s. 1) bestämmelser i tillämpliga delar.

Återtagande genom domsverkställighet

20 § I fråga om verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som sålts genom avbetalningsköp, gäller vad nedan sägs och i övrigt utsökningslagens (1877:31 s. 1) bestämmelser i tillämpliga delar.

Ansökan om verkställighet görs skriftligen eller muntligen med ingivande av domen.

12 § första och tredje styckena, 14–16 §§ samt, om ej domen föreskriver annat, 17 § äger motsvarande tillämpning.

Part som är missnöjd med utmätningssmannens värdering är oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Visar ej säljaren att han väckt sådan talan inom en månad efter verkställigheten eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom en månad efter det beslut av högre instans vunnit laga kraft, får köparen hos utmätningssmannen lyfta det belopp som enligt 10 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos denne.

Utmätningsförbud

21 § Vara som har sålts genom avbetalningsköp får ej utmätas för fordran på grund av köpet. Vad nu sagts gäller dock ej om kreditfordringen har betalats.

Denna lag träder i kraft den _____, då lagen (1915:219) om avbetalningsköp upphör att gälla. Äldre lag gäller dock fortfarande i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses annars däri lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen skall i stället denna tillämpas.

2 Förslag till

Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:000)

Härigenom föreskrives att 17 och 22 §§ konsumentkreditlagen (1977:000) skall ha nedan angivna lydelse.

Lydelse enligt prop. 1976/77:123

Föreslagen lydelse

17 §

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antagas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

22 §

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 12 § första och tredje styckena samt 14–20 §§ avbetalningsköplagen (1978:000) motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningarna i 18 § tredje stycket och 20 § fjärde stycket till 10 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Denna lag träder i kraft den

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före lagens ikraftträdande.

3 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives att 10 kap. 10 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Lydelse enligt prop. 1976/77:123

Föreslagen lydelse

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagarens åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000), må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den

Sammanställning av remissyttranden

1 Förslaget till avbetalningsköplag

1.1 Allmänna synpunkter

1.1.1 *Göta hovrätt*: Hovrätten delar utredningens uppfattning att det möter betänkligheter att i anslutning till förbättringar för konsumentköpare avskaffa skyddsregler för näringsidkande avbetalningsköpare, eftersom avbetalningsköpet alljämt spelar en beaktansvärd roll vid kapitalsvagare näringsidkares anskaffning av nödvändig utrustning för rörelsen. Såsom utredningen anför talar praktiska skäl för att de bestämmelser som i fortsättningen bör gälla för avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet får bilda en ny lag som ersätter den nuvarande. Hovrätten kan alltså i allt väsentligt ansluta sig till det förslag till avbetalningsköplag, som utredningen lagt fram, och har endast smärre påpekanden att göra.

Enligt hovrättens mening har den föreslagna lagtexten i vissa fall fått en mindre lyckad utformning. Sålunda bör, i den mån bestämmelserna i lagen till sitt sakliga innehåll överensstämmer med konsumentkreditlagens regler, samma uttryckssätt användas. En översyn bör därför göras i detta hänseende. Därvid bör jämväl vissa uttryck omformuleras eller utgå. Enligt hovrättens mening kan exempelvis uttrycket "särhållet" i 5 § med fördel ersättas av "särskilt" och "den andre" i 18 och 20 §§, utan att missförstånd uppstår, helt utgå.

1.1.2 *Bankinspektionen* ansluter sig till vad utredningen anför om behovet av den föreslagna lagregleringen och anser förslaget ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Inspektionen vill emellertid framhålla, att rättsförhållandena är och bör vara väsentligt andra än när det gäller konsumentkrediter. Även om många näringsidkare, som gör avbetalningsköp, är ekonomiskt svagare än säljarna, torde det motsatta förhållandet i betydande utsträckning vara för handen. Avbetalningsköp utgör en av flera tänkbara former för finansiering som i regel kan tämligen fritt övervägas som alternativ till andra, exempelvis leasing och banklån mot säkerhet i företagsinteckning. Intresset av att skydda köparen får vägas mot intresset av möjligheter för säljaren och dennes kreditgivare att skydda sin fordran, vilket i sin tur blir av betydelse för dessas möjligheter och benägenhet att använda kreditformen i fråga. Rent allmänt finns det knappast anledning att i den nya, för näringsidkare avsedda avbetalningsköplagen, uppställa längre gående skyddsföreskrifter för köparna än som finns i nuvarande avbetalningsköplag, som dock på sin tid närmast utformades med tanke på konsumentkrediter och så sent som 1953 undergick en omfattande översyn.

Den föreslagna lagen avser liksom 1915 års lag endast avbetalningsköp betr. vilka säljaren förbehållit sig återtaganderätt. Lagens syfte är alltså att reglera denna rätt. I betänkandet diskuteras om det finns anledning att betr. näringsidkares avbetalningsköp införa bestämmelser som ansluter till konsumentkreditlagens föreskrifter om informationsplikt, kontantinsats och möjlighet för köparen att vid trepartsförhållanden göra invändningar mot annan kreditgivare än säljaren. Inspektionen delar utredningens mening att sådana bestämmelser inte erfordras.

1.1.3 *RSP*: Både konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen avser att reglera avtal om försäljning av vara, när betalning inte sker kontant och

säljaren förbehållit sig rätten att återta varan om betalningsvillkoren inte uppfylls av köparen. Förslaget till avbetalningsköplag är i materiella och andra hänseenden utformat i nära överensstämmelse med konsumentkreditlagen. Det kan därför starkt ifrågasättas om det inte vore bättre att sammanföra bestämmelserna för båda formerna av avbetalningsköp, konsument- och näringsidkarköp, i en lag. Det kan inte anses vara något onaturligt att i samma lag ge regler om kredit endast till konsument medan lagens regler om avbetalningsköp gäller för samtliga köp, såväl försäljning till konsument som till näringsidkare.

1.1.4 *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt:* Förslaget innebär att den nuvarande avbetalningsköplagen ersätts med en ny som anpassats till konsumentkreditlagens systematik och terminologi. En samordning har också skett i sak. Mot denna ordning finns i och för sig intet att erinra. Härvid bör man självfallet beakta att behovet av skyddsregler för köparen inte är lika framträdande i kommersiella förhållanden. Ur kronofogdemyndighetens synpunkt innebär emellertid lagstiftningstekniken, att avbetalningsköp uppdelas i två lagar, vilket kan leda till en oenhetlig rättstillämpning samt svåröverskådliga regler för allmänheten. Enligt kronofogdemyndighetens uppfattning hade den norska modellen med en lag för alla kreditköp varit att föredra.

1.1.5 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt:* Den nya avbetalningsköplagen bör så långt det är möjligt ansluta sig till konsumentkreditlagens systematik och terminologi. Avgörande sakliga skillnader mellan de båda lagstiftningarna bör i möjligaste mån undvikas. Denna anpassning kommer att ha sitt kanske allra största värde för den personal vid kronofogdemyndigheterna som kommer att praktiskt få tillämpa lagstiftningarna.

1.1.6 *Kronofogdemyndigheten i Malmö distrikt:* Den nuvarande avbetalningsköplagen är trots vissa reformeringar i viss mån otidsenlig och i behov av en förnyelse. Kronofogdemyndigheten anser därför, liksom utredningen, att behov föreligger av en ny lagstiftning.

Kronofogdemyndigheterna handlägger årligen ett stort antal återtagningsmål. Myndigheterna har därför stor erfarenhet av såväl juridisk som praktisk tillämpning av lagen. Den föreslagna avbetalningsköplagen innehåller inte så revolutionerande nyheter att tillämpningen av den föreslagna lagen kan bereda kronofogdemyndigheterna större svårigheter än vad fallet är med nuvarande lag. Kronofogdemyndigheten har därför inte något att invända mot förslagets utformning utan anser att det kan ligga till grund för lagstiftning.

1.1.7 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt:* Såvitt kronofogdemyndigheten kan förstå får nu gällande avbetalningsköplag anses ha fungerat i huvudsak väl och därför torde behovet av en reformering av lagen i och för sig böra betecknas som måttligt. Så måste särskilt anses vara fallet, om avbetalningsköp hänförliga till kategorien konsumentköp kommer att specialregleras.

Eftersom emellertid mer än sextio år förflutit från tillkomsten av avbetalningsköplagen och en omfattande lagstiftning till skydd för köparen i varierande konsumentpräglade avtalsförhållanden tillkommit, torde dock

trots allt ett visst behov av en översyn av lagens bestämmelser få anses föreligga. Och givetvis är det angeläget, att avbetalningsköplagens terminologi och systematik anpassas till nyare konsumentköprättslig lagstiftning.

Samtidigt som man sålunda söker anpassa avbetalningsköplagen till sistnämnda slag av lagstiftning måste man dock ha i minnet det förhållandet, att vid avbetalningsköp mellan näringsidkare i deras rörelser behovet av skyddsregler till köparens förmån ter sig mindre angeläget än då köparen är konsument. — — —

Enligt kronofogdemyndighetens uppfattning torde här föreliggande förslag till avbetalningsköplag i stort sett lämpa sig väl att antas som gällande lag.

1.1.8 *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*: Den nuvarande avbetalningsköplagen har i praktiken i stort sett fungerat väl. De olägenheter som finns med lagen har visat sig vid konsumentkreditköp. Det är exempelvis kronofogdemyndighetens skyldighet att återta vara som ingår i beneficiet. Sedan konsumentkreditköpen överförts till den föreslagna konsumentkreditlagen finns enligt myndighetens mening inte skäl att i sak göra några större ändringar i avbetalningsköplagen.

1.1.9 *Statens industriverk*: Det visar sig enligt utredningen att särskilt de mindre och medelstora företagen i stor utsträckning använder sig av avbetalningsköp när det gäller inköp av utrustning för rörelsen. Industriverket ser med tillfredsställelse att reglerna avseende återtagande av varan och krav om förtidsbetalning m. m. preciseras och utformas så att köparen ges bättre skydd än vid nuvarande lagstiftning. Från de synpunkter industriverket har att beakta tillstyrker verket utredningens förslag om ny avbetalningsköplag.

1.1.10 *Gotlands handelskammare*: Utredningens målsättning har varit att i enlighet med direktiven skapa rättsregler till köparens förmån. Men att som i konsumentkreditlagen i detalj föreskriva krav på t. ex. minsta kontantinsats, vidgad upplysningsplikt o. dyl. har ansetts främmande för direkta kommersiella köp, en uppfattning som helt delas av handelskammaren.

1.1.11 *SPK* har efter granskning av det framlagda förslaget till avbetalningsköplag ej funnit anledning föreslå några ändringar i detsamma utan vill för sin del tillstyrka att lagstiftningen ifråga genomföres i anslutning till konsumentkreditlagen.

1.1.12 *NO*: Kreditköputredningens förslag att ersätta den nuvarande avbetalningsköplagen med en ny som kommer att gälla huvudsakligen för avbetalningsköp mellan näringsidkare tillstyrks av NO. Tanken att avbetalningsköpare som driver näring skulle ställas utan det skydd som avbetalningsköplagen hittills gett medan konsumenternas skydd på förevarande område genom konsumentkreditlagen väsentligt stärks måste naturligtvis som utredningen gjort avvisas.

Skyddsintresset när det gäller kommersiella avbetalningsköp är emellertid inte lika stort som när det gäller konsumentköp vilket leder till att man här måste använda sig av delvis andra bedömningsgrunder. Dessa olikheter i skyddsintresse gör det motiverat att, av de skäl som utredningen anför, inte

överföra konsumentkreditlagens bestämmelser om t. ex. minsta kontantinsats, informationsplikt för säljaren och trepartsförhållanden till den nya avbetalningsköplagen.

Kreditköputredningen har också övervägt frågan om särregler för krediter till sådana näringsidkare – exempelvis hantverkare, lantbrukare och fiskare – som skulle kunna anses ha samma behov av skydd som konsumenter i kreditförhållanden. Utredningen har dock av både praktiska och principiella skäl avvisat en sådan särreglering. NO ansluter sig till utredningens ståndpunkt i denna fråga.

Utredningens överväganden i övrigt leder till att den nuvarande avbetalningsköplagens bestämmelser i stor utsträckning förs över till den nya lagen med de ändringar som föranleds av konsumentkreditlagens terminologi och systematik. På några viktiga punkter har emellertid konsumentkreditlagens lösningar i sak fått genomslag i den nya avbetalningsköplagen. Dessa ändringar innebär att köparens ställning i förhållande till säljaren stärks jämfört med nu gällande avbetalningsköplag. – – –

NO har inte i och för sig några invändningar mot att köparnas ställning vid kommersiella avbetalningsköp stärks något genom dessa anpassningar till konsumentkreditlagens bestämmelser.

1.1.13 *Föreningen Sveriges kronofogdar* anser förslaget till avbetalningsköplag vara i väsentliga delar mycket väl underbyggt.

1.1.14 *Sveriges advokatsamfund*: Samfundet delar utredningens mening att det inte bör ifrågakomma att som en följd av reformer på konsumentkreditområdet avskaffa förefintligt skydd utanför detta område. Det bör följaktligen alltså finnas särskilda tvingande lagregler för avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet.

Den föreslagna lagen kommer i allt väsentligt att gälla för kommersiella avbetalningsköp, dvs. transaktioner där såväl köpare som säljare är näringsidkare. Med hänsyn härtill och då konsumentens skyddsbehov blivit väl tillgodosett i konsumentkreditlagen synes det enligt samfundets mening inte finnas skäl att införa regler som i nämnvärd omfattning stärker köparens ställning utöver vad som gäller enligt nuvarande lag om avbetalningsköp. Utredningen har beaktat denna allmänna synpunkt, och samfundet tillstyrker lagförslaget med de undantag som nedan anges.

Samfundet anser att samma uttryckssätt bör användas i den nya avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen i den mån bestämmelserna har samma sakliga innehåll.

1.1.15 *Sveriges industriförbund*: Förbundet vill rent allmänt ifrågasätta om avbetalningsköp mellan näringsidkare nödvändigtvis måste regleras i en särskild och så pass detaljerad lag. Måhända kan eventuella missförhållanden i avbetalningskontrakt lösas med hjälp av generalklausulen i 36 § avtalslagen. Förbundet motsätter sig emellertid inte att reglerna om avbetalningsköp moderniseras genom införandet av en ny lag.

1.1.16 *Sveriges grossistförbund*: Vi tillstyrker att föreliggande förslag till ny avbetalningsköplag i huvudsak läggs till grund för lagstiftning.

1.1.17 *Sveriges köpmannaförbund*: I utredningens förslag ligger att avbetalningsköplagen skall vara helt skild från konsumentkreditlagen. Vi anser att

en sådan uppdelning är riktig eftersom situationen för en fysisk person skiljer sig från en juridisk person i ganska stor omfattning. Särskilt gäller detta när den juridiska personens ekonomiska ansvar är starkt begränsat på grund av använd företagsform.

Vi har vid bedömningen av betänkandet haft att ta ställning till på vilket sätt säljarnas och köparnas intressen skall balanseras. Detaljhandeln uppträder i denna fråga som både säljare och köpare. En konsekvens därav är att vi inte ställer högre krav och anspråk på de regler som skall gälla för näringsidkare i egenskap av avbetalningsköpare från detaljhandeln än de detaljisterna själva är beredda att leva upp till såsom avbetalningsköpare.

1.1.18 *SHIO*: Över huvud taget finns det anledning att förmoda att många av de problem som utredningen har velat komma tillrätta med på ett smidigare sätt kan lösas genom en tillämpning av 36 § avtalslagen. Den generalklausulen ger stora möjligheter att komma åt oskäliga villkor i avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens områden. På så sätt kan avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Det borde vara enklare och mer ändamålsenligt att använda sig av den lagstiftning som finns än att stifta nya lagar mot problem som ändå inte upplevs vara av någon större dignitet av dem som skulle kunna tänkas drabbas av dem.

Man kan i och för sig tänka sig att en näringsidkares situation i extrema fall kan vara jämförbar med en konsument och att han därför kan behöva det skydd som konsumentkreditlagen skall ge. Men i huvudsak får man utgå ifrån att näringsidkaren är insatt i ekonomiska realiteter och i övrigt har sådan vana vid ekonomiskt ansvarstagande, att likheten med konsumenten är försumbar. *SHIO*, som företräder de små och medelstora företagen och därmed sådana näringsidkare som skulle kunna falla inom den kategori avbetalningsköplagen avser att skydda, har ej ansett detta vara något problem.

Utredningens förslag innebär inte heller några större förändringar jämfört med nuvarande lag, varför vi i princip kan ansluta oss till den allmänna utformningen av förslaget.

1.1.19 *KF* delar utredningens bedömning att det vid sidan av den reglering av avbetalningsköp som finns i konsumentkreditlagen alljämt bör finnas särskilda lagregler för övriga avbetalningsköp. Tack vare att konsumentköplagen avskiljts menar dock *KF* att nya avbetalningsköplagen icke i alla lägen och med samma styrka som tidigare behöver ta sikte på att skydda köparen. Lagen kommer endast undantagsvis att bli tillämplig på avtal som icke är träffade mellan två näringsidkare i och för deras rörelser. På grund härav anser *KF* att en i och för sig önskvärd anpassning till konsumentkreditlagens systematik och terminologi icke är ske på bekostnad av säljarens berättigade intressen i kommersiella förhållanden. *KF* vill därför i stort ansluta sig till de lösningar som förordas i de särskilda yttrandena.

1.1.20 *Svenska företagens riksförbund*: Avbetalningsköp i den nuvarande lagens mening spelar en viktig roll bl. a. vid mindre företags anskaffning av fordon och maskiner. Detta gäller såväl vid etablerandet av rörelse som vid expansion. Åkerier och entreprenadföretag är exempelvis ofta helt beroende

av denna kreditform. Det i betänkandet framlagda förslaget till avbetalningsköplag avser att reglera sådana avbetalningsköp som faller utanför konsumentkreditlagens tillämpningsområde. Den föreslagna lagen kommer därför att gälla för kommersiella avbetalningsköp, dvs. transaktioner där såväl köpare som säljare är näringsidkare. Enligt förbundet betyder detta att andra bedömningsgrunder gör sig gällande än vad som är fallet vid konsumentköp, varför förbundet ansluter sig till utredningsmannens förslag till allmän utformning av avbetalningsköplag.

1.1.21 *LRF* tillstyrker en uppdelning av avbetalningsköpen på två lagar enligt förslaget. Härigenom ges såväl konsumenter som näringsidkare möjligheter att i ett sammanhang och i en lag överblicka ett avbetalningsköps legala konsekvenser. Dessutom förbättras förutsättningarna för en mer överskådlig rättstillämpning. Vad nu sagts utgör inte något hinder för att regelsystemen i stor utsträckning, som också föreslås, materiellt är identiska. Särregler för konsumentkrediter bör förankras i speciella, påtagliga konsumentintressen. Utredningen har vidare i förslaget anknutit till konsumentkreditlagens terminologi och systematik. Även detta synes *LRF* ändamålsenligt och tillstyrkes. *LRF* kan i princip ansluta sig till den allmänna utformningen av förslaget till ny lag om avbetalningsköp. Det kan dock på några punkter diskuteras huruvida den gjorda avvägningen mellan säljarens och köparens intressen är den lämpligaste.

1.1.22 *Svenska handelskammarförbundet och Skånes handelskammare*: Handelskammarförbundet/handelskammaren kan till en början konstatera att den av utredningen valda tekniken för reglering av förevarande område innebär att avbetalningsköpen kommer att regleras av två separata och fullständiga lagar, en för konsumentområdet och en för övriga avbetalningsköp. Den ena lagen blir således icke supplementär till den andra, såsom fallet för närvarande kan sägas vara i förhållandet mellan konsumentköplagen och köplagen. För avbetalningsköpens vidkommande synes en lagreglering uppdelad på separata lagar skapa störst klarhet och bäst förutsättningar för lätthanterlighet i rättstillämpningen. Handelskammarförbundet/handelskammaren vill därför för sin del tillstyrka att avbetalningsköpen regleras genom två olika lagar såsom utredningen förutsatt. Vid valet mellan att låta konsumentkreditlagen kompletteras av den nuvarande avbetalningsköplagen eller att införa nya regler för avbetalningsköp utanför konsumentområdet vill handelskammarförbundet/handelskammaren förorda det senare alternativet. Handelskammarförbundet/handelskammaren får således förorda att det nu framlagda förslaget blir föremål för lagstiftning. — — —

Genom att konsumentkreditlagen och den nya avbetalningsköplagen utformas som fristående och fullständiga lagar, uppkommer inte i någon nämnvärd grad fråga om analogitillämpning av lagarna på det område som inte omfattas av respektive lag. Likväl är givetvis frågan om förhållandet mellan de materiella reglerna i de båda lagarna av stort intresse. Handelskammarförbundet/handelskammaren noterar härvid med tillfredsställelse att reglerna i de fall de behandlar samma problem i stor utsträckning är identiska i de båda lagförslagen. Handelskammarförbundet/handelskammaren vill betona vikten av att reglerna på konsumentområdet inte avviker från de regler som gäller i övriga fall annat än då klart påvisbara och preciserbara konsumentintressen talar härför. Så långt det är möjligt, med

beaktande av sådana konsumentintressen, bör regler om avbetalningsförhållanden, liksom andra förmögenhetsrättsliga förhållanden, vara generellt giltiga. Det torde vara av betydande intresse för såväl näringsidkare som konsumenter att oklarhet i rättstillämpningen inte skapas i onödan genom dubbel uppsättning regler av olika innehåll där så inte är oundgängligen påkallat.

1.1.23 *Svenska sparbanksföreningen*: Mot bakgrund av de intressen som föreningen har att tillvarata för sparbankernas räkning finner föreningen betänkandet väl avvägt och tillstyrker det därför, dock med de ändringar som föranleds av experterna Casons, Deullars och Iljärpes särskilda yttrande.

1.1.24 *MRF*: Nuvarande avbetalningsköplag är i vissa delar svårpenetrerad. Genomgripande ändringar i lagen har inverkat menligt på dess systematik. Det kan på grund härav finnas skäl att göra en allmän översyn av lagen för att erhålla en mer systematiskt riktig lagtext. Härtill kommer att det är lämpligt att eftersträva en samordning beträffande terminologi och systematik mellan avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen.

Dessa synpunkter får i allt väsentligt anses tillgodosedda genom det nu remitterade förslaget till ny avbetalningsköplag.

Även om det i och för sig är lämpligt att eftersträva en samordning mellan avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen, så följer inte härav att det är nödvändigt att ändra de materiella reglerna i avbetalningsköplagen för att skapa likhet med konsumentkreditlagen. Ändringar av nu angivet slag torde ovillkorligen kräva att det finns ett bestämt reformbehov, dvs. att vissa av bestämmelserna i den nuvarande avbetalningsköplagen i den praktiska tillämpningen visat sig medföra uppenbara nackdelar för endera eller båda parterna i ett avtalsförhållande. Vid denna bedömning måste beaktas att avbetalningsköplagen huvudsakligen kommer att reglera förhållandena vid avbetalningsköp mellan näringsidkare. Vid sådana avbetalningsköp gör sig andra bedömningsgrunder gällande än som har relevans vid konsumentköp. MRF:s överväganden skall ses mot denna bakgrund.

1.1.25 *Svenska åkeriförbundet och Svenska taxiförbundet* tillstyrker de av utredningen framlagda förslagen.

1.1.26 *Svenska busstrafikförbundet*: Några närmare uppgifter om i vilken omfattning avbetalningsköp förekommer inom den verksamhet förbundet företrädare föreligger inte. På rent erfarenhetsmässiga grunder finner förbundet dock den bedömning som utredningen redovisat i avsnitt 3.6 vara realistisk.

På samma grunder, vilka i sin tur bl. a. kan relateras till förbundets återkommande kontakter med företrädare för tillverkare och leverantörer av produkter till trafik- och terminalföretagen, kan konstateras att avbetalningsköpen hittills inte kommit att framstå som något väsentligt problemområde för inblandade parter.

— — —

Något uttalat önskemål av kreditköpsregler med avseende på de transporttjänster som busstrafikföretagen själva utför har inte förekommit. Förbundet har därför inga anspår på att utredningen borde ha tagit upp frågan om utvidgning av reglernas tillämplighet till detta område.

Då det vid granskningen i övrigt av utredningens förslag inte framkommit något som skulle kunna bli till nackdel för medlemsföretagen har förbundet med dessa kommentarer inget att erinra mot att förslagen läggs till grund för ny lagstiftning på området.

1.1.27 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Den kategori näringsidkare vårt förbund företräder är i stor utsträckning beroende av de krediter de kan erhålla genom avbetalningsköp. Mer än 50 % av de verksamma schaktentreprenörerna är enmaskinägare, tekniskt yrkeskunniga men ifråga om köp och avtal jämställda med konsumenter. I förhållande till kreditgivarna är de beroende av samma skydd som föreslås för köparna i konsumentkreditlagen. Då avbetalningsköplagen avser alla kategorier av näringsidkare, och en gränsdragning skulle vara svår att åstadkomma, är det motiverat med en separat lag, men den bör enligt vår uppfattning samordnas med konsumentkreditlagen i större utsträckning än som skett. I något fall anser vi att lydelsen i nuvarande avbetalningsköplag bör bibehållas.

Informationsplikt vid marknadsföring av kredit

1.1.28 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Med hänsyn till att många mindre näringsidkare är oförmögna att rätt beräkna sina räntekostnader bör den effektiva räntan anges under 2 § i likhet med i konsumentkreditlagen.

Kontantinsats

1.1.29 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Enligt de för vår bransch utarbetade standardvillkoren (Maskin 75) skall minst 20 % av köpeskillingen erläggas före leverans. Vårt förbund har under många år med skärpa hävdat att kravet på en kontantinsats av viss storleksordning förhindrar oöverlagda nyanskaffningar och medför att den nyetablerade maskinägaren känner ett större ansvar för sin verksamhet. Vi kan ej ansluta oss till utredningens synpunkter att bestämmelser om kontantinsats skulle försämra finansieringssituationen för svaga företag. En huvudregel bör medtagas som anger en lägsta kontantinsats för att förbehåll om återtaganderätt skall kunna åberopas. Bestämmelsen bör kompletteras med förbud mot lån av säljare eller annan kreditgivare i likhet med vad som anges i konsumentkreditlagen.

Trepartsförhållanden

1.1.30 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*: En fråga, som då och då komplicerar handläggningen av återtagningsmål hos kronofogdemyndigheten är den, huruvida äganderättsförbehållet gått förlorat genom att säljaren utnyttjat av köparen utfärdad växel eller annan löpande förbindelse och därigenom skall anses ha fått likvid för köpeskillingen. Med det komplicerade kreditsystem, som numera existerar, förekommer en mångfald variationer, som kanske endast obetydligt skiljer sig från varandra men som kan föranleda motsatta svar på frågan om äganderättsförbehållets bestånd. I direktiven för utredningen ålades de sakkunniga att överväga de frågor, som kunde aktualiseras av det s. k. trepartsförhållandet. Dessa överväganden har också

lett till att man i regeringens proposition 1976/77:123 föreslagit förbud mot användande av vissa fordringsbevis – främst växel och andra löpande skuldebrev.

I betänkandet framhåller kreditköputredningen att det faller sig naturligt att allttjämt låta allmänna regler om trepartsförhållanden gälla utanför konsumentkreditområdet. Denna uppfattning torde man tveklöst kunna ansluta sig till. Det skulle emellertid ha varit av stort värde för de rättstillämpande myndigheterna om utredningen velat verkställa en probleminventering inom det aktuella rättsområdet och kanske med utgångspunkt i denna inventering dra upp de riktlinjer för den fortsatta rättstillämpningen, som berörda undersökning möjligen skulle ha kunnat ge underlag för.

1.1.31 *Sveriges föreningsbankers förbund*: Enligt förbundets uppfattning kan ifrågasättas om inte förbudet mot dubbla betalningshandlingar med fördel skulle kunna tillämpas även på kommersiella avbetalningsköp, i vart fall som en särregel för sämre ställda näringsidkare. Skyddsaspekterna gör sig även gällande här om än inte med samma styrka som på konsumentsidan. En viktig faktor är att bruket av dubbla betalningshandlingar ofta inte är rationellt ens för säljarna. Säljarnas möjligheter att överlåta avbetalningsfordringar på bank underlättas inte genom innehav av fordringsbevis vid sidan av avbetalningskontrakt. Snarare medför detta komplikationer ur administrativ synpunkt för både köpare och säljare men framförallt för banken. Förbundet vill med det anförda inte påyrka införandet av ett straffsanktionerat förbud mot betingande av dubbla betalningshandlingar vid kommersiella avbetalningsköp. Däremot kan möjligen ifrågasättas att regler med diskuterad innebörd kan införas om man i framtiden skulle komma fram till att särregler för sämre ställda näringsidkare ändock erfordras.

1.1.32 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Enligt den i betänkandet gjorda materialredovisningen har vårt förbund ej haft någon erinran mot att växelförbindelse lämnas på kreditbeloppet. Det har dock förekommit att det varit till uppenbar nackdel för köparen. Med hänsyn härtill skulle en bestämmelse i likhet med 11 § i konsumentkreditlagen — vara befogad.

Skatterättsliga synpunkter

1.1.33 *RSV* anförde i sitt remissvar över betänkandet Konsumentkreditlag (SOU 1975:63) vissa skatterättsliga synpunkter såvitt avsåg räntans behandling vid kreditköp. Till komplettering av dessa synpunkter kan här upplysningsvis anföras:

Inkomstbeskattningen

I rättsfallet RÅ 1968 ref. 54 medgavs avdrag i form av årliga värdeminskningsskattavdrag för ränta, expeditionskostnader och avbetalningstillägg som inräknats i det i köpekontraktet angivna inköpspriset för en i åkerirörelse på avbetalning inköpt lastbil. Rättsfallet har kommenterats i Skattenytt 1969 s. 190 och 243. Härefter kom 1970 regeringsrättens pleniavgörande, RÅ 1970 ref. 9, där räntan förklarades avdragsgill även om den ingick i avbetalningspriset. Avbetalningstillägg och expeditionskostnader ansågs inte avdrags-

gilla. I detta mål var dock fråga om köp på avbetalning av personbil för privat bruk. Näringsidkares köp på avbetalning av rörelseinventarier får i skattehänseende bedömas mot bakgrund av dessa båda rättsfall. För näringsidkaren kan dock räntan även betraktas som en direkt avdragsgill kostnad medan övriga nämnda kostnader får räknas in i värdeminskningssunderlaget.

Mervärdeskatt

Enligt nu gällande regler i andra stycket av anvisningarna till 14 § lagen om mervärdeskatt skall avbetalningstillägg, finansieringstillägg, ränta och annat pristillägg som skall erläggas av köparen enligt avtalet räknas in i det vederlag som utgör grund för det beskattningsvärde på vilket skatten beräknas. Det kan upplysas att mervärdeskattutredningen i betänkandet (Ds B 1977:6) Översyn av mervärdeskatten, Del III, föreslår den ändringen av nu gällande regler att det i vederlaget skall räknas in avbetalningstillägg och varje annat pristillägg som skall erläggas av köparen enligt avtalet utom ränta, se bet. s. 125–127 och 207. Statsmakterna har ännu inte tagit ställning till förslaget. Om det genomförs ankommer det på RSV att ge erforderlig vägledning i fråga om vad som bör inrymmas under begreppet ränta.

1.2 Tillämpningsområde m. m.

1.2.1 *RSV*: Avbetalningsköp förekommer dels mellan näringsidkare och konsument och dels mellan näringsidkare. Vidare kan förekomma köp mellan konsumenter och köp där konsument säljer till näringsidkare. Sistnämnda typer av köp är relativt få till antalet. Det bör ges så enkla, entydiga och lätttillämpade regler som möjligt om vilkendera av lagarna som är tillämplig. Detta är väsentligt såväl för avtalsparterna som för kronofogdemyndigheterna. Dessa skall i ett återtagningsmål snabbt och enkelt kunna bedöma situationen och handlägga målet på ett korrekt sätt. Enligt konsumentkreditlagen och föreliggande förslag till avbetalningsköplag skall konsumentkreditlagen gälla beträffande – något förenklat uttryckt – köp där näringsidkare säljer en vara till konsument huvudsakligen för privat bruk medan avbetalningsköplagen skall omfatta alla övriga fall. Enligt RSV:s mening kan det diskuteras om inte lagarnas tillämpningsområde borde bestämmas på annat sätt.

Det torde vara lättare att konstatera att det är fråga om ett köp mellan näringsidkare i och för deras rörelser än att slå fast att avtalet avser annat slags köp. Redan uppgift om parterna – firmanamn, kontorsadress – ger ofta besked om köpets art i detta avseende. Näringsidkarköp torde som regel avse dyrare varor vilka också till sin art skiljer sig från varor som köps av konsumenter för privat bruk. Av kontraktet torde alltså regelmässigt klart framgå att båda parterna är näringsidkare. Skulle detta inte vara fallet bör det vara enkelt för parterna – vilka båda oftast är bokföringsskyldiga – att visa detta förhållande i en tvist. Man kan utgå ifrån att avtal mellan två jämställda parter, som båda är vana vid affärsmässiga uppgörelser, mer exakt ger uttryck för avtalets verkliga innehåll och även beaktar de omständigheter som kan bli betydelsefulla vid inträffat kontraktsbrott e. d.

Om man anser att det generellt sett är enklast att konstatera om ett avtal ingåtts mellan två näringsidkare borde konsekvensen bli att denna grupp får

utgöra ena lagens tillämpningsområde och alla övriga avbetalningsköp hänvisas till den andra lagen. För kronofogdemyndigheternas del torde en sådan ordning minska gränsdragningsproblemen vid den praktiska tillämpningen.

Genom en sådan ändring skulle avbetalningsköp där både säljare och köpare är konsumenter eller där näringsidkare köper av konsument komma att regleras av konsumentkreditlagen och inte av avbetalningsköplagen. I och för sig torde varken konsumentkreditlagen eller avbetalningsköplagen vara lämplig för dessa udda situationer för vilka ingen av lagarna är direkt avsedd. Det är emellertid inte uteslutet att den generellt mer köparvänliga konsumentkreditlagen i vissa avseenden skulle vara att föredra. I vart fall är ju ena parten samma som i "normalt" avbetalningsköp som hör under konsumentkreditlagen. Enligt RSV:s mening torde det vidare vara en fördel om sådana näringsidkarköp där varan delvis – kanske till stor del – är avsedd att användas för privatbruk reglerades av avbetalningsköplagen. Det är oftast fråga om bilar, båtar, husvagnar och liknande. I dessa fall har köparen som regel förvärvat egendomen i rörelsen med utnyttjande av de förmåner han därigenom kunnat få. Eftersom han är näringsidkare behöver man ej heller utgå ifrån att han inte kan ta tillvara sin rätt gentemot säljaren och han bör därför anses tillräckligt skyddad genom avbetalningsköplagens bestämmelser.

1.2.2 *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län:* Enligt lagförslagets första paragraf är lagen tillämplig på avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen. Detta innebär att avbetalningsköplagen avses innefatta bl. a. avbetalningsköp mellan privatpersoner. — — —

Vad angår frekvensen av avbetalningsköp mellan privatpersoner finns i utredningen inte redovisat något underlag för bedömning. Ett sådant underlag bör kunna tas fram genom exempelvis förfrågningar hos kronofogdemyndigheter om förekomsten av ansökningar om handräckning för återtagande av avbetalningsgods i fall där parterna utnyttjat avbetalningsköpsformen i egenskap av privatpersoner. Visar det sig då att sådana avbetalningsköp förekommer i en icke obetydlig utsträckning, anmäler sig frågan huruvida de avsteg som lagförslagets bestämmelser om avbetalningsköp innebär i förhållande till konsumentkreditlagens motsvarande bestämmelser är acceptabla i det icke kommersiella förhållandet mellan två privatpersoner. Här aktualiseras framför allt skillnaderna när det gäller krav på kontantinsats och begränsning av återtaganderätt med hänsyn till varan.

1.2.3 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt:* I 2 § lämnas en definition på termer som förekommer i lagen. I specialmotiveringen till denna paragraf (sidan 106) anges att till kreditkostnad hör bl. a. försäkringspremier som erläggs av säljare. Enligt nuvarande avbetalningsköplag får säljare tillgodoräkna sig försäkringspremie som en särskild post i vidräkning i samband med återtagning. Någon motsvarighet finns inte i den föreslagna lagen i annan mån än att försäkringspremien upptas som kreditkostnad och på så sätt räknas säljare tillgodo. Emellertid konstaterar utredningen att kreditkostnad utgör som regel ett av framtida faktorer oberoende belopp. Att utredningen använt begreppet "som regel" torde sammanhänga med att kreditkostnaden i vissa fall icke kan exakt beräknas i förväg då den kan vara knuten till det vid

varje tillfälle gällande diskontot. I de fall säljare redan vid köpet tar på sig betalningsansvaret för försäkringspremier bör dessa självfallet kunna hänföras till kreditkostnad. Nu är det väl ändå ytterst sällan säljaren tar på sig att hålla godset försäkrat för köparens räkning. Det ankommer på köpare att hålla godset försäkrat i enlighet med de särskilda kreditvillkoren. F. n. torde det vara först i de fall köpare försummat försäkringsplikten som säljare får träda till och skydda sin egendom genom att erlagga oguldna förfallna premier. Om en sådan av säljare erlagd premie skall läggas till kreditkostnad kan det – förutom att detta icke överensstämmer med definitionen på kreditkostnad – vid återtagning ge anledning till svårlösta problem. Försäkringspremier, särskilt inom bilhandeln, kan uppgå till betydande belopp och avse årlånga perioder framåt i tiden. Skall sådan försäkringspremie gottskrivas säljaren i sin helhet, skall den gottskrivas endast till den del premien avser utnyttjad kredittid och hur skall förfaras om premien täcker tid utöver avtalad kredittid. Storleken på premierna kan också medföra att det belopp som ej inbetalts i rätt tid lätt påverkas på ytterst kännbart sätt. Den nuvarande avbetalningsköplagens regler om beaktande av erlagda försäkringspremier har fungerat bra, varför kronofogdemyndigheten inte är beredd tillstyrka föreslagen ändring. Skulle försäkringspremierna likväl med hänsyn till konsumentkreditlagen böra hänföras till kreditkostnad bör detta klart framgå av definitionen, varjämte av 5 § närmare bör framgå hur stor del av premien säljare får tillgodoräkna sig.

1.3 Återtaganderätt och betalning i förtid

Köparens rätt att betala i förtid

1.3.1 *RSV*: Köpare skall enligt förslaget – liksom enligt konsumentkreditlagen – alltid ha rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid. (Något missvisande formulering på s. 108, andra stycket, första meningen).

För att få enhetlighet mellan konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen och undanröja tvekan bör andra stycket ändras så att där liksom i 12 § konsumentkreditlagen direkt anges att köparen alltid har rätt att betala sin skuld i förtid. Hänvisning till 8 § kan då utgå.

Förutsättningarna för återtaganderätt och rätt att kräva betalning i förtid

1.3.2 *Göta hovrätt*: I 4 § finns bestämmelser om förtidsbetalning. Säljaren får kräva sådan endast om han gjort förbehåll härom samt köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller om köparen på visst sätt är i dröjsmål med betalningen. Rätten till förtidsbetalning då köparen äventyrar säljarens säkerhet i varan utgör, i förhållande till nuvarande lag, en nyhet. Enligt hovrättens mening kan det i praktiken uppstå svåra tillämpningsproblem när det skall bedömas huruvida en köpare skall anses ha äventyrat säljarens säkerhet i varan. Avsaknaden av en sådan regel har, enligt hovrättens erfarenhet, icke vållat olägenheter hittills. Skulle behov av en sådan bestämmelse ändå anses föreligga, bör förutsättningen för dess tillämplighet preciseras. Det bör enligt hovrättens mening icke finnas utrymme att tillämpa bestämmelsen i andra fall än när beaktansvärda skäl ger anledning därtill. Detta kan exempelvis uttryckas så att köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av

avbetalningsköpet uppenbart har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Detsamma bör gälla ifråga om återtaganderätten enligt 7 §.

1.3.3 *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt*: Beträffande förslaget 4 § 2 och 7 § 2 kan bestämmelsen om en tiondel respektive tjugondel av hela kreditfordringen som utgångspunkt för kvalificerat dröjsmål ifrågasättas. Kreditfordringsbeloppet torde regelmässigt vara ett lägre belopp än det belopp som motsvaras av gällande avbetalningsköplags avbetalningspris. På grund härav uppstår kvalificerat dröjsmål vid ett lägre belopp än enligt nu gällande lag, vilket innebär en skärpning som minskar köparens skydd. Ifrågasättas kan om inte avbetalningspriset bör tagas som utgångspunkt i nu berörda avseende.

Den i samma paragrafer till en respektive två månader föreslagna tidsgränsen anser kronofogdemyndigheten böra möjliggöra fler frivilliga uppgörelser och därmed måhända nedbringa antalet återtagningsansökningar och därigenom öka köparens skydd. Utredningsmannens förslag tillstyrks därför.

1.3.4 *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*: Den obetalda delen av kreditfordringen som är förfallen enligt avbetalningsplanen sätts i relation till kreditfordringen i stället för i den nuvarande lagen till avbetalningspriset. Det belopp som måste vara förfallet för rätt att kräva förtidsbetalning eller begära återtagande blir lägre enligt förslaget än enligt den nuvarande lagen. Häremot har myndigheten inte funnit något att erinra. Man har föreslagit samma bestämmelse i konsumentkreditlagen och det bör vara lämpligt – inte minst vid kronofogdemyndigheternas handläggning – att man har samma regler i båda lagarna.

Däremot kan man ställa sig betänksam till den ökning av tidsfristen för betalningsförsummelse som föreslagits. Det måste föreligga kvalificerat betalningsdröjsmål då säljaren inger målet för återtagande. Tid för förrättning skall utsättas och köparen skall om inte särskilda undantagsfall föreligger tillställas underrättelse om förrättningen. Han skall få behövligt rådrum att bevaka sin rätt. Det kommer således att förflyta ganska lång tid från förfallodagen innan återtagande kommer till stånd. Detta kan vara till nackdel för säljaren, särskilt om köparen är på obestånd eller upphört med sin näringsverksamhet och inte längre har något intresse av varan. Han kanske t. o. m. vidtar åtgärder för att sälja den. I många av dessa fall kan säljaren emellertid tänkas kunna återropa återtaganderätt genom att köparen på grund av kontraktsbrott har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Med hänsyn härtill och till det lämpliga i att härvidlag ha samma regler i konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen bör förslaget – ehuru med en viss tvekan – kunna accepteras.

1.3.5 *Bankinspektionen*: Utredningens förslag om vad som skall kvalificera för krav på förtidsbetalning eller återtagande innebär en lindring för köparen i förhållande till nuvarande lag om avbetalningsköp. Förslaget innebär väsentligt minskad möjlighet för sälj företag att tillvarata sina intressen om köparen brister i betalning på grund av obestånd. Därmed försämrats också säkerheten för kreditinstitut som finansierar sälj företagens krediter. Detta kan inverka på företagens möjligheter att med oförändrade villkor refinansiera sig i kreditinstituten och därmed också oförmånligt påverka kreditkost-

naderna för avbetalningsköpare i allmänhet. Inspektionen får i denna fråga ansluta sig till det vid betänkandet fogade särskilda yttrandet. – I 4 § 2 och 7 § 2 uttrycks samma sak på olika sätt. Ett likartat ordval torde vara ägnat att underlätta förståelsen av bestämmelserna och förordas.

1.3.6 *Svenska företagares riksförbund*: Förbundet vill här anföra att köpobjekten i kommersiella transaktioner ofta representerar betydande värden och att den föreslagna förlängningen av tidsfristerna kan medföra stora olägenheter för kreditgivarna. Den vid avbetalningsköp vanliga kredittiden för olika typer av maskiner som säljs till näringsidkare ligger mellan 12 och 60 månader. För större och dyrare maskiner är motsvarande kredittid för närvarande 36–60 månader. Därmed kan den tidsfrist som en köpare kan komma i åtnjutande av uppgå till hela tre månader eller mer. Med hänvisning härtill instämmer förbundet i experterna Cason, Deullar och Hjärpes förslag att bestämmelsen i nu gällande lag om avbetalningsköp kvarstår med tillägget att säljare alltid skall ha rätt att kräva förtidsbetalning eller att återta vara så snart förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader.

1.3.7 Även *Gotlands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, SHIO, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges föreningsbankers förbund* ansluter sig i denna del till det särskilda yttrande som avgetts av experterna Cason, Deullar och Hjärpe.

1.3.8 *LRF*: Utredningens förslag innebär en begränsning i förhållande till gällande regler av säljarens rätt att då köparen dröjer med betalningen kräva förtida betalning respektive återtagande. I regel torde köparen, då återtagande blir aktuellt, redan ha inställt sina betalningar, försatts i konkurs eller eljest kommit på obestånd. Säljaren bör då utan större tidsutdräkt kunna återta varan, som annars riskerar att snabbt minska i värde genom köparens minskade möjligheter och intresse av att ta hand om den. På denna punkt har experterna i utredningen förordat att gällande återtagarregel bibehålls kompletterad med en rätt för säljaren att återta varan om förfallen del av kreditfordringen utestått mer än två månader. LRF finner i och för sig goda skäl för denna ståndpunkt. Möjligen skulle dock en kanske lämpligare avvägning stå att finna i en kompromiss mellan utredningens förslag och expertförslaget. Återtaganderätt skulle t. ex. kunna knytas till att en större del av kreditfordringen, t. ex. en tiondel varit obetald kortare tid än två månader, t. ex. en månad. Samma rätt skulle kunna gälla om förfallen del av fordringen utestått mer än två månader. LRF hemställer att frågan övervägs ytterligare.

1.3.9 *Svenska bankföreningen och PK-banken*: Experterna Cason, Deullar och Hjärpe har föreslagit att nuvarande regel om återtaganderätt skall bibehållas dock med det tillägget att sådan rätt alltid skall finnas om förfallen del av kreditfordringen har utestått längre tid än två månader. Bankföreningen och PK-banken anser att starka skäl har anförts för en sådan regel. Skulle emellertid denna regel anses alltför sträng, skulle en rimlig mellanlösning kunna vara en rätt för säljaren att återta varan om 1/10 av kreditfordringen har utestått obetald minst en månad och alltid om en

förfallen del av kreditfordringen utestått mer än två månader. Teoretiskt skulle en sådan regel kunna grunda återtaganderätt även om betalningsförsummelsen i det särskilda fallet avsåg endast ett helt obetydligt belopp. I praktiken borde dock köparen då oftast kunna återropa den nya generalklausulen i 36 § avtalslagen.

1.3.10 *Svenska handelskammarförbundet och Skånes handelskammare:* Förslaget innebär en begränsning i förhållande till nu gällande regler av säljarens rätt att vid köparens betalningsdröjsmål kräva förtida betalning respektive återtagande. Handelskammarförbundet/handelskammaren ställer sig för sin del tveksam till den av utredningen förordade konstruktionen. Som framhålls i ett särskilt yttrande av experterna Cason, Deullar och Hjärpe har köparen i det övervägande antalet fall då återtagande aktualiserats inställt sina betalningar, försatts i konkurs eller på annat sätt hamnat i obestånd. I en sådan situation ter det sig rimligt att låta säljaren utan onödigt tidsutdräkt kunna återta den på kredit sålda varan. Handelskammarförbundet/handelskammaren vill således förorda att förevarande regel ges en sådan utformning att säljarens krav på reell säkerhet i den sålda varan vid köparens betalningsdröjsmål icke åsidosätts. Detta synes mera angeläget än att tillerkänna säljaren en principiellt icke oantastlig och till sin utformning något diffus rätt till återtagande i fall då köparen har "äventyrat säljarens säkerhet" genom annat kontraktsbrott. Handelskammarförbundet/handelskammaren vill avslutningsvis beträffande detta stadgande ifrågasätta om inte förevarande regel borde utformas lika i konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen.

1.3.11 *Föreningen Sveriges kronofogdar:* Föreningen bedömer det tveksamt om tillräckliga skäl framlagts i betänkandet för att konstruera det kvalificerade betalningsdröjsmålet på ett sätt, som avviker från motsvarande bestämmelse i konsumentkreditlagen. I kronofogdepraktiken lär det knappast ha iakttagits, att säljare av t. ex. lastbilar och maskiner yrkat återtagning i andra fall än då större belopp än en tiondel av avbetalningspriset utestått obetalt sedan en längre tid.

Föreningen vill också peka på att det för den praktiska rättstillämpningen uppenbarligen är betydelsefullt, att likartade frågor i de båda närbesläktade lagarna får en gemensam lösning, om inte synnerligen starka skäl kan tas fram för en avvikande reglering.

1.3.12 *Kommerskollegium:* Av utredningen framgår att avbetalningsköp spelar en icke oväsentlig roll vid särskilt mindre näringsidkares anskaffning av maskiner och annan utrustning som ofta är av grundläggande betydelse för rörelsen. Detta talar för att näringsidkande avbetalningsköpare kan ha ett väl så starkt behov av skyddsregler som konsumentköpare. Kollegiet delar utredningens uppfattning att konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen bl. a. i fråga om varans återtagande bör innehålla ungefär likartade regler och finner det mot bakgrund härav rimligt att köparen, oavsett om han är konsument eller näringsidkare, har minst en månads tidsfrist innan säljaren kan tillgripa återtagande. Däremot synes förslaget, att under viss förutsättning tillåta en dröjsmålsid överstigande två månader, vara alltför långtgående mot bakgrund av de ökade risker för värdeförluster för säljaren som detta kan innebära. Enligt kollegiets mening bör därför den senare delen

av 4 § 2 och 7 § 2 utformas så att säljaren alltid får rätt att kräva förtidsbetalning eller att återta varan så snart förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader.

1.3.13 *KF*: KF anser det riktigt att lagen innehåller spärrar mot krav på förtidsbetalning eller återtagande på grund av kortvariga och obetydliga betalningsförsummelser. Tidsfrister och beloppsgränser bör också såsom utredningen föreslagit vara desamma för rätt till förtidsbetalning och återtagande. KF biträder även utredningens mening, att köpare alltid skall kunna undvika återtagande genom att innan återtagande faktiskt sker erlagga samtliga förfallna poster, dröjsmålsränta och övriga kostnader säljaren haft på grund av dröjsmålet, men att det vore ett alltför stort avsteg från allmänna kreditprinciper om köparen på motsvarande sätt skulle kunna undgå krav på förtida betalning. Med hänsyn till dessa överväganden beträffande rätten till förtidsbetalning anser KF nu gällande 14-dagarsfrist alltför kort. De av utredningen föreslagna tids- och beloppsgränserna anser dock KF vara alltför generösa mot köpare i kommersiella förhållanden där det ofta är fråga om stora belopp och många avbetalningsposter. KF föreslår att förtidsbetalning respektive återtagande skall kunna utkrävas om köparen är i dröjsmål i mer än en månad med att erlagga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till en tjugondel av hela kreditfordringen eller om förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader.

1.3.14 *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*: Som utredningsmannen närmare redovisat är i kommersiella förhållanden avbetalningsköp i stor utsträckning den enda utvägen för kapitalsvaga näringsidkare att anskaffa utrustning för rörelsen. Kreditrisken för säljaren får då bedömas vara mycket betydande. Mot bakgrund härav och med beaktande av de synpunkter experterna Cason, Deullar och Hjärpe anfört i sitt särskilda yttrande ifrågasätter länsstyrelsen om de försämringar för säljaren som lagförslagets bestämmelser om kvalificerat betalningsdröjsmål som förutsättning för rätt till återtagande innebär i förhållande till nu gällande ordning är acceptabla. Den speciella karaktären hos avbetalningsköp i kommersiella förhållanden synes motivera en lösning som närmare ansluter sig till nu gällande lag.

1.3.15 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*: Kronofogdemyndigheten vill för sin del starkt ifrågasätta det lämpliga i den föreslagna förlängningen av betalningsfristen. Köpeobjekten i de kommersiella transaktioner, som det ju i detta sammanhang är fråga om representerar ofta betydande värden och en förlängning av tidsfristen torde i många fall kunna medföra avsevärda olägenheter för säljarna, som dessa väl kan tänkas på ett eller annat sätt försöka kompensera sig för i sina köpeavtal till nackdel för den seriösa delen av kundkretsen. Det vill mot bakgrund härav synas som om nuvarande lagbestämmelser på området får anses mera välfunna än de föreslagna.

1.3.16 *Sveriges köpmannaförbund*: Utredningen föreslår att förutsättningarna för säljarens rätt att kräva förtidsbetalning och återtagande av den sålda varan skall skärpas till förmån för köparen. Vad vi känner till finns det ingen kritik mot de nuvarande reglerna i avbetalningsköplagen. Det fungerar således på ett tillfredsställande sätt. Vi anser därför att det inte finns någon anledning att frångå nuvarande bestämmelser.

1.3.17 *Finansieringsföretagens förening*: Förslaget innebär att köparens dröjsmål kan vara tre månader eller längre. Om köparen är i dröjsmål i början på kredittiden kan bestämmelserna innebära att kreditgivaren kan agera först sedan köparen dröjt i mer än en tjugondel av kredittiden vid vilken tidpunkt förfallen del av kreditfordringen uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.

Enligt föreningens mening kan bestämmelserna leda till obilliga resultat. Detta särskilt i fall när köparen vid upprepade fall varit i dröjsmål och vid längre kredittider än 60 månader.

Under återopande av samma skäl och omständigheter som anförts av näringslivets experter är det föreningens uppfattning att säljaren i kommersiella förhållanden skall ha möjligheter att genast kunna kräva förtidsbetalning eller återtagande. Det finns enligt föreningens mening ingen orsak att ge köparen ett bättre skydd än vad gällande lag om avbetalningsköp, som idag även gäller konsumenter, ger. Föreningen hemställer därför att bestämmelsen i nuvarande lag om avbetalningsköp kvarstår oförändrad med de språkliga ändringar som föranledes av lagförslaget i övrigt.

1.3.18 *MRF*: Nuvarande regler om förutsättningarna för säljarens rätt att kräva förtidsbetalning och återtagande av den sålda varan har fungerat tillfredsställande i den praktiska tillämpningen. De tidsfrister som finns föreskrivna i gällande lag utgör en skälig och rimlig avvägning mellan parternas intressen i avtalsförhållandet. Vid denna bedömning bör beaktas att de varor som säljs på avbetalning ofta representerar betydande värden, t. ex. lastbilar, lantbruks- och entreprenadmaskiner etc. Om köparens betalningsförmåga försämras i sådan grad att denne inte kan fullgöra sina amorteringar, är det ett berättigat intresse för säljaren att så skyndsamt som möjligt kunna få återta varan. Vid försäljning av lastbil på avbetalning inträffar det ofta att köparen vid obestånd inte bara underlåter att fullgöra sina amorteringar till säljaren, utan även brister i sin betalningsskyldighet till staten för förfallen kilometerskatt, försäkringspremier och andra utskylder. Visserligen får köparen i en sådan situation enligt vägtrafikskattelagen inte bruka fordonet, men detta hindrar emellanåt inte denne från att fortsätta att bruka fordonet. De årliga vägtrafikskatterna för en tung lastbilskombination kan uppgå till 50 000 kr. Ofta är det fråga om åkare, som är helt beroende av det köpta fordonet för sin försörjning. Polisens kontrollverksamhet i angivet hänseende är begränsad. En förlängning av tidsfristen för återtagning av ett fordon kan således medföra att detta är belastat med förfallen kilometerskatt för tiden från uppkommet obestånd till återtagningsförrättningen. För att fordonet efter återtagningen skall få brukas måste den förfallna skatten betalas. Detta medför att avbetalningssäljaren – för den händelse denne önskar bruka fordonet eller sälja detta vidare – indirekt blir tvungen att betala den förfallna skatten. Förbundet har hos statsmakterna i tidigare sammanhang hemställt om att reglerna i vägtrafikskattelagen ändras så att säljaren inte drabbas av den indirekta skattskyldighet som följer av förbudet att bruka fordonet. Förbundets hemställan har hitintills icke villfarits av statsmakterna.

Utöver vad som ovan anförts är det förbundets erfarenhet att en köpare som befinner sig i en insolvenssituation icke vinnlägger sig att vårda och underhålla avbetalningsgods på ett tillfredsställande sätt. Följden härav kan bli att säljarens möjligheter att tillgodogöra sig ett restvärde på varan kan komma att äventyras.

I enlighet med det anförda anser förbundet att reglerna i nuvarande avbetalningsköplag om rätt för säljaren att vid köparens betalningsdröjsmål kräva förtidsbetalning eller att återta varan i huvudsak bör kvarstå oförändrade.

1.3.19 Även *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* anser att den gällande avbetalningsköplagens regler i denna del bör bibehållas i huvudsak oförändrade.

1.3.20 *Finansieringsföretagens förening*: Föreningen utgår ifrån att i 4 § 2 och 7 § 2 skall förstås så att i förfallen del av kreditfordringen även ingår upplupen ej förfallen ränta fram till den dag kreditgivaren får kräva betalning i förtid resp. får göra gällande förbehåll om återtaganderätt. Om så ej är fallet får föreningen hemställa att ändring sker i enlighet med föreningens utgångspunkt. Reglerna skulle annars leda till att kreditgivare som tillämpar låneränta (= ränta i efterskott) måste avvakta åtgärder under en längre tid än kreditgivare som tillämpar förskottsrenta för att uppnå kravet på en tiondel eller en tjugondel.

MRF instämmer i dessa synpunkter.

1.3.21 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt*: 7 § 2 lagförslaget reglerar frågan om i vilka fall återtaganderätt får göras gällande i händelse av kvalificerat betalningsdröjsmål. Det är av utomordentlig vikt att frågan om tidpunkten för betalningsdröjsmålet nu genom det klara uttalandet i motiveringen (sidan 112) äntligen lösts. Av detta uttalande framgår, att det kvalificerade betalningsdröjsmålet alltså skall föreligga vid återtagandetillfället. Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen har rätt två olika tillämpningar av bestämmelsen. Vissa myndigheter har fullt riktigt i enlighet med kommentaren till gällande avbetalningsköplag ansett att det avgörande för frågan om återtagande skulle vara betalningsdröjsmålet vid tidpunkten för godsets återtagande. Andra har hävdats att tidpunkten för målets ingivande till utmättningsmannen vore avgörande, även om köpare sedermera gjort avbetalningar till säljare, som denne inte avvisat. Den senare uppfattningen har även delats av såväl RSV som JO (se JO:s beslut 3145/75, 1976-05-13, RIC 39/76). Med hänsyn till de olika uppfattningarna vore det värdefullt att det av 7 § 2 klart skulle framgå att förbehållet endast fick göras gällande om det belopp som konstituerar kvalificerat betalningsdröjsmål alltså utestår oguldet när återtagande skall ske.

1.3.22 *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*: Lagförslaget anger i första paragrafen som kriterium för avbetalningsköp bl. a. förbehåll om återtaganderätt. Utredningsmannen betonar (sid. 104) att för att ett avbetalningsköp i lagens mening skall föreligga fordras att förbehållet enligt allmänna rättsregler är giltigt åtminstone mellan parterna och enligt sådana regler möjliggör för säljaren att återta varan vid kontraktsbrott från köparens sida. Ett enligt lagen giltigt återtagandeförbehåll kan alltså sakna sakrättslig verkan och därmed värde som kreditsäkringsmedel. Utredningsmannen anger (sid. 80) som krav för att återtagandeförbehåll skall tillerkännas sakrättslig verkan bl. a. att förbehållet gjorts av säljaren före varans utgivande. Länsstyrelsen ifrågasätter om inte undantag från kravet kan vara befogat i det fall där varan utgivits till den andra parten i anledning av hyresavtal som senare ersättes av

avtal om avbetalningsköp beträffande varan. Anledning synes inte finnas att för sakrättsligt skydd i detta fall kräva att säljaren återtar besittningen till varan, som därefter ånyo lämnas ut till den andra parten, sedan avtal med återtagandeförbehåll upprättats.

Återtagande på grund av preskriberad fordran

1.3.23 *Bankinspektionen*: I de i 7 § föreslagna bestämmelserna om återtaganderätten föreskrivs inte såsom i motsvarande bestämmelser i 15 § konsumentkreditlagen att fordran för vilken återtaganderätt tas i anspråk inte får vara preskriberad. Enligt det nu föreliggande lagförslaget beträffande näringsidkarens avbetalningsköp skulle alltså komma att tillämpas vad som gäller i fråga om panträtt och som innebär att pant kan tas i anspråk, även om den fordran för vilken panten gäller är preskriberad. Orsaken till att avsteg härifrån skedde betr. återtaganderätt enligt konsumentkreditlagen var att det ansågs otillfredsställande att förbehåll om äganderätt eller återtaganderätt kunde utnyttjas, även om själva fordringen preskriberats. Starka skäl ansågs därför tala för att bestämmelser infördes om preskription av rätten att ta tillbaka avbetalningsgodis. Den effekten uppnåddes genom att såsom villkor för återtaganderätten stipulerades att det ifrågavarande fordringsbeloppet ej var preskriberat.

Återtaganderätten kan enligt inspektionens uppfattning liksom panträtten betraktas såsom en säkerhetsrätt. Den ger en grund för sakrättsliga anspråk om kredit inte infrias. Från den utgångspunkten finns ej anledning anlägga en annan syn på återtaganderätten än på panträtten. Väsentligt i sammanhanget är emellertid enligt inspektionens uppfattning att innebörden av en säkerhetsrätt som återtaganderätten inte skiftar beroende på kategori av kredittagare. Därför anser bankinspektionen att samma regel som i konsumentkreditlagen bör gälla näringsidkares kredit enligt det nu föreliggande förslaget.

1.3.24 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*: Såsom framgår av uttalanden i betänkandet kan återtagning av vara, som sålts på avbetalning, äga rum även om den som grund för återtagningen åberopade betalningsförsummelsen avser fordringsbelopp, som preskriberats. — — — Detta måste enligt kronofogdemyndighetens uppfattning anses vara högst otillfredsställande. Visserligen torde frågan med f. n. gällande tioårig preskriptionstid ha begränsad praktisk betydelse, — — — men med en förkortad preskriptionstid, varom förslag redan föreligger, kan ju situationen helt förändras.

1.3.25 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: I likhet med experten Beck-Friis anser vi att det i 7 § bör anges att återtaganderätt endast får göras gällande beträffande ej preskriberad del av fordran.

Köparens möjlighet att avvärja återtagande

1.3.26 *RSV*: Köparen har möjlighet att genom betalning av vissa poster förhindra att återtagning sker trots att till återtagning berättigande betalningsdröjsmål inträffat. Sådan betalning kan ske ända till dess återtagning sker. Köparen skall i förekommande fall betala även reparationsfordran och liknande för vilken avräkningsförbehåll enligt 6 § gjorts. Uppgift om sådan

fordran bör därför – om såsom föreslagits kopplingsförbehåll inte får ske – inflyta i återtagningsansökningen, även om den i och för sig inte är av betydelse för handräckningens verkställighet.

1.3.27 *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*: Förslaget till ny lag ger köparen möjlighet att – oavsett orsaken till dröjsmål – avvärja återtagande genom att betala allt som inte erlagts i rätt tid jämte dröjsmålsränta samt säljarens kostnader i samband med återtagande. Om köparen betalar den angivna skulden förekommer det ytterst sällan att säljaren vidhåller sitt krav på återtagande. Det finns därför inte några invändningar att göra mot den föreslagna ändringen.

1.3.28 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt*: Enligt 8 § andra stycket kan köpare, sedan han råkat i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som anges i 7 § 2, hindra att varan återtas på grund av dröjsmålet genom att erlagga det belopp, som ej betalats i rätt tid jämte dröjsmålsränta och kostnader. Denna möjlighet synes köpare ha oavsett anledningen till betalningsdröjsmålet under hela kredittiden. Kronofogdemyndigheten är mycket tveksam till denna utvidgning av köparens möjligheter att vid upprepade tillfällen få hindra ett återtagande utan att särskilda skäl för betalningsdröjsmål föreligger eller ens behöver redovisas. Visserligen bör de särskilda dröjsmålsräntorna jämte kostnaderna som – förutom i 9 § angivna kostnader – även skall omfatta eventuella reparationsfordringar och vägtrafikskatter, vara av sådan betydelse att dessa kan leda till viss återhållsamhet från köparens sida. Likväl torde bestämmelsen komma att medföra att en viss grupp näringsidkare/köpare kommer att utnyttja denna möjlighet. En motsvarighet till nuvarande avbetalningsköplagens 2 § andra stycket med vissa ökade möjligheter för utmätningsmannen att pröva frågan om betalningsdröjsmålet skall leda till ett återtagande eller ej hade varit att föredra. En sådan utformning av bestämmelsen hade gett utmätningsmannen möjlighet att vägra godtaga delbetalning om ej särskilda skäl till betalningsdröjsmål förelåg.

Köparens rätt att lösa tillbaka vara som återtagits

1.3.29 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Oavsett att kraven för återtagande skärps i den nya lagen bör köparens rätt att inom fjorton dagar lösa tillbaka varan bibehållas, i likhet med nuvarande lag och konsumentkreditlagen. För köpare som tillfälligt kommit på obestånd bör denna tidsfrist medges att återlösa varan och för säljaren innebär fjorton dagars dröjsmål ingen väsentlig nackdel. Eventuellt kan krav ställas att köparen, så snart han fått vetskap om att utmätning skett, begär denna frist för att få lösa tillbaka varan.

1.4 Reduktion av kreditkostnaden vid betalning i förtid

1.4.1 *Bankinspektionen*: Vid beräkning av säljarens fordran vid förtidsbetalning måste den obetalda delen av kreditfordringen minskas med kreditkostnad som belöper på den ej utnyttjade kredittiden. För beräkning av denna kreditkostnad anvisas i 5 § lagförslaget en schablonregel enligt vilken relationen mellan ej utnyttjad kredittid och avtalad kredittid läggs till grund för beräkningen. Med en sådan beräkning får man emellertid inte ett uttryck för den verkliga kreditkostnaden för den nyttjade resp. icke nyttjade kredittiden. — — — Tillämpad på större avbetalningskrediter ger den ifrågasatta schablonmetoden resultat som så väsentligt avviker från de verkliga kreditkostnadsbeloppen att metoden enligt inspektionens uppfattning inte bör föreskrivas i lagen. Det synes tillräckligt att i lagen anges att kreditkostnad som avser icke utnyttjad kredittid skall frånräknas, varvid kan förutsättas att rättstillämpningen normalt kommer att använda den av kreditköpkommittén (SOU 1975:63) diskuterade formeln (78-regeln).

1.4.2 *RSV*: Reduceringsregeln bör vara praktiskt inte alltför komplicerad att tillämpa och ge ett materiellt rimligt resultat. Enligt RSV:s mening bör avvägningen mellan dessa intressen i fråga om köp mellan näringsidkare ta större hänsyn till att resultatet blir tillräckligt rättvist än att regeln är lätt att tillämpa. — — — RSV vill därför ifrågasätta om inte den s. k. 78-regeln borde i stället göras tillämplig. — — — Såsom anförs i särskilt yttrande till betänkandet (s. 132 f) innebär 78-regeln att reducering sker "med en nära nog matematiskt korrekt beräkning med hänsyn till utnyttjat kreditbelopp och utnyttjad kredittid". — — — Formeln för 78-regeln kan utan större svårigheter tillämpas av kronofogdemyndighet vid återtagningsförrättningar. — — —

1.4.3 Även *kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt, kommerskollegium, Skånes handelskammare, Gotlands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, NO, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, SHIO, KF, Svenska företagares riksförbund, LRF, Svenska handelskammarförbundet, Svenska bankföreningen, PK-banken, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, MRF* samt *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* anser att reglerna rörande reduktion av kreditkostnaden vid betalning i förtid bör utformas så att de ger god matematisk rättvisa mellan parterna. Flertalet av dessa remissinstanser ansluter sig till det särskilda yttrande som i denna del avgetts av experterna Cason, Deullar och Hjärpe samt hänvisar till 78-regeln som en hjälpregel. *Svenska handelskammarförbundet* och *Skånes handelskammare* förordar sålunda en matematiskt korrekt reduktion, vilket enligt dem inte hindrar användning av 78-regeln som hjälpregel. *Svenska bankföreningen, PK-banken* och *Sveriges föreningsbankers förbund* föreslår att reduktionsregeln utformas så att säljaren får ersättning för den verkliga räntekostnaden. *Finansieringsföretagens förening* hänvisar till det nyss nämnda särskilda yttrandet samt framhåller att reduktionen bör ske enligt de regler som tillämpas vid förtida betalning av lån i bank och som baseras på beräkning av den effektiva räntan under den tid lånet löpt.

1.4.4 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: Under förutsättning att den effektiva räntan anges kan avräkning ske enligt de regler som tillämpas vid banklån.

1.4.5 *Föreningen Sveriges kronofogdar*: För samtliga avbetalningsköp skulle införas en helt ny nomenklatur. Avräkningssystemet skulle avvika från vad som nu gäller. Föreningen, som förutser att den föreslagna ordningen kommer att vålla tillämpningsproblem, vill ifrågasätta om inte de nu gällande och allmänt intränade avräkningsnormerna med utgångspunkt från kontantpris och avbetalningspris bör tillämpas även i fortsättningen. Det måste bedömas som mycket sannolikt att många avbetalningskontrakt under lång tid framåt inte skulle komma att uppfylla de föreslagna reglernas krav på exakthet, t. ex. vad gäller redovisning av uppläggningskostnad. Nuvarande regler kan också från köparens synpunkt betecknas som fördelaktiga.

1.4.6 *Kronofogdemyndigheten i Eslövs distrikt*: Reglerna om förtidsbetalning skall såvitt avser reduktion av kreditfordringen tillämpas även vid den avräkning som äger rum, om säljaren återtar varan. Då vissa kreditkostnader uppenbarligen kan vara svåra att exakt ange, finns fog för antagande att lagregeln kan vålla tolkningssvårigheter för den exekutiva personalen vid återtagningsförrättningar. Anvisningar från centralmyndigheten om beräkningen av kreditkostnader torde därför vara erforderliga.

1.4.7 *Göta hovrätt*: Det kan finnas anledning uppmärksamma frågan huruvida de föreslagna reglerna om avräkning vid förtidsbetalning skall beaktas av domstolarna i lagsökningsmål när gäldenären inte inkommit med svar. Motsvarande problem uppstår när betalningsskyldighet åläggs genom tredskodom. I 6 § lagsökningslagen föreskrivs att, om gäldenären erhållit del av lagsökningshandlingarna men inte inkommer med svar, rätten skall avgöra målet på de skäl borgenären företett. Tredskodom skall enligt 44 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken grundas på kärandens framställning av omständigheterna i målet, såvitt svaranden erhållit del av framställningen och den ej strider mot förhållande som är allmänt vetligt. I den mån framställningen ej innefattar laga skäl för käromålet eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är ogrundat, skall det ogillas. Med hänsyn till avräkningsregelns tvingande karaktär anser hovrätten att den bör tillämpas i lagsökningsmål, när gäldenär inte inkommit med svar. Detsamma bör gälla vid tredskodom, om borgenären åberopar ett kontrakt till stöd för sin talan. Har reduktion enligt 15 § inte gjorts när borgenären bestämt sitt yrkande, skall sålunda rätten i sådana fall tillämpa reduktionsregeln. Eftersom det är likviddagen som skall vara bestämmande för vilka avbetalningsposter som skall underkastas reduktion, kan rätten inte fixera det belopp som gäldenären har att erlägga utan får nöja sig med att i sitt avgörande ange de grunder efter vilka reduktionen skall ske. Uträkningen får sedan ankomma på kronofogdemyndigheten.

1.5 Kopplings- och avräkningsförbehåll

1.5.1 *Föreningen Sveriges kronofogdar*: I konsumentkreditlagen införs ett väl motiverat absolut förbud mot koppling och avräkningsförbehåll. De starka skäl, som anförts mot att tillåta sådana förbehåll vid konsumentköp, gör sig gällande även i fråga om övriga avbetalningsköp. I praktiken måste de näringsidkare, hos vilka återtagning enligt den nya lagen kan komma att verkställas, vara att jämställa i allt väsentligt med konsumenter. Det finns i sammanhanget skäl att erinra om att lagstiftaren i 36 § avtalslagen stadgat ett

särskilt skydd även för den som utan att vara konsument intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Föreningen anser följaktligen att den föreslagna lagen bör innehålla förbud mot alla former av avräkningsförbehåll.

1.5.2 *Svenska åkeriförbundet*: På en punkt innehåller den föreslagna nya avbetalningsköplagen en nyhet, nämligen avskaffandet av säljarens kopplingsrätt av säkerheten i den sålda varan till även reparationer m. m. på densamma under avbetalningstiden. Även om genomförandet av detta förslag torde leda till en annan kreditvärdering än för närvarande vid reparationskrediter hos säljaren, synes olägenheterna härav inte vara så stora, att förslaget bör avstyrkas.

1.5.3 *RSV* anser att den f. n. föreliggande möjligheten till koppling för ersättning för reparation eller annan åtgärd med godset bör finnas kvar. Nämda förbehåll har ansetts vara till fördel för både säljare och köpare och några nackdelar med de gällande bestämmelserna har inte redovisats i betänkandet. Redogörelsen för förekommande avtalstyper i olika branscher visar också att kopplingsförbehåll för reparationsfordringar m. m. allmänt förekommer. Enligt RSV:s mening bör man – såsom skett när det gäller andra frågor – även i detta fall hellre utgå ifrån de faktiska konsekvenserna än teoretiska resonemang. Det kan vidare anmärkas att situationen för säljaren, om han har reparationsfordran, blir sämre än annan reparatör om kopplingsförbehåll inte får göras. Säljaren kan knappast använda sig av retentionsrätten som påtryckningsmedel eftersom godsets användning ofta är en förutsättning för köparen att kunna fullfölja sina betalningar.

1.5.4 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*: Givetvis får sådana förbehåll generellt sett anses otillbörliga med tanke på såväl köparen själv som tredje man och de bör därför i princip inte få förekomma. Enligt kronofogdemyndighetens uppfattning talar emellertid med betydande styrka omständigheterna för att man även framdeles tillåter – förutom avräkningsförbehåll – kopplingsförbehåll i fråga om ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på avbetalningsgodset. Såvitt myndigheten kan förstå, anfördes vid införandet av ifrågavarande kopplingsförbehåll i f. n. gällande avbetalningsköplag beaktansvärda skäl härför, som alljämt synes äga full giltighet. Några egentliga olägenheter med tillåtligheten av kopplingsförbehållet i fråga har heller inte försorts och utredningens motivering för avskaffandet av detta förefaller inte övertygande. Enligt myndighetens uppfattning framstår det som en klar inkonsekvens att såsom utredningen tänkt sig (6 § lagförslaget) tillåta avräkningsförbehåll i fråga om fordringar av här berört slag men däremot ställa sig helt avvisande till kopplingsförbehåll beträffande samma slag av fordringar. Myndigheten anser sig därför böra föreslå, att även i fortsättningen kopplingsförbehåll, som avser fordran på ersättning för reparation c. d. med avseende på varan, tillerkänns verkan.

1.5.5 *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*:

Kopplingsförbehåll

Utredningen anser att man av principiella skäl inte bör tillåta kopplingsförbehåll. Det saknas enligt utredningen anledning att låta säljaren med stöd av

återtagandeförbehåll få täckning för annan fordran än köpeskillingen. Myndigheten anser att praktiska synpunkter bör väga över detta av principiella skäl föranledda ståndpunktstagande.

Det saknar så gott som helt praktisk betydelse för tredje man att säljaren får ett sakrättsligt skydd i varan för sin reparationsfordran. Varan sjunker i regel i värde i snabbare takt än avbetalning sker. Det är ovanligt att köparen har ett övervärde i varan. Om ett övervärde för köparen föreligger och tas i anspråk för tredje mans fordran kommer ytterst sällan en kopplad reparationsfordran in i bilden. Man bör därför i praktiken kunna bortse från att kopplingsförbehållen kan leda till en konkurrenssituation mellan säljaren och köparens övriga borgenärer. Den av principiella och sakrättsliga skäl föranledda kritiken mot kopplingsförbehåll för reparationsfordran avvisades på grund av praktiska överväganden vid 1953 års revidering av avbetalningsköplagen. Kopplingsförbehållen har i dag större praktisk betydelse såväl för säljaren som köparen än vid tiden för 1953 års lagändringar. Kopplingsförbehållen har såvitt myndigheten kunnat finna i sin exekutiva verksamhet inte medfört några olägenheter. Man bör därför bibehålla kopplingsförbehållen för fordran på reparation eller annat åtgärd beträffande godset.

Avräkningsförbehåll

Köparen har möjlighet att freda sig från åtagande genom förtida betalning. Anvisningar vad han behöver betala finns i 8 §. Skyldighet att betala kostnad för reparation eller annan åtgärd med varan föreligger inte enligt förslaget. Genom det av utredningen föreslagna avräkningsförbehållet äger emellertid säljaren rätt att tillgodoräknas ersättning för reparationsfordran i första hand. Reglerna om förtida betalning rubbas därmed.

Avräkningsförbehållet torde kunna göras gällande också då handräckning begärts hos kronofogdemyndigheten. Detta kan medföra praktiska svårigheter vid handläggningen. I målet hos myndigheten får säljaren p. g. a. kopplingsförbudet inte återropa reparationsfordran. Myndigheten kan därför vara ovetande om en sådan fordrans existens. Om köparen utnyttjar sin fredningsrätt och erlägger betalning till kronofogdemyndigheten enligt 8 § 2 st. kan myndigheten bara konstatera att hinder för återtagande föreligger och redovisar målet. Säljaren gör emellertid, när han får medlen i sin hand, avräkning mot reparationsfordran och konstaterar att han fortfarande har en upplupen fordran enligt avbetalningsköpet, som berättigar till återtagande. Köparens fredningsrätt har då satts ur spel, trots att köparen följt spelreglerna så som de presenteras i handräckningsmålet.

I och för sig kan problemet lösas genom förbud att tillämpa avräkningsförbehåll, när handräckning begärts hos kronofogdemyndighet. Riktigare synes dock vara endera att tillåta både avräkningsförbehåll och koppling eller att förbjuda både avräkningsförbehåll och koppling.

1.5.6 *MRF*: Enligt gällande avbetalningsköplag är kopplingsförbehåll tillåtet om det avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande godset (8 § 2 st.). Bestämmelsen tar enligt förarbetena till 1953 års ändringar i lagen sikte bl. a. på bilbranschen. Det ansågs vara till betydande fördel för den avbetalningsköpare som inte kan betala en reparation kontant, om säljaren – reparatören – med hänsyn till uppställt förbehåll var villig att avstå från retentionsrätten och omedelbart efter utförd reparation lämna ut fordonet eller att över huvud åtaga sig en reparation på kredit. Inte minst tänkte man på

fordon som brukas i yrkesmässig trafik eller eljest i köparens näringsverksamhet. Köparens förmåga att fullgöra avbetalningarna på köpeskillingen och därmed behålla bilen är i sådana fall ofta beroende av de inkomster som han kan få genom att använda den. Vid 1953 års revision av lagen var de organisationer som företräder säljar- och köparintressena angående fordon för yrkesmässig trafik ense om lämpligheten av kopplingsförbehåll för reparationer o. dyl.

Enligt MRF:s erfarenheter har regeln om kopplingsförbehåll i den praktiska tillämpningen fungerat tillfredsställande och några olägenheter har inte kunnat noteras. Tvärtom har denna möjlighet att ställa säkerhet uppfattats som positiv bland både säljare och köpare samt medfört att köparna erhållit en smidig, snabb och billig kreditform utan att några som helst rättssäkerhetsmässiga eller administrativa skadeverkningar uppstått för den berörda delen av företagsamheten. Den har också bidragit till ökad trafiksäkerhet. Det torde ofta vara svårt för köpare att erhålla kredit hos annan än säljaren för att få nödvändiga reparationer till stånd. Detta gäller särskilt beträffande sådana köpare som är att anse som småföretagare, t. ex. en åkare som bedriver verksamhet med endast en eller ett par lastbilar. För denna kategori av köpare skulle ett avskaffande av kopplingsförbehållet kunna medföra betydande olägenheter om ett reparationsbehov uppkommer, särskilt om detta är plötsligt och oförutsett. Att i en sådan situation kunna finansiera erforderliga reparationer genom upptagande av lån hos bank el. dyl. torde ofta bli svårt inte minst i tider med kreditrestriktioner. Även om anknytningar till finansieringssystem skulle kunna medföra en lösning av finansieringsfrågan i gynnsamma tider, så kan problemet kvarstå för de köpare som saknar sådana möjligheter eller under perioder med penningknapphet. Ett avskaffande av kopplingsrätten får enligt förbundets mening en negativ effekt för främst småföretagare. Önskemål om strukturrationalisering inom kundkategorierna bör enligt MRF:s mening befrämjas med andra medel än att försvåra trafiksäkerhetsmässigt eller transportekonomiskt betingade reparationer. Effekten av ett borttagande av kopplingsrätten blir otvetydigt att reparatörerna vid utebliven kontant likvid tvingas utnyttja retentionsrätten, vilket är negativt för de kunder som är omedelbart beroende av fordonet för sin försörjning.

Utredningen har enligt förbundets mening inte redovisat att några olägenheter av kopplingsförbehåll avseende reparationsfordringar hittills har förekommit i samband med avbetalningsköp mellan näringsidkare. Därtill kommer att frågan om kopplingsförbehåll i dag torde vara av större praktisk betydelse än tidigare, bl. a. på grund av att kostnaderna för underhåll och reparationer i relation till priset på varan i dag är större än tidigare.

Mot bakgrund av det anförda hemställer förbundet om att kopplingsförbehåll beträffande fordringar för reparationer eller liknande åtgärder med avseende på godset skall tillåtas i samma omfattning som enligt nu gällande avbetalningsköplag.

Det må tilläggas att nu anförda synpunkter har relevans ej blott för åkare och annan yrkesmässig trafik, utan i minst lika hög grad för andra företagargrupper för vilka kopplingsrätten enligt MRF:s mening har lika stor betydelse. Hos en mycket stor andel av de små och medelstora företagen är motorfordon nödvändiga inventarier i rörelsen. Detta kan gälla grupper som handel, service, entreprenörer, lantbrukare, småindustri osv. Under 1950-talet, då övervägandena till nu gällande regler gjordes, var företagsamhetens

motorfordonsinnehav på ett avgörande sätt koncentrerat till åkare etc. I dag har motorismen kommit att få generell spridning hos företagen i gemen som firmabilar av olika slag. Denna betydande förändring i strukturen måste enligt MRF återspeglas i lagstiftningen. Det som tidigare var ett mer isolerat problem för den yrkesmässiga trafiken har i dag generell räckvidd för stora delar av näringslivet.

1.5.7 Även *bankinspektionen, kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt, kommerskollegium, Skånes handelskammare, Gotlands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanland, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, SHIO, Svenska företagares riksförbund, KF, LRF, Svenska handelskammarförbundet, Svenska bankföreningen, PK-banken, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening* samt *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* anser att kopplingsförbehåll enligt en ny avbetalningsköplag bör tillåtas i samma begränsade utsträckning som enligt gällande lag. Flertalet av dessa remissinstanser hänvisar härvid till det av experterna Cason, Deullar och Hjärpe avgivna särskilda yttrandet eller anför synpunkter liknande dem som upptagits i detta.

1.6 Uppgörelsen vid återtagande av vara

1.6.1 *Sveriges grossistförbund*: I andra stycket anges att återtagen varas värde skall beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja varans försäljning "på lämpligt sätt". Detta uttryck bör i en proposition närmare klargöras. Enligt vår uppfattning bör värdet beräknas på grundval av det värde, som kan utfås vid kontantförsäljning av objekt inom den rimliga tid som kan vara erforderlig för att exempelvis göra en maskin funktionsduglig och förbereda försäljning. Detta torde innebära att försäljning skall kunna ske inom 1–3 månader. Ett värde på en större maskin är helt beroende av det aktuella konjunkturläget och tillgången på begagnade maskiner av likartat slag samt formen för försäljning – kontantförsäljning eller försäljning mot avbetalning under ett eller flera år.

1.6.2 *RSV*: Enligt specialmotiveringen (s. 114 f) skall förfallen, obetald vägtrafikskatt tillgodoräknas säljaren oavsett om han betalat skatten eller inte.

RSV anser att skatten inte bör avräknas annat än om den erlagts av säljaren. Det inträffar att säljaren efter ett återtagande inte avser att bruka fordonet. I stället avregistreras eller avställs det eller utförs ur riket. I sådant fall underlåter säljaren att betala skatten och den bör då inte heller ha tillgodoräknats honom vid avräkningen. Räknar säljaren däremot med att bruka fordonet eller avyttra det såsom registreringspliktigt fordon här i riket bör han, för att skatten skall tillgodoräknas honom vid avräkningen, senast vid återtagningstillfället erlägga skatten. – Det medges dock att det i vissa lägen kan vara orimligt att kräva att säljaren senast vid återtagningen skall betala skatten för att den skall tillgodoräknas honom. Speciellt kilometer-skatten kan uppgå till stora belopp, kanske till flera 10 000-tals kronor när det är fråga om tunga lastbilar. Säljaren borde då ha möjlighet att få betala skatteskulden med de medel han erhåller när han på nytt säljer fordonet.

Speciellt om avräkning skulle resultera i ett saldo köparen tillgodo är det rimligt att säljaren även i sådana fall får tillgodoräkna sig skatten. Det är möjligt att frågan inte kan lösas fullt tillfredsställande utan att bestämmelserna om bruksförbud bättre anpassas till återtagningssituationer.

1.6.3 Kronofogdemyndigheten i Eslövs distrikt: Kronofogdemyndigheten hälsar med tillfredsställelse att i specialmotiveringen till 9 § uttryckligen anges, att sådan reparationsersättning samt vägtrafikskatt som säljaren nödgats erlagga skall beaktas vid varans värdering.

Liknande synpunkter anförs av *föreningen Sveriges kronofogdar*.

1.6.4 Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt: En regel bör införas om att säljaren får tillgodoräkna sig betalning av reparationsfordran hos tredje man som hävdat retentionsrätt till godset. Vidare bör 9 § kompletteras med en uttrycklig regel om att säljaren får tillgodoräkna sig utlägg för köparen avseende förfallen vägtrafikskatt, under förutsättning att skatten är betald eller att motsvarande belopp deponerats hos kronofogdemyndighet.

1.6.5 Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt: Utredningen berör även frågan hur förfallna icke erlagda vägtrafikskatter för det innevarande och det närmast föregående skatteåret skall beaktas. Här kan först anmärkas, att numera även kilometerskatter intar samma inskränkande särställning och därför bör beaktas på samma sätt som vägtrafikskatter. Utredningen har tyvärr återopptagit föredragande departementschefens enligt myndighetens uppfattning helt felaktiga uttalanden i frågan i prop. 1974:164. Kronofogdemyndigheten är av den bestämda uppfattningen att oguldna vägtrafik- och kilometerskatter skall beaktas vid återtagande endast i de fall säljaren vid återtagandeförrättningen styrker att skatten erlagts eller då erlägger skatten. Det kan inte vara rimligt att säljare får beakta restförda skatter i andra fall. Det inträffar bl. a. ej sällan att säljare efter ett återtagande icke kommer att nyttja eller avyttra återtaget fordon såsom registreringspliktigt fordon här i riket. Fordonet avförs eller utförs ur riket. Räknar säljaren med att nyttja fordonet eller att avyttra detta såsom registreringspliktigt fordon så erlägger han senast vid återtagandet tillfälle sådana skatter som hindrar fordonets brukande. Sådan betalning beaktas vid återtagningen. I motsatt fall underlåter säljaren att erlagga skatterna och det finns då ej heller anledning beakta dessa vid återtagandet. Betalningsansvaret för sådana skatter kvarligger ju hos den försumlige köparen. Skulle säljare mot förmodan efter att ha erlagt skatterna efter återtagandet besluta att avföra ett återtaget fordon från registret bör han i vanlig ordning kunna söka och erhålla restitution på den ännu ej utnyttjade delen av vägtrafikskatten. Att i något fall gå den motsatta vägen med återkravs rätt för köpare finner kronofogdemyndigheten mindre lämpligt.

1.6.6 Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt: För den händelse köparen lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som verkställt reparationen har rätt att kvarhålla varan som säkerhet för reparationsfordringen (retentionsrätt) och säljaren då för att få varan återtagen tvingas betala reparationsfordringen, föreslår utredningen, att hänsyn härtill tas, när varans värde bestäms vid avräkningen (s. 114). Varan får alltså under angivna förutsättningar åsättas ett fiktivt värde och detta kan enligt kronofogdemyndighetens mening inte anses tillfredsställande. Värderingen bör nämligen ske

utifrån rent objektiva kriterier och sålunda endast baseras på varans substansvärde. Kronofogdemyndigheten anser därför för sin del, att det måste vara riktigare att behandla en fordran av ifrågakarande slag som en kostnad för varans återtagande, som helt öppet tillgodoräknas säljaren.

Samma synsätt i fråga om värderingen torde f. ö. böra tillämpas, när avbetalningsköpet avser fordon som inte får brukas därför att köparen försummat att betala förfallen vägtrafikskatt. Även i sådant fall föreslår utredningen, att fordonets värde vid återtagandet bestäms med hänsyn till att förfallen skatt måste betalas för att fordonet skall få användas. Det förefaller dock som om utredningen tagit allt för lätt på problemet med den obetalda vägtrafikskatten, som efter återtagningen lätt kan komma att vålla svårlösta förvecklingar. Som bekant är det ju köparen som gentemot staten svarar för den debiterade vägtrafikskatten, som ju kan indrivas hos honom även efter återtagningen, om säljaren nu inte skulle "lösa" skatten. I linje med vad som tidigare sagts vad gäller reparationsfordran, kan kronofogdemyndigheten inte finna annat än att vid återtagningen som värde på det fordon, för vilket skatten för innevarande eller föregående skatteår inte erlagts, anges fordonets substansvärde och att säljaren vid återtagningen tillgodoräknas summan av den obetalda skatten, detta under förutsättning dock att han senast vid återtagningsförrättningen betalar skatten i fråga.

1.6.7 *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt:* Vid återtagande kan den situationen uppstå – fallen är i förhållande till antalet handräckningsmål ringa – att varan finns hos en annan reparatör än säljaren som med åberopande av retentionsrätt vägrar att utlämna varan. För att återtagandet skall kunna genomföras tvingas säljaren betala denna reparationsfordran. Kronofogdemyndigheten har då ställt inför frågan hur lösenbeloppet skall behandlas vid avräkningen mellan säljaren och köparen. En del myndigheter lär ha tillgodoräknat säljaren beloppet i avräkningen. Andra myndigheter har ansett att avbetalningsköplagen utesluter möjligheten att ta med en sådan fordran i avräkningen. Skälet är att lagen inte reglerar förhållandet mellan köpare och en utomstående reparatör. Myndigheterna har måhända vidare ansett att denna säljarens fordran – så som kostnadsbegreppet är utformat i avbetalningsköplagen – inte utgör någon kostnad för återtagandet. Ett uteslutande av säljarens kostnad av detta slag i avräkningen har lett till att köparen gynnas eftersom denne tillgodoräknas värdet av varan efter reparationen.

I samband med en revidering av avbetalningsköplagen måste frågan få en definitiv lösning.

Följande lösningar kan tänkas.

- a) Man bortser vid avräkningen från lösenbeloppet.
- b) till lösenbeloppet tas när varans värde bestämmes.
- c) Lösenbeloppet tillgodoräknas säljaren som antingen en kostnad för varans återtagande eller en särskild post i avräkningen.

Beträffande de olika alternativen kan anföras:

a) I detta fall får säljaren utkräva lösenbeloppet i annan ordning. Lösningen har den nackdelen att den gynnar köparen, som tillgodoräknas godsets värde i reparerat skick. Lösningen bör inte accepteras.

b) Denna lösning innebär i realiteten att man "bakvägen" vid själva återtagandet medger en koppling. Detta stämmer dåligt överens med

utredningens förslag att kopplingsförbehåll inte skall medges. Om man tar bort kopplingsförbehållen torde denna lösning dock vara den enda tänkbara.

c) Om man låter kopplingsförbehållen vara kvar bör denna lösning införas. Lösenbeloppet är inte någon kostnad i egentlig mening för godsets återtagande. Lösenbeloppet bör därför inte tas upp bland kostnaderna. Det blir klarast om man tar upp den som en särskild post som säljaren får tillgodoräkna sig i avräkningen. I lagtexten bör intas att belopp för reparationsfordran som säljaren tvingas betala för att få återtagande genomfört skall räknas säljaren till godo.

Om kopplingsförbehållen kvarstår bör köparen för att avvärja varans återtagande om säljaren yrkar det betala även reparationskostnad som kan kopplas till kontraktet. Säljarens betalning av lösenbeloppet måste ske i själva återtagningsögonblicket. Dessförinnan har köparen möjlighet att betala sin skuld enligt 8 § 2 st. och låta varan vara kvar hos reparatören. Det kan således inte bli aktuellt för köparen att betala lösenbeloppet till kronofogdemyndigheten.

Det kan i sammanhanget framhållas att man i finsk praxis i avräkningen räknar säljaren till godo även reparationsräkningens belopp, som säljaren har att betala innan han får fordonet i sin besittning (SJT 1966 sid. 305).

1.6.8 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: I 9 § anges att säljaren får tillgodoräkna sig bland annat dröjsmålsränta, men där är ej i likhet med i 17 § i konsumentkreditlagen denna begränsad till bestämmelserna i 6 § i räntelagen. Enligt vår mening föreligger ifråga om dröjsmålsränta ej de principiella skäl som åberopas i utredningen att särskilja näringsidkare och övriga konsumenter. Vi anser att 9 § tredje stycket bör kompletteras med hänvisning till 6 § i räntelagen.

1.6.9 *Kronofogdemyndigheten i Eslövs distrikt*: I 9 § anges bland annat vissa kostnader som säljaren får tillgodoräkna sig vid varans återtagande. Reglerna är överförda från nuvarande lag om avbetalningsköp. Vid tillämpningen härav har uppstått tvekan hur "ersättning för utgift som säljaren åsamkats för inställelse vid återtagandeförrättning, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt" skall tolkas. Erfordras exempelvis kallelse från kronofogdemyndighet till förrättningen för att säljaren skall kunna tillgodoräknas denna kostnad?

1.6.10 *Föreningen Sveriges kronofogdar*: De motiv som för konsumentkreditköpens del medfört att säljaren inte efter återtagning får kräva ut mellanskillnad, bör medföra ett liknande förbud i den nya avbetalningsköplagen.

1.7 Återtagande genom handräckning eller verkställighet av dom

1.7.1 *RSV* anser att avbetalningskontrakt skall inges i original när handräckning söks hos kronofogdemyndighet. Detta krav – som överensstämmer med vad som nu gäller – motiveras av att kronofogdemyndighet därigenom säkrare kan kontrollera att sökanden är saklegitimerad (att kontraktet inte har överlåtit) och att anteckning om verkställd återtagning kan ske på originalkontraktet. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* delar denna uppfattning.

1.7.2 *Kronofogdemyndigheten i Stockholms distrikt*: Enligt 12 § andra stycket behöver säljaren endast inge styrkt avskrift av köpehandlingen och inte som nu köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift. Trots att myndigheten på grund av erfarenhet hyser vissa tvivel beträffande tillförlitligheten hos bestyrkta avskrifter, vill myndigheten inte motsätta sig förslaget i denna del. Däremot bör eventuella växlar och andra löpande handlingar, som har utfärdats av köparen i anslutning till köpet, inges i original samtidigt med ansökan om handräckning. Dessa fordringsbevis bör av utmätningsmannen föras med anteckning om att de har företetts i mål om handräckning för återtagande. Risk finns annars för missbruk genom att ett sådant fordringsbevis kan överlåtas till någon som förvärvar det i god tro och kräver köparen trots att fordringen har blivit helt eller delvis betald genom återtagandet.

1.7.3 *RSV* anser att det i 12 § skall anges att ansökningen även bör innehålla uppgift om köparens person- eller organisationsnummer. Uppgiften underlättar identifieringen inför återtagandet och bör finnas för registreringen hos kronofogdemyndigheten, speciellt sedan REX-systemet införts. Även *kronofogdemyndigheten i Stockholms distrikt* anser att köparens personnummer bör anges, om köparen är fysisk person.

1.7.4 *Kronofogdemyndigheten i Eslövs distrikt*: Det är inte sällan förekommande att en vara i avbetalningskontraktet beskrivs med enbart typ- och tillverkningsnummer. Varans art framgår inte av köpehandlingen. Kronofogdemyndigheten ifrågasätter därför om inte uppgift om varans art bör krävas i ansökan.

1.7.5 *RSI*: Enligt betänkandet (s. 115 m) skulle dröjsmålsränta inte behöva yrkas särskilt om åberopat kontrakt innehåller bestämmelser om sådan ränta eller dom, som begärs verkställd, innehåller föreskrift om att säljaren skall tillgodoräknas dröjsmålsränta vid avräkning. RSV vill dock för sin del hävda att dröjsmålsränta inte skall tillgodoräknas säljaren i något fall utan att denne särskilt yrkat därom. Till stöd för denna uppfattning får RSV åberopa vad som anförts i saken av kronofogdemyndigheten i Haparanda. RSV hemställer att lagförslaget ändras så att dröjsmålsränta tillgodoräknas endast på särskilt yrkande av säljaren. I yrkandet bör anges räntesats och den tid för vilken ränta yrkas. Sådant yrkande bör framställas redan vid ansökningens ingivande till kronofogdemyndighet.

1.7.6 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt*: Av 9 § 3 framgår att säljare i förekommande fall får tillgodoräkna sig förutom den obetalda delen av kreditfordringen även dröjsmålsränta. Utredningen menar att yrkande om sådan ränta skall framställas senast vid återtagandeförrättningen men tillägger att säljaren anses ha yrkat ersättning för dröjsmålsränta om åberopat kontrakt innehåller bestämmelser om detta. Kronofogdemyndigheten anser det olämpligt att yrkande om dröjsmålsränta skall beaktas enbart på grund av innehållet i de särskilda kontraktsvillkoren. Yrkande om dröjsmålsränta bör alltid ske och detta yrkande bör icke ske vid återtagandeförrättningen utan redan vid handräckningsansökans ingivande till kronofogdemyndigheten. Anledningen härtill är följande.

De flesta avbetalningssäljare underlåter f. n. att yrka särskild dröjsmålsränta från varje posts förfallodag. De begränsar sitt ränteyrkande till tidpunkten från sista förfallodagen eller i vissa fall från dagen för ansökans

ingivande. Härigenom förenklas hela handräckningsförfarandet. Säljaren slipper undan med en summarisk uppställning om storleken av förfallna resp. icke förfallna poster. Kronofogdemyndigheten får ett mycket förenklat ränteuträkningsförfarande. Föreslagen automatisk bevakning av dröjsmålsränta skulle medföra omfattande merarbete för såväl kronofogdemyndighet som säljare. Näringsidkare emellan kan kredittiden i vissa fall uppgå till 48–60 månader. En utförlig specifikation av de skilda delbetalningarna blir erforderlig. Sådana delbetalningar kan omfatta regelrätta avbetalningsposter men även reparationskostnader, försäkringspremier och liknande poster. Även krediteringar kan förekomma. Är dröjsmålsräntan knuten till diskontot eller utgörs av en viss procentenhet per månad kan ränteuträkningen bli väl så komplicerad. Om säljare dessutom får komma med detta ränteyrkande först vid själva återtagandeförrättningen så bör det för envar som behärskar det praktiska exekutiva handräckningsförfarandet framstå som helt uteslutet att återtagandet kan genomföras i ett sammanhang. Vid återtagandeförrättningen är som regel parterna närvarande, säljare bl. a. för att identifiera och omhänderta godset men också för att kunna hos utmätningssmannen nedsätta eventuellt belopp, som vid vidräkningen kan komma köparen tillgodo. Av denna anledning måste förrättningsmannen ha vidtagit långtgående förberedelseåtgärder i fråga om vidräkningen. Han skall strängt taget i normalfallet endast behöva komplettera vidräkningen med av säljare yrkade inställelse- och transportkostnader, särskilda värderingskostnader i förekommande fall och uppgift om godssets värde. Godset får, som av 10 § framgår, icke utlämnas till säljare med mindre denne hos utmätningssmannen nedsatt eventuellt belopp köparen tillgodo. En återtagandeförrättning medger icke utrymme för komplicerade ränteberäkningar men ett återtagande bör enligt kronofogdemyndighetens uppfattning genomföras vid en och samma förrättning. Av denna anledning bör det klart framgå av 9 § 3 att säljare i förekommande fall får tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock endast om han senast vid ansökans ingivande yrkat detta.

1.7.7 *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt:* I specialmotiveringen, sidan 115, återfinns följande mening: "Innehåller åberopat kontrakt bestämmelser om dröjsmålsränta kan säljaren anses ha yrkat sådan ränta". Kronofogdemyndigheten anser uttalandet stå i strid mot 17:3 RB och bör inte föranleda att nuvarande praxis som uttryckligt yrkande frångås. Ett tillrättaläggande motivuttalande bör därför införas.

1.7.8 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt:* Ofta torde räntebelopp, som tillkommer säljaren, vara relativt obetydligt och denne kanske därmed ha ringa intresse att utkräva beloppet i fråga. Att under sådana förhållanden ålägga utmätningssmannen att praktiskt sett alltid efter mer eller mindre invecklade räknecoperationer fastställa upplupen ränta förefaller knappast motiverat. Utredningens förslag kan också i vissa fall tänkas vålla säljaren olägenheter i form av komplettering med uppgifter om köparens inbetalningar och därmed förknippad risk för fördröjning av återtagningen. Kronofogdemyndigheten föreslår därför, att nuvarande bestämmelser om att säljaren har att framställa formligt yrkande om dröjsmålsränta för att få tillgodoräkna sig sådan vid återtagningen bibehålls.

1.7.9 *Kronofogdemyndigheten i Stockholms distrikt:* Enligt avbetalningsköplagen gäller i fråga om vissa avbetalningsköp i stället konsumentkreditlagen

(1 § sista stycket). Handräckning enligt avbetalningsköplagen får inte beviljas, om det finns påtaglig anledning att räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (13 § första stycket).

Som myndigheten redan i annat sammanhang har påtalat kommer nödvändigheten att pröva vilken lag, som är tillämplig, att medföra olägenheter, som inte borde förekomma i en summarisk process. För att undanröja dessa bör beträffande köpehandlingens innehåll som ytterligare förutsättning för handräckning uppställas krav på sådana uppgifter om köparen och säljaren samt ändamålet med köpet att det av handlingen klart framgår att den gäller ett avbetalningsköp enligt avbetalningsköplagen. I annat fall får konsumentkreditlagen tillämpas om villkoren därför är uppfyllda.

1.7.10 *Konsumentverket/KO*: Den föreslagna avbetalningsköplagen innehåller vissa bestämmelser som ger köparen ett sämre skydd än motsvarande regler i konsumentkreditlagen. Detta medför att gränsdragningen mellan tillämpningsområdena för de två lagarna måste ägnas särskild uppmärksamhet. Avgörande för om konsumentkreditlagen är tillämplig i ett visst fall skall enligt förarbetena till lagen vara vad den köpta varan skall användas till. I sista hand bör köparens syfte med förvärvet vara avgörande (prop. 1976/77:123 s. 153 f). Då det inom ramen för ett ordinärt domstolsförfarande uppstår tveksamhet om ett visst köp har samband med konsumentkredit eller ej, bör frågan normalt kunna utredas på ett tillfredsställande sätt. Annorlunda förhåller det sig däremot då bedömningen skall göras i samband med att kreditgivaren begär handräckning för varans återtagande. Avgörande för om handräckning skall beviljas kan vara att det inte är fråga om konsumentköp.

I fall då det inte är fråga om konsumentköp får handräckning ske – förutom om köparen kommit i dröjsmål med betalning av mer än en tiondel av kreditfordringen – om dröjsmålet överstiger två månader och avser mer än en tjugondel av kreditfordringen eller utgör återstoden av den (13 § 2 st. och 7 § 1 st. förslaget). Till skillnad från vad som gäller för krav mot konsument får också preskriberad fordran ligga till grund för handräckning (s. 82). Vidare kan handräckning enligt förslaget ske om köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet – t. ex. genom vanvård av varan, genom att använda den på ett avtalsstridigt sätt eller genom att underlåta att hålla den försäkrad (s. 107 och 111) – har "äventyrat säljarens säkerhet i varan". Vid konsumentkredit är detta inte möjligt. Också i vissa andra fall då handräckning inte får ske om det är fråga om konsumentköp är handräckning möjlig i de avtalssituationer som förslaget avser (jfr 21 § andra stycket och tredje stycket konsumentkreditlagen).

Det är således förutsatt att en säljare kan komma att begära handräckning i ett sådant fall då förutsättningarna för handräckning är uppfyllda enligt avbetalningsköplagen men däremot inte enligt konsumentkreditlagen. Det är av rättssäkerhetsskäl viktigt att handräckning då sker bara under förutsättning att avtalet verkligen avsåg annat än konsumentköp. I vissa fall kan någon tvekan om avtalets karaktär knappast råda, t. ex. då avtalet avser egendom som en person normalt saknar anledning att förvärva annat än för yrkesmässig användning. Många produkter – såsom personbilar, möbler och vissa hushållsapparater – kan dock lika väl användas privat som i näringsverksamhet. Som utredningen också framhåller (s. 119) kan gränsdragningsproblem uppkomma. För att handräckning inte av misstag skall ske enligt

avbetalningsköplagen i fall när denna inte borde tillämpas föreslår utredningen att handräckning skall vägras om det finns "påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen" (13 § första stycket). Enligt verkets mening finns det emellertid med en sådan avfattning av regeln stor risk för att handräckning felaktigt kommer att ske med tillämpning av avbetalningsköplagen. Ordet "påtaglig" måste anses innebära att köparen för att avvärja handräckning tvingas förebära förhållandevis stark bevisning om att en vara förvärvats för huvudsakligen enskilt bruk. En så utformad regel anser verket mindre lämplig. Regeln synes i stället böra utformas så att handräckning inte skall beviljas om det finns anledning räkna med att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen.

1.7.11 *Sveriges advokatsamfund*: 13 § första stycket i förslaget har erhållit en formulering som enligt samfundets mening inte är tillfredsställande. — — — Då det klart bör framgå i vilka fall handräckning kan beviljas enligt lagen, bör 13 § i stället innehålla en regel av innebörd att handräckning skall beviljas om det inte är uppenbart att konsumentkreditlagen skall tillämpas.

1.7.12 *Göta hovrätt*: Vad som uttrycks i 13 § första stycket följer av allmänna principer. Bestämmelsen bör därför utgå.

1.7.13 *Finansieringsföretagens förening*: I 13 § tredje stycket anges att handräckning för varans återtagande ej får beviljas om köparen gör sannolikt att varan sålts till oskäligt högt pris. Föreningen anser att denna konsekvens är alltför långtgående. Enligt föreningens mening bör handräckning kunna beviljas i de fall förutsättningar för återtagande föreligger med utgångspunkt från samma varas beräknade skäliga pris.

1.7.14 *Sveriges grossistförbund*: Eftersom lagen avser avbetalningsköp mellan näringsidkare, som båda måste förutsättas ha kännedom om marknaden och priser, ifrågasätts om inte 13 § tredje stycket kan utgå.

I 14 § andra stycket anges att utmättningsman får bevilja anstånd med handräckning om särskilda skäl föreligger. Det kan ifrågasättas om inte sådant anstånd bör kunna medges först efter medgivande eller hörande av den som sökt förrättningen. Bestämmelserna angående handräckning m. m. i den föreslagna avbetalningsköplagen bör generellt synkroniseras med motsvarande regler i utskökningsrätten.

1.7.15 *Kronofogdemyndigheten i Haparanda distrikt*: Kronofogdemyndigheten vill framhålla betydelsen av att anståndsregeln nu utformats motsvarande 88 c § UL. Den nuvarande anståndsbestämmelsen i 16 § avbetalningsköplagen har visat sig i vissa fall omöjlig i sin praktiska tillämpning. Där stadgas nämligen att om säljare medgivit uppskov med sökt förrättning och på grund därav verkställighet ej har skett då sex månader förflutit från dagen för ansökningen, ansökningen är förfallen. I vissa fall har säljare återkallat anståndet senast dagen eller någon dag före sexmånadersfristens utgång. Med hänsyn till att själva verkställigheten skall ha skett innan fristens utgång skulle en strikt tillämpning av anståndsregeln ha medfört att ansökan fått förklaras förfallen på grund av att erforderliga förberedelseåtgärder såsom underrättelse om utsatt förrättning m. m. svårligen hunnit vidtagas. Utmättningsmännen torde dock i de flesta fall ha tillämpat anståndsregeln enligt 88 c § UL.

1.7.16 *Sveriges schaktentreprenörers riksförbund*: I 17 § anges att utmätningsmannen får anlita sakkunnig att biträda vid värderingen. Vid värdering av entreprenadmaskiner kan med fog antas att utmätningsmannen i allmänhet ej besitter den kunskap som erfordras för värdering. De sakkunniga som anlitas är ofta knutna till sälj företag i branschen. I specialmotiveringen anges att utmätningsmannen måste ha tillgång till kvalificerade och opartiska värderingsmän. Det kan ifrågasättas om kravet på opartiskhet blir helt tillgodosett när värderingsmän anställda hos sälj företag i branschen uppträder som sakkunniga och värderar maskiner åt varandra. Det vore önskvärt att kravet på kvalifikation och opartiskhet också framkom i lagtexten.

1.7.17 *RSV*: Enligt RSV:s mening bör handräckningsbeslut kunna överklagas vidare från överexekutor till hovrätt.

För att rättstillämpningen i handräckningsmål skall kunna bli enhetligare är det nödvändigt att målen kan komma under hovrättens prövning och utmyнна i utslag som får publicitet. Också dessa mål kan innebära ställningstaganden till svårlösta rättsfrågor och det är rimligt att de tillämpande myndigheterna lämnas utan den vägledning överinstansernas avgöranden ger. Att målen i princip alltid kan komma även under allmän domstols prövning hjälper föga. Sådan prövning sker inte i någon nämnvärd omfattning och avgörandena ger inte svar på frågan hur man bort förfara i handräckningsförfarandet.

I förarbetena borde vidare diskuteras hur besvär skall handläggas när det överklagade beslutet inneburit att återtagning beviljats, verkställighet skett och varan återlämnats till säljaren. Praxis varierar för närvarande. Vissa överexekutorer anser sig – eftersom lagstöd härför saknas i nuvarande avbetalningsköplag – förhindrade att då längre pröva frågan i sak och än mindre kunna förordna om att varan skall återställas till köparen. Det har emellertid förekommit att överexekutor, ibland under åberopande av grunderna till 50 § utsökningslagen, förordnat att verkställighet skall gå åter i den mån detta kan ske. Genom att återlösningsrätten utgått ur lagförslaget kan säljaren genast efter återställandet förfoga över godset. Har man tänkt sig att överprövande myndighet ändå skulle kunna meddela ett inhibitionsbeslut i den tänkta situationen (med verkan mot säljaren)? Eller kan det på annat sätt, t. ex. genom att anknyta säljarens fulla förfoganderätt till att kronofogdemyndighetens beslut vinner laga kraft, säkerställas att köpare genom ett överklagande i handräckningsväg kan komma till sin rätt även sedan återtagningsbeslutet verkställts? I betänkandet (s. 122 m) nämns den situationen, att köpare menar att handräckning över huvud taget inte bort meddelas, som exempel på fall när rättelse kan sökas genom att talan fullföljs till överexekutor. Naturligen bör även ett sådant beslut kunna överprövas och ändras efter överklagande. Det är inte tillräckligt att part genom skadeståndsprocess kan komma till sin rätt.

I sammanhanget bör också i förarbetena sägas något om överinstansens befogenhet att ingripa i förfarandet redan innan kronofogdemyndigheten verkställt handräckningen (särskilt beslut meddelas som regel inte). Det kan inträffa att köparen inför kronofogdemyndigheten framställer invändningar mot ansökningen som myndigheten emellertid inte finner utgöra skäl för att vägra handräckning. Viss tveksamhet tycks råda huruvida köparen då – innan verkställighet sker – kan erhålla interimistiskt beslut av överexekutor. Överexekutornas praxis varierar också beträffande frågan, om besvärsprov-

ningen förutsätter att kronofogdemyndigheten meddelat ett formligt beslut med anledning av köparens invändningar. Det kan av rättssäkerhetsskäl ifrågasättas om inte köparen bör ha möjlighet att få verkställigheten stoppad i avvaktan på överinstansens slutliga beslut.

1.7.18 *Kronofogdemyndigheten i Malmö distrikt*: Enligt 18 § första stycket får klagan över överexekutors beslut, liksom nu är fallet, inte föras. I specialmotiveringen till denna bestämmelse sägs (sid. 122) att det, med hänsyn till handräckningsmålens typiskt sett enkla beskaffenhet och till den oinskränkta möjligheten att väcka talan vid domstol, inte är tillåtet att klaga i högre instans.

Kronofogdemyndigheten vill till en början bestämt påstå att dessa handräckningsmål inte alltid är enkla. I åtskilliga mål har utmätningssmannen att ta ställning till mycket besvärliga och svårlösta spörsmål, vilka många gånger kan vara minst lika intrikata som de, som förekommer i utsökningsmålen. Detta utgör skäl nog för att klagorätt över överexekutors beslut bör tillskapas. Därtill kommer att den prövning som sker hos överexekutor inte är mer kvalificerad än den som utmätningssmannen kan åstadkomma. Utmätningssmannens formella och reella kompetens är i dagens läge inte mindre än överexekutors. Denne har därför inte större möjlighet än utmätningssmännen att utföra en kvalificerad bedömning. Överexekutor utgör därför numera inte en reell överinstans utan är i praktiken mera av formell natur. För parterna i återtagningsmålen måste det därför vara angeläget att klagan i högre instans kan föras. För utmätningssmännen är det också av intresse att hovrätt skall kunna pröva handräckningsmål. Hovrättens avgöranden kan på ett helt annat sätt bli normgivande för utmätningssmannens praxis än vad överexekutors beslut kan bli.

1.7.19 *Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*: Utredningen föreslår i 18 § första stycket att – i likhet med vad som f. n. gäller – överexekutor skall vara högsta instans vad beträffar klagan över utmätningssmannens beslut i fråga om handräckning. Utan att på något sätt överdriva betydelsen av den inskränkning av besvärsmöjligheten, som berörda stadgande innebär, vill dock kronofogdemyndigheten för sin del ifrågasätta, om det ändock inte skulle få anses vara befogat att tillåta besvär åtminstone i hovrätt. Detta skulle nämligen enligt myndighetens förmenande stärka berörda parter tilltro till förfarandet och säkerligen även bättre uppfylla krav på likformig rättstillämpning än vad förfarandet med en till överexekutor begränsad klagorätt kan tillgodose. Dessutom förhåller det sig ju så, att vid klagomål mot återtagande genom domsverkställighet besvärsrätten inte är inskränkt till överexekutor. Det föreligger alltså beroende på grunden för återtagandet en klar diskrepans i besvärsordningen, som väl knappast kan påstås vara sakligt motiverad.

1.7.20 *Föreningen Sveriges kronofogdar*: En särskild fråga är om överexekutor även fortsättningsvis bör vara sista instans för prövning av mål om besvär över kronofogdemyndighets förfarande i handräckningsmål. I dessa besvärs mål förekommer många gånger komplicerade frågor av både utsökningsrättslig och civilrättslig karaktär. Det är t. ex. inte realistiskt att åberopa, att parterna har möjlighet att alltid väcka talan vid allmän domstol i fråga om godsets värde. I praktiken vill inte säljare eller köpare anlita domstolsvägen. Erfarenhetsmässigt kan påstås att man regelmässigt föredrar att få sin sak prövad genom den exekutiva besvärsprocessen. Det bör också framhållas att

erfarenheten visar att de olika överexekutorerna kommit fram till skiljaktiga lösningar i rättsfrågor. I själva verket torde det sedan många år föreligga ett behov att kunna föra vissa av dessa besvärsmål under hovrätts prövning. Föreningen finner för sin del besvärsmålsbestämmelsen föråldrad och att det är svårförståeligt att besvär över handräckningsförfarande inte kan prövas av högre instans under det att den stora massan av okomplicerade utmättningsbesvär utan inskränkning kan överklagas till hovrätterna.

1.8 Förbud mot utmätning

1.8.1 RSV: Till skillnad från vad som föreslagits i konsumentkreditlagen skall avbetalningsgods enligt avbetalningsköplagen få utmätas för fordran på grund av köpet sedan kreditfordringen slutbetalats. Detta torde vara principiellt riktigt och överensstämmer också med gällande rätt enligt rättsfallet NJA 1976 s. 128.

De fordringar för vilka utmätning i här tänkta situationer skall kunna ske enligt avbetalningsköplagen men inte enligt konsumentkreditlagen (dvs. fordringar på grund av köpet som återstår sedan kreditfordringen slutbetalats) avser närmast dröjsmålsränta och rättegångs/lagsökningskostnader, som är hänförliga till kreditfordringen. Det är vidare att beakta att om köpare i förtid gör slutbetalning enligt förslaget 8 § han också skall betala eventuell dröjsmålsränta.

De belopp det här är fråga om uppgår uppenbarligen ytterst sällan – jämförda med kontraktbeloppet – till annat än helt små summor och om utmätning för dessa belopp sker kommer föremålet för förrättningen naturligen att väljas med hänsyn härtill.

Med hänsyn till den ringa betydelsen bestämmelsen i andra punkten således skulle få anser RSV att den bör utgå. Som tidigare sagts bör skillnad mellan avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen inte göras om inte sakliga skäl talar härför.

2 Andra frågor

2.1 Leasing till näringsidkare

2.1.1 RSV: S. k. finansiell leasing medför för köparen praktiskt taget samma faktiska konsekvenser som ett ordinärt avbetalningsköp, dock med den skillnaden att han efter hyrestidens utgång inte blir ägare till varan och normalt inte heller får rätt att köpa varan. Hyrestiden vid denna typ av leasing är ouppsägbar och bestäms med hänsyn till bl. a. varans ekonomiska livslängd. Hyresavgifterna täcker – förutom eventuell vinst – varans anskaffningskostnad (minus påräknat restvärde). Hyresmannen kan efter hyrestidens utgång i allmänhet fortsätta förhyra varan mot avsevärt lägre pris. Att han inte ges rätt att köpa varan anges i betänkandet (s. 57) bero på att "hyresavtalet normalt utformas med sikte på att klart utesluta det från avbetalningsköplagens tillämpningsområde."

Det förefaller som om det i ett avtalsförhållande av nämnda slag kan föreligga lika starka behov av skyddsregler för den svagare parten – hyresmannen – som i fråga om avbetalningsköp. I betänkandet redogörs inte närmare för vad kontrakten normalt stadgar t. ex. om betalningsdröjsmål eller andra kontraktsbrott. Även om denna typ av leasing i vart fall ännu inte vunnit större utbredning ifrågasätter RSV om det inte i detta sammanhang

borde närmare undersökas om behov föreligger att göra vissa av avbetalningsköplagens regler – eller liknande – tillämpliga på sådana avtal. Generalklausulen i 36 § avtalslagen ger visserligen skydd mot de mest uppenbara orättvisorna. Det torde emellertid inte vara åsyftat att generalklausulen skall behöva tillämpas i ofta förekommande, förutsägbara situationer. Sådana fall bör regleras direkt i speciallagarna.

2.2 Köparens ställning vid factoring

2.2.1 *Konsumentverket/KO*: Utredningen har i korthet berört frågan om köparens ställning vid factoring (s. 93 f). Bakgrunden är den risk som kan finnas att en köpare betalar sin skuld på grund av köpet till säljaren utan att få tillgodoräkna sig betalningen eftersom säljaren överlåtit eller pantsatt sin fordran till ett factoringföretag och köparen anses vara i ond tro beträffande överlåtelsen. Även om den factoring som förekommer idag såsom utredningen påstår (s. 93) i princip inte omfattar konsumentfordringar kan det dock tänkas inträffa att en näringsidkare som har träffat avtal om fakturabelåning (eller fakturaköp) felaktigt bedömer att en viss fordran inte avser konsumentköp och att han därför pantsätter (eller säljer) den. En konsument kan därför komma att göra en sådan rättsförlust som anges ovan. Som framgår av riksdagsbehandlingen av motion 1974:653 borde visserligen risken för detta vara liten (se lagutskottets utlåtande 1974:28). Med tanke på den omfattning och ekonomiska betydelse som factoring har idag och till att riksdagsutskottet 1974 avstyrkte initiativ i frågan från riksdagens sida bl. a. med hänvisning till det inom kreditköpkommittén pågående arbetet hade det varit önskvärt att utredningen mer ingående utrett hithörande problem och övervägt i vad mån särskilda regler – i form av en ändring av 29 § skuldebrevslagen eller av annat slag – kan anses erforderliga.

2.3 Konsumentkreditlagens tillämplighet på konsumenters förvärv av tjänster m. m.

2.3.1 *Konsumentverket/KO*: Bestämmelserna om kreditköp i konsumentkreditlagen avser varor men däremot inte tjänster och andra nyttigheter. Utredningen berör denna begränsning. Till vad utredningen i detta sammanhang anför om fristående lån (s. 96) vill konsumentverket anmärka att villkoren för sådana lån i vissa fall kan komma att bedömas med stöd av lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (avtalsvillkorlagen). Det kan således bli fallet med sådana lån som lämnas av långivare som inte står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen. Verket kommer inom kort att ta ställning till frågan vilka åtgärder som kan vara motiverade på detta område.

Utredningen avvisar tanken att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelserna om kreditköp i konsumentkreditlagen till tjänster och andra nyttigheter. Även om flera av de omständigheter utredningen anför som stöd för sin uppfattning inte kan frångämmas betydelse, anser konsumentverket att ett slutligt ställningstagande till frågan inte bör tas nu utan först sedan konsumenttjänstutredningen avslutat sitt arbete.

2.3.2 *Konsumenttjänstutredningen*: Konsumenttjänstutredningen delar kreditköputredningens uppfattning att konsumentkreditlagens bestämmelser

om kontantinsats och trepartsförhållanden inte bör tjäna såsom förebild för en reglering på tjänsternas område. Konsumenttjänstutredningen kan också i huvudsak ansluta sig till de i betänkandet anförda skälen för denna ståndpunkt. Några omständigheter förtjänar dock att framhållas särskilt.

Vid avtal om tjänster skall som regel betalning ske i efterskott, dvs. först när tjänsten är utförd. Enligt utredningens mening är det av största betydelse för konsumenten att inte behöva betala förrän näringsidkaren utfört sin prestation. Om konsumenten redan har betalt, torde han i allmänhet ha svårt att framtvinga fullgörande vid dröjsmål eller avhjälpande vid fel. Rätten till hävning och prisavdrag torde också vara svår att genomdriva om näringsidkaren skall betala tillbaka allt eller något av vad han erhållit. Utredningen kommer därför att föreslå att principen om betalning i efterskott skall lagfästas. Bestämmelsen föreslås visserligen inte bli tvingande men missbruk förutsätts kunna stävjas med stöd av avtalsvillkorlagen och den nya generalklausulen (36 § avtalslagen). Bestämmelsen kompletteras vidare genom regler som ger konsumenten rätt att innehålla betalningen (detentionsrätt) för att förmå näringsidkaren till prestation eller avhjälpande och för att framtvinga specificerad räkning, när konsumenten ifrågasätter prisets skälighet.

I betänkandet (s. 97) ställs frågan om konsumenten skall anses få kredit, om betalning inte krävs innan den avtalade tjänsten börjar utföras. Eftersom priset som regel inte förfaller till betalning förrän efter tjänstens utförande, måste svaret bli nekande. Den omständigheten att det vid enstaka slag av tjänster är vanligt att den som tillhandahåller tjänsten betingar sig betalning i förskott saknar härvid betydelse för den principiella frågeställningen. Detta kan lämpligen belysas med en jämförelse från köprättens område. Huvudregeln är där att säljarens och köparens prestationer skall utväxlas samtidigt, dvs. köparen skall betala när han får varan (14 § köplagen). Härigenom tillgodoses ett säkerhetsintresse hos vardera parten (jfr Hellner, Köprätt s. 59). Det kan dock förekomma att säljaren betingar sig betalning dessförinnan. Vid beställningsavtal t. ex. kan det vara naturligt att säljaren vill ha betalt – helt eller delvis – redan vid avtalets ingående. Att betalning ibland sker i förskott (i förhållande till avlämnandet) medför inte att köparen skall anses få kredit när han i andra fall inte behöver betala förrän vid mottagandet av varan. Att betalning skall ske i efterskott (i förhållande till avtalets ingående) innebär med andra ord inte någon kredit så länge avtalet inte ger avkall på principen om att betalning skall äga rum i samband med prestationens avlämnande. Principiellt sett föreligger det alltså här inte någon skillnad mellan köp och tjänst.

Konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering tar främst sikte på köp där säljarens prestation – avlämnandet av varan – äger rum i omedelbar anslutning till avtalet. Om köparen utan motprestation genast kan få en åtråvärd vara i sin hand kan han frestas att göra förhastade eller onödiga köp. På tjänsternas område torde det endast vara vid avtal av ringa ekonomisk betydelse som konsumenten kan få näringsidkarens prestation i omedelbart samband med avtalet. Det vanliga är i stället att den beställda prestationen tar viss tid. När den väl är utförd kan konsumenten inte göra mycket åt sin betalningsskyldighet. Vare sig han då skall betala kontant eller får anstånd med betalningen, har han ådragit sig en skuld till näringsidkaren. En reglering motsvarande den om kontantinsats vid varuköp skulle – som också sägs i betänkandet (s. 97) – beträffande tjänster därför få ske i form av krav på förskottsbetalning.

Som utredningen redan anför, har förskottsbetalning sådana betydande nackdelar för konsumenten att varje krav på annat än en partiell förskottsbetalning bör vara uteslutet. Enligt utredningens mening skulle det emellertid vara i hög grad obefogat att uppställa ett generellt krav på partiell förskottsbetalning vid avtal om tjänster. Detta beror bl. a. på att marknadsföringen av tjänster typiskt sett skiljer sig markant från marknadsföringen av de konsumentkapitalvaror vilka kontantinsatsregleringen främst tar sikte på.

Detta gäller med undantag för researrangemang. Kreditköputredningen är också inne på tanken att researrangemang skulle kunna särbehandlas (s. 98). Konsumenttjänstutredningen vänder sig emellertid mot uttalandet i betänkandet att en förutsättning för krav på partiell förskottsbetalning skulle vara att det vid ifrågavarande tjänst är brukligt att konsumenten avkrävs förskottsbetalning. Om det är brukligt att konsumenten avkrävs förskottsbetalning – vilket hittills varit fallet på reseområdet – finns det inte någon rimlig anledning att genom lagstiftning uppställa krav på förskottsbetalning. Om utvecklingen går mot att konsumenterna tillåts betala hela priset efter hemkomsten och detta visar sig medföra olägenheter av något slag, skulle man däremot kunna överväga ett lagstadgat krav på partiell förskottsbetalning.

Enligt konsumenttjänstutredningens mening kan man diskutera om det från konsumentsynpunkt är godtagbart att konsumenten, som hittills i stor utsträckning, skall behöva betala hela priset före avresan. Detta är dock en fråga som inte faller in under kreditproblematiken. Däremot kommer den att uppmärksammas under konsumenttjänstutredningens fortsatta arbete. Utredningen har enligt sina direktiv att överväga införandet av konsument-skyddande lagstiftning om sällskapsresor.

Vad kreditköputredningen anför om trepartsförhållanden på tjänsteområdet (s. 98–101) föranleder inte någon ytterligare anmärkning från konsumenttjänstutredningens sida.

2.3.3 Svenska bankföreningen och PK-banken: I ett särskilt kapitel diskuterar utredningen bl. a. lämpligheten av att – utöver vad som skulle ske genom den föreslagna lagen om avbetalningsköp – överföra konsumentkreditlagens regler och principer även till vissa närmare berörda områden utanför sistnämnda lag. Utredningen finner inte tillräckliga skäl för en sådan utvidgning. Bankföreningen och PK-banken delar denna uppfattning.

1 Förslag till

Lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför konsumentkreditlagen (1977:981).

Med avbetalningsköp avses avtal om köp av vara, om

1. betalningen skall erläggas i särskilda poster, varav minst en sedan varan har lämnats ut till köparen, och

2. avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå avbetalningsköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

2 § 1 lagen avses med

kontantpris: det pris till vilket varan vanligen hålls till handa mot kontant betalning,

kreditbelopp: den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlagga med anledning av krediten,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Avtalsvillkor som inskränker köparens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Förtidsbetalning

4 § Köparen har alltid rätt att betala sin skuld till säljaren i förtid.

Säljaren får kräva betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll härom samt

1. köparen sedan mer än fjorton dagar är i dröjsmål med att erlagga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter

förfallna poster, till mer än en tjugondel av denna, eller

2. köparen genom att åsidosätta i förbehållet angiven förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

5 § Vid förtidsbetalning enligt 4 § skall vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden.

Vid avräkning enligt första stycket får säljaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Avräkningsförbehåll

6 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet får säljaren inte först avräkna på annan fordran.

Första stycket utgör ej hinder för säljare att göra gällande förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Återtaganderätt

7 § Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om

1. köparen sedan mer än fjorton dagar är i dröjsmål med att erlagga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av denna, eller som utgör återstoden av kreditfordringen, eller

2. köparen genom att åsidosätta i förbehållet angiven förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan.

8 § Om köparen i fall som avses i 7 § 1 efter utgången av den där angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte dröjsmålsränta och ersättning för säljarens kostnader i anledning av dröjsmålet, i förekommande fall beräknade enligt de grunder som anges i 9 § fjärde och femte styckena, får säljaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får säljaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 4 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

9 § Vill säljaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antagas få ut genom att på lämpligt sätt

försälja varan.

Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 5 §, fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan och som omfattas av förbehåll som avses i 6 § andra stycket samt i förekommande fall dröjsmålsränta.

Säljaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

10 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren, får varan återtagas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan har värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Har säljaren för att kunna återtaga varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt måst betala skuld som åvilar köparen, får säljaren vid tillämpning av första stycket avräkna sådan betalning mot mellanskillnad köparen till godo.

Tillgodoräknas säljaren ett större belopp än köparen, får säljaren inte kräva ut mer än mellanskillnaden (restskulden).

Handräckning

11 § Säljaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande under förutsättning att rörande avbetalningsköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

12 § Ansökan om handräckning skall göras skriftligen. Den skall innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Om säljaren gör anspråk på dröjsmålsränta eller, i fall då avtalet innehåller förbehåll som avses i 6 § andra stycket, ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan, skall i ansökningen också uppges vad säljaren fordrar i den delen. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i 11 §.

Exekutionsavgift skall förskottas av sökanden, om utmättningsmannen begär det. Betalas inte förskott inom förelagd tid, får handräckningen inställas.

I fråga om handräckning enligt denna lag tillämpas bestämmelserna om

utmätning i 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1).

13 § Handräckning enligt denna lag får ej beviljas, om det finns skäl原因 antaga att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (1977:981).

Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att säljaren enligt 7 § får göra gällande förbehållet om återtaganderätt.

14 § Lämnar säljaren anstånd med sökt handräckning och varar anståndet över sex månader från dagen för ansöknings, är denna förfallen.

Utmätningssmannen får bevilja anstånd med handräckning, om särskilda skäl föreligger med hänsyn till köparens förhållanden och övriga omständigheter. Anstånd får dock ej beviljas utöver fyra månader från dagen för ansöknings om handräckning. Utmätningssmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning fökommer till det, förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

15 § Vid handräckning skall utmätningssmannen värdera varan. Om det behövs får en eller flera sakkunniga anlitas att biträda vid värderingen.

16 § Beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor. Mot överexekutors beslut får talan ej föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen, är han oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol.

Visar inte säljaren att han har väckt talan vid domstol inom en månad efter det att handräckningen genomfördes eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom en månad efter det att överexekutors beslut meddelades, får köparen hos utmätningssmannen lyfta belopp som har nedsatts enligt 10 § första stycket.

17 § I fråga om handräckning gäller i övrigt utsökningslagen (1877:31 s. 1) i tillämpliga delar.

Återtagande genom verkställighet av dom

18 § Ansökan om verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som har sålts genom avbetalningsköp görs skriftligen eller muntligen, varvid domen skall ges in.

I fråga om verkställigheten tillämpas 12 § tredje stycket, 14 § och, om ej annat följer av domen, 15 §. Beträffande talan mot utmätningssmannens värdering tillämpas 16 § andra och tredje styckena. Den tid av en månad som anges i sistnämnda stycke räknas dock i fall då förrättningen har överklagats från den dag då beslut av högre instans vann laga kraft.

Utmätningsförbud

19 § Vara som har sålts genom avbetalningsköp får ej utmätas för fordran på grund av köpet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979, då lagen (1915:219) om avbetalningsköp upphör att gälla.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses annars däri lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen skall i stället denna tillämpas.

Äldre lag gäller fortfarande i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

2 Förslag till**Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981)**

Härigenom föreskrivs att 17, 18, 20 och 22 §§ konsumentkreditlagen (1977:981) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

17 §

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. *Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.*

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. *Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antagas få ut genom att på lämpligt sätt försälja varan.*

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Har kreditgivaren för att kunna återtaga varan eller för att denna efter återtagande skall kunna brukas på avsett sätt måst betala skuld som åvilar köparen, får kreditgivaren vid tillämpning av första stycket avräkna sådan betalning mot mellanskillnad köparen till godo.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har utsatts för betydande värdeminskning genom att köparen vanvårdat varan.

20 §

Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att rörande kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. *Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta skall i ansökningen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen.* Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

22 §

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp mot-

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14–18 §§ lagen (1978:000) om avbetalningsköp mellan näringsidkare

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

svarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § *andra stycket* och 5 § *första stycket* avse 18 § första stycket denna lag.

m. fl. motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 16 § *tredje stycket* till 10 § *första stycket* avse 18 § första stycket denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken**

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 10 § brottsbalken i den lydelse paragrafen har erhållit genom lagen (1977:984) om ändring i nämnda balk skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskringring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts *eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:981)*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, *eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1978-03-08

Närvarande: f. d. justitierådet Brunnberg, regeringsrådet Petrén, justitierådet Sven Nyman, justitierådet Knutsson.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 16 februari 1978 har regeringen på hemställan av statsrådet Wikström beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.,
2. lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981),
3. lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ove Sköllerholm.

Förslagen föranleder följande yttranden:

Förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

1 §

Lagrådet:

I specialmotiveringen till denna paragraf anges tre kategorier av avbetalningsköp på vilka lagen blir tillämplig, nämligen köp där säljaren är privatperson och köparen näringsidkare, köp där båda parter är privatpersoner – förutsatt att krediten inte förmedlas av näringsidkare som ombud för säljaren – och köp där båda parter är näringsidkare. Det förtjänar framhållas att denna uppräkningslista inte är uttömmande. Sålunda kommer lagens tillämpningsområde också att omfatta fall där köparen inte är privatperson men inte heller kan betecknas som näringsidkare. Som exempel på sådana köpare kan nämnas icke näringsutövande dödsbon, stiftelser och ideella föreningar samt statliga och kommunala myndigheter. Vad gäller köp som ingås av enskilda fysiska personer kommer lagen att omfatta fall då varan inte är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk utan exempelvis för köparens yrkesverksamhet. Frågan om köparen i denna verksamhet har ställning som arbetstagare eller självständig företagare torde härvidlag vara utan betydelse. Lagen torde sålunda bli tillämplig exempelvis om en enskild arbetstagare på avbetalning köper en maskin som han skall använda i sin yrkesverksamhet.

5 §

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall vid förtidsbetalning säljarens fordran minskas med den del av kreditkostnaden som är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. Reduktionen skall ske enligt beräkningsgrunder "som står i överensstämmelse med god sed på marknaden". Av denna regel jämförd med 3 § följer, att en mellan parterna avtalad beräkningsmetod skall gälla, om den inte till köparens nackdel avviker från vad som kan anses överensstämma med sådan god sed. För det fall att avtal inte har träffats om beräkningsmetoden och parterna är oense om hur reduktionen skall ske synes specialmotiveringen till paragrafen innebära att den av säljaren hävdade metoden skall ges företräde, om den står i överensstämmelse med den i paragrafen angivna principen. Lagtexten ger emellertid inte täckning för en sådan tillämpning. Det synes ligga närmare till hands att, om parterna åberopar skilda beräkningsmetoder som båda är förenliga med god sed på marknaden, välja den metod som leder till det matematiskt mest korrekta resultatet.

6 §

Lagrådet:

Första stycket av denna paragraf innehåller ett förbud mot användning av avräkningsförbehåll. I andra stycket stadgas att första stycket ej utgör hinder för säljare att göra gällande förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Härmed torde avses fordran som tillkommer säljaren på grund av att han själv eller något företag som han äger vidtagit reparation eller annan åtgärd beträffande varan, möjligen också fordran av dylikt slag som säljaren förvärvat genom universalfång, men däremot inte fordran som han förvärvat genom singularfång. Det syners nämligen inte förenligt med stadgandets syfte (jfr här NJA II 1953 s. 296 ff) att säljaren skulle kunna avräkna betalning mot reparations- eller liknande fordringar som han – kanske mot underpris – köpt upp hos andra.

9 §

Brunnberg:

I femte stycket av denna paragraf ges en regel om att i mål om handräckning för återtagande säljaren får, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

I materiellt avseende föreskriver regeln alltså att ersättning i angivet hänseende skall utgå med belopp som är skäligt. Avsikten är emellertid att

regeringen skall utfärda föreskrifter om vad som härvidlag skall anses utgöra skälig ersättning. Man torde ha utgått ifrån att föreskrifter av detta slag är att anse som sådana föreskrifter om verkställighet av lag som regeringen har befogenhet att besluta om enligt 8 kap. 13 § regeringsformen.

Det måste dock betecknas som i viss mån tveksamt om det nämnda grundlagsstadgandet verkligen har avseende på föreskrifter av den art varom nu är fråga. Kompetens att lagstifta om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes tillkommer enligt 8 kap. 2 § regeringsformen riksdagen ensam och får inte delegeras till regeringen. Det är därför i allmänhet uteslutet att regeringen kan meddela verkställighetsföreskrifter enligt 8 kap. 13 § regeringsformen rörande lagstiftning av sådan natur. Enligt min mening är det emellertid i förevarande fall inte fråga om en egentlig civilrättslig bestämmelse utan om skyldighet att betala kostnad som står rättegångskostnad nära. Regeringen har alltså ett visst processrättsligt inslag, och med hänsyn härtill synes kunna godtagas att regeringen skall meddela föreskrifter om med vilket belopp ersättningen skall utgå i normalfall. En förutsättning härför synes dock böra vara att en föreskrift i ärrnet avfattas så att det klart framgår att domstolen har principiell rätt att bestämma ersättningen i fall då det föreligger utredning om vad som kan anses utgöra skälig ersättning. En sådan föreskrift kan lämpligen avfattas så, att skälig ersättning, i fall då utredningen ej ger stöd för annat bedömande, skall anses utgöra visst i föreskriften angivet belopp.

I övrigt åberopar jag det av dåvarande lagråd, vari jag ingick, avgivna yttrandet över förslaget till 17 § konsumentkreditlag (prop. 1976/77:123 s. 357 ff).

Petrén:

I 9 § femte stycket föreslås att i mål om handräckning för återtagande säljaren får tillgodoräkna sig skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde, allt enligt vad regeringen närmare föreskriver. Genom stadgandet avses skola fastslås att regeringen har befogenhet att reglera storleken av den säljaren vid avräkningen i samband med handräckningen tillkommande ersättningen för egna kostnader och utlägg. Bestämmelsen har en motsvarighet i gällande rätt, nämligen i 4 § tredje stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp. Enligt denna 4 § får säljaren vid återtagande av gods tillgodoräkna sig kostnad som han måst vidkännas vid återtagande av godset. Jämlikt nämnda tredje stycke utgår sådan ersättning enligt bestämmelser som Konungen meddelar. Sådana bestämmelser har också meddelats i kungörelse (1974:482). Enligt denna utgår exempelvis ersättning till säljare för eget arbete och för arvode till ombud och biträde med skäligt belopp dock högst 130 kronor (fr. o. m. 1978-04-01) om ej särskilda skäl föreligger.

Bestämmelser av liknande innebörd har meddelats av Kungl. Maj:t eller regeringen beträffande ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om

lagsökning och om betalningsföreläggande. En bestämmelse identisk med den nu föreslagna har införts i 17 § konsumentkreditlagen (1977:981), vilken träder i kraft den 1 januari 1979.

I samband med sistnämnda lags antagande upptog lagrådet frågan om grundlagsenligheten av föreskrifter genom vilka det lämnades till regeringen att besluta om storleken av den ersättning vilken borgenär kan vara berättigad erhålla av gäldenär för kostnader han haft i samband med att han gjort gällande sitt krav. De invändningar, som lagrådet framförde ur grundlags-synpunkt (prop. 1976/77:123 s. 357–359) mot att regeringen utfärdade föreskrifter av detta slag, vann icke regeringens eller riksdagens beaktande (se samma prop. s. 372).

De tre regler i regeringsformen (RF) om vilkas tillämpning det kan vara fråga är följande. Enligt 8 kap. 2 § RF skall föreskrifter om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes meddelas genom lag. Riksdagen har icke tillagts rätt att delegera denna beslutskompetens till annan utan har själv att utöva den. Enligt 8 kap. 13 § RF är regeringen tillagd en omedelbar kompetens att genom förordning besluta föreskrifter om verkställighet av lag. Enligt 11 kap. 4 § RF skall föreskrivas om rättegången i lag. Det konstitutionella spörsmålet som föreligger i förevarande sammanhang är av vilket slag sådana normer är som reglerar mellanhavandet mellan två enskilda vad gäller gäldenärens skyldighet att betala borgenärens kostnader i samband med att statlig rättslig myndighet på ett eller annat sätt bistår borgenären med att få sitt huvudkrav realiserat.

Huvudregeln om parts rätt till ersättning av motparten för rättegångskostnad finns i 18 kap. 1 § rättegångsbalken och innebär att part som tappat målet skall ersätta motparten hans rättegångskostnad. Hur ersättningen skall beräknas anges närmare i 18 kap. 8 § nämnda balk. Stadgandet förutsätter att domstolen har att med ledning av de normer som rättegångsbalken uppställer fritt bedöma ersättningens storlek. I denna fria prövningsrätt görs i det ifrågavarande lagrummet den inskränkningen att, då det gäller inkassoåtgärd som vidtagits före rättegången, domstolen är bunden att följa de bestämmelser som regeringen meddelat angående storleken av ersättningen för sådan kostnad. Bestämmelser härom finns i kungörelse (1974:811).

Den ifrågavarande regeln i rättegångsbalken har tillkommit under 1809 års regeringsforms giltighetstid. Den kan därför icke omedelbart belysa huru de grundlagsregler i 1974 års RF om vilka nu är fråga skall tillämpas i ett fall av enahanda natur.

Följande huvudalternativ erbjuder sig vid grundlagsreglernas tolkning. Regler om storleken av den säljaren eller borgenären tillkommande ersättningen utgör sådana föreskrifter om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes som endast kan bestämmas genom lag och om vilka riksdagen icke kan överlåta till annan att lagstifta. Reglerna om denna ersättnings storlek är en föreskrift till verkställighet av lagen om avbetalningsköp. Sådan föreskrift får regeringen utfärda som förordning med stöd av 8 kap. 13 § RF. Lagen om

avbetalningsköp kan ses som en lag som innehåller regler både om enskildas inbördes ekonomiska förhållanden och om det handräckningsförfarande varigenom säljare kan återfå försålt gods, dvs. som sådan lagregel om rättegången som avses i 11 kap. 4 § RF. En av regeringen till avbetalningslagen meddelad verkställighetsföreskrift kan avse verkställighet till lag om antingen parternas privaträttsliga mellanhavanden eller handräckningsförfarandet.

Enligt sakens natur saknas det i princip utrymme för föreskrifter till verkställighet av lag, som reglerar enskildas ekonomiska förhållanden inbördes. Varje föreskrift härvidlag som innehåller något materiellt nytt utöver lagen skulle nämligen i sig inkräkta på riksdagens exklusiva normgivningskompetens inom detta område. Att normer, som bestämmer storleken i kronotal av ersättningsbelopp som en enskild är skyldig en annan enskild, skulle kunna utfärdas som föreskrift till verkställighet av en lag som reglerar dessa förhållanden mera generellt får anses uteslutet. Ej heller kan det anses som en verkställighetsföreskrift att till utfyllnad av ordet "skälig" ersättning utfärda en detaljerad författning om vad som är skäligt i olika lägen.

Skäl kan tala för att regeringens behörighet att meddela verkställighetsföreskrifter till en lag om rättegång också skall innefatta kompetens att normera hur mycket en enskild part som anlitar det statliga rättsväsendet får lov att ta ut av en annan enskild i kostnadsersättning. Om den enskilde begär att det offentliga rättsmaskineriet skall sättas i rörelse för hans skull, får han därmed anses ha överlåtit åt det allmänna att bestämma storleken av den ersättning han kan erhålla av sin motpart för de kostnader han haft att via rättsmaskineriet göra sig betald. Det föreligger också ett betydande praktiskt behov av att kunna enkelt reglera ersättningsfrågorna i de summariska processuella förfaranden varom är fråga och för vilka standardisering är en förutsättning. En sådan standardisering erhålles bekvämt genom att regeringen utfärdar föreskrifter som förenhetligar ersättningsbeloppen i dessa förfaranden. Att bestämmelser av denna art i verkligheten fyller ett betydande praktiskt behov framgår av föredragande statsrådets anförande vid antagande av inkassolagen (se prop. 1974:42 s. 83-86).

En grundsats av detta slag för dock mycket långt. Av bestämmelsen i 18 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken framgår att det icke bara är kostnaden vid domstolen utan även kostnaderna *före* rättegång som regeringen tillagt sig kompetens att reglera över huvudet på de berörda enskilda parterna. Någon riktig gräns för hur långt detta resonemang för synes icke finnas. Godtas det, torde i och för sig konstitutionella hinder icke möta mot att regeringen exempelvis utlärdar föreskrifter till verkställighet av 18 kap. rättegångsbalken, vari regeringen normerar vad part skall äga uppbära av motpart i ersättning för rättegångskostnad i olika situationer. Någon principiell skillnad mellan det slag av kostnader som nu regleras genom de tidigare nämnda

administrativa kungörelserna och rättegångskostnad som vid tvist mellan två enskilda parter ännu enligt 18 kap. rättegångsbalken bestäms av domstol finns icke.

Bakom de uttalanden som hittills gjorts i denna fråga kan spåras den tankegången att här är fråga om ett mellanting mellan tillämpningsföreskrifter till en lag om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes och en lag om rättegång. Eftersom det område om vilket är fråga har betydande inslag av lag om rättegång, vore det i och för sig rimligt att föreskrifter till verkställighet av lag finge utfärdas och, då föreskrifterna gäller ett ganska snävt fält av enskildas ekonomiska förhållanden inbördes och den verkställighet det gäller blott avser att uttolka ordet "skäligt" inom denna snäva ram till belopp i kronor och ören, skulle föreskrifterna kunna godtas som föreskrifter till verkställighet av lag enligt 8 kap. 13 § RF. Enligt min mening ger regeringsformen icke stöd för att man vid dess tillämpning av praktiska skäl inför "korsningsprodukter" av denna art. Regeringsformen har sina olika kategorier och man tvingas, även om det kan vara praktiskt olägligt, att hänföra olika förekommande företeelser under dessa kategorier. Det är icke möjligt att efter någon glidande skala konstruera mellanformer. Jag kan i detta sammanhang ansluta mig till professor Håkan Strömbergs i just detta ämne uttalade mening (Förvaltningsrättslig Tidskrift 1977 s. 195): Inför valet att antingen omarbета grundlagsreglerna eller låta konstitutionell praxis gå sin egen väg mer eller mindre väl camouflerad genom omtolkning av grundlagen tvekar jag inte att rekommendera det förra alternativet.

Vid en avvägning av de olika faktorer som inverkar på denna fråga ser jag ingen annan utväg än att hålla fast vid grundprincipen att här är fråga om normer för att reglera enskildas inbördes ekonomiska förhållanden. Denna bedömning leder till att önskvärda regler för standardisering av ersättningsbeloppen måste antas av riksdagen i form av lag.

I den mån en normgivningskompetens på detta område skulle tillkomma regeringen, måste den vila direkt på grundlagsregeln i 8 kap. 13 § RF. Det är icke riksdagens sak att genom lag närmare uttolka den regeringen omedelbart i grundlag givna kompetensen. – Om tvekan skulle uppkomma om vidden av denna kompetens är det i sista hand domstolarna som i sin rättstillämpning har att uppdraga gränserna för den. Kompetensen kan bli varken större eller mindre än vad regeringsformen i sig anger genom en av riksdagen antagen lagregel. Om en sådan lagregel skulle ge regeringen en vidare kompetens än den har omedelbart enligt regeringsformen, skulle den i själva verket utgöra en regel om delegation av riksdagens kompetens. En sådan delegation på det fält varom nu är fråga, vore i sin tur grundlagsstridig.

Under hänvisning till det anförda får jag förorda att orden "enligt vad regeringen närmare föreskriver" måtte utgå ur förevarande paragrafs femte stycke.

13 §

Lagrådet:

Första stycket av denna paragraf innehåller en regel som tar sikte på fall där det i ett handräckningsärende uppkommer tvekan huruvida konsumentkreditlagen eller den nya avbetalningsköplagen är tillämplig på köpet. I många situationer är det inte för prövningen av handräckningsärendet nödvändigt att ta ställning till denna fråga, eftersom utgången skulle bli densamma oavsett vilken av de båda lagarna som tillämpades. Ibland får emellertid valet av tillämplig lag avgörande betydelse, exempelvis om förutsättningarna för handräckning är uppfyllda enligt den ena men inte enligt den andra av de båda lagarna eller om avräkningen mellan parterna leder till olika resultat beroende på vilken av lagarna som tillämpas.

Det får anses ankomma på säljaren, som ansöker om handräckning, att hos utmätningsmannen visa att till grund för hans ansökan ligger ett avbetalningsköp som är hänförligt under lagen. Det kan förhålla sig så att på avbetalningskontraktet är direkt angivet att det gäller mellan näringsidkare, kontraktsformulären i vissa branscher är så utformade. Säljaren kan även på annat sätt visa att köparen förvärvat varan i och för sin yrkesverksamhet. Förmår inte säljaren visa att fråga är om ett avbetalningsköp av detta slag skall ansökningen om handräckning enligt denna lag inte upptagas utan avvisas. Skulle det klarläggas, att fråga är om ett avbetalningsköp enligt konsumentkreditlagen kan sökanden givetvis begära att i stället få ansökningen behandlad enligt den lagen.

Enligt allmänna principer ankommer det alltid på utmätningsmannen som myndighet att ex officio pröva sin behörighet att fatta beslut om de åtgärder som begäres av honom. Stadgandet i 13 § första stycket tar sikte på en enda av många olika tänkbara situationer, inför vilka utmätningsmannen kan ställas i ärenden av detta slag. Det kan verka missvisande att särskilt lagstifta om detta fall. Den föreslagna regeln säger icke heller något utöver vad som följer av allmänna rättsgrundsatser. Föreskriften synes lämpligen böra utgå.

*Övergångsbestämmelserna**Lagrådet:*

Enligt första stycket skall den nya lagen träda i kraft den 1 januari 1979, då 1915 års lag om avbetalningsköp skall upphöra att gälla. I 1915 års lag har genom lag den 1 december 1977 (nr 982) vidtagits vissa ändringar, som skall träda i kraft den 1 januari 1979, därvid dock föreskrivits att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om köp som har ingåtts före ändringslagens ikraftträdande. De nu förevarande övergångsbestämmelserna innehåller ingen regel om upphävande av 1977 års lag. Denna kommer alltså att formellt kvarstå och av de däri meddelade reglerna kommer f. ö. den nyss nämnda övergångsbestämmelsen om äldre köp att få även reell giltighet efter den 1

januari 1979, detta trots att en motsvarande övergångsbestämmelse nu intagits i den nya lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. Lagrådet föreslår att, för tydlighets skull, även lagen 1977:982 om ändring i 1915 års lag om avbetalningsköp upphäves med verkan från och med den 1 januari 1979. Att i de fall, då 1915 års lag alltjämt skall tillämpas efter sistnämnda datum, detta skall ske utan beaktande av 1977 års ändringar kommer då att uttryckligen utsägas av stadgandet i tredje stycket i de nya övergångsbestämmelserna.

Förslaget till lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981)

17 §

Brunnberg:

Jag hänvisar till vad jag anfört vid 9 § förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Petrén:

Under hänvisning till vad jag anfört under 9 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. föreslår jag att i femte stycket orden "enligt vad regeringen närmare föreskriver" utgår.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken

Lagrådet:

Förslaget lämnas utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-03-09

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo, Wirtén

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. och till lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981). m. m.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Med anledning av vad två av lagrådets ledamöter har uttalat i anslutning till 9 § femte stycket i förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. och 17 § femte stycket konsumentkreditlagen vill jag framhålla att det varken av regeringsformen eller av dess förarbeten (jfr SOU 1972:15 s. 162) kan utläsas att regeringens befogenhet att meddela föreskrifter om verkställighet av lag skulle vara begränsad till vissa kategorier av lag och inte kunna gälla t. ex. civilrättsliga lagbestämmelser. Min ståndpunkt är alltså densamma som den jag gav uttryck för i ärendet angående konsumentkreditlagen. Jag kan också i övrigt hänvisa till mina uttalanden i det ärendet (prop. 1976/77:123 s. 372), vilka riksdagen får anses ha godtagit. Jag finner således inte skäl att föreslå någon ändring av 9 § femte stycket i förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. eller av 17 § femte stycket konsumentkreditlagen.

Jag kan biträda vad lagrådet har anfört i anslutning till 1, 5, 6 och 13 §§ i den föreslagna lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. samt beträffande övergångsbestämmelserna till lagen. Med anledning därav föreslår jag att 13 § första stycket får utgå samt att i övergångsbestämmelserna föreskrivs att såväl lagen (1915:219) om avbetalningsköp som lagen (1977:982) om ändring i den lagen upphävs när den föreslagna lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. träder i kraft den 1 januari 1979.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 16 februari 1978.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 16 februari 1978	9
1 Inledning	9
2 Nuvarande förhållanden	10
2.1 Avbetalningsköp mellan näringsidkare	10
2.2 Lagstiftning	11
2.2.1 Lagen (1915:219) om avbetalningsköp	11
2.2.2 Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	16
2.2.3 Konsumentkreditlagen	17
2.2.4 Annan lagstiftning	26
3 Utredningen	26
3.1 Inledande anmärkningar	26
3.2 Allmänna utgångspunkter	26
3.3 Förslaget till ny avbetalningsköplag	30
3.3.1 Tillämpningsområde m. m.	30
3.3.2 Återtaganderätten	31
3.3.3 Kopplings- och avräkningsförbehåll	34
3.3.4 Betalning i förtid	35
3.3.5 Uppgörelse vid varas återtagande	37
3.3.6 Återtagande genom handräckning eller domsverkställighet	38
3.3.7 Utmätningsförbud	39
3.3.8 Vitesklausuler m. m.	40
3.4 Andra frågor	41
3.4.1 Leasing till näringsidkare	41
3.4.2 Köparens ställning vid factoring	42
3.4.3 Konsumentkreditlagens tillämplighet på konsumenters förvärv av tjänster m. m.	43
4 Föredraganden	46
4.1 Allmänna utgångspunkter	46
4.1.1 Förslagets bakgrund	46
4.1.2 Tillämpning i näringsidkarförhållanden av vissa bestämmelser i konsumentkreditlagen	48
4.1.3 En ny avbetalningsköplag	51
4.1.4 Frågor om förhållandet mellan konsumentkreditlagen och en ny avbetalningsköplag	54

4.1.5	Leasing	55
4.1.6	Factoring	55
4.1.7	Kredit i samband med avtal om tjänst m. m.	56
4.2	Återtaganderätt och förtidsbetalning	59
4.2.1	Inledning	59
4.2.2	Säljarens rätt att kräva betalning i förtid och återta varan	59
4.2.3	Köparens rätt att avvärja skyldighet att betala i förtid och återtagande	64
4.2.4	Köparens rätt att betala i förtid	65
4.3	Avräkning vid förtidsbetalning	66
4.4	Avräknings- och kopplingsförbehåll	71
4.5	Uppgörelsen vid återtagande	74
4.6	Förfarandet vid återtagande, förbud mot utmätning m. m.	77
4.7	Rätt att lösa tillbaka återtagen vara, vitesklausuler m. m.	81
4.8	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	82
4.9	Följdändringar i konsumentkreditlagen m. m.	82
5	Upprättade lagförslag	82
6	Specialmotivering	83
6.1	Förslaget till lag om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.	83
6.2	Förslaget till lag om ändring i konsumentkreditlagen	103
6.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:984) om ändring i brottsbalken	104
7	Hemställan	104
8	Beslut	104
<i>Bilagor</i>		105
1	Utredningens lagförslag	105
2	Sammanställning av remissyttranden	112
3	De remitterade förslagen	151
Utdrag av lagrådets protokoll den 8 mars 1978		158
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 1978		166

